

บทที่ 4

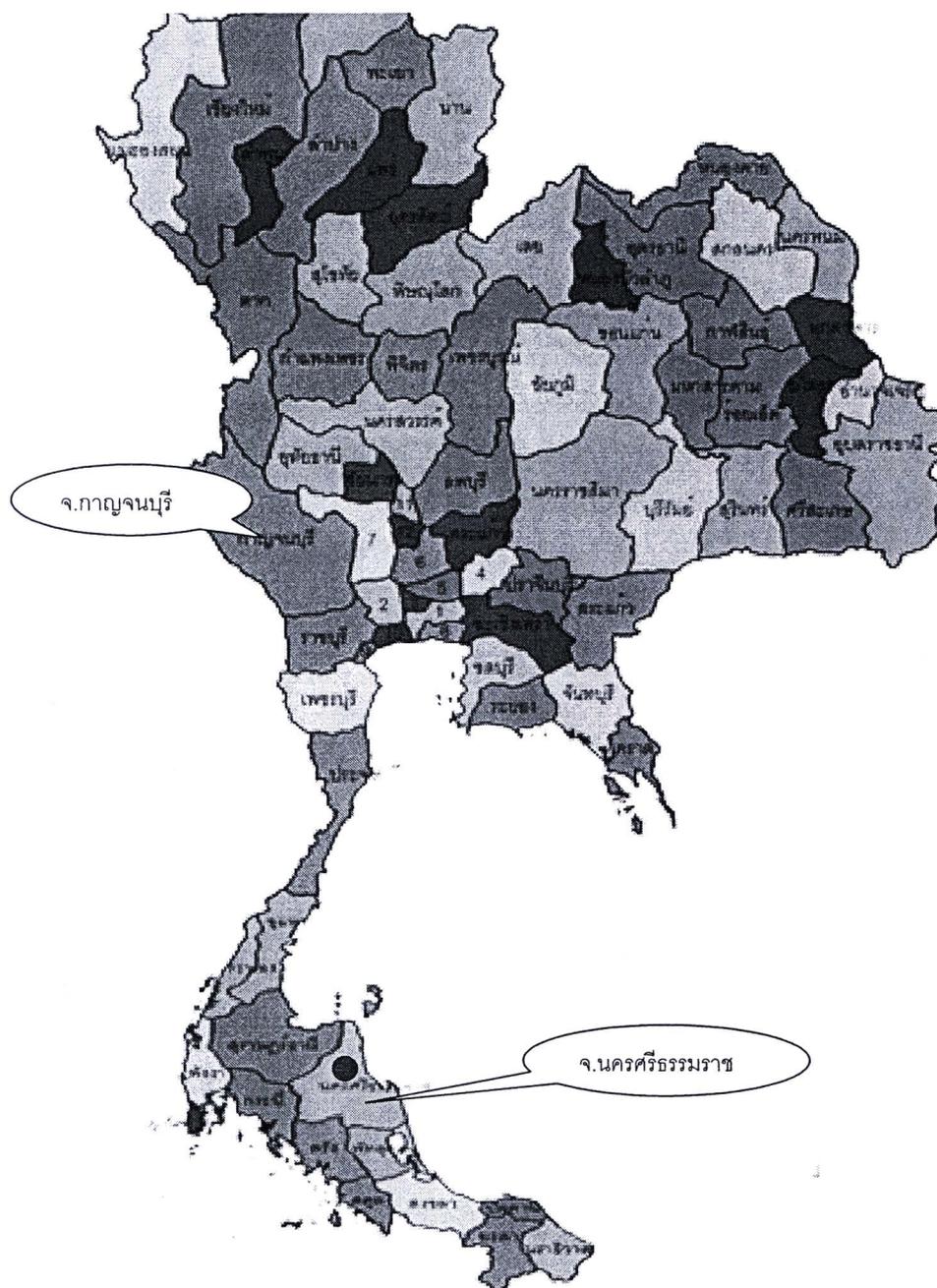
ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องนวัตกรรมการเรียนรู้ของสภาองค์กรชุมชนตำบลเพื่อสร้างการเมืองภาคประชาชน : ศึกษา 3 ตำบล ตำบลนำร่องในจังหวัดสมุทรสงคราม แบ่งการวิจัยออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ตอนที่ 2 เป็นการวิจัยปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ในการนำเสนอผลการวิจัยในบทนี้ ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้และองค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนสภาการเมืองภาคประชาชน ซึ่งศึกษาตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช และตำบลหนองสวาย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งจะนำเสนอผลการวิจัยที่ละตำบล เริ่มตั้งแต่การศึกษาบริบทของตำบล กระบวนการจัดการเรียนรู้ของสภาผู้นำชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษากระบวนการเรียนรู้ และองค์ประกอบ การขับเคลื่อนสภาของตำบล

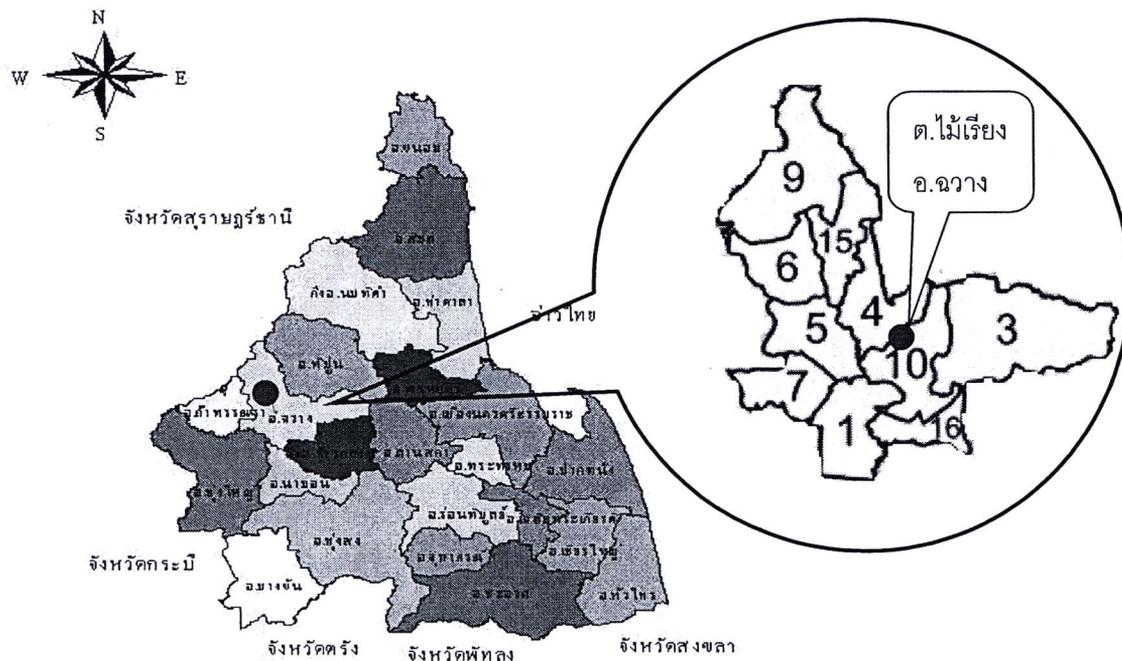
ตอนที่ 2 การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม เพื่อศึกษาการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้การเมืองภาคประชาชนให้กับสภาองค์กรชุมชนตำบลนำร่องของจังหวัดสมุทรสงคราม 3 ตำบล ที่จะเคลื่อนสู่การเป็นสภาการเมืองภาคประชาชน ซึ่งจะนำเสนอผลการวิจัยเริ่มจากการจัดทำหลักสูตรสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้การเมืองภาคประชาชนผ่านกระบวนการจัดทำแผนสภาองค์กรชุมชนตำบล การจัดเวทีการเรียนรู้ ผลการศึกษาบริบทของทั้ง 3 ตำบลนำร่อง ผลการศึกษาการปฏิบัติการจัดประชุมสภาของตำบลนำร่อง 3 ตำบล การประเมินผลการจัดการเรียนรู้หลักสูตรสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้การเมืองภาคประชาชนผ่านกระบวนการจัดทำแผนสภาองค์กรชุมชนตำบล และการวิเคราะห์ข้อมูล กระบวนการและวิธีการสร้างการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดนวัตกรรมการเรียนรู้ ที่ทำให้สภาองค์กรชุมชนตำบล เคลื่อนไปสู่สภาการเมืองภาคประชาชน

ตอนที่ 1: การวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้และองค์ประกอบที่สำคัญ ที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนสภาวะการเมืองภาคประชาชน

ภาพ 1 แผนที่ประเทศไทยแสดงที่ตั้งจังหวัดที่ศึกษาเชิงคุณภาพ คือ จังหวัดกาญจนบุรี และ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ตำบลไม้เรียง

ภาพ 2 ตำบลไม้เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ศึกษาริบทตำบลไม้เรียง

ประวัติของตำบลไม้เรียง

ชุมชนไม้เรียงเป็นชุมชนที่มีอายุมากกว่าหนึ่งร้อยห้าสิบปีมาแล้ว บรรพบุรุษที่เริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนรุ่นบุกเบิก คือ กลุ่มคนที่อพยพมาจากจังหวัดพัทลุงเข้ามาอยู่ เกือบทุกตำบลในอำเภอฉวาง ตำบลไม้เรียงในสมัยนั้นเป็นเป้าหมายหนึ่งซึ่งมีจุดเด่นที่ดึงดูดใจ คนต่างถิ่น คือ สถานที่ตั้งเป็นที่ราบเชิงเขา แวดล้อมด้วยธรรมชาติ ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์มีแหล่งน้ำและที่ราบลุ่มเหมาะแก่การตั้งบ้านเรือนและทำการเกษตร

การตั้งบ้านเรือนของชุมชนเริ่มแรกจากชุมชนเล็ก ๆ ขยายครอบครัวจนมีประชากรเพิ่มขึ้นตามลำดับ เป็นเหตุให้ต้องขยายพื้นที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน โดยการถางป่าละเมาะที่เคยมีดอกไม้บานเต็มทุ่ง ซึ่งชาวบ้านเรียกกันว่า “ทุ่งดอกไม้” แต่เมื่อถึงฤดูแล้งจะเกิดไฟไหม้ทุ่งดอกไม้ทุกปี ชาวบ้านจึงเรียกชื่อใหม่เป็น “ทุ่งใหม่” อันเป็นที่มาของการตั้งชื่อชุมชนว่า “บ้านทุ่งใหม่” ซึ่งก็คือ “หมู่บ้านทุ่งใหม่” หมู่ที่ 1 ตำบลไม้เรียงในปัจจุบันนั่นเอง

เวลาผ่านไป หมู่บ้านทุ่งไหม้ขยายตัวใหญ่ขึ้น ประชากรเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว มีการแบ่งที่อยู่อาศัยเป็นหลายหมู่บ้าน จนได้ยกฐานะเป็น “ตำบล” ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่น ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2441) เริ่มแรกยังไม่มีชื่อตำบล จนวันหนึ่งมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของอำเภอฉวางเดินทางมาสำรวจพื้นที่บริเวณทุ่งนาบ้านเกาะเหวียง เมื่อยืนหันหน้าไปทางเขาศูนย์เห็นทุ่งนาสลั้กับสวนผลไม้ของชาวบ้านและป่าไม้ที่ขึ้นเรียงรายเป็นระเบียบตามธรรมชาติ ยาวเหยียดไปถึงยอดเขาศูนย์ จึงคิดตั้งชื่อตำบลนี้ว่า “ตำบลไม้เรียง” อันเป็นชื่อตำบลที่ได้รับยอมรับมาตั้งแต่บัดนั้น การขยายตัวของชุมชนไม้เรียง ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เกิดจากปัจจัยภายนอก คือ

ประการแรก การที่ภาครัฐให้สัมปทานตัดไม้ในพื้นที่ตำบลไม้เรียง ทำให้ผู้คนจากชุมชนใกล้เคียงเข้ามารับจ้างบริษัทที่ได้สัมปทานตัดไม้ เป็นลูกจ้างตัดไม้ ฝ้าช่าง ล่องแพขนานน้ำไม่ไปส่งที่โรงเลื่อยบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ประการที่สอง การตัดทางรถไฟสายใต้ผ่านตำบลไม้เรียงที่ตลาดทานพอ ทำให้ชุมชนไม้เรียงมีการติดต่อกับผู้คนต่างถิ่นที่เดินทางมาค้าขายและเข้ามาประกอบอาชีพในชุมชนไม้เรียง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวจีนและที่เข้ามาเป็นกรรมกรก่อสร้างทางรถไฟสายใต้ – กรุงเทพฯ ชาวจีนดังกล่าวนอกจากเชี่ยวชาญด้านการสร้างทางรถไฟแล้วยังมีประสบการณ์ในการทำสวนยางพาราบริเวณชายแดนไทย ในเขตอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา อำเภอเบตง จังหวัดยะลา และอำเภอหรือเสาะ จังหวัดนราธิวาสมาก่อน หลังจากที่สร้างทางรถไฟเสร็จในปี พ.ศ. 2458 แล้ว ได้จับจองบุกเบิกที่ดินทำสวนยางพาราสองฝั่งทางรถไฟในเขตอำเภอฉวาง และอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช จนกลายเป็นชุมชนริมทางรถไฟ บ้านล่อง บ้านทานพอ บ้านจันดี และตลาดฉวาง การทำสวนยางของชาวจีนกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ของชาวบ้านในการปลูกยางที่เป็นระบบ คือ ปลูกยางเป็นแถวมีระยะห่างระหว่างต้น การกำจัดวัชพืช เพื่อให้ต้นยางโตเร็ว กล่าวได้ว่า กลุ่มชาวจีน คือ คนต่างชาตินุ้แรกทีเข้ามาตั้งรกรากในตำบลไม้เรียง แล้วขยายครอบครัวใหญ่ขึ้นตามลำดับ โดยธรรมชาติของชาวจีนเป็นคนขยัน และเชี่ยวชาญด้านการค้าขาย ประชาชนแถบตลาดทานพอ จึงทำธุรกิจการค้าเป็นหลัก โดยมีชาวจีนเป็นต้นแบบ

ประการสุดท้าย วิกฤตภัยเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2505 มีผลกระทบต่อชุมชนไม้เรียงให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตในการประกอบอาชีพ หันมาฝากชีวิตประกอบอาชีพ ทำการเกษตรปลูกพืชเชิงเดี่ยว คือ ทำสวนยางพาราอย่างเดียว เพราะมหันตภัยครั้งนั้นทำให้ชาวบ้านสิ้นเนื้อประดาตัวจนต้องบุกป่าสวงนแห่งชาติบนภูเขาศูนย์เพื่อทำสวนยางพารา จนได้ขุดพบแร่พลูมโดยบังเอิญ เมื่อปี พ.ศ. 2512 ชาวบ้านตำบลไม้เรียง จึงละทิ้งอาชีพเกษตรกรชาวสวนยาง

ไปเป็นชาวเหมืองแร่บนเขาสุณีย์นานถึง 10 ปี จนกองทัพภาคที่ 4 สั่งปิดเขาสุณีย์ ห้ามขุดแร่เมื่อปี พ.ศ. 2523

ปัจจัยภายนอกสามประการข้างต้นเป็นผลให้ตำบลไม้เรียงขยายตัวอย่างรวดเร็วและเปิดตัวสู่โลกภายนอกอย่างไม่มีขีดจำกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วง 10 ปีที่มีการขุดแร่พลูม ประชาชนจากทุกสารทิศต่างมุ่งหน้ามาที่เขาสุณีย์นับหมื่นคน มีทั้งคนดี คนไม่ดี ทำให้ชาวไม้เรียงได้เรียนรู้สังคมต่างถิ่นมากมาย ทำให้เกิดการพัฒนาและบทเรียนที่เป็น คติเตือนใจในกาลต่อมา สังคมของชาวไม้เรียงจึงเป็นสังคมเปิดมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

สภาพทั่วไปของตำบลไม้เรียง

อาณาเขตตำบลไม้เรียงตั้งอยู่ระหว่างบริเวณที่ราบเชิงเขากับแม่น้ำทางทิศเหนือของอำเภอฉวาง มีแม่น้ำตาปีไหลผ่านตามแนวของตำบลไม้เรียง หมู่ที่ 3, 7 และหมู่ที่ 8 เป็นระยะทางยาว 12 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดนครศรีธรรมราชประมาณ 85 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 22,220 ไร่ เป็นที่ราบเชิงเขา ตั้งอยู่ในบริเวณเทือกเขาสุณีย์ มีภูเขาอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ความสูงของพื้นที่อยู่ระหว่าง 50 – 100 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง พื้นที่ส่วนใหญ่เหมาะแก่การทำสวนยางพาราและมีที่ราบลุ่มบางส่วนที่สามารถใช้ทำนาได้ และมีพื้นที่เป็นป่าไม้บนเขาสุณีย์ ทิศเหนือของตำบลติดต่อกับตำบลกะเบียด ทิศใต้ติดต่อกับตำบลนาเกาะและตำบลฉวาง ทิศตะวันออกติดต่อกับตำบลนาแวและตำบลฉวาง และทิศตะวันตกติดต่อกับตำบลนาเกาะและตำบลคลองเส อำเภอถ้าพรอนรา

สภาพภูมิอากาศเป็นแบบมรสุมเมืองร้อน อากาศร้อนชื้น แบ่งเป็น 2 ฤดู คือ ฤดูร้อนระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ – เมษายน และฤดูฝนแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ เดือนพฤษภาคม – ตุลาคม ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ เดือนพฤศจิกายน – มกราคม ได้รับอิทธิพลของมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งภูมิอากาศเช่นนี้มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพ ทั้งการทำนา การทำสวนผลไม้ และสวนยางพารา

ตำบลไม้เรียง แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 10 หมู่บ้าน โดยที่ตำบลไม้เรียงหมู่ที่ 1, 2, 4, 5, 6, 7, 9 และหมู่ที่ 10 อยู่ในความดูแลรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลไม้เรียง และหมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 8 อยู่ในความรับผิดชอบของเทศบาลตำบลไม้เรียง ทั้ง 10 หมู่บ้าน มีกำนันประจำตำบล 1 คน ปัจจุบันคือนายสายัณห์ ทิพย์สุวรรณ จำนวนประชากรรวม 6,945 คน จำนวนครัวเรือน 1,579 ครัวเรือน

มีเส้นทางคมนาคมสะดวกสบาย ตั้งแต่เส้นทางรถไฟสายใต้ทุกขบวนที่ต้องผ่านสถานีรถไฟทานพอ เส้นทางรถยนต์ที่ทำให้ชุมชนติดต่อกับสังคมภายนอก ประกอบด้วย ทางหลวงหมายเลข 4104 เชื่อมระหว่างทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4015 และถนนลาดยางเชื่อมระหว่างตำบลไม้เรียงกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 41 ที่มีรถประจำทางผ่าน 3 สาย คือ สายบ้านส้อง – ทานพอ สายนครศรีธรรมราช – ทานพอ และสายบ้านส้อง – นครศรีธรรมราช การคมนาคมภายในตำบล มีถนนคอนกรีตเชื่อมระหว่างหมู่บ้านรวม 11 สาย ถนนลูกรัง จำนวน 1 สาย และถนนลาดยาง ที่เชื่อมจากหมู่บ้านออกไปยังถนนเชื่อมกับอำเภอ

ด้านสาธารณูปโภค ตำบลไม้เรียงมีไฟฟ้าใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 ปัจจุบันให้บริการครบทุกครัวเรือนและทุกหมู่บ้าน มีการประปาส่วนภูมิภาคจันดี ทำหน้าที่ให้บริการน้ำดื่มน้ำใช้แม้จะไม่ครบทุกหมู่บ้านก็ตาม แต่ชาวไม้เรียงก็มีน้ำบริโภคเพียงพอ เพราะมีแหล่งน้ำธรรมชาติหลายแห่งในหมู่บ้าน ประกอบด้วย บ่อน้ำตื้นสาธารณะ 28 บ่อ บ่อน้ำตื้นส่วนตัว 552 บ่อ บ่อบาดาลสาธารณะ 8 บ่อ บ่อบาดาลส่วนตัว 27 บ่อ แหล่งน้ำผิวดิน 7 แห่ง และฝาย 2 แห่ง

สถานที่ให้บริการแก่ประชาชนในตำบล คือ สถานีอนามัย 2 แห่ง คือ สถานีอนามัยทานพอ และหนองท่อม ศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน สถานีตำรวจ หอกระจายข่าว ศาลาประชาคม สนามเด็กเล่น สถานที่ให้การเรียนรู้แก่ชุมชนและผู้มาเรียนรู้ที่ไม้เรียง คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ศูนย์เรียนรู้และภูมิปัญญาไม้เรียง ศูนย์รวมทำยางแผ่น ศูนย์พัฒนาชาวสวนยางสหกรณ์การเกษตร

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

โครงสร้างทางเศรษฐกิจชาวไม้เรียง เป็นเกษตรกรรมพืชเชิงซ้อน กล่าวคือ ใช้พื้นที่ทำสวนยางพารา 10,670 ไร่ พื้นที่ทำนาข้าว 5,750 ไร่ และทำสวนผลไม้ 2,470 ไร่ สัดส่วนในภาพรวมการใช้พื้นที่เพื่อการเกษตรจึงเป็นสวนยาง 4: นาข้าว 2: สวนผลไม้ 1 ผลผลิตรวมที่ได้จากสวนยางพาราประมาณปีละ 7,000 ตัน จากการทำนาข้าวประมาณปีละ 2,000 กว่าตัน ส่วนผลผลิตรวมจากสวนผลไม้แต่ละปีจะไม่แน่นอน เนื่องจากชาวบ้านมักปลูกผลไม้ในรูปของสวนสมรม คือ ปลูกไม้ผลหลาย ๆ ชนิดรวมกันในพื้นที่เดียวกัน ผลผลิตจึงหมุนเวียนไปตามฤดูกาล ปีใดผลผลิตมาราคาจะตก แต่ชาวบ้านไม้เรียงจะแก้ปัญหาโดยการนำมาแปรรูป เพื่อยืดอายุการบริโภค

ศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนชื่อ - ชายผลผลิตทางการเกษตรของชาวไร่เรียง คือ ตลาดทานพอซึ่งตั้งมาเป็นเวลานาน สินค้าที่ซื้อขายกันมีทั้งผลผลิตภายในท้องถิ่นและภายนอกท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีตลาดที่ใกล้เคียง คือ ตลาดจันดี และที่น่าสังเกตสำหรับการขายผลผลิตของชาวสวนผลไม้ในปัจจุบัน ชาวสวนจะนำผลผลิตมาวางขายบริเวณที่ว่างหน้าบ้าน แทนการนำไปขายที่ตลาด ซึ่งเป็นค่านิยมใหม่ที่เห็นได้ริมสองข้างถนนเป็นระยะในตำบลไร่เรียง

กล่าวโดยสรุป รายได้ส่วนใหญ่ของชาวไร่เรียงมาจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยมีรายได้จากอุตสาหกรรมขนาดเล็กและด้านพาณิชย์กรรมเป็นอาชีพรอง

ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม

ไร่เรียงมีลักษณะเหมือนคนภาคใต้ทั่ว ๆ ไปที่มีลักษณะเด่น คือ รักพวกพ้อง รักศักดิ์ศรี รักถิ่นฐานบ้านเกิด และยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีของตน ชาวไร่เรียงมีลักษณะของการไม่ปิดกั้นตัวเอง ยอมรับประสบการณ์ใหม่ ๆ การที่ได้มีความสัมพันธ์กับคนต่างถิ่น ต่างชาติต่างวัฒนธรรม ทำให้ชาวไร่เรียงเป็นคนหูตากว้างไกล โดยที่บรรพบุรุษของชาวไร่เรียงที่มานับเบ็ดตั้งหลักฐานบ้านเรือนในชุมชน มีความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติที่มีเครือข่ายโยงใยกันอย่างลึกซึ้ง สังคมไร่เรียงจึงเป็นสังคมเอื้ออาทร และพึ่งพากันตั้งแต่ด้านแรงงานไปจนถึงการดำเนินชีวิต ระบบเครือญาติ ทำให้ไม่มีปัญหาในการปกครอง ชุมชนจะให้ความร่วมมือกับผู้นำ ผู้นำจะเป็นที่ยอมรับของลูกบ้าน ด้วยความสัมพันธ์ดังกล่าว การปลูกสร้างบ้านเรือน และสภาพสังคม จึงมีลักษณะกระจุกตัวเป็นกลุ่มใหญ่ในหมู่ญาติพี่น้องที่อยู่ในอาณาเขตเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน การสร้างที่อยู่อาศัย นิยมสร้าง ที่อยู่เป็นบ้านไม้ชั้นเดียว มีบริเวณโดยรอบเพื่อปลูกต้นไม้ให้ร่มเงา แผ้วถางพื้นที่รอบบ้านให้เตียนโล่งสะอาดตา เป็นการป้องกันสัตว์เลื้อยคลาน และสัตว์มีพิษ ซึ่งมีชุกชุม เพราะอยู่ใกล้กับสวนผลไม้ควบคู่กับการสร้างสวนครัว สวนสมุนไพร ไว้ใช้บริโภคในครัวเรือน ทั้งยังมีการจัดสรรที่ไว้เพื่อเลี้ยงสัตว์ หรือทำเกษตรกรรมร่วมกับกลุ่มเป็นการสร้างรายได้เสริม

ศูนย์รวมจิตใจของชาวไร่เรียง คือ วัดหาดสูง และวัดไร่เรียง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจคนในชุมชนไร่เรียง คือ หลวงพ่อท่านคล้าย จันทสุวณโณ หรือพระครูพิสิษฐธรรณการ ซึ่งคนทั่วไปรู้จักในนาม "พ่อท่านคล้ายวาจาสิทธิ์" อดีตเจ้าอาวาสวัดสวนขัน ตำบลละอาย อำเภอฉวาง และท่านพระครูกราย คงคสุวณโณ อดีตเจ้าอาวาสวัดหาดสูง นอกจากนี้ชาวไร่เรียงยังมีค่านิยมความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีที่เหนือธรรมชาติที่มีผลต่อจิตใจและพฤติกรรมกรดำเนินชีวิต คือ เทวดาเขาศูนย์ ที่สิงอยู่ในรูปงูจาง (ภาคใต้เรียกว่า งูบองหลา)

ประเพณีวัฒนธรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิต การทำมาหากิน เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่อง แม่ชื้อที่คอยดูแลรักษาเด็กทุกคน พิธีกรรมการไหว้แม่หน้อยในเดือนสิบเอ็ด เพื่อให้แม่หน้อยปกป้องคุ้มครองลูกหลาน พิธีกรรมเกี่ยวกับการสื่อสารกับผีบรรพบุรุษที่เรียกว่า ครุหม่อประเพณีทำบุญเดือนสิบ อุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษ ประเพณีลอยกระทงบูชาพระแม่คงคา และประเพณีทางศาสนาที่สร้างความสัมพันธ์ของชุมชนที่มีวัดเป็นศูนย์กลางจิตใจ ให้ประชาชนมีโอกาสสังสรรค์ร่วมกันในโอกาสวันสำคัญทางศาสนา เช่น มาฆบูชา วิสาขบูชา เข้าพรรษา ออกพรรษา และวันทอดกฐิน ล้วนเป็นกิจกรรมที่ชาวไม้เรียงถือปฏิบัติเป็นประเพณีสืบมาถึงปัจจุบัน

ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของตำบล มี 2 ประเภทที่สำคัญ คือ

แร่ธาตุ มี 2 ชนิด คือ แร่ wolfram (Wolfram) มีแหล่งแร่ใหญ่อยู่บนเขาศูนย์ ในเขตหมู่ที่ 2, 5 และหมู่ที่ 9 และแร่ยิปซัม (Gypsum) หรือเกลือจืด มีแหล่งแร่ในเขตหมู่ที่ 5 หมู่ที่ 9 และหมู่ที่ 10 ตำบลไม้เรียง

ป่าไม้ คือ ป่าเขาศูนย์ซึ่งทางราชการประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2490 ตั้งอยู่ในเขตหมู่ที่ 2, 5 และหมู่ที่ 9 ปัจจุบันประชาชนขึ้นไปจับจองที่ดินประกอบอาชีพทำสวนยาง

วิสัยทัศน์ของตำบล

ประชาชนอยู่ดีกินดี มีคุณธรรม มีคุณภาพ พร้อมดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของความเป็นชนบท สังคมเอื้ออาทร องค์กรชุมชนเข้มแข็ง เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีอาชีพมั่นคง เกษตรกรรมยั่งยืน ภายใต้อาณัติของภาครัฐกิจพอเพียง และสิ่งแวดล้อมสมดุล

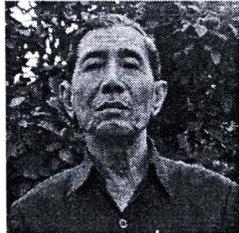
คำขวัญ ร่มเงาเขาศูนย์ วุลแฟรมเลอล้ำ ยิปซัมแน่นหนา

ยางพาราดีเด่น เยือกเย็นหัวใจ สุขฤทัยชั้วกัลป์

ศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้ของสภาผู้นำชุมชนตำบลไม้เรียง และองค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนสภาชุมชนตำบลในลักษณะการเมืองภาคประชาชน

ตำบลไม้เรียงเป็นชุมชนเข้มแข็งตัวอย่างระดับประเทศที่มีผู้นำชุมชนภาคประชาชนคิดแก้ปัญหาการประกอบอาชีพทางพาราของชุมชนด้วยภูมิปัญญาของตนและแกนนำผู้ประกอบอาชีพอย่างเป็นระบบและครบวงจร ทั้งกระบวนการผลิต การแปรรูป และการตลาด จนสามารถสรุปกระบวนการทั้งหมดออกมาเป็น **แผนแม่บทการพัฒนาทางพาราไทยเสนอต่อรัฐบาล** วิธีการพัฒนาการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยมีประเด็นของการพูดคุย นำข้อมูลความจริงของชุมชนมาพูดคุยกัน จนเกิดการพัฒนาด้านต่าง ๆ ตามแผนแม่บทชุมชนไม้เรียง และยุทธศาสตร์การพัฒนาตำบลไม้เรียงที่สภาผู้นำชุมชนได้กำหนดทิศทางการพัฒนาตำบลไม้เรียงไว้ทุกด้าน

ฐานคิดและกระบวนการเรียนรู้ของผู้นำสภาผู้นำชุมชนไม้เรียง นายประยงค์ รัตนรงค์

ภาพ 3 นายประยงค์ รัตนรงค์

ผู้นำที่สำคัญที่ทำให้เกิดสภาผู้นำชุมชน คือ นายประยงค์ รัตนรงค์ ที่มีความเพียรพยายามใช้เวลารวมถึง 20 ปี ในการเป็นแกนนำพัฒนา มูลนิธิรามอนแมกไซไซจึงคัดเลือกให้นายประยงค์ รัตนรงค์ เป็นผู้นำชุมชนดีเด่น สาขาผู้นำชุมชนประจำปี 2547 เป็นชาวบ้านคนแรกที่ได้รับรางวัลนี้

การเกิดสภาผู้นำชุมชนเกิดจากชุมชนมีปัญหาแล้วมีผู้นำที่ไม่ยอมจำนนกับปัญหานั้นให้มีคนตามในการแก้ปัญหาาร่วมกัน เช่น ที่ตำบลไม้เรียง เพราะมีนายประยงค์ รัตนรงค์เป็นผู้นำที่นำให้เกิดสภาผู้นำชุมชน แก้ปัญหาร่วมกัน จนสภาผู้นำชุมชนนี้กลายเป็นต้นแบบของการมีสภาผู้นำชุมชนของตำบลต่าง ๆ ในปัจจุบัน และเป็นหนึ่งในที่มาของแนวคิดการร่าง พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชนตำบล การศึกษาถึงฐานคิดจะให้นำไปเป็นแนวทางการสร้างการเรียนรู้แก่ตำบลนำร่องได้ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาประวัติ แนวคิดและวิธีการทำงานของผู้นำคนสำคัญของตำบลไม้เรียง คือ นายประยงค์ รัตนรงค์

ช่วงแรกของชีวิต

นายประยงค์ รัตนรงค์ เกิดเมื่อวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2480 ที่บ้านนาเส ตำบลนากะชะ อำเภอดงหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นบุตรชายคนโตของพ่อห้วง-แม่แจ้จ้ง พ่อแม่เป็นเกษตรกรเหมือนชาวบ้านทั่วไป ทำนา ปลูกยางพารา ไม้ผล พืชผักต่าง ๆ เลี้ยงหมู ไก่ เอาไว้กินไว้ขายบ้าง เลี้ยงวัวไว้ไถนา มีน้องสาวหนึ่งคน น้องชายสี่คน ตอนยังเด็กทำหน้าที่ช่วยพ่อแม่เลี้ยงน้องเป็นหลัก เมื่อจบชั้นประถมปีที่สี่ พ่อแม่ให้ไปเรียนต่อที่โรงเรียนมัธยมของอำเภอ ซึ่งอยู่ห่างจากบ้านประมาณ 8 กิโลเมตร ความที่ตัวเล็กมาก เดินตามเด็กคนอื่น ๆ ไม่ค่อยทัน มักถูกแกล้ง ทิ้งให้เดินคนเดียว พ่อแม่จึงฝากให้อยู่ที่บ้านป้าในเมือง ต่อมาเป็นไข้มาลาเรีย ขาดสอบ ม.1 เมื่อหายจึงเลิกเรียนและช่วยพ่อแม่ทำงานและเลี้ยงน้อง ทำให้เรียนจบแค่ชั้น ป.4

อายุได้ประมาณ 16 ปี ออกไปรับจ้างทำกระเบื้องซีเมนต์สำหรับทำหลังคา ได้ค่าจ้างวันละ 20 บาท สำหรับปี พ.ศ. 2496 ถือว่าเป็นเงินไม่น้อยทีเดียว แต่ต้องบั้นให้ได้ถึงวันละ 300 แผ่น พ่อเห็นว่าลูกชายคนนี้อาจจริงเอาจ้าง จึงซื้อเครื่องมือให้ จะได้ออกไปรับงานทำเอง ไม่ต้องไปเป็นลูกน้องหรือลูกจ้างเขา ทำให้มีรายได้วันละ 35 บาท ทำงานอยู่สองปีก็ไปรับจ้างทำไม้ล่องซุงที่ป่าในเขตอำเภอฉวางนั่นเอง ปัจจุบันเป็นพื้นที่ของอำเภอถ้ำพรรณรา ช่วยญาติของพ่อที่รับช่วงสัมปทานจากบริษัทใหญ่ รอให้น้ำหลากเดือน 11-12 ก็ล่องแพไปตามแม่น้ำตาปีไปบ้านดอน การดูแลลูกน้องแม้ว่าประยงค์เองไม่ได้เป็นหัวหน้า แต่ได้เห็นว่าการเป็นผู้นำที่ดีเขาทำกันอย่างไร เพราะการล่องแพเป็นงานยากลำบาก ต้องทำงานเป็นทีม ต้องช่วยกัน บางครั้งน้ำเชี่ยวกราก หัวหน้าต้องรู้ว่าจะพักที่ไหน จะกินอะไร ที่ไหนมีผักมีอาหาร ที่ไหนมีอันตราย งานหนักแต่ได้เงินดี ได้เที่ยวละ 150 บาท เพราะเป็นงานเสี่ยง น้ำเชี่ยวจะระเซ่ซุ่ม

อายุ 20 กลับมาบวชสองปี ได้นักธรรมโท ก่อนบวชสามเดือนต้องเตรียมตัวกับเพื่อนอีก 3 - 4 คน เรียนหลักธรรมที่ต้องปฏิบัติ ศีล 227 ข้อท่องได้หมดจึงจะบวชได้ ระหว่างนั้น ก็บอกกับเพื่อน ๆ ถึงแผนชีวิตของตนเอง บอกว่าจะบวชไม่เกินสามปี แต่งงานอายุไม่เกิน 25 ปี ทำงานหนัก 30 ปี แล้วจะเกษียณอายุ 55 ปี จากนั้นจะทำงานเพื่อสังคม การบวชทำให้ชีวิตเปลี่ยน เคยเกรบ้างพอสมควร กินเหล้าเมากับเพื่อนก็เคย บวชแล้วก็ปฏิญาณตนว่าจะเลิกสิ่งไม่ดีต่าง ๆ เลิกกินเหล้า ตั้งแต่สึกออกมาจนถึงทุกวันนี้ การบวชเรียนทำให้ได้สิ่งดี ๆ มาเป็นหลักปฏิบัติ และการดำเนินชีวิต

สึกจากพระไปคัดเลือกทหารหีบได้ใบดำ จึงกลับมาทำงานที่บ้าน ช่วยพ่อแม่ทำสวนยาง เมื่ออายุ 24 ปี แต่งงานกับคุณแนบเมื่อปี พ.ศ. 2504 พ่อตาแม่ยายแบ่งสวนให้ไว้ 6 ไร่ 1 งาน เป็นรายได้ระหว่างที่รอสวนของตนเองโต พร้อมกันนั้นก็พากันไปจับจองที่ทำสวนยางอีก 15 ไร่ ปีต่อมาประยงค์ และภรรยาได้ซื้อที่เพิ่มอีก 30 ไร่ ราคา 5,000 บาท เป็นที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ แล้วลงมือปลูกยาง เพียงปีเดียวก็เกิดวาทภัยแหลมตะลุมพุก เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2505 ต้นยางทั้งโตทั้งเล็กล้มระเนระนาด เดือนมีนาคม พ.ศ. 2506 เกิดภัยแล้งกระหน่ำซ้ำอีก เมื่อเหตุการณ์ปกติจึงเริ่มปลูกยางใหม่

การสะสมประสบการณ์การทำงาน

ระหว่างรอต้นยางโตได้ไปทำงานหาเงินด้วยการไปค้าแร่ ดูดแร่สองปีที่พังงา และลงทุนกับเพื่อนทำล่องแพ แต่เกิดปัญหาพายุมาพังไปครั้งหนึ่ง พอเริ่มหาเงินได้จนคุ้มทุนก็เลิก เพราะเสี่ยงเกินไป นายประยงค์ไม่เคยหยุดนิ่ง ในการทำมาหากิน นั่งรถไฟไปหาซื้อของมาขาย เช่น วิทยุ เพราะชาวบ้านชอบฟังมโนราห์ ฟังข่าว ฟังถ่ายทอดมวยจากกรุงเทพฯ ได้ความบันเทิง สำหรับอาชีพเกี่ยวกับสวนยาง ซึ่งเป็นอาชีพหลัก ระหว่างที่รอยางโต หารายได้ด้วยการขายพันธุ์ยางต่อตาทำให้มี

รายได้ดีจนมีเงินสามารถซื้อรถมอเตอร์ไซด์ได้คันหนึ่ง ในช่วงปี พ.ศ. 2512 ค้นพบว่าที่เขาศูนย์ใน ตำบลไม้เรียงนั้น มีแร่ลูปเฟลม คนในตำบลเริ่มมีรายได้จากการขุดแร่แสงโซดเงินสะพัดมากที่ไม้เรียง แต่ปัญหาหนักที่ตามมา คือ มีการฆ่ากันตาย เพราะแย่งชิงผลประโยชน์ พ.ศ. 2520 เริ่มฆ่ากันหนักขึ้น และมีข้อหาเป็นคอมมิวนิสต์ พื้นที่นี้เป็นพื้นที่สีแดง นายประยงค์ไปขุดแร่กับเขาด้วย เพราะการกรีดขูดราคาอย่างไม่ค่อยดี สถานการณ์ที่เกิดขึ้นมีผลกระทบต่อชีวิตผู้คน คนเริ่มใช้เงินสะพัด เห็นแก่ตัว ตัวใครตัวมัน แย่งชิงผลประโยชน์ นายประยงค์จึงหันมาทำอาชีพเลี้ยงไก่ ร่วมกับเพื่อน 2 คน เพื่อไปขายคนที่มาขุดแร่ วิธีการเลี้ยงไก่ของนายประยงค์กับเพื่อน ๆ คือ แยกกันเลี้ยงของใครของมัน อีกคนหนึ่งเป็นผู้ชำแหละเอาไปขายเขาศูนย์ ส่วนอีกคนเป็นคนจัดส่ง ลูกไก่ และอาหารไก่ เมื่อเขาศูนย์ถูกปิดในปี พ.ศ. 2523 อาชีพเลี้ยงไก่ก็ปิดลง

จะเห็นว่า นายประยงค์ คนนี้ เป็นคนมีวิสัยทัศน์ เห็นช่องทางในการทำอาชีพรู้ว่า จะเลือกทำอะไร เวลาไหน และทำอย่างไรที่เป็นการลงทุนน้อย ได้กำไรมาก อาชีพเหล่านั้นถือเป็น ประสบการณ์ของนายประยงค์ในการเป็นผู้นำของชุมชนตลอดมา

การเรียนรู้สร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้

นายประยงค์ ได้รวมผู้นำตำบลไม้เรียง 12 คน เริ่มรวมตัวกันเรียนรู้ และหาทางแก้ไข ปัญหาทางพาราตั้งแต่ปี 2518 จนถึง พ.ศ. 2525 แต่มาเข้มแข็งปี 2525 จากปัญหาราคาขางไม้ดี ที่มีสาเหตุมาจากคุณภาพขางต่ำ ทางออก คือ พัฒนาคุณภาพขางให้ดีขึ้น แล้วนำมารวมกันขาย แต่ก็ยังแก้ปัญหาราคาขางไม่ได้ กลุ่ม 12 คน ไม่ย่อท้อ ค้นหาสาเหตุว่าเพราะอะไร จึงพบว่า ต่างคนต่างทำขางแผ่น การควบคุมคุณภาพ และน้ำหนักขางทำไม่ได้ จึงแก้ไขด้วยการนำน้ำขางมารวมกันผลิตในที่เดียวกัน ด้วยกระบวนการเดียวกันเพื่อให้ได้ขางคุณภาพดี และคุณภาพเดียวกัน แล้วขายโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลางในท้องถิ่นอีกต่อไป โดยการกำหนดราคาขางเอง พังข้อมูลราคาขางทางวิทยุ บี บี ซี ตอนกลางคืน เป็นราคาที่ทางสิงคโปร์กำหนด และนั่นคือราคาที่ตลาดกลางหาดใหญ่ จากสถานการณ์และปัญหาที่พบโดยตรง สามารถเรียนรู้สาเหตุของปัญหาได้ เป็นอย่างดี จึงต้องเป็นผู้วางแผนแก้ปัญหาให้กับตนเอง

เมื่อความสำเร็จเบื้องต้นเกิดขึ้น นำไปสู่การพัฒนาการเรียนรู้ขั้นต่อไป กลุ่มผู้นำ 12 คน ทำในสิ่งที่คนสมัยนั้นคิดว่าเป็นเรื่องแปลก หรือการขอไปดูงานเอง โดยขอไปดูงานโรงงานของ พ่อค้าที่เพิ่งทำขึ้น ปี 2526 วิธีการ คือ เอาสมุดไปคนละเล่ม แบ่งกันจดข้อมูลรายละเอียดของแต่ละส่วน เมื่อกลับมาก็นำข้อมูลเหล่านั้นมาต่อเป็นจิกซอว์ให้ได้ภาพโรงงานแปรรูปขาง แล้วตัดสินใจสร้างโรงงานเอง โดยการระดมหุ้นให้ได้ 1 ล้านบาท ซึ่งใช้เวลาถึง 3 ปี กลุ่มต้องการจดทะเบียนเพื่อให้กฎหมายรองรับ ศึกษาระเบียบต่าง ๆ และสอบถามใคร ๆ เห็นว่าควรจะเป็น

กลุ่มเกษตรกรทำสวนยาง แต่ทางราชการไม่ยอมให้จดในชื่อกลุ่ม เพราะมีหลายกลุ่มที่จดทะเบียนแล้วล้มจึงไม่ควรเพิ่มสถิติกลุ่มล้มให้มากไปกว่านี้ แต่กลุ่มไม่ละความพยายาม เข้าพบผู้ว่าราชการจังหวัด (นายอเนก สิทธิประศาสน์) อธิบายสาเหตุที่กลุ่มเหล่านี้ล้มเพราะกู้เงินให้สมาชิกกู้ต่อ แต่กลุ่มนี้ไม่ได้ต้องการจดทะเบียนเพื่อกู้เงิน ผู้ว่าฯ เห็นความมุ่งมั่นของกลุ่ม จึงยอมให้จดทะเบียน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 จนถึงวันนี้ 23 ปีแล้ว กลุ่มไม่เคยกู้เงิน ธกส. มาปล่อยให้สมาชิกกู้เลย

แนวทางการดำเนินงานพยายามทุกวิถีทางทำโรงงานให้เล็ก เพราะถ้าขยายใหญ่ก็บริหารจัดการไม่ได้ เพราะเกษตรกรมีข้อจำกัด มีความรู้และทุนจำกัด แต่ควรให้มีโรงงานยางเล็ก ๆ หลาย ๆ โรงในชุมชนอื่นใกล้เคียงเป็นเครือข่าย 10 โรง ซึ่งมูลนิธิหมู่บ้านได้เป็นผู้สร้าง การเรียนรู้ในการเตรียมคน เตรียมแผนการดำเนินงาน แล้วเสนอขอของบประมาณสนับสนุน ส่วนหนึ่งจากสภาจังหวัดนครศรีธรรมราชระยะแรกถูกปฏิเสธ แต่การชี้แจงเหตุผลของนายประยงค์ จึงได้รับการอนุมัติ เกิดโรงงานผลิตยาง 11 โรง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่ กรม. อนุมัติงบประมาณให้สร้างโรงงานในลักษณะคล้ายกันนี้ 1,000 กว่าโรงทั่วประเทศ ซึ่งสร้างได้ 700 โรง อีก 300 โรงงบประมาณถูกโยกไปใช้ใช้อื่น ปัญหาของโรงงาน 700 โรง มีมากมายเพราะไม่ได้เตรียมคน เตรียมชุมชน อยู่ดี ๆ ก็เอาโรงงานไปตั้ง นายประยงค์บอกว่า “การตั้งโรงงานนั้นจริง ๆ ไม่ยากสามารถหางบประมาณมาดำเนินการได้ แต่การสร้างคนเป็นเรื่องใหญ่ เรามีความจำเป็นต้องสร้างคน เริ่มต้นการสร้างคน ก่อนสร้างโรงงาน”

อะไรคือแรงจูงใจที่นายประยงค์ทำงานให้ส่วนรวมเช่นนี้ นายประยงค์เล่าว่า ศรัทธาศูนย์พัฒนาของในหลวง คือที่ศูนย์พิบูลทอง ศูนย์ห้วยทราย ที่ตั้งศูนย์ขึ้นมาให้ชาวบ้านได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพราะที่นั่นมีปัญหาหลายอย่างทั้งเรื่องน้ำ เรื่องคุณภาพของดิน คนลำบากยากแค้นกันมาก จึงได้มีการศึกษาทดลองกัน ทุกด้านที่เกี่ยวข้อง นำวิชาการ เทคโนโลยีมาใช้ ทดลองปฏิบัติ มีการแก้ปัญหาไปเรื่อย ๆ และทำให้เป็นศูนย์เรียนรู้ในเรื่องการพึ่งตนเองของประเทศไทย

นายประยงค์เดินตามรอยเบื้องพระยุคลบาทเริ่มปี 2535 เริ่มศึกษาข้อมูลจากอดีตการมียางพาราเข้ามาในเมืองไทย เข้ามาในหมู่บ้านอย่างไร ศึกษาข้อมูลการใช้วิถีชีวิตของคนในหมู่บ้านตลอดหลายปีที่ผ่านมา ทุกฝ่ายต่างก็ส่งเสริมให้ชาวบ้านทำงานหนักขึ้น ขยายการผลิตให้มากขึ้นหาเงินให้มากขึ้น เพื่อจะได้มีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ก็พบเสมอมาว่ารายได้เพิ่มขึ้นจริง แต่รายจ่ายก็เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัวหรือมากกว่าอีก ปัญหาหนี้สินจำนวนมาก และดูเหมือนไม่ค่อยลด มีแต่เพิ่ม การลดรายจ่ายโดยการผลิตกิน ผลิตใช้เองจำนวนหนึ่งไม่จำเป็นต้องทำหมด ดูเหมือนจะทำได้ง่ายกว่า ความพยายามเพิ่มรายได้เสียอีก และเมื่อลดรายจ่าย แม้ว่ารายได้อาจจะไม่เพิ่มขึ้น

แต่จริง ๆ แล้วรายได้เพิ่มขึ้น คือ มีเงินเหลือเก็บมากขึ้น มีเงินไปใช้หนี้ และหนี้สินที่เริ่มลดลงอย่างเห็นได้ชัด

มีคำถามว่านายประยงค์ทำอะไรจึงสามารถทำให้คนเห็นด้วย และมาร่วมกันทำให้เกิดการทำกินทำใช้เองของคนในหมู่บ้านได้ นายประยงค์ให้คำตอบที่เป็นบทเรียนแก่ผู้ต้องการ จะเป็นผู้นำว่า “ผมทำตัวเองให้คนอื่นยอมรับก่อน คือ การกินทุกอย่างที่ปลูก ปลูกทุกอย่างที่กินไม่มีหนี้สิน ครอบครัวสมบูรณ์แบบไม่มีปัญหา และมีเวลาพอที่จะไปช่วยเหลือคนอื่นได้ด้วย ซึ่งปัญหาของคนในชุมชนคือการที่คนจัดการกับตนเองไม่เป็น เวลาว่างจะไปชนไก่ กัดปลา ผมจึงทำตัวอย่างให้ดูโดยไม่สอนใคร เมื่อคนสนใจผมจึงเป็นโอกาสที่ผมจะใส่ความคิดให้คนในชุมชนได้ ”

ทำไมที่ไม่เรียงจึงเป็นศูนย์เรียนรู้ แผนแม่บทชุมชน คำตอบคือในช่วงที่มีปัญหาโรคภัย และเริ่มทำแผนแม่บทชุมชนยาวพาราไทย ซึ่งไม่ใช่แก้ปัญหาเฉพาะเรื่องยาวพาราเท่านั้น แต่เป็นแผนแม่บทที่ครอบคลุมเรื่องราวของไม้เรียงตั้งแต่ประวัติศาสตร์ อาชีพ ทุนต่าง ๆ ของตำบล การเรียนรู้ การทำแผนชีวิตของชุมชน และได้มูลนิธิหมู่บ้านมาร่วมจัดระบบการเรียนรู้แผนแม่บทชุมชน และในปี 2538 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ต้องการทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ได้ไปหาข้อมูลที่ไม่เรียง พบว่าปัญหาอยู่ที่คนต้องแก้ที่คนก่อนในแผน 8 จึงเริ่มมีการพูดเรื่องการพัฒนาคอน คนเป็นศูนย์กลาง

ขณะที่ทำแผนแม่บทชุมชนชาวบ้านก็เข้าร่วม เพราะมีความชัดเจนว่าชุมชนอยู่ตรงไหน และเป้าหมายจะไปไหน (อย่างไรก็ตามในเวลาเดียวกันนี้ก็เกิดเหตุโรคภัยบ้านป่วน) โดยแผนไม้เรียงนี้ใช้เวลาทำแผน 6 เดือน และเอาแผนไปใช้ปฏิบัติอีก 6 เดือน ในปี 2542 ได้ขยายผลแนวคิด โดยอยู่ภายใต้ชื่อโครงการเกษตรยั่งยืน ดำเนินการวิจัยโดย UNDP โดยกรมส่งเสริมการเกษตรเป็นผู้ทำวิจัย มูลนิธิหมู่บ้านเป็นที่ปรึกษา โดยการค้นหาพื้นที่ที่มีความพร้อม จำนวน 101 ตำบล (34 จังหวัด) ในทุกภาคของประเทศ เพื่อไปพัฒนาคอนคือการทำให้คนรู้จักตนเอง วิธีการก็คือ เอาข้อมูลมาวิเคราะห์ปัญหา ใครทำให้เกิดปัญหา นโยบายแต่ละยุค ทำให้เกิดปัญหาอะไร หากเราทำในสิ่งที่เราไม่รู้จักก็จะเกิดปัญหา และปัญหาที่มีเราจะแก้อย่างไร เพื่อไม่ให้ผิดซ้ำซากอีก นอกจากนั้นยังต้องทำให้คนรู้จักโลกภายนอกเพื่อป้องกันตนเอง จากนั้นนำมาสรุป ส่วนการปฏิบัติก็เริ่มที่ง่าย ๆ ไปก่อนแล้วค่อย ๆ ปรับปรุงแก้ไข เพราะฉะนั้น การร่วมคิด ร่วมทดลอง จนได้ข้อสรุปชัดเจน แล้วจึงขยายผล หากแต่ละคนทำตรงนี้ได้ ก็จะแก้ไขปัญหาดตนเองได้ เพราะหากแก้ไขปัญหาดตนเองไม่ได้ ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาดอื่นซึ่งเป็นปัญหาร่วมกันของชุมชนได้

การได้รับรางวัลแมกไซไซ เพราะนายประยงค์เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ นำชุมชนให้เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ ซึ่งผู้แทนจากฟิลิปปินส์เจ้าของรางวัลแมกไซไซได้มาสังเกตการณ์ การทำงาน

อย่างไม่เป็นทางการเป็นเวลาเกือบ 4 ปี จึงสรุปได้ว่าเป็นบุคคลที่สมควรได้รับรางวัล เดินทางไปรับรางวัลที่ประเทศฟิลิปปินส์ ในวันที่ 31 สิงหาคม 2547 หลังจากนั้นได้กลายเป็นบุคคลสาธารณะ เพราะจะได้รับเชิญไปบรรยายบ้าง ไปเป็นที่ปรึกษาบ้าง ไปร่วมปฏิบัติการเกี่ยวกับกิจกรรมที่เป็นไปเพื่อชุมชนบ้าง จากหน่วยงานทั้งภาคเอกชน ภาคราชการ จนได้รับพระราชทานปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากหลายมหาวิทยาลัย และได้รับเลือกให้เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) ในสมัยนายกรัฐมนตรีสุรยุทธ์ จุลานนท์

นายประยงค์ทำงานให้กับผู้อื่นมากเช่นนี้ แต่ครอบครัวก็เป็นปีกแผ่นและมีความสุข เพราะการมีแผนชีวิตไว้ตั้งแต่แรกว่าจะทำอะไร เวลาอะไร แล้วก็ทำตามแผนนั้น อาจจะไม่ตรง 100% แต่ก็ใกล้เคียงกับที่กำหนดไว้ วันนี้ครอบครัวจึงมีลูกหลานอยู่ร่วมกันพร้อมหน้าทำงานในบ้านเกิดดูแลที่ดิน สวนยาง ให้งอกเงยตามที่ได้คิดว่าจะสร้างบ้านนาญไว้ให้ตัวเองยามแก่เฒ่า นายประยงค์บอกทิ้งท้ายว่าได้เคยวางแผนว่าเมื่ออายุ 70 ปี จะท่องโลก โดยทาง Internet จะปลูกบ้าน ตั้งสำนักงานของตนเอง ขณะนี้ทำสำเร็จแล้ว คือ มีสำนักงานของตัวเอง แต่ยังไม่เปิด เพราะชาติยังต้องการ และเห็นว่าทำเพื่อแผ่นดินเกิด

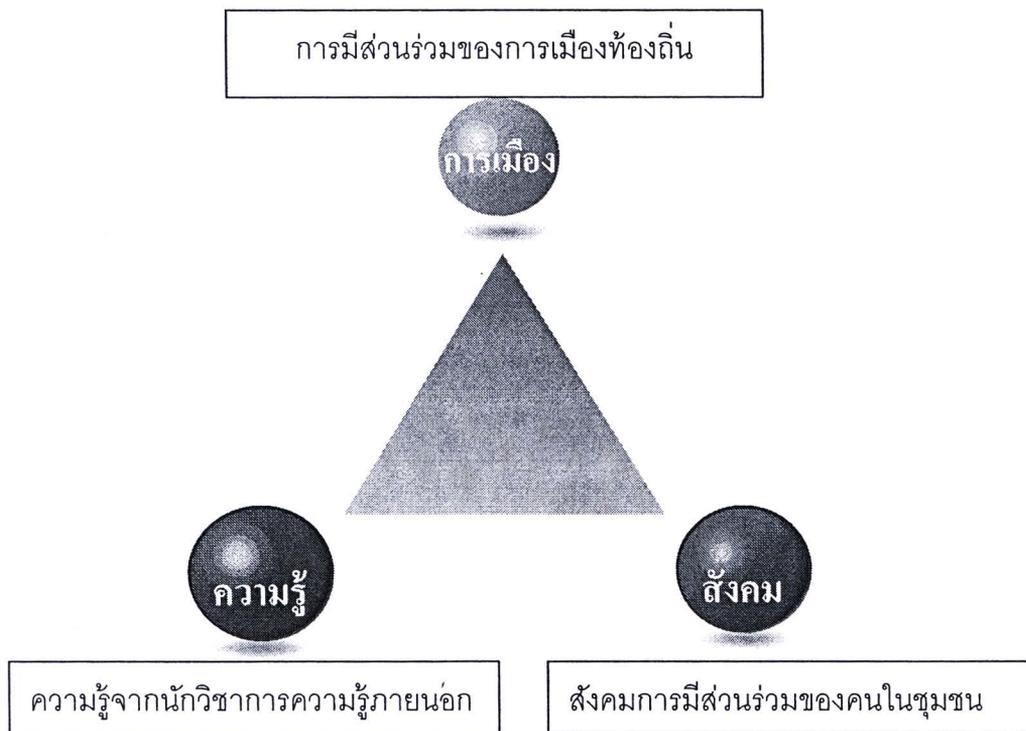
จากการดำเนินชีวิตมาจนประสบความสำเร็จทั้งครอบครัวและการสร้างฐานการพึ่งตนเองของชุมชนนี้ นายประยงค์ได้สรุปถึงหลักการในการเป็นผู้นำ และยุทธศาสตร์ในการพัฒนาให้เป็นบทเรียนในการสร้างการเรียนรู้

หลักการในการดำเนินความเป็นผู้นำแบบเพื่อนร่วมเรียนรู้

1. การจะให้อื่นทำตามนั้น เราต้องทำให้ดูเป็นตัวอย่างก่อนว่าเราก็ทำได้ โดยต้องใช้ข้อมูลมาเป็นเครื่องมือให้คนในชุมชนรู้จักตนเอง รู้จักชุมชน จากข้อมูลของชุมชน และต้องให้เขารู้จักโลกภายนอกด้วย รู้ผลกระทบที่มาจากโลกภายนอก
2. การปฏิบัติจะเริ่มจากง่าย จากเล็กก่อน การแก้ปัญหาควรแก้ที่ตนเองก่อน
3. ไม่ปฏิเสธเมื่อมีผู้ต้องการความช่วยเหลือ เปิดตัวให้เวลา แต่ยึดหลักความถูกต้อง ประสานความร่วมมือ ไม่ขัดแย้ง แต่หาข้อสรุป
4. สภาผู้นำใช้หลักการคิดร่วมกันปฏิบัติร่วมกัน เคารพเหตุผล ยอมรับฟังผู้อื่น
5. การทำงานร่วมกันใช้หลักการ คือ ทุกคนต้องได้ประโยชน์ จะไม่เอาเปรียบใคร

หลักการพัฒนา

หลักการที่นายประยงค์ รณรงค์ ใช้ในการพัฒนาตำบลจนสามารถผลักดันประสบความสำเร็จแล้วไปหลายเรื่อง จนเป็นนโยบายของรัฐบาล เช่น แผนแม่บททางพารา แผนแม่บทชุมชน สภาผู้นำชุมชน วิชากิจชุมชน โดยนายประยงค์ยึดหลักสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขาของนายแพทย์ประเวศ วะสี ซึ่งหมายถึง การจัดการในเรื่องที่ยากนั้น คนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมเป็นมุมด้านหนึ่ง มุมด้านที่สองการเมือง ส่วนท้องถิ่นในตำบลไม่เรียง หมายถึง องค์การบริหารส่วนตำบลไม่เรียงและเทศบาลไม่เรียง ซึ่งเป็นผู้มีทรัพยากร มีทุนที่เอื้อต่อการปฏิบัติงาน มีอำนาจออกข้อบัญญัติสนับสนุน การดำเนินการได้ และมีมุมที่สามคือต้องมีความรู้จากนักวิชาการ หรือความรู้จากภายนอกมา จัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ ซึ่งทุกมุมนี้จะมีค่าน้ำหนักเท่ากัน จะผลักดัน ไหนก็ยังไม่เป็นรูปสามเหลี่ยม และทุกมุมของสามเหลี่ยมต้องเขยื้อนไปพร้อมกัน งานจะประสบความสำเร็จ ดังแผนภาพ 7 หลักสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา

แผนภาพ 7 หลักสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา

ที่มา: แนวคิดสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา ของนายแพทย์ประเวศ วะสี

การศึกษาบทบาทหน้าที่สภาผู้นำชุมชนไม่เรียง

สภาผู้นำชุมชน คือ หน่วยงานทางสังคมที่ดูแลรับผิดชอบการเรียนรู้ การขับเคลื่อนให้มีแผนแม่บทของชุมชนและการนำแผนฯ ไปสู่การปฏิบัติ พัฒนาระบบการจัดการด้านต่าง ๆ ตามที่แผนกำหนดไว้ ตรวจสอบสถานการณ์และปรับแผนพัฒนาสังคม และเศรษฐกิจชุมชน และประสานการดำเนินงานตามแผนฯ กับชุมชน ท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ในช่วงปี 2540 – 2544 สภาผู้นำชุมชนที่มีสมาชิกจำนวน 40 คน จาก 8 หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 5 คน ประชุมร่วมกันทุกเดือน จนเวลาผ่านไป 1 ปี ในการประชุมกันแต่ละครั้งนั้น ผู้แทนหมู่บ้านต้องมีข้อมูลของแต่ละหมู่บ้านในด้านต่าง ๆ มารวบรวมให้เกิดภาพรวมของตำบล มาร่วมกันวิเคราะห์ถึงปัญหา สาเหตุของปัญหา หาหนทางในการแก้ปัญหาร่วมกัน มีการพัฒนาความรู้ความสามารถในการคิดการแก้ปัญหา โดยการไปศึกษาดูงานในชุมชนอื่น ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เช่น ศึกษาที่ศูนย์พิภูลทอง ศูนย์ห้วยทราย ในเขตพื้นที่ศูนย์สภาผู้นำ สมาชิกสภาผู้นำ จึงนำทั้งข้อมูลที่เป็นสาเหตุของปัญหา ความรู้จากการไปเรียนรู้ดูงาน ความรู้จากประสบการณ์มา หลอมรวมกันเกิดเป็นแนวทางในการพัฒนาตำบลอย่างเป็นองค์รวม เรียกว่า แผนแม่บทชุมชน โดยมีมูลนิธิหมู่บ้านได้เข้ามาเป็นผู้ช่วยในด้านการจัดระบบความคิดของผู้นำสภาชุมชน ให้เกิดความปะติดปะต่อกันจนเห็นความชัดเจนในการพัฒนาด้านการศึกษา แผนงานด้านเกษตรกรรมและสิ่งแวดล้อม แผนงานด้านสาธารณสุขชุมชน และแผนงานด้านธุรกิจ-อุตสาหกรรมชุมชน

เมื่อได้แผนแม่บทชุมชน สภาผู้นำชุมชนเป็นกลไกสำคัญของการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง มีบทบาทในการกำหนดแนวทางพัฒนา และการดำเนินงานของสภา มี 2 ส่วน คือ

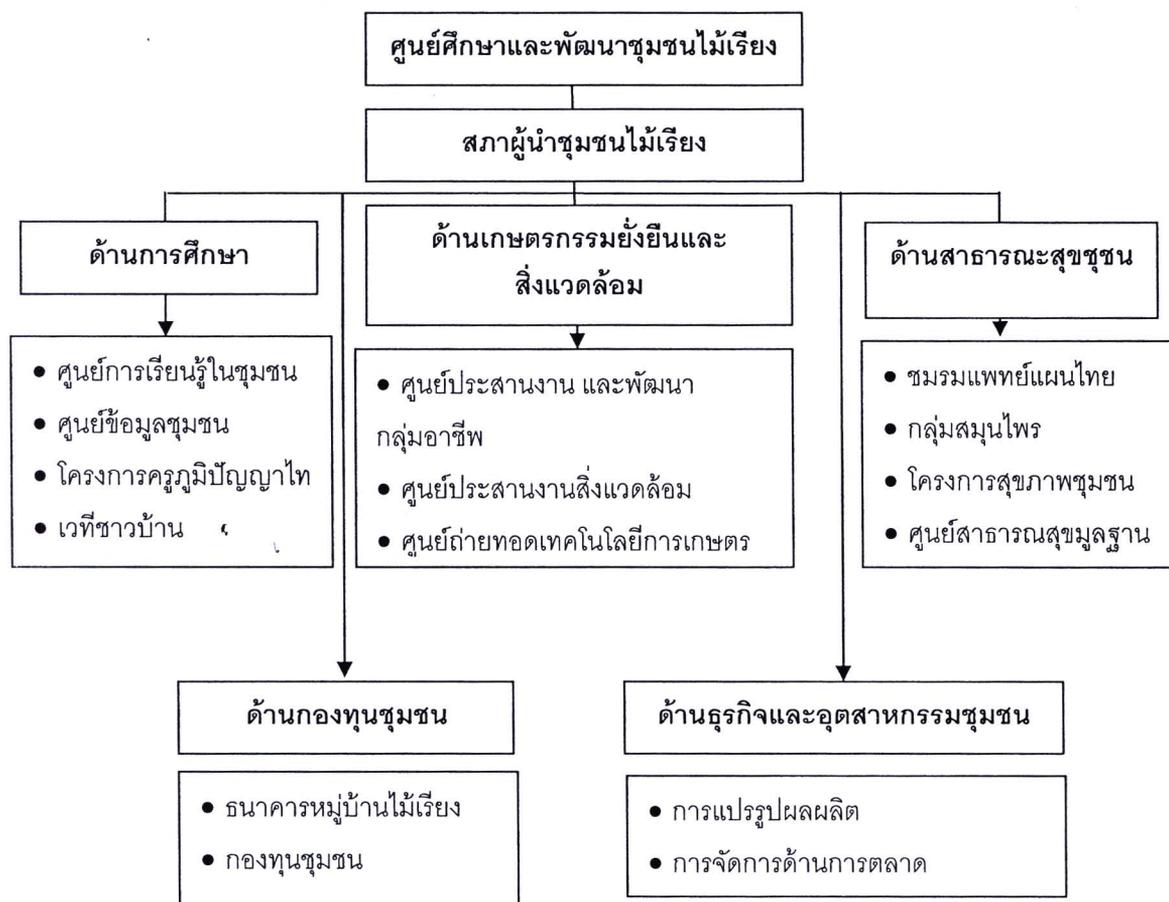
1. ฝ่ายกิจการสภา ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการกำกับนโยบายติดตามสภาพการณ์ดูแลด้านการเรียนรู้ของชุมชน
2. ฝ่ายบริหาร ซึ่งรับผิดชอบงานบริหารและงานพัฒนาของศูนย์ทั้งหมด มีการจัดทำแผนปฏิบัติการและแผนกิจกรรมร่วมกัน ผลักดันแผนไปสู่การปฏิบัติ ให้ชาวบ้านในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมตามแผน

หลังจากชุมชนไม่เรียงได้ปฏิบัติตามแผนแม่บทชุมชนฉบับที่ 1 ปี 2540 – 2544 ก็เริ่มจัดทำแผนแม่บทชุมชนฉบับที่ 2 (2545 – 2549) ด้วยความมีประสบการณ์ในการจัดการข้อมูลชุมชน มีความชัดเจนมากขึ้น เน้นการต่อเนื่องของกิจกรรมตามแผนพัฒนาฉบับที่ 1 สภาผู้นำชุมชนไม่เรียงได้ร่วมกันคิดยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อน ให้เกิดผลตามเป้าหมายของแผนพัฒนาฉบับที่ 2 คือ

1. ยุทธศาสตร์การเรียนรู้
  2. ยุทธศาสตร์การพึ่งตนเอง
  3. ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากร
  4. ยุทธศาสตร์การดูแลสุขภาพและพัฒนาจิตใจ
  5. ยุทธศาสตร์การพัฒนาประสิทธิภาพขององค์กรในชุมชน
- ในแผนแม่บทชุมชนไม่เรียงฉบับที่ 2 จึงมี 8 แผนงาน คือ

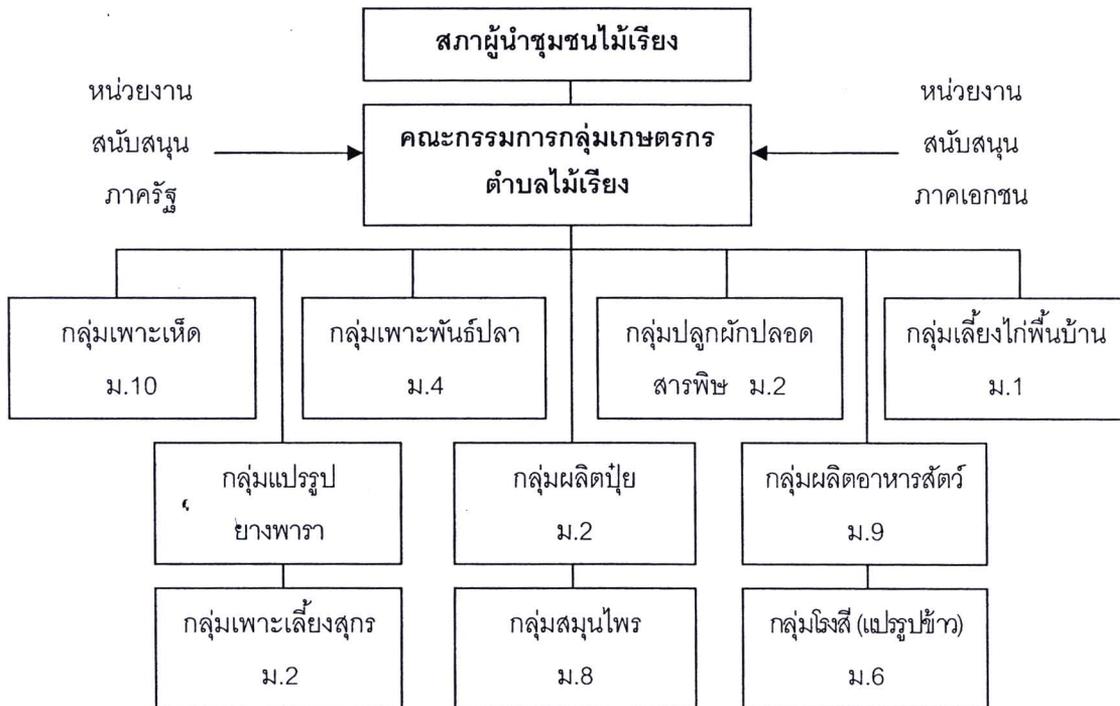
1. แผนพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืน
2. แผนการจัดการผลผลิต
3. แผนพัฒนาทุน ระบบสวัสดิการ
4. แผนพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน
5. แผนพัฒนาสุขภาพชุมชน
6. แผนพัฒนาการท่องเที่ยว
7. แผนพัฒนาจิตใจ
8. แผนพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชน

จากการนำแผนแม่บทชุมชนไม่เรียงฉบับที่ 2 ไปสู่การปฏิบัตินั้น มีศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ซึ่งตั้งอยู่หมู่ 2 ตำบลไม่เรียง เป็นศูนย์กลางทั้งในการบริหารกิจการสภาและบริหารจัดการความรู้ในการพัฒนาชุมชนไม่เรียง โดยได้ร่วมกันจัดทำโครงสร้างศูนย์ศึกษา และพัฒนาชุมชนไม่เรียง ดังแผนภาพ 8 โครงสร้างการบริหารศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

แผนภาพ 8 โครงสร้างการบริหารศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง
ที่มา: ภาพจากศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

จากโครงสร้างการบริหารศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงนั้น คณะกรรมการสภาผู้นำ จะแบ่งหน้าที่รับผิดชอบเป็นแกนหลักในการดำเนินงานแต่ละด้านตามยุทธศาสตร์ เพื่อให้โครงการ ในแต่ละแผนงานมีผลการปฏิบัติไปสู่การพัฒนาชุมชนไม่เรียงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งคณะกรรมการ แต่ละด้านจะไปดำเนินการ และจัดทำเป็นโครงสร้างการบริหารกลุ่มกิจกรรมที่เกิดขึ้น ดังเช่น แผนภาพ 9 โครงสร้างการบริหารกลุ่มเกษตรกรตำบลไม่เรียง

แผนภาพ 9 โครงสร้างการบริหารกลุ่มเกษตรกรตำบลไม่เรียง
ที่มา: ภาพจากศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

การศึกษาองค์ความรู้กระบวนการพัฒนาองค์กรชุมชนไม่เรียง

1) การจัดการเรียนรู้ในชุมชน

แนวคิด ชุมชนไม่เรียงได้พัฒนาอาชีพหลัก คือ การทำสวนยางพารามีความก้าวหน้าจนเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง แต่พบว่ายังไม่สามารถแก้ปัญหาได้ทุกอย่าง เพราะวิถีชีวิตของคนในชุมชนไปเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันหลายเรื่อง การแก้ปัญหาเรื่องอย่างอย่างเดียวไม่สามารถทำให้ปัญหาอื่นหมดไปด้วย ปัญหาหลายเรื่องเกิดจากคนในชุมชนขาดความรู้ จึงไม่มีความสามารถในการแก้ปัญหา ป้องกันปัญหา และพัฒนาสิ่งดี ๆ ที่มีอยู่อย่างมีคุณภาพ การทำในสิ่งที่ตัวเองยังไม่รู้จริง ปัญหาที่ตามมาคือความไม่สำเร็จ การล้มเหลวแต่ละครั้งทำให้หนี้เพิ่มเกิดความท้อแท้ และหมดกำลังใจในที่สุด

กิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน จัดตั้งศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2535 เพื่อต้องการศึกษาวิจัยปัญหาและข้อขัดข้องต่าง ๆ ตลอดถึงสาเหตุ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จัดทำข้อมูลรายละเอียดที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด เพื่อใช้เป็นเครื่องมือวิเคราะห์สถานการณ์ที่มีผลกระทบอยู่ในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ เพื่อให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ในสิ่งที่เขาต้องการจะรู้ และให้เขาได้เรียนรู้ในสิ่งที่ควรจะรู้ เพราะพบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็น เพราะคนในชุมชนทำในสิ่งที่ตนเองยังไม่มีความรู้ จึงประสบกับปัญหาและขาดวิธีการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสม ในที่สุดก็ไม่ประสบความสำเร็จ ศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง จึงเน้นให้ทุกคนมีโอกาสได้เรียนรู้ในสิ่งที่ต้องการจะรู้ เพราะต้องรู้ในสิ่งที่ต้องการจะทำ และทำในสิ่งที่รู้แล้วเท่านั้นจึงจะสำเร็จ

วิธีทำ พัฒนาให้ศูนย์การศึกษา และพัฒนาชุมชนไม่เรียงจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ขึ้น มีหลักสูตรที่หลากหลายตามความต้องการของผู้เรียน ด้วยการสร้างความร่วมมือกันหลายฝ่าย โดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงเป็นฐานหลัก ร่วมด้วยหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ การศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร เทศบาลตำบลไม่เรียง มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช มหาวิทยาลัยทักษิณ สำนักงานพลังงานแห่งชาติ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) เป็นต้น จัดการเสริมการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงระดับปริญญาตรี

2) การจัดทำแผนแม่บทชุมชน

วัตถุประสงค์ เพื่อให้แผนแม่บทชุมชนเป็นเครื่องมือหนึ่ง ที่ทำให้คนในชุมชนมาเรียนรู้ร่วมกัน เรียนรู้เรื่องตัวเอง เรียนรู้เรื่องผลกระทบจากภายนอก (เรียนรู้โลกภายนอก)

1) จากประสบการณ์ที่ชุมชนได้จัดทำแผนแม่บทการพัฒนา ยางพาราไทย ซึ่งคิดว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง เพราะเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปในกลุ่มอาชีพการทำสวนยาง ซึ่งเป็นการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง รู้จริง ทำได้จริง จึงมีความมั่นใจมากขึ้น

2) ผลของการเรียนรู้ได้ข้อสรุป นำข้อสรุปมากำหนดเป็นแผนปฏิบัติเพื่อนำไปสู่เป้าหมายร่วมกัน มีแนวทางในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า แนวทางป้องกันปัญหาที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต มีแนวทางในการพัฒนาให้เกิดสิ่งดี ๆ ขึ้นใหม่ในเวลาเดียวกัน

วิธีทำ เริ่มต้นจากการค้นหาผู้นำให้ได้ผู้นำที่ได้รับการยอมรับอาจจะเป็นผู้นำที่เป็นทางการ หรือไม่เป็นทางการ (ผู้นำธรรมชาติ) ที่สำคัญจะต้องเป็นบุคคลที่ชาวบ้านยอมรับนับถือ เป็นที่ปรึกษาของคนในชุมชน อย่างน้อยหมู่บ้านละ 5 คน มาเป็นคณะทำงานจัดประชุมสัมมนาพูดคุย ทำความเข้าใจร่วมกัน แล้วไปช่วยกันขยายผลในหมู่บ้านของตนเอง พร้อมทั้งทำข้อมูลที่จำเป็นเพื่อนำมาวิเคราะห์ให้ได้ทิศทางที่จะนำไปสู่เป้าหมายในการแก้ปัญหาป้องกันปัญหา และการพัฒนาาร่วมกัน เน้นการพึ่งตนเองเป็นหลักภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ผลที่เกิดกับชุมชน ผลของการเรียนรู้ที่ได้ข้อสรุปร่วมกันคือเป้าหมายของการพัฒนาการมีแผน มีเป้าหมาย มีขั้นตอนที่ชัดเจน เป็นการป้องกันความอยากหรือความต้องการที่ไม่มีสิ้นสุดของมนุษย์ ซึ่งเป็นจุดอ่อนของมนุษย์ เพราะความอยากไม่มีที่สิ้นสุด ไม่มีขอบเขตไม่มีเหตุผล การมีแผน คือ มีเป้าหมาย มีเหตุผลรองรับทางความคิด มีเหตุผลของการตัดสินใจได้ข้อสรุปร่วมกัน ยอมรับร่วมกัน เพราะผลที่จะเกิดการพัฒนาก็เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ ต้องอยู่ที่การนำแผนลงสู่การปฏิบัติ การยอมรับร่วมกันก็จะเกิดความร่วมมือในการปฏิบัติ ผลการปฏิบัติจึงเกิดการแก้ปัญหา ป้องกันปัญหา และเกิดการพัฒนานี้ที่สุด จากการยอมรับในวงกว้างจึงผลักดันเป็นนโยบายได้

3) การจัดองค์กรที่เหมาะสมของชุมชน

วัตถุประสงค์ เพื่อสร้างองค์กรขึ้นมาเป็นเครื่องมือที่ต้องใช้ร่วมกันที่สามารถจัดกิจกรรมที่ต้องร่วมกันทำ เพราะองค์กรของชุมชนที่จัดตั้งขึ้นโดยชุมชน เป็นเครื่องมือที่ดีที่ใช้แก้ปัญหาที่ใหญ่เกินกว่าที่แต่ละครอบครัวจะแก้ได้

วิธีทำ คำว่า “องค์กร” มีหลายระดับ แต่จะขอกกล่าวถึงองค์กรของชุมชนไม่เรียงเป็นหลัก เฉพาะองค์กรของชุมชนไม่เรียงมีอยู่ 2 ระดับ คือ องค์กรบริหาร ซึ่งเป็นองค์กรใหญ่ที่ครอบคลุมกิจกรรมกว้างขวาง ทำหน้าที่บริหารอย่างเดียว เช่น “ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง” โดยมีกิจกรรมย่อยอยู่ภายใต้การดำเนินงานของศูนย์ฯ หลายกิจกรรม องค์กรการจัดการ ซึ่งเป็นองค์กรย่อยจัดการเฉพาะกิจกรรมโดยตรง เช่น กลุ่มเกษตรกรทำสวนไม่เรียง เป็นต้น องค์กรย่อยอาจจะมีรูปแบบการจัดการที่แตกต่างกันตามความเหมาะสม เช่น ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันรับประโยชน์ ร่วมกันรับผิดชอบ หรือบางองค์กรร่วมกันคิด ร่วมกันเรียนรู้ แยกกันทำ รวมกันขาย บางองค์กร ก็ใช้วิธี ร่วมกันคิด ร่วมกันเรียนรู้ ร่วมกันลงทุน จ้างเขาทำ ร่วมกันใช้บริการ เป็นต้น

และเนื่องจากองค์กรคือเครื่องมือที่ใช้ในการบริหาร หรือใช้ในการจัดการ ฉะนั้น การจัดตั้งองค์กรขึ้นมาก็ต้องเป็นองค์กรที่เหมาะสมกับกิจกรรมนั้น ๆ และต้องมีการจัดตั้งขึ้นตามความต้องการของชุมชน แต่ที่ผ่านมามีส่วนใหญ่มากเป็นการกำหนดมาจากภายนอกให้มีการจัดตั้งขึ้น เพื่อรองรับกิจกรรม หรือรองรับงบประมาณ พอหมดงบประมาณกิจกรรมก็ต้องยกเลิกไป องค์กรก็ไม่สามารถดำเนินการต่อได้ ซึ่งไม่ควรจะเป็นอย่างนั้นอีกต่อไป

ผลที่เกิดกับชุมชน ความอยู่รอดของชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของทรัพยากรหรือทุนทางสังคมอื่น ๆ ร่วมมือกันสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการ ร่วมมือกันสร้างเครือข่ายสัมพันธ์กัน ไม่ว่าชุมชนชนบทหรือชุมชนเมือง ต่างก็มีจุดอ่อนจุดแข็งกันคนละอย่าง การสร้างระบบให้เกิดความร่วมมือกันได้อย่างสร้างสรรค์และเป็นธรรม จะสามารถพึ่งตนเองได้ พึ่งพาอาศัยกันได้ และอยู่รอดได้ในทุกสถานการณ์

การศึกษาการดำเนินการประชุมสภาผู้นำชุมชน

1) ในอดีตที่ผ่านมาถึงปัจจุบัน

สภาคือการทำผู้คนมารวมกัน คุยกัน ปรึกษาหารือกัน หาทางออกของปัญหาร่วมกัน ผู้นำตำบลไม้เรียงซึ่งมีนายประยงค์ วรรณค์ เป็นผู้นำนั้น ได้เริ่มรวมตัวกัน 12 คน เรียนรู้แก้ปัญหา ย่างพารามาตั้งแต่ปี 2518

ในปี 2527 รวมกลุ่มเกษตรกรจัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกรทำสวนไม้เรียงขึ้น มีการพัฒนาการเรียนรู้อย่างมาจากการทำแผนแม่บททางพาราไทย ซึ่งครอบคลุมเรื่องราวของ ไม้เรียงไว้ทั้งหมด จึงจัดระบบการเรียนรู้อันแม่บทชุมชน ซึ่งมีกระบวนการเวทีสภาผู้นำชุมชน ที่จัดตั้งขึ้นในปี 2540 ที่มีสมาชิกจาก 8 หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 5 คน จำนวน 40 คน ประชุมร่วมกัน ทุกเดือน ในการประชุม นายประยงค์ วรรณค์ จะทำหน้าที่เป็นประธานการประชุม มีการแบ่ง บทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภา มีผู้ทำหน้าที่เป็นเลขานุการสภาผู้นำชุมชน จัดการในเรื่องสรุป ข้อคิดเห็นจากการประชุมของสภา จัดทำเอกสารข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งมีหลายคนช่วยกัน มีครู กศน. เป็นหลักในการดำเนินการในการกำหนดกิจกรรมจากแผนแม่บทชุมชน จะแบ่งเป็น แผนด้านต่าง ๆ แบ่งเป็นกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดจากการดำเนินการวางแผนที่วางไว้ จะมีผู้ทำ หน้าที่รับผิดชอบกลุ่มกิจกรรมเหล่านั้น ในการประชุมประจำเดือน ผู้รับผิดชอบแต่ละแผนงาน แต่ละกิจกรรมจะนำข้อมูลที่กลุ่มดำเนินการมาพูดคุยในเวทีสภา ทำให้สภาผู้นำของตำบล เห็นสภาพความเป็นจริงจากทุกหมู่บ้าน ทำให้สามารถวางแผนและดำเนินการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ในการดำเนินการได้ เช่น ปัญหาจากการไม่มีความรู้ ก็มีการประสานเชิญผู้รู้จากหน่วยงานต่าง ๆ นำความรู้เข้ามาพัฒนา ต่อยอดความรู้พื้นฐานมีการพาสมาชิกไปศึกษาดูงานในชุมชนอื่น ๆ

การมีสภาผู้นำที่มีกิจกรรมร่วมกัน มีการประชุมร่วมกันทุกเดือนในช่วงการทำแผน แม่บทชุมชนไม้เรียง ช่วง พ.ศ. 2540 – 2544 และช่วง พ.ศ. 2545 – 2549 เป็นช่วงเวลาที่กลุ่ม ต่าง ๆ ได้เรียนรู้การบริหารจัดการกลุ่มของตนเองให้มีการขับเคลื่อนกิจกรรมของกลุ่มให้เข้มแข็ง โดยมีศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ซึ่งตั้งในปี 2535 เป็นกลไกสำคัญในการจัดการเรียนรู้ ให้กับสมาชิกในชุมชนเป็นองค์กรแม่ทำหน้าที่บริหาร และมีองค์กรย่อยที่เป็นองค์กร การจัดการอยู่ ภายในศูนย์หลายองค์กร เช่น กลุ่มเกษตรกรทำสวนไม้เรียง ศูนย์วิสาหกิจชุมชน ศูนย์เรียนรู้ชุมชน ซึ่งเมื่อชุมชนไม้เรียงมีการวางรากฐานกลุ่มองค์กรต่าง ๆ เข้มแข็ง จัดการกลุ่มของตนเองได้ ชุมชนไม้เรียงมีกิจกรรมเคลื่อนไหว จัดเป็นศูนย์เรียนรู้ให้กับผู้สนใจเข้ามาเรียนรู้อย่างเป็นระบบ คือ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา ตำบลไม้เรียง (พ.ร.บ. วิสาหกิจชุมชน มีฐานคิดมาจากกระบวนการแผนแม่บทชุมชนตำบลไม้เรียง การมีคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจบริหารจัดการ) เมื่อกลุ่มองค์กรต่าง ๆ มีความเข้มแข็ง

มีการประชุมในกลุ่มของตงกันเป็นประจำ การประชุมสภาผู้นำเดือนละ 1 ครั้ง ก็ค่อย ๆ ห่างออกไป จนไม่มีการกำหนดเดือนละ 1 ครั้งเหมือนในช่วงแรก ๆ จะประชุมกันเมื่อมีปัญหาเร่งด่วน หรือมีเรื่องที่ต้องตัดสินใจร่วมกัน

ภาพ 4 ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนแม่เรียง

2) ศึกษากระบวนการประชุมสภาผู้นำชุมชนจากเวทีจริง เรื่องการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบล

ในช่วงเวลาของการผลักดันร่าง พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 เข้าสู่ ครม. นั้น นายประยงค์ รัตนรงค์ ซึ่งขณะนั้นทำหน้าที่เป็น สนช. เป็นผู้หนึ่งที่สนับสนุนให้ร่าง พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชนผ่านมติ แต่เมื่อ พ.ร.บ. ได้ประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษา 8 กุมภาพันธ์ 2551 แล้ว หลายตำบลเริ่มเคลื่อนไหวจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลขึ้น แต่ที่ตำบลแม่เรียงยังไม่ได้ดำเนินการทั้ง ๆ ที่แนวการขับเคลื่อนสภาผู้นำตำบลแม่เรียงเป็นหนึ่งในหลายตำบลที่เป็นฐานคิดการร่าง พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชน เหตุผลที่ยังไม่จัดตั้ง นายประยงค์ รัตนรงค์ ให้เหตุผลว่าช่วงแรกของการจัดตั้งไป ผูกกับการเป็นสมาชิกพัฒนาการเมือง การเลือกผู้แทนจากสภาองค์กรชุมชนตำบลไปเป็นสมาชิกสภาพัฒนาการเมืองในระยะแรกนั้น หลายตำบลยังไม่มีความพร้อมในฐานคิดเรื่องการเมือง ภาคพลเมืองว่าเป็นอย่างไร ผู้ที่เป็นการเมืองภาคพลเมืองต้องมีกระบวนการเห็นประโยชน์ส่วนรวม การพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วม การมีกระบวนการตัดสินใจร่วมกันอย่างมีข้อมูลอย่างมีวิจารณ์ญาณ แต่เมื่อมีระยะเวลาเร่งรัด การสร้างความพร้อมของคนที่จะเป็นผู้นำในการเป็นคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน การที่จะรู้จักว่าคณะกรรมการที่เลือกมาจากแต่ละตำบลมาทำหน้าที่ประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบลระดับจังหวัดร่วมกันนั้นเป็นใคร มีเบื้องหลังการทำงาน

ภาคประชาชนด้วยหัวใจกันมาอย่างไร ก็ยังไม่รู้จักดีพอ แต่ต้องเลือกไป 1 คน ถ้าเลือกบุคคลที่ไม่เข้าใจเรื่องการเมืองภาคพลเมือง อาจะหลุดลอยไปจากการเป็นสภาองค์กรชุมชน ไปทำหน้าที่คล้าย ๆ การเมืองระบบผู้แทน อุดมคติของสภาองค์กรชุมชนไปทำหน้าที่คล้ายกับการเมืองระบบผู้แทน อุดมคติของสภาองค์กรชุมชนที่ผลักดันกันขึ้นมาอาจเปลี่ยนแปลงไป และอีกเหตุผลหนึ่ง คือ สภาผู้นำไม่เรียงมีกระบวนการดำเนินการร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในตำบลมาอย่างแน่นแฟ้น สามารถขับเคลื่อนไปด้วยกันได้ดีอยู่แล้ว แต่ในข้อกำหนดสภาองค์กรชุมชน สมาชิกจะเป็นนักการเมืองท้องถิ่นไม่ได้ ดังนั้น ในระยะช่วง 1 ปีแรกของการมี พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชน นายประยงค์ รณรงค์ ผู้นำสภาผู้นำไม่เรียงและคณะเห็นว่า การขับเคลื่อนของสภาผู้นำไม่เรียงที่มีมาอย่างยาวนานโดยไม่มี พ.ร.บ. อะไรรองรับก็สามารถทำหน้าที่สร้างความเข้มแข็งให้ตำบลไม่เรียงได้ และเป็นการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนของภาคีในตำบลโดยไม่มีข้อห้ามสำหรับผู้ที่เป็นักการเมืองท้องถิ่น เพราะทุกคนก็เป็นคนในตำบล เป็นญาติพี่น้องกัน อยากเห็นตำบลมีความสุขความเข้มแข็งเหมือนกัน จึงยังไม่ดำเนินการให้เกิดการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลตาม พ.ร.บ. เพราะใน พ.ร.บ. เองก็กำหนดไว้ว่าให้ตั้งตามความพร้อมของแต่ละตำบล แต่อย่างไรก็ตาม การเป็นสภาองค์กรชุมชนตำบลตาม พ.ร.บ. ก็เป็นสิ่งดีมีประโยชน์ที่มี พ.ร.บ. รองรับ สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นที่ยอมรับทั้งหน่วยงานต่าง ๆ มากขึ้น ที่มาของสมาชิกสภาองค์กรชุมชนที่มาจากตัวแทนกลุ่มองค์กรในหมู่บ้าน และเครือข่ายตำบลที่ตำบลไม่เรียงก็มีอยู่แล้ว ผู้ทรงคุณวุฒิก็มีหลากหลายสาขาในตำบล นักการเมืองในตำบลก็สามารถเป็นที่ปรึกษาได้ เมื่อไตร่ตรองแล้วเห็นว่าควรดำเนินการตาม พ.ร.บ. ที่มีที่มาของการต้องการเห็นภาคประชาชนเข้มแข็ง และตัวนายประยงค์ รณรงค์เอง ก็สนับสนุนผลักดันให้ผ่านร่าง พ.ร.บ. ออกมาเป็นกฎหมายในช่วงที่เป็น สนช. จึงเริ่มสร้างความพร้อมในการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบล โดยจัดประชุมประชาคมตำบลขึ้นในวันที่ 10 พฤศจิกายน 2552 ณ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

3) กระบวนการประชุมสภาผู้นำของตำบลไม่เรียง

ก่อนวันประชุม นายประยงค์ รณรงค์ ประธานสภาผู้นำได้เตรียมการให้เกิดความพร้อมในการประชุม

- กำหนดจุดประสงค์การประชุมในการประชุมวันที่ 10 พฤศจิกายน 2552 นั้น จุดประสงค์หลัก คือ การทำความเข้าใจเรื่องการมี พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชน การปรึกษาถึงความพร้อมของแต่ละหมู่บ้านที่จะดำเนินการจัดตั้งสภา

เมื่อมีจุดประสงค์เช่นนี้ จึงเป็นที่มาของการเตรียมการขั้นต่อไป คือ

1. เอกสาร พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 แจกผู้เข้าร่วมประชุมเพื่อศึกษา

2. ผู้เข้าร่วมเวทีประชาคม คือ ผู้นำแต่ละหมู่บ้าน ผู้นำแต่ละกลุ่มองค์กร และหน่วยงานภาคีของตำบล

จุดประสงค์รอง คือ แจ้งเรื่องที่ได้ไปร่วมดำเนินการกับหน่วยงานต่าง ๆ ในระดับประเทศที่จะมีผลถึงการดำเนินงานของภาคประชาชน และคนในตำบลไม่เรียงด้วย เช่น การเป็นคณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559)

การเตรียมการ คือ การจัดทำเอกสารโครงการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 แจกให้ผู้เข้าร่วมประชุม

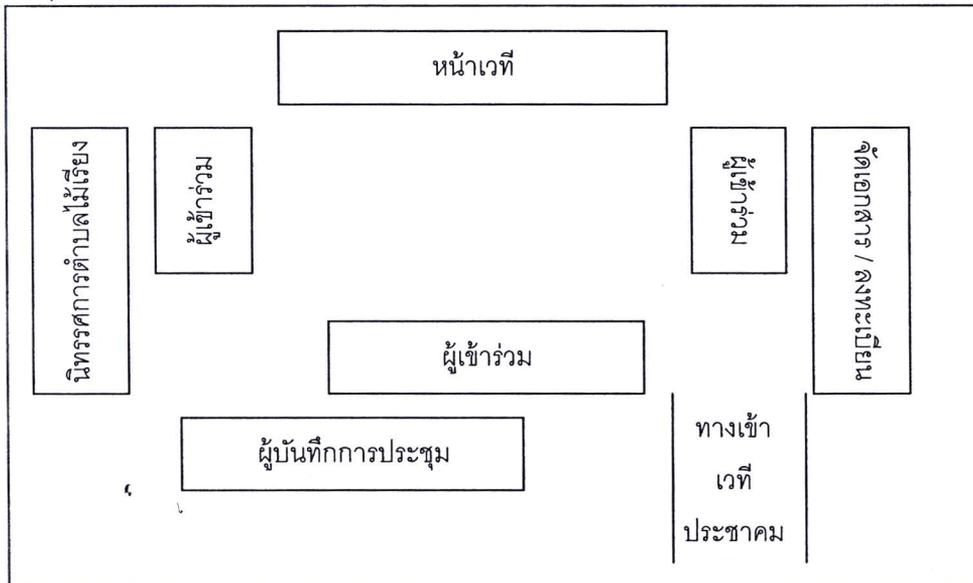
นอกจากนี้ยังมีการเตรียมการจัดเอกสารผลงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกิดในตำบลของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง เพื่อเป็นการเผยแพร่ความรู้ให้กับผู้นำของตำบล และภาคีเครือข่ายเพื่อนำไปเผยแพร่ขยายความรู้ต่อ คือ คู่มือสุขภาพชุมชนคนไม่เรียงที่รวบรวมและเรียบเรียงโดยคณะทำงานกระบวนการเรียนรู้ชุมชนไม่เรียง คู่มือ การอบรม/สัมมนา หลักสูตร การพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

- การเตรียมประสานเชิญผู้เข้าร่วมประชุมเป้าหมาย คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายก และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลไม่เรียง ตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ในตำบล หน่วยงานราชการในตำบล และอำเภอ ประกอบด้วย โรงเรียนในตำบล การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) เกษตรพัฒนาชุมชน สาธารณสุข

- การเตรียมจัดอาหารสำหรับผู้เข้าร่วมประชุมตลอดจนความพร้อมทั่วไป

- การเตรียมสถานที่ประชุม ซึ่งมีเวทีของตำบลอยู่ที่ศูนย์ศึกษา และพัฒนาชุมชน

ไม่เรียง

แผนภาพ 10 แผนผังการจัดเวทีประชุม

(2) กระบวนการประชุม

เปิดประชุมโดยประธานการประชุม คือ นายประยงค์ วรรณรงค์ แนะนำผู้เข้าร่วมประชุมที่มาจากภาคีทั้งภายในตำบลและจากหน่วยงานต่าง ๆ ในระดับอำเภอ ต่อจากนั้นประธานการประชุมได้นำเสนอ

เรื่องแรก คือ เรื่องเศรษฐกิจที่ประเทศไทยอยู่ในสังคมโลกที่ต้องมีการติดต่อค้าขายกับประเทศต่าง ๆ และมีการทำสัญญาข้อตกลงการค้าระหว่างประเทศ การเปิดเสรีการค้าอาเซียน (AFTA) มีผลต่อการค้าของเกษตรกรในประเทศหลายเรื่อง ซึ่งจะมีผลมาถึงเรื่องราคาของยางพาราและสวนปาล์มด้วย หากราคาปาล์ม และยางพาราทกต่ำจะทำอย่างไร

เป็นการตั้งประเด็นชวนให้ผู้เข้าร่วมประชุมวิเคราะห์ จากสถานการณ์ที่ไม่เรียงมีอาชีพหลักคือการทำสวนยาง และบางคนไม่มีอาชีพรอง ควรสร้างอาชีพรองให้กับผู้ประกอบอาชีพสวนยางเพิ่มขึ้น

เรื่องที่ 2 นายประยงค์ วรรณรงค์ ได้เข้าร่วมประชุมกับสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่ทำการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนจากหลายภาคส่วนในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (2555 – 2559) ซึ่งมีแนวโน้มใช้แผนชุมชนเป็นหลัก ซึ่งจะเป็นแผนที่มาจากชุมชนที่ชาวบ้านเป็นผู้กำหนดร่วมกัน ตำบลไม้เรียงต้องมาร่วมกันทบทวนแผนแม่บทชุมชนไม้เรียง และทำแผนแม่บทชุมชนไม้เรียง เป็นฐานสู่การเป็นแผนของชาติ เช่นเดียวกับตำบลอื่น ๆ ทั่วประเทศก็ต้องมีการดำเนินการเช่นเดียวกัน

เรื่องที่ 3 เรื่องเพื่อพิจารณาร่วมกัน ในการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบล ตาม พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชน ซึ่งได้ผ่านการอนุมัติจาก ครม. ในสมัยนายสรยุทธ จุฑานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งนายประยงค์ วรรณรงค์ เป็น สนช. ในขณะนั้น และเป็นผู้หนึ่งที่สนับสนุนให้ พ.ร.บ. ผ่านการพิจารณา เพราะเห็นประโยชน์ของการที่ประชาชนจะมีเวทีการร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมปฏิบัติ การพัฒนาตำบลให้เข้มแข็ง มีกฎหมายรองรับ แต่ที่ไม่เรียงยังไม่จัดตั้งเพราะเห็นว่าใน พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชนกำหนดไม่ให้นักการเมืองท้องถิ่นเป็นคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน แต่ที่ตำบลไม่เรียงมีสภาผู้นำตำบลที่ดำเนินการในการสร้างการเรียนรู้แก่กลุ่มต่าง ๆ ในตำบล เรื่อยมา โดยมีการทำงานร่วมกับทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาลตำบลไม่เรียงมา โดยตลอด และในกฏประชุมพูดคุยของสภาจะมีนักการเมืองท้องถิ่นเข้าร่วมประชุมด้วยทุกครั้ง มีการวางแผนดำเนินงานร่วมกัน แต่เป็นเพราะเป็น พ.ร.บ. ที่ประชาชนต้องปฏิบัติ จึงคิดว่าตำบลไม่เรียงก็ต้องดำเนินการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนเหมือนตำบลอื่น ๆ วันนี้จึงจัดประชุมเพื่อชี้แจง รายละเอียดของ พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชน และให้ที่ประชุมแสดงความคิดเห็นในการจะจัดตั้ง สภาองค์กรชุมชนตำบล การประชุมวันนี้ได้แจกเอกสาร พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชนแก่ผู้เข้าร่วม ประชุม

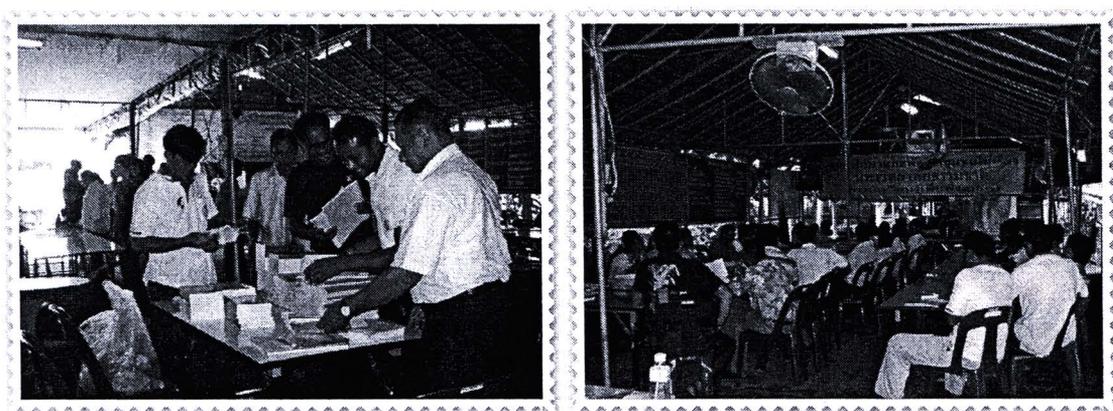
การสังเกตการณ์พบว่า ผู้เข้าร่วมประชุมให้ความสนใจกับเอกสาร พ.ร.บ. ใช้เวลา ในการอ่านเอกสาร พ.ร.บ. และร่วมกันแสดงความคิดเห็น ผู้เข้าร่วมประชุมวันนี้มีความพร้อมที่จะ เริ่มดำเนินการ แต่ขอให้มีการศึกษารายละเอียดจาก พ.ร.บ. ให้ชัดเจนก่อน แล้วจึงค่อยดำเนินการ จัดตั้งค่อยทำ ค่อยพัฒนา

นอกจากการพูดคุยกันเรื่องการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลแล้ว การประชุมในวันนี้ พูดถึงปัญหาการจัดการทรัพยากรของตำบลไม่เรียง มุ่งเน้นความอยู่รอดปลอดภัย นายก อบต. พร้อมให้การสนับสนุน และบรรจุในแผนของ อบต. ไม่เรียงแล้ว

(3) บรรยายภาคการประชุม

ในวันนี้เป็นบรรยากาศของการประชุมแบบปรึกษาหารือในประเด็นสำคัญ คือ การร่วมกันพิจารณาจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบล และการจัดทำโครงการที่เป็น การแก้ปัญหา เศรษฐกิจสังคมของตำบล โดยให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น โดยนายประยงค์ วรรณรงค์ ประธานการประชุม เป็นผู้กระตุ้นชวนให้ผู้เข้าร่วมประชุม ได้แสดงความคิดเห็น ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมก็มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ เพราะผู้ร่วมประชุมมีความเคยชินในการเข้าร่วมเวทีการประชุม เป็นการประชุมที่ได้ทั้งความรู้จาก ประธานการประชุม ที่มีข่าวสารที่เป็นเรื่องเชิงนโยบายรัฐบาลหรือเหตุการณ์ใหม่ ๆ จากการทำเป็น

ที่ปรึกษาให้กับหน่วยงานระดับนโยบายของประเทศเสมอ จึงนำความรู้มาสู่เวทีการประชุม มีการจัดทำเอกสารแจก เป็นการให้ความรู้แก่ผู้เข้าร่วมประชุมในเวทีการประชุมนอกจากจะได้ความรู้จากประธานแล้ว ก็ยังได้รับรู้ข้อมูลกิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้าร่วมประชุม และความคิดเห็นที่มีต่อประเด็นต่าง ๆ ในวาระการประชุม

ภาพ 5 บรรยากาศก่อนการประชุมสภาผู้นำไม้เรียง   ภาพ 6 บรรยากาศการประชุมสภาผู้นำไม้เรียง

(4) ผลจากการประชุม

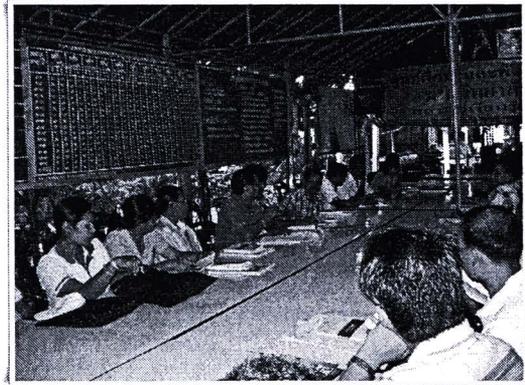
ผู้เข้าร่วมประชุมมีข้อตกลงร่วมกันที่จะศึกษา พ.ร.บ. สภามัคคุเทศชน แล้วมาร่วมกันวางแผนในการขับเคลื่อนให้เกิดการจัดตั้งสภามัคคุเทศชน ให้เกิดความพร้อมในการดำเนินการของแกนนำตำบลที่มาจากหมู่บ้านของตำบลไม้เรียง เพราะทุกคนเห็นประโยชน์ของการที่ตำบลจะมีสภาที่เป็นที่รวมของคนเห็นประโยชน์ส่วนรวมมาร่วมดำเนินการร่วมกัน โดยสามารถหลอมรวมกับสภาที่มีอยู่เดิมให้ขับเคลื่อนไปด้วยกันได้

การศึกษาความคิดเห็นของคณะกรรมการสภาผู้นำชุมชนโดยการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group)

จุดประสงค์

- 1) ศึกษาความคิดเห็นต่อการที่ตำบลไม้เรียงเป็นต้นแบบของการมีสภาผู้นำของตำบล
- 2) ศึกษาความคิดเห็นต่อการเป็นสภาการเมืองภาคประชาชน
- 3) ศึกษาความคิดเห็นต่อการมี การจัดตั้งสภามัคคุเทศชนตำบล

ผู้เข้าร่วมสนทนาประกอบด้วย ที่ปรึกษาสภาผู้นำ กำนัน ผู้แทนผู้ใหญ่บ้าน
ประธานชมรมผู้สูงอายุ หัวหน้ากลุ่มทำนา กรรมการกลุ่มแปรรูปยาง กลุ่มสหกรณ์

ภาพ 7 บรรยายการสนทนากลุ่มตำบลไม้เรียง

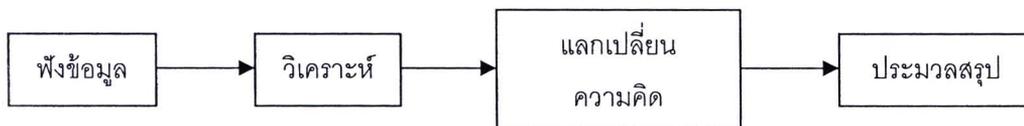
จากการสนทนา ผู้ร่วมสนทนาเห็นว่าสภา เป็นเรื่องใกล้ตัว เพราะในตำบลมีปัญหา
มากมาย ถ้าต่างคนต่างอยู่ก็ไม่มีพลังในการแก้ปัญหา การร่วมกันคิดร่วมกันทำ ทำให้สามารถ
แก้ปัญหาส่วนรวมได้ การดำเนินการสภาผู้นำของตำบลไม้เรียงซึ่งมีมานานแล้วนั้น ไม่ได้เกิดจาก
การมีกฎหมาย แต่เกิดจากใจของผู้ที่ต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนามาร่วมกัน
ด้วยหัวใจ เมื่อมาร่วมกันคิดร่วมกันทำต้องจัดการเวลาของตนเองโดยแบ่งเวลาให้เหมาะสม
เป็นสัดส่วน เช่น ให้เวลาทำงานเพื่อส่วนรวม 50 ให้เวลาส่วนที่บ้าน 50

ความคิดเห็นในการประชุมสภาผู้นำแต่ละครั้ง ผู้เข้าร่วมประชุมจะมี การมองต่างมุมกัน
แต่ไม่ถือเป็นเรื่องความขัดแย้ง เพราะเข้าใจว่าทุกคนมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันได้ การทำงาน
ของสภาผู้นำตำบลไม้เรียง ให้ความสำคัญกับผู้ร่วมงาน จะแบ่งหน้าที่ให้เหมาะสมกับงานภารกิจ
ของสภาองค์กรชุมชนเป็นเรื่องที่อยู่ในจิตใจของเราอยู่แล้ว เช่น การอนุรักษ์ทรัพยากร การรวมกลุ่ม
นาข้าว คุณทองชัยซึ่งเป็นหัวหน้ากลุ่มทำนาเห็นว่าการทำงานของตำบลไม้เรียง ลดน้อยลงเรื่อย ๆ
ถ้าไม่ช่วยกันต่อไปคนรุ่นใหม่ก็จะไม่ทำนา ที่ดินที่เคยทำนาจะถูกแปรเปลี่ยนไปเหมือนในอดีตที่
เปลี่ยนจากนาข้าวไปปลูกยางพารากันเป็นส่วนมาก จึงมีความตั้งใจจริงที่จะรวมกลุ่มทำนาให้
เข้มแข็ง ให้คนเห็นคุณค่าของนา ทุกคนต้องกินข้าว จึงเพิ่มคุณค่าไปคู่กับมูลค่า เหตุที่ทำให้เรื่อง
ส่วนรวม เพราะต้องการเห็นชุมชนเข้มแข็งตนเองต้องทำเป็นตัวอย่าง

ในการที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ให้ความสำคัญต่อการมีแผนมาจาก
ชุมชน ซึ่งตำบลไม้เรียงเป็นตำบลเรียนรู้เรื่องแผนแม่บทชุมชนของประเทศ ไม้เรียงจะมีการทบทวน
แผนชุมชนไม้เรียงควบคู่ไปกับการก่อเกิดการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลไม้เรียงตาม พ.ร.บ.

สภาองค์กรชุมชน เพราะสภาองค์กรชุมชนตำบลจากการที่ศึกษา พ.ร.บ. ก็จะเห็นว่าเป้าหมายไปในแนวทางเดียวกัน ใช้แนวทางเดียวกัน จะได้ทำงานร่วมกัน เดินไปด้วยกันได้ แต่คงต้องศึกษา พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชนให้ละเอียดและเข้าใจในแต่ละมาตรา ซึ่งผู้ร่วมสนทนายังไม่เข้าใจ พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชนตำบลเท่าไรนัก แต่คิดว่าคงไม่ต่างจากสภาผู้นำตำบลไม่เรียงที่เคยดำเนินการกันมา เพราะสุดท้ายมติต่าง ๆ ก็ต้องมาจากสภา จึงคิดว่าจะต้องหาวิธีให้สภาผู้นำกับสภาองค์กรชุมชนเดินคู่กันไปให้ได้

สถานการณ์ความเข้มแข็งของกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ของตำบลขณะนี้ แต่ละกลุ่มแต่ละองค์กรจะมีการประชุม มีการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างเหนียวแน่น เช่น ที่หมู่ 5 ของตำบลไม่เรียงนี้มีวัฒนธรรมเรื่องการพูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการ เช่น ตอนเช้าใช้สภากาแฟพูดคุยปัญหาความต้องการของคนในหมู่บ้าน หาแนวทางร่วมกัน ซึ่งที่ผ่านมาจึงได้ทั้งความถูกต้อง และความถูกต้อง เพราะเวลาคุยกันจะเป็นเวทีเปิด ใครก็เข้าร่วมพูดคุยได้ จึงคุยเรื่องราวต่าง ๆ ได้ทุกเรื่องเป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ เพราะใช้กระบวนการรับฟังจากการพูดคุย ประมวลวิเคราะห์ปัญหา และทางออก แลกเปลี่ยนความคิด สรุปความคิดร่วม

แผนภาพ 11 กระบวนการพูดคุยที่สร้างความรู้วงสนทนา

แต่ในปัจจุบันสภาพสังคมไม่เรียงเปลี่ยนไปจากเดิมที่ทุกหมู่บ้านของตำบลเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ได้รับการสนับสนุนการพัฒนาจาก อบต. อยู่ในแผนของ อบต. ร่วมกัน แต่ปัจจุบันบางหมู่บ้านที่มีประชากรหนาแน่น ก็ได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาล ชุมชนเทศบาล มีสภาพสังคมเป็นสังคมเมือง วิถีชีวิตที่เคยทำนาทำสวนก็เปลี่ยนเป็นรับจ้าง บางคนไม่มีอาชีพ แต่ชอบเล่นการพนัน ซึ่งมีหลายครอบครัวนับเป็นปัญหาของชุมชนที่พยายามหาทางแก้ไข มาตลอดแต่ก็แก้ไขได้ยาก ซึ่งปัญหาการเล่นพนันเป็นปัญหาทุกหมู่บ้าน นอกเขตเทศบาลก็มีเช่นกัน หลายท่านให้ข้อคิดเห็นว่าเป็นเพราะสมัยที่เขาศูนย์มีการซูดแล้วลู่แฟรมกันมาก เงินสะพัดในชุมชนกันมาก ผู้คนหาเงินได้ง่าย จึงชอบเล่นการพนันจนติดต่อเนื่อง

แต่จากการที่ตำบลไม้เรียงมีการจัดทำแผนแม่บทชุมชน โดยตั้งเป้าหมายให้มีโครงการที่หมู่บ้านทำเองได้ 30% ทำร่วมกับหน่วยงานอื่นหรือต้องพึ่งพาทภายนอก 70% โดยสภาผู้นำชุมชนก็มีผู้คนที่เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ เกิดการเปลี่ยนแปลง มีอาชีพเสริมนอกเหนือจากการทำสวนยาง การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มทำสวนยางพาราที่มีโรงงานทำยางแผ่นในตำบลทำให้มีรายได้ที่แน่นอนค่านวนได้ มีความมั่นคงในรายได้ แต่ในเขตเทศบาลก็ยังมีปัญหาในกลุ่มคนที่ไม่เปลี่ยนแปลงตัวเอง ซึ่งก็ยังมียู่มาก

การเป็นผู้นำของผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นคณะกรรมการผู้หนึ่งของสภาผู้นำ เมื่อได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน รู้สึกดีใจที่ชาวบ้านให้ความไว้วางใจให้ทำหน้าที่ จึงต้องรับผิดชอบในหน้าที่ให้เต็มที่ เช่นเดียวกับ คุณจรรยา ที่เพิ่งกลับมาอยู่ในหมู่บ้าน 1 ปีกว่า ๆ ก็เห็นว่าการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการของผู้นำชุมชน เป็นเรื่องที่ต้องทำหัวใจต้องมาก่อน จึงยินดีที่จะเป็น ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เพื่อช่วยแก้ปัญหาในหมู่บ้าน

ของผู้เข้าร่วมสนทนา ในเรื่องการสร้างการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาฯ นั้น เห็นว่าข้อคิดเห็นต้องเริ่มต้นจากผู้นำที่ต้องให้ใจกับคนที่เข้าร่วมด้วย ต้องมีความจริงใจ ใส่ใจกับผู้อื่น พร้อมกับการจัดการเวลาตนเองเพื่อให้เวลาทั้งครอบครัว และสังคมด้วย โดยผู้นำต้องทำตัวให้เล็ก ให้คนอื่นใหญ่กว่าเรา เพื่อให้คนในหมู่บ้านพร้อมเข้าร่วม

ซึ่งในเรื่องการเป็นผู้นำนี้ ทุกคนที่เข้าร่วมเป็นกรรมการควรฝึกฝนจิตใจ และการจัดการให้เป็นผู้นำด้วย ลักษณะการเป็นผู้นำเช่นนี้ไม่ใช่ผู้นำที่สร้างอำนาจให้ตน แต่เป็นผู้ที่สร้างให้ทุกคนที่เข้าร่วมมีอำนาจการคิดการตัดสินใจร่วมกัน การทำงานร่วมกันของทีมใช้หลักการปรึกษาหารือ ให้ความสำคัญกับความคิดเห็นของทุกคนที่ต้องตัดสินใจร่วมกัน

เหตุที่เข้ามาทำงานแบบมีส่วนร่วมในตำบลก็เพราะมีผู้นำที่ดี คือ นายประยงค์ วรรณรงค์ เป็นตัวอย่างของผู้นำที่ดี มีผู้ใหญ่บ้านที่เสียสละ รั้งหน้าที่ของตน ทำตัวเป็นตัวอย่าง และต้องการเห็นชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

สำหรับการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลนั้น ผู้ร่วมสนทนาเห็นว่าเป็นเรื่องที่ดี และเมื่อมี พ.ร.บ. เกิดขึ้น ก็ต้องดำเนินการตามเป้าหมายให้ทุกตำบลจัดตั้งเป็นสภาองค์กรชุมชนตำบลตามความพร้อม ซึ่งจะทำให้มีเวทีที่ให้ชุมชนมาร่วมกันคิดตัดสินใจในบทบาทของภาคประชาชน ซึ่งจริง ๆ แล้วที่ตำบลไม้เรียงก็มีลักษณะการดำเนินการเช่นนั้นมาแล้ว แต่การกำหนดให้ผู้เป็นนักการเมืองท้องถิ่นมาเป็นกรรมการไม่ได้คงต้องคิดรูปแบบสภาองค์กรชุมชนตำบลไม้เรียงที่ให้มี

คณะกรรมการเดิมเข้ามามีส่วนร่วม เช่น อาจตั้งให้เป็นที่ปรึกษา สำหรับการจัดตั้งสภาฯ คงจะมีการประชุมร่วมกัน อีกหลายครั้ง เพื่อการจัดตั้งที่มาจากการมีส่วนร่วมขององค์กรต่าง ๆ ในตำบล ตาม พ.ร.บ. กำหนด โดยผู้เข้าร่วมสนทนาทุกคนยินดีที่จะช่วยให้เกิดการจัดตั้งอย่างเต็มที่ แต่ขอให้เข้าใจ พ.ร.บ. ให้ชัดเจนมากกว่าวันนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษากระบวนการเรียนรู้ตำบลไม้เรียง

จากการศึกษาสภาผู้นำชุมชนตำบลไม้เรียง จากประวัติความเป็นมาจนถึงปัจจุบันที่กำลังจะจัดตั้งเป็นสภาองค์กรชุมชนตำบลไม้เรียงตาม พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชนนั้น ผู้วิจัยได้แจกแจงข้อมูลที่ได้ออกเป็น 8 ส่วนย่อย ๆ และได้จัดโครงสร้างหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผล เพื่อให้ได้ความรู้ความเข้าใจในข้อมูลที่วิเคราะห์ ซึ่งผู้วิจัยพบว่า ในส่วนประกอบย่อยนั้น มีกระบวนการที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์เชื่อมโยงของส่วนประกอบต่าง ๆ ซึ่งเป็นเรื่องผูกพันกันอย่างเป็นองค์รวม โดยกระบวนการที่ชุมชนไม้เรียงสร้างขึ้นนั้นสอดคล้องกับหลักการสร้างการเรียนรู้ คือให้ความสำคัญกับข้อมูลมีกระบวนการเชื่อมโยงข้อมูลเป็นความรู้ นำความรู้ไปสู่การปฏิบัติ จนเกิดเป็นปัญญาในการพึ่งพาตนเอง เป็นการสร้างให้คนในองค์กรสภาผู้นำไม้เรียงมีความสามารถในการจัดการความรู้ เพื่อใช้ความรู้ในการทำงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ดีขึ้น ซึ่งผลการวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ตำบลไม้เรียงนั้น ส่วนประกอบย่อยสัมพันธ์กันอยู่ คือ

1. เริ่มต้นจากการที่กลุ่มผู้นำมองเห็นปัญหาพร้อมของชุมชน ถ้าไม่แก้ไขจะเกิดผลเสียต่อเนื่องไปถึงอนาคต เรียนรู้การแก้ปัญหาจากผู้รู้ ผู้มีประสบการณ์ หรือตำบลต้นแบบ สอดคล้องกับหลักการจัดการความรู้ในเรื่องการศึกษาจากตำบลต้นแบบ Best Practice เกิดแรงบันดาลใจ นำมาประยุกต์ปฏิบัติ เกิดเป็นความรู้ชุดใหม่

2. ให้ความสำคัญกับข้อมูลของชุมชนตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน ค้นหาสาเหตุของปัญหา เรียนรู้การแก้ปัญหาด้วยการนำเรื่องที่ใกล้ตัวมาปฏิบัติก่อน ซึ่งต้องมองเห็นส่วนที่เป็นทุนของชุมชน เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ ผู้รู้ ภูมิปัญญาของคนในชุมชน ลักษณะความเป็นเครือญาติ เพื่อนมาพินทุ เพิ่มคุณค่าและมูลค่าในการพึ่งพาตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ เรียนรู้จากการปฏิบัติเรื่องง่ายไปยาก จากเล็กไปใหญ่

3. การนำข้อมูลเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีเวทีเรียนรู้ให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและการตัดสินใจร่วมกัน ตามความหมายของคำว่าประชาธิปไตยที่หมายถึงความเป็นใหญ่ในปวงชน (ปรีดี พนมยงค์ อ้างถึงใน www.predistitute.com) และ

ในความหมายของวาทะประธานาธิบดีอับราฮัม ลินคอล์น ที่กล่าวว่า “การปกครองประชาธิปไตย คือ การปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน” ซึ่งต้องมีเวทีให้คนมาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ในกระบวนการให้เกิดการคิดและตัดสินใจร่วมกัน พบว่า สอดคล้องกับหลัก ประชาสังคม คือ คนในตำบลไม่เรียงเข้าเรียนรู้อันร่วมกันเพราะมีปัญหาาร่วมกัน ต้องมีเวทีพบปะกัน ปฏิบัติการ บางสิ่งบางอย่างจนเกิดพลังมากพอที่จะสร้างสรรค์คุณภาพให้เกิดขึ้นในตำบล (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2542, หน้า 35) ซึ่งในส่วนย่อยของประเทศคือองค์กรชุมชน ดังนั้น การพัฒนาชุมชนเป็นเรื่องของคนในชุมชน จึงต้องปฏิบัติโดยชุมชน เพื่อคนในชุมชน

4. ในกระบวนการเวทีเรียนรู้ของสภาผู้นำชุมชน มีความต่อเนื่องของการจัดเวทีการเรียนรู้ ที่ทำให้คนที่เข้าร่วมเวทีได้เรียนรู้ข้อมูลของตำบลที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเป็นองค์รวม โดยมีนักวิชาการจากภายนอก ในขณะที่นั้นคือมูลนิธิหมู่บ้านได้เข้ามาช่วยจัดระบบความสัมพันธ์ เชื่อมโยงของข้อมูลให้ชุมชนได้เรียนรู้ ซึ่งในกระบวนการเช่นนี้เป็นการสร้างระบบการคิดให้คิดเป็น ยุทธศาสตร์ เพราะเป็นการดำเนินการอย่างเป็นระบบตั้งแต่การวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน การประเมิน ศักยภาพชุมชน การวางเป้าหมาย อันแสดงถึงเจตจำนงร่วมของทุกฝ่าย ผนึกพลังใจของทุกฝ่าย เพื่อกระทำพันธกิจอันดีเป็นหน้าที่รับผิดชอบ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เพื่อให้เกิดผลกระทบ (Outcome) และได้ผลลัพธ์ (Output) ที่พึงประสงค์ (เสรี พงศพิศ, 2547, หน้า 30) ซึ่งในตำบล ไม่เรียงเป็นบทบาทหน้าที่ของคณะสภาผู้นำชุมชน ซึ่งร่วมกันสร้างการเรียนรู้แผนแม่บทชุมชนตั้งแต่ ฉบับแรกของชุมชนจนถึง ฉบับที่ 2 และพัฒนามาเป็นศูนย์ศึกษา และพัฒนาชุมชนไม่เรียงในปัจจุบัน

5. ในกระบวนการจัดประชุมสภาผู้นำของตำบลไม่เรียง มีกระบวนการที่เป็นต้นแบบ การประชุมสภารูปแบบหนึ่ง คือ ความสำเร็จในการประชุมสภานั้น นายประยงค์ รณรงค์ มีการคิดภาพสำเร็จของการได้มีผู้มาร่วมประชุมสภาไว้ก่อนแล้ว โดยการตั้งจุดประสงค์การประชุม ที่ชัดเจนว่าประชุมเพื่ออะไร จึงวางกำหนดการของการประชุมพร้อมกับเตรียมประเด็นในการพูดคุยในสภาฯ หลังจากนั้นมีการประสานทีมงานในการจัดเตรียมสถานที่ที่เหมาะสมกับจำนวน ผู้เข้าร่วมประชุม และกระบวนการประชุมประสานแกนนำในการเชิญคณะกรรมการสภา และ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุม มอบหมายแบ่งงานคณะกรรมการมีส่วนร่วมรับผิดชอบในเรื่อง เตรียมอาหาร เตรียมเครื่องเสียง เตรียมสื่อเอกสารประกอบการประชุม การมีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบ ลงทะเบียนผู้เข้าร่วมประชุม เมื่อถึงวันประชุมทุกอย่างก็ดำเนินการไปตามแผนที่เตรียมไว้ โดยประธานการประชุม คือ นายประยงค์ รณรงค์ จะทำหน้าที่ดำเนินการให้เกิดบรรยากาศ การประชุมที่สร้างสรรค์จนจบกระบวนการ ซึ่งหลักการนี้สอดคล้องกับหลักการจัดประชุมที่ สร้างสรรค์ ที่ให้ความสำคัญตั้งแต่การเตรียมการประชุมกระบวนการในการประชุม

การวิเคราะห์องค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชน ตำบลในลักษณะการเมืองภาคประชาชนที่ทำให้ตำบลไม่เรียงเกิดการพัฒนายั่งยืน

จากการศึกษาข้อมูลตำบลไม่เรียงในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันดังกล่าวมาแล้วนั้น ยังสามารถแยกองค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนตำบล ที่ทำให้ได้ความรู้ความเข้าใจเหตุผลที่เกิดขึ้นกับสภาองค์กรชุมชนตำบลไม่เรียง ดังนี้

1. ในส่วนที่เกี่ยวกับผู้นำ ในหลักการมีส่วนร่วม ทุกคนมีความสำคัญ มีความสามารถที่แตกต่างหลากหลาย ซึ่งนั่นหมายถึงทุกคนต้องมีความเป็นผู้นำอยู่ในตัว พร้อมทั้งจะสลับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่การนำในแต่ละเรื่องได้ แต่ในการดำเนินการให้เกิดการมีส่วนร่วมเช่นนี้ ก็ต้องมีผู้ทำหน้าที่ในการทำให้เกิดการทำกิจกรรมร่วมกัน ผู้นำของตำบลไม่เรียงมีวิสัยทัศน์มาจากการมีพื้นฐานมองโลกความเป็นจริงแบบการพึ่งพาตนเอง อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุล จึงปฏิบัติการให้เกิดการเรียนรู้การทำแผนแม่บทชุมชน เพราะให้คุณค่าเรื่องการพึ่งพาตนเอง ตามความหมายของกระบวนทัศน์ (Paradigm) ที่หมายถึง วิธีคิด วิธีปฏิบัติ วิธีให้คุณค่า ซึ่งตั้งอยู่บนฐานการมองโลกความเป็นจริงแบบหนึ่ง (เสรี พงศพิศ, 2547, หน้า 14) นอกจากนี้แล้วผู้นำยังทำตัวเป็นแบบอย่างที่ทำให้คนพร้อมจะเดินตาม คือ มีความมุ่งมั่น มีการเรียนรู้ อยู่ตลอดเวลาใช้ชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นรูปธรรม

2. มีเวทีพูดคุยกันเป็นประจำ และเป็นเวทีที่เป็นการพูดคุยกันในแนวระนาบ คือ ไม่มีใครเก่งกว่าใคร ใครจะสั่งการใคร แต่เป็นเวทีที่มีความเชื่อว่าทุกคนมีความรู้มีความสามารถ แต่อาจจะคนละด้าน คนละเรื่องกัน

3. มีการทำกิจกรรมที่สำเร็จให้คนในตำบลศรัทธา มั่นใจ แล้วเข้าร่วม เพราะเป็นธรรมชาติของสังคมไทย การเริ่มทำนำไปก่อนจะมีคนกลุ่มเล็ก จะมีคนรอดูความสำเร็จ เมื่อคนอื่นทำสำเร็จก็จะตามที่ไม่เรียงทำเรื่องการแก้ปัญหาทางพาราได้สำเร็จ ซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนในตำบล คนในตำบลจึงเข้าร่วมเดินไปด้วยกับผู้นำ จนเกิดเป็นสภาผู้นำ

4. การมีข้อมูลข่าวสาร ซึ่งที่ไม่เรียงมีทั้งข้อมูลข่าวสารในตำบล ซึ่งคนในตำบลเป็นผู้จัดเก็บ วิเคราะห์เอง จะรู้จักชุมชนตนเอง กับข้อมูลความรู้จากภายนอก เช่น ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการตลาด เรื่องนโยบายการค้าระหว่างประเทศ เรื่องนโยบายของรัฐ ซึ่งจะเป็นความรู้ที่คนในชุมชนจะได้รู้ทัน ได้เตรียมการปรับตนเอง วางแผนชุมชนรับสถานการณ์หรือรุกไปให้ปลอดภัย เช่น การนำข้อมูล AFTA มาเล่าสู่เวทีการประชุม

ศึกษาริบทของตำบลหนองสาหร่าย

ประวัติตำบลหนองสาหร่าย

เดิมหนองสาหร่ายเป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลดอนเจดีย์ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี มีเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ที่สืบทอดกันมา ว่าแต่เดิมเคยเป็นสถานที่พักทัพ และเสด็จผ่านในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเพื่อไปทำศึกกับพม่า ณ บริเวณตำบลดอนเจดีย์ ซึ่งมีอนุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรตั้งตระหง่านให้ผู้คนได้เคารพสักการะ

จนกระทั่งเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2534 กลุ่มผู้นำของหมู่บ้าน 8 หมู่บ้านของตำบลดอนเจดีย์ ได้ร่วมกันตัดสินใจแยกมาตั้งตำบลใหม่ เพื่อให้สามารถคิดพัฒนาในสิ่งที่ต้องการร่วมกันได้ จึงได้เริ่มดำเนินการขอแยกเป็นตำบลใหม่ โดยผู้ใหญ่ชนะ สุขพรหม และคณะทีมงาน จนกระทั่งได้รับประกาศจากกระทรวงมหาดไทยตั้งเป็นตำบลหนองสาหร่าย เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2535 (ซึ่งตั้งชื่อตามสภาพพื้นที่ที่มีหนองน้ำและต้นสาหร่ายจำนวนมาก อีกส่วนหนึ่งใช้ชื่อตามประวัติศาสตร์สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช) โดยมีนายชนะ สุขพรหม เป็นกำนันคนแรกมี 8 หมู่บ้าน ต่อมาขยายหมู่บ้านจากหมู่ 8 มาตั้งเป็นหมู่ที่ 9 ชื่อหมู่บ้านหนองสาหร่าย เมื่อได้ตั้งเป็นตำบลใหม่แล้ว กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้ร่วมกันพัฒนาในรูปแบบของการเป็นสภาตำบลหนองสาหร่าย ตามระเบียบการปกครองที่มหาดไทยกำหนด โดยผู้นำของหนองสาหร่าย ดำเนินการอย่างจริงจัง เพราะทุกคนมีความพร้อมทำให้ฉันทกกำลังของผู้นำเป็นปีกแผ่น มีทิศทางการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน จนในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2540 ตำบลหนองสาหร่าย จัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล นายชนะ สุขพรหม เป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคนแรก นายศิริโรตม จิตนิยม เป็นประธานสภา ทิมองค์การบริหารส่วนตำบลมีการพัฒนาร่วมกับผู้นำด้านปกครองท้องที่ เกิดกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในตำบลเพิ่มขึ้นตามผลการพัฒนาเรื่อยมาจนในเดือนตุลาคม 2551 องค์การบริหารส่วนตำบลยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลหนองสาหร่าย

ตำบลหนองสาหร่าย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอำเภอพนมทวน ห่างจากอำเภอ 10 กิโลเมตร อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของศาลากลางจังหวัดกาญจนบุรี ห่างจากตัวจังหวัด 20 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับทิศเหนือติดต่อกับตำบลพนมทวน และตำบลพังตรุ ทิศใต้ติดต่อกับตำบลตะคร้ำเอน ทิศตะวันออกติดต่อกับตำบลอุโลกสีห์หมื่น และทิศตะวันตกติดต่อกับตำบลดอนเจดีย์ มีประชากร 3,616 คน (พ.ศ. 2552) สภาพพื้นที่ตำบลหนองสาหร่ายโดยทั่วไปเป็นที่ราบปนทราย มีคลองส่งน้ำมาจากเขื่อนท่าม่วง (เขื่อนวชิราลงกรณ์) ครอบคลุมทั้ง 9 หมู่บ้าน ทำให้มีน้ำเพื่อการเกษตรอย่างเพียงพอ ชาวบ้านมีรายได้ส่วนใหญ่มาจากอาชีพหลัก คือ ทำนา ทำไร่อ้อย ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย รับจ้าง จักสานและเย็บผ้าไหม

ทุนของตำบล

ด้านการศึกษา

มีโรงเรียนในตำบล 3 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านสระลุมพุก เป็นโรงเรียนขยายโอกาส โรงเรียนบ้านหนองขุย และโรงเรียนเกียรติวัธน์เวดิน 2 และมีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตั้งเป็นศูนย์การเรียนชุมชนจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน อาชีพ ทักษะชีวิต และพัฒนาสังคมและชุมชน มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 3 แห่ง คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านสระลุมพุก ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดปลักเข้ว่า และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองขุยอนุบาล 3 ขวบ

ด้านสาธารณสุข

มีสถานีอนามัยบ้านสระลุมพุก เป็นสถานที่ให้บริการดูแลรักษาสุขภาพเบื้องต้นให้กับคนในตำบล และทำงานสร้างการป้องกันสุขภาพ โดยมี อสม. เป็นกลุ่มบุคคลเครือข่ายร่วมทำกิจกรรมเกี่ยวกับสุขภาพ

ด้านศาสนา วัฒนธรรม

มีวัดในตำบล 2 แห่ง คือ วัดปลักเข้ว่า และวัดหนองขุย มีกิจกรรมเกี่ยวกับศาสนาและวัฒนธรรมพื้นบ้านร่วมกันอยู่เสมอ

ด้านสาธารณูปโภค

การคมนาคมในตำบล มีถนนลาดยางเป็นสายหลักของตำบล สามารถติดต่อได้ทุกหมู่บ้าน รวมทั้งถนนลาดยางติดต่อระหว่างตำบลถึงอำเภอและจังหวัด มีถนนทางหลวงหมายเลข 346 สายอำเภอกำแพงแสน – อำเภอพนมทวน ตัดผ่านใช้เป็นสายหลักในการขนส่งผลผลิตทางการเกษตร และการเชื่อมโยงถนนลูกรังในหมู่บ้านสัญจรไปมาอย่างสะดวกทั่วถึง ถนนทางหลวงจังหวัด สายบ้านดอนเจดีย์ – บ้านรางกระต่าย และถนนทางหลวงจังหวัด สายบ้านสระลุมพุก – บ้านปลักเข้ว่า

การบริการไฟฟ้าในตำบล ประชาชนมีกระแสไฟฟ้าอย่างทั่วถึงทั้ง 9 หมู่บ้าน

มีแหล่งน้ำในตำบล คือ บึง หนอง 1 แห่ง ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 บ้านใหม่พัฒนา และแหล่งน้ำที่ประชาชนช่วยกันสร้างขึ้น คือ ฝาย 1 แห่ง บ่อน้ำตื้น 218 แห่ง บ่อโยก บ่อบาดาลส่วนตัว 117 แห่ง บ่อน้ำบาดาลสาธารณะ 8 แห่ง และมีคลองชลประทาน โครงการชลประทานแม่กลองใหญ่ ตัดผ่านพื้นที่ และมีคูส่งน้ำเข้าถึงทั่วทั้งพื้นที่

ด้านการเงิน

มีการจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย ซึ่งมีกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้าน และกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตเป็นเครือข่ายองค์กรการเงิน

ด้านเศรษฐกิจ

มีกลุ่มอาชีพ มีการจดทะเบียนเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน คือ กลุ่มทำขนม น้ำพริก ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ ไม้กวาด น้ำดื่ม ข้าวสาร น้ายาอเนกประสงค์ กลุ่มปลูกพืชสมุนไพร ตลาดกลางรับซื้อผลผลิตทางการเกษตร และกลุ่มดินปลูกต้นไม้

ทุนทางสังคม

ตำบลมีกลุ่มต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายที่ทำให้คนมารวมตัวกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน มีทั้งกลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มตามกิจกรรมที่เกิดขึ้นร่วมกันที่เป็นจุดเด่นของตำบล คือ กลุ่มที่เป็นสวัสดิการของชุมชนที่ร่วมกันจัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองสาหร่าย กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์หมู่บ้าน กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองสาหร่ายว่าด้วยเรื่องการเสียชีวิต กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านอำเภอพนมทวน และสวัสดิการผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส เทศบาลตำบลหนองสาหร่าย

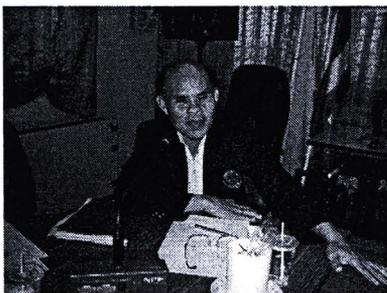
คำขวัญตำบลหนองสาหร่าย คือ ท้องถิ่นเกษตรกรรม อารยะธรรมแดนคนดี ยุทธหัตถ์จักรีภักดิ์
ผืนดินแน่นแผ่นดินทอง

ปรัชญาในการพัฒนาชุมชน คือ พัฒนาคนเพื่อสร้างทีม พัฒนาทีมเพื่อสร้างงาน พัฒนางานเพื่อสร้างคุณภาพ พัฒนาคุณภาพเพื่อสร้างมาตรฐาน

กระบวนการจัดการเรียนรู้ของสภาผู้นำชุมชนตำบลหนองสาหร่าย และองค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนตำบลในลักษณะการเมืองภาคประชาชน

จากการศึกษาการพัฒนาการของตำบลหนองสาหร่ายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่มีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลตาม พ.ร.บ. ซึ่งได้หลอมรวมการประชุมของคณะกรรมการกลุ่มองค์กรต่าง ๆ มาร่วมประชุมพร้อมกันเป็นประจำทุกเดือน มีผู้นำที่เป็นผู้นำทางความคิดชักชวนให้เกิดแกนนำเพิ่ม มาร่วมกันจัดกิจกรรมจนเกิดเป็นตำบลแห่งการเรียนรู้ เป็นต้นแบบในการทำกิจกรรมดี ๆ ในตำบลมากมาย คนสำคัญที่เป็นผู้เดินเรื่องให้เห็นกระบวนการเรียนรู้ของตำบล คือ นายศิวโรดม จิตนิยัม

ประวัตินายศิโรตม์ จิตนิยม

ภาพ 9 นายศิโรตม์ จิตนิยม

นายศิโรตม์ เกิดที่บ้านหนองขุย ตำบลดอนเจดีย์ ปัจจุบันแยกบางหมู่บ้านรวมทั้งบ้านหนองขุยด้วยมาตั้งเป็นตำบลหนองสาหร่าย ครอบครัวมีอาชีพทำไร่ไถ้อ้อย จัดว่ามีหน้ามีตามีฐานะ เมื่ออายุได้ 9 ขวบ ขณะนั้นเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่โรงเรียนหนองขุย คุณพ่อเสียชีวิต จึงมีคุณแม่เป็นหลักแทน ตอนเด็กเป็นเด็กวัด ทำให้ได้ฝึกความมีวินัยมาตั้งแต่เด็ก อายุได้ 12 ปี จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ที่โรงเรียนวัดดอนเจดีย์ ไปเรียนต่อที่โรงเรียนท่าม่วงราษฎร์บำรุง โดยที่จักรยานไปแต่ก็เรียนไม่จบมัธยมต้น เพราะเป็นคนติดเพื่อน เพื่อนรุ่นเดียวกันเมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แล้วไม่ได้ไปเรียนต่อจึงไม่ชอบไปโรงเรียน แต่ชอบเล่นกีฬาโดยเฉพาะฟุตบอล แต่ถึงแม้จะไม่ชอบเรียนนายศิโรตม์ก็มักจะสอบได้ที่ 1 เสมอ และจำคำบอกของแม่ได้เสมอว่าถึงไม่ชอบเรียนก็ไม่ว่าแต่ขอให้รู้ภาษาอังกฤษ เพราะต่อไปต้องใช้ภาษาอังกฤษในการติดต่อสื่อสาร เมื่อออกจากโรงเรียนไปทำไร่กับพี่ ๆ หลายอำเภอในจังหวัดกาญจนบุรี ตอนอายุประมาณ 16-17 ปี ครอบครัวแบ่งขายไร่ พี่ชายซื้อรถดัดแปลงเป็นรถโดยสารจากหมู่บ้านไปอำเภอท่าม่วง นายศิโรตม์จึงช่วยพี่ ๆ ทำไร่ ซึ่งมีอยู่หลายแห่งในจังหวัด แต่ละแห่งก็ทำไร่แตกต่างกัน เช่น ไร่ข้าวโพด ไร่มันสำปะหลัง แต่ที่บ้านหนองขุยทำนา เมื่ออายุได้ 18 ปี บวชเณร 1 พรรษา ช่วงบวชได้ศึกษานักธรรมตรี และปีนี้แม่เสียชีวิต ครอบครัวจึงขาดเสาหลัก แต่เพราะพ่อแม่สอนมาดี พี่น้องรักกันเป็นปีกแผ่นกันดี นายศิโรตม์จึงสีกออกมาช่วยพี่ชายคุมวงแถวซึ่งเป็นเจ้าแรกของหมู่บ้านจากเดิมที่ไม่มีความรู้เลย แต่เพราะจะต้องทำหน้าที่จึงสนใจศึกษาจนสามารถเล่นและสอนได้ อีกทั้งคนที่บ้านหนองขุยส่วนมากชอบเล่นกีฬา นายศิโรตม์จะเป็นแกนนำในการพาคนไปแข่งกีฬาตามที่ต่าง ๆ จึงเป็นพื้นฐานที่ทำให้นายศิโรตม์สามารถรวมคนทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ง่าย เมื่ออายุ 20 ปีบริบูรณ์ นายศิโรตม์บวชตามประเพณีพร้อมกับหนุ่มในหมู่บ้านหลายคน การบวชครั้งนี้ได้ศึกษาธรรมะ ทำให้รู้ผิดชอบชั่วดี ถูกผิด อย่างมาก และแยกเรียนนักธรรมโทซึ่งต่างกับ

เพื่อนร่วมรุ่นบวช การบวชเรียนครั้งนี้สอบนักธรรมได้ที่ 1 ของทั้งจังหวัด ได้รับรางวัลจากจังหวัด เหตุที่จำได้แม่นเพราะใช้วิธีการอ่านแล้วเขียนทั้งหมดที่อ่าน สิ่งที่ได้มาด้วย คือ ลายมือ การบวชครั้งนี้ นายศิวโรดม มีความตั้งใจจะสอบเปรียญ 5-6 ให้ได้ก่อนจึงจะสึก เพราะจบออกมาจะเป็นปลัดอำเภอได้ แต่พระอาจารย์ที่เคยปรณนิบัติอยู่เป็นประจำพูดเป็นทำนองว่า ท่านจะต้องสึกถ้า นายศิวโรดมไม่สึก ทำให้ต้องสึกเพื่อให้อาจารย์ที่บวชมานานจะได้ไม่ต้องสึก ในวันที่สึกเพื่อนร่วมรุ่นก็ลาสึกกันหมด พระอาจารย์ออกปาก “พวก...ปฏิวัตินี้หว่า” แต่หลังจากที่นายศิวโรดมสึกได้ไม่นาน พระอาจารย์ ก็สึก เพราะผ้าเหลืองร้อนมานานแล้ว แต่นายศิวโรดมก็ไม่เข้าใจว่าทำไมจึงถามเช่นนั้น

ชีวิตหลังจากสึกพระแล้วก็ช่วยทำกิจการของครอบครัว คือ การคุมวงแตรวง ขับรถเมล์ การขับรถเมล์นี้จะไม่ชอบเก็บสตางค์ แต่ผู้โดยสารจะนำเงินมาให้เอง และรับฝากชื่อของในเมืองมาให้คนในหมู่บ้านที่ฝาก ซึ่งตรงนี้เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ได้ใจจากคนในหมู่บ้าน เวลาจะทำอะไร คนในหมู่บ้านก็ยินดีเข้าร่วมด้วยเสมอ

เหตุพลิกผันในชีวิตครั้งที่ 1 คือ เมื่ออายุ 24 เพื่อนของน้องสาวที่เป็นครูอยู่โรงเรียนเดียวกันนั้น มีแฟนไปทำงานอยู่ที่คูเวตจึงชวนนายศิวโรดมไปทำงานที่คูเวต ในวันเดินทางชาวบ้านร้องไห้เพราะขาดคนคอยดูแลช่วยเหลือ ในการทำงานที่คูเวต คำสอนของแม่ที่ให้เก่งภาษาอังกฤษมีผลต่อการทำงานที่คูเวตมาก เพราะเพื่อนคนไทยที่ทำงานที่เดียวกันนั้น พูดภาษาอังกฤษไม่ได้มีปัญหาในการสื่อสารมาก เช่น การไปหาหมอจะชี้แจงอธิบายความให้หมอเข้าใจไม่ได้ บังเอิญห้องพักอยู่ติดกับหมอ จึงช่วยเพื่อนคนไทยได้มาก สำหรับตำแหน่งงานที่ทำต้องมีการสื่อสาร ซึ่งนายศิวโรดมทำได้เป็นอย่างดี จึงทำให้นายไม่ยอมให้กลับจนงานตามสัญญาของบริษัทหมด นายศิวโรดม จึงกลับเมืองไทยได้ ซึ่งใช้เวลาอยู่คูเวตนานถึง 3 ปี

เมื่อกลับมาเมืองไทยก็ช่วยงานครอบครัวอีกเช่นเดิม จนอายุ 29 ปี เริ่มคิดจะทำอาชีพส่วนตัวบ้าง มองดูอาชีพเกษตรของหมู่บ้านหรือที่อื่น ๆ ก็เห็นว่าผลผลิตตั้งราคาเองไม่ได้ จึงซื้อรถกระบะมารับซื้อสินค้าของชาวบ้านไปส่งตลาดต่าง ๆ ด้วยตนเอง หลังจากนั้นอีก 3 ปี ไปได้แนวคิดการทำธุรกิจ จึงถ่ายทอดงานให้หลาน ๆ ทำต่อ

ชีวิตผกผัน ครั้งที่ 2 ธุรกิจที่นายศิวโรดมตัดสินใจทำ คือ การตั้งบริษัททำบ้านจัดสรร ในช่วงปี 2531 – 2533 ซึ่งเป็นช่วงรุ่งโรจน์ของธุรกิจบ้านจัดสรร (สมัยนายภชาติชาย ชุณหะวัณ) นายศิวโรดมเข้าหุ้นกับเพื่อนทำโครงการกับธนาคารต่าง ๆ และรับเป็นผู้คุมคนงานก่อสร้างเองทั้ง ๆ ที่ไม่มีความรู้เรื่องการก่อสร้าง แต่ก็พยายามศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง โดยการซื้อหนังสือเกี่ยวกับการก่อสร้างมาอ่านเอง ดำเนินการทดลองถอดแบบบ้านออกมาว่าใช้วัสดุอะไร เท่าใด

ใช้ทรายหินปูนเท่าใด จนสามารถเขียนแบบบ้านได้ นายศิวโรดมมีข้อคิดว่า ในเมื่อเราเป็นเจ้าของ เราต้องรู้จะได้บอกกับผู้ก่อสร้างได้ แต่ชีวิตก็มีบทเรียนราคาแพงกับช่างที่ไม่ซื่อ ซึ่งเกิดจากความไวใจคน คือ เพื่อนร่วมหุ้นส่วน โดยการเซ็นสัญญากระดาษเปล่าที่ไม่ลงตัวเลขให้หุ้นส่วนที่มีอำนาจเบิกเงินไปใส่ตัวเลขไปเบิกเงินได้เอง โดยไม่ตรวจสอบบัญชี จึงถูกโกงไปจนหมดตัว การที่เคยตั้งเป้าว่าอายุไม่เกิน 38 ปี จะมีเงิน 20 ล้าน จึงไม่เป็นดังเป้าหมาย มีหน้าซำยังเป็นหนี้ อีกต่างหาก เพราะต้องรับภาระเลี้ยงลูกน้อง จนต้องแบ่งที่ดินขาย โดยไม่บอกให้พี่น้องในครอบครัวทราบ บริษัทอื่นก็พบปัญหาเช่นเดียวกัน ในช่วงเวลานั้นมีความแค้นมาก คิดฆ่าคนโกง คนนั้นให้ได้ แต่บังเอิญไปพบพระที่นับถือ ท่านให้ข้อคิดว่า ฆ่าเขาตายแล้ว เราก็ติดคุก เงินก็ไม่ได้คืนมา จึงคิดได้และไปปฏิบัติธรรม จนทำให้ปลงกับเรื่องที่เกิดขึ้นได้ และจัดการกับหนี้สินจนหมด และกลับมาทำงานที่บ้านเกิดหนองสาหร่ายใหม่อีกครั้ง

การพัฒนาตำบลสู่การเป็นสภาองค์กรชุมชนตำบล

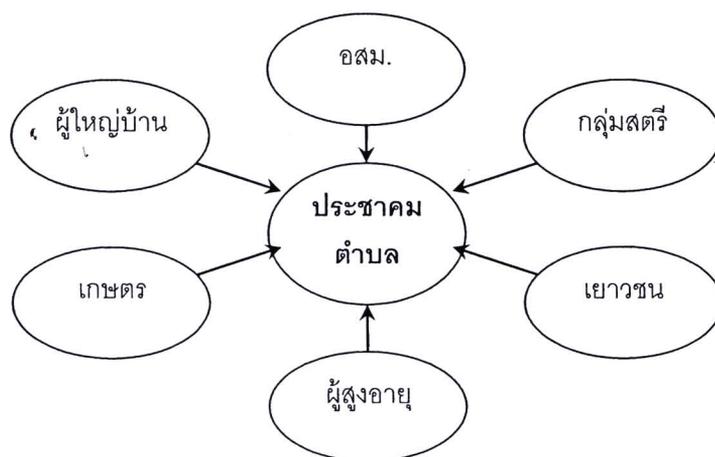
ในปี 2540 หนองสาหร่ายเริ่มเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลในยุคแรก กำนันชนะ สุขพรหม เป็นนายกฯ โดยตำแหน่ง ได้ชวนให้สมัครเป็นสมาชิก อบต. ก่อนสมัครได้ตรวจสอบข้อมูลว่าใครจะเลือกเราบ้าง เมื่อเห็นว่ามีคนเลือกแน่จำนวนเท่าใด จึงตัดสินใจลงสมัคร ปรากฏว่าได้คะแนนมากกว่าที่ตั้งเป้าไว้และได้รับเลือกเป็นประธานสภา จากการทำหน้าที่เป็นประธานสภาทำให้ต้องศึกษาระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ใหม่ทั้งหมด เพื่อทำงานให้กับประชาชนได้อย่างเกิดประโยชน์มากที่สุด โดยไม่ผิดระเบียบปฏิบัติ

ในปี 2542 ได้รับเลือกเป็น อสม.ดีเด่น ทำให้คนรู้จักชื่อ ศิวโรดม จิตนิยม มากขึ้น ในปี 2543 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) มีโครงการที่จะดำเนินการในประเด็นผู้สูงอายุของจังหวัด โดยจะมียงบประมาณให้ดำเนินการจังหวัดละ 1 ล้านบาท คณะทำงานอำเภอพนมทวน จึงเลือกให้นายศิวโรดมเป็นตัวแทนรับผิดชอบประเด็นงานสวัสดิการ ซึ่งตรงจุดนี้เองที่เป็นจุดเริ่มต้นดำเนินการเรื่องสวัสดิการและทำงานเป็นภาคีกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)

ในปี 2544 เริ่มมีคำว่าประชาคมเกิดขึ้น กระทรวงมหาดไทยจึงสั่งการมาให้ทุกหมู่บ้านต้องมีประชาคมหมู่บ้าน ซึ่งที่หนองสาหร่ายสามารถดำเนินการประชุมหมู่บ้านได้การมีส่วนร่วมคิดของชาวบ้านเป็นอย่างดี เพราะในช่วงปี 2535 กระทรวงมหาดไทยก็มีระเบียบในเรื่องการมีสภาตำบลให้มีตัวแทนจากแต่ละหมู่บ้านมาร่วมประชุมสภาตำบลกันมาแล้ว เมื่อดำเนินการประชาคมหมู่บ้านจึงใช้หลักการนั้นมาต่อเนื่อง และได้รับเลือกเป็นประธานประชาคมตำบล ทำให้คิดย้อนไปในสมัยเด็ก ๆ ที่กลางหมู่บ้านจะมีต้นไม้ใหญ่ที่เป็นที่รวมคนในหมู่บ้าน นายศิวโรดม

มักจะชอบปีนต้นไม้ขึ้นไปสูง ๆ เพื่อดูความปลอดภัยของหมู่บ้าน ซึ่งแนวคิดการคิดเรื่องดูแลหมู่บ้าน ได้เกิดขึ้นมาตั้งแต่เด็ก

เมื่อเป็นประธานประชาคมตำบลทำให้สามารถทำงานด้านที่ตนเองอยากทำได้ จึงได้จัดรูปแบบองค์ประกอบประชาคมหมู่บ้าน มีตัวแทนมาจากกลุ่มต่าง ๆ คือ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่ม อสม. กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน ดังแสดงในแผนภาพ 11

แผนภาพ 11 รูปแบบองค์ประกอบประชาคมหมู่บ้าน

ซึ่งในช่วงเวลานั้นสังคมบ้านหนองซุยเปลี่ยนไปจากเดิมหลายอย่าง เช่น เดิมวิถีชีวิต จะช่วยกันในฤดูกาลต่าง ๆ ของการทำนา ความรักความสามัคคีในหมู่บ้านเปลี่ยนไปเมื่อมี คลองชลประทานเข้ามา คนทำนาทำได้มากขึ้น วิถีทางสังคมเปลี่ยนไปเป็นต่างคนต่างทำ ความเป็นกลุ่ม ความเอื้ออาทรต่อกันลดลงเรื่อย ๆ

ในช่วงประมาณปี 2545 กระทรวงมหาดไทยกำหนดให้ทุกตำบลมีการจัดตั้ง ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนตำบล (ศอชต.) ที่ตำบลหนองสาหร่ายเลือกกำนันชนะ สุขพรหม เป็นประธาน นายศิวโรดมเป็นรองประธาน และได้นำรูปแบบประชาคมตำบลมาใช้ เพราะประชาคมเป็นการปฏิบัติให้คนมาร่วมประชุม ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจซึ่งเป็นสิ่งที่ ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนตำบลต้องดำเนินการ

ในปี 2545 สาธารณสุขจังหวัดพวา อสม. ดีเด่นไปศึกษาดูงาน ได้ไปศึกษาดูงาน เรื่องกลุ่มออมทรัพย์ที่ตำบลคลองเปี้ยะ จังหวัดสงขลา ดูการจัดการแผนแม่บทชุมชนของ สภาผู้นำตำบลไม้เรียง อ.ฉวาง จ.นครศรีธรรมราช ดูการจัดทำแผนแม่บทชุมชนที่ตำบลเขาคราม

จังหวัดกระบี่ เมื่อกลับมาจากศึกษาดูงาน ซึ่งในช่วงเวลานั้นรัฐบาลมีนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนโดยให้แต่ละตำบลทำเวทีประชาคม วิเคราะห์ข้อมูลของหมู่บ้าน ของตำบล เพื่อร่วมกันตัดสินใจว่าจะจัดทำโครงการอะไรที่เป็นการแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจของหมู่บ้าน ของตำบล โดยรัฐบาลมีงบประมาณให้ตำบลละ 1 ล้านบาท โดยพิจารณาโครงการที่ตำบลเขียนขึ้นมา ซึ่งที่หนองสาหร่ายใช้หลักการแผนแม่บทชุมชนที่ไปศึกษาดูงานมาร่วมกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ซึ่งขณะนั้นมีนโยบายสนับสนุนให้ชุมชนทำแผนแม่บทชุมชน โดยนำรูปแบบที่ไม่เรียงมาปรับใช้ร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ใช้ชื่อกระบวนการทำแผนนี้ว่า ประชาคมหนองสาหร่าย ผลจากการร่วมคิดร่วมตัดสินใจภายใต้ข้อมูลของหมู่บ้าน จึงตัดสินใจจัดทำโรงปุ๋ยอินทรีย์ ซึ่งได้งบประมาณจากรัฐบาลบวกกับทุนของชาวบ้าน และ อบต. ใ้งบประมาณสนับสนุน ส่วนที่ขาดกู้เงินจาก ธกส. และสิ่งที่เกิดขึ้นคู่กันคือชาวบ้านได้เข้าหุ้นกันจัดตั้งโรงน้ำดื่มของตำบล

ในช่วงปี 2546 – 2547 กระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนนี้ เป็นจุดก่อเกิดกลุ่มกิจกรรมในตำบลที่หลากหลาย เช่น กลุ่มกิจกรรม To be number one กลุ่มออกกำลังกาย ชมรมสุขภาพ องค์กรกลุ่มอาชีพ กลุ่มปลูกข้าว กลุ่มปลูกอ้อย กลุ่มเลี้ยงวัว กลุ่มค้าขาย กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเด็ก และเยาวชน กลุ่มสวัสดิการ ซึ่งแตกมาจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลหนองสาหร่าย ที่เกิดมาประมาณปี 2540 การที่เริ่มจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้น เพื่อรวมให้ชาวบ้านนำเงินมาฝากรวมกัน แล้วให้คนกันไปทำอาชีพ เป็นการแก้ปัญหาของตำบลเอง นำส่วนต่างของดอกเบี้ยเงินกู้กับดอกเบี้ยเงินฝากมาจัดสรรเป็นสวัสดิการสำหรับสมาชิก ในปี 2546 จึงได้รางวัลกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลหนองสาหร่ายดีเด่น การทำสวัสดิการจึงพัฒนามาเป็นการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองสาหร่ายในปี 2548 โดยมีหุ้นส่วน คือ การนำเงินมาสมทบกันเป็นระยะปี เช่น ระยะที่ 1 เด็กนำมาสมทบปีละ 100 บาท ผู้ใหญ่ปีละ 200 บาท ระยะที่ 2 ปีละ 350 บาท ปีที่ 3 ปีละ 400 บาท แต่กองทุนสวัสดิการจะได้เงินสมทบจากกลุ่มออมทรัพย์ปีละ 20,000 บาท จาก อบต. ปีละ 100,000 บาท ในปี 2551 ได้จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน 100,000 บาท และขณะนี้อยู่ในระหว่างการจัดทำเอกสารเพื่อรับการสมทบจากรัฐบาลอีกคนละ 1 บาทต่อคนต่อวัน

การบริหารจัดการสถาบันการเงินของหนองสาหร่าย ซึ่งมีที่มาจากการเกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลหนองสาหร่าย เมื่อมีกองทุนหมู่บ้านเข้ามาสู่หมู่บ้านหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท ได้นำมาบริหารจัดการร่วมไปกับการบริหารกลุ่มออมทรัพย์ โดยการสร้างเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับตำบล เพื่อบูรณาการรวมกองทุนเป็นสถาบันการเงิน โดยมี ธกส. ร่วมวางแผนจัดระบบการบริหารจัดการ และให้การสนับสนุนเงินกู้อัตราดอกเบี้ยต่ำให้กรรมการกู้มาให้ประชาชนมีแหล่งเงินกู้ในชุมชน

จนจัดตั้งเป็นสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย เมื่อเดือนสิงหาคม 2548 ซึ่ง อบต. สนับสนุนสร้างที่ทำการสำนักงานสถาบันการเงินพร้อมอุปกรณ์สำนักงาน ซึ่งตั้งอยู่ที่หมู่บ้านหนองซุย

การดำเนินการกิจกรรมของกลุ่มต่าง ๆ ในตำบลหนองสาหร่ายนี้ทำร่วมกันมากับ อบต. ตลอด มีกระบวนการคิดร่วมกันตัดสินใจร่วมกัน ในเวทีประชุมทุกครั้ง ดังนั้น เมื่อมี พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชนตำบลเกิดขึ้น นายศิวโรตม์จึงไม่เห็นด้วยกับการไม่ให้ อบต. เข้ามาเป็นสมาชิก เพราะจะมี พ.ร.บ. หรือไม่ ที่หนองสาหร่ายไม่มีปัญหา เพราะที่ยื่นของชาวบ้านมีอยู่แล้ว แต่ชุมชนอีกเป็นจำนวนมากที่ยังไม่มีฐานกลุ่มองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง ยังไม่มีการยอมรับจากหน่วยงานต่าง ๆ หรือความพร้อมของประชาชนที่จะดำเนินการด้วยตนเอง การมี พ.ร.บ. ฉบับนี้เกิดขึ้นจึงมีความสำคัญ หนองสาหร่ายก็พร้อมที่จัดตั้งให้เป็นตัวอย่างถึงความพร้อม ซึ่งก่อนหน้าที่ พ.ร.บ. จะได้รับการประกาศใช้ในพระราชกฤษฎีกานั้น ก็มีปัญหาคความไม่เข้าใจในเนื้อหาของ พ.ร.บ. การไม่ยอมรับ พ.ร.บ. เกรงจะทำให้เกิดความแตกแยก ประชาชนเองก็ไม่เข้าใจว่ามี พ.ร.บ. แล้วจะได้ประโยชน์อะไร การที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับกลุ่มองค์กรต่าง ๆ มาอย่างเข้มแข็ง รองนายกรัฐมนตรี (ในช่วงปี พ.ศ. 2551 คือ นายไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม) จึงมาจัดเวทีพูดคุยถึง พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชน ให้เห็นประโยชน์ของการมี พ.ร.บ. ที่ตำบลหนองสาหร่าย โดยมีนักข่าวมาทำข่าวเผยแพร่ออกไป ทำให้ผู้ว่าราชการจังหวัดยอมรับ และจะให้การสนับสนุนให้เกิดทุกตำบล เป็นการพลิกประวัติศาสตร์ของประเทศได้อีกเรื่องหนึ่ง เพราะ พ.ร.บ. ไม่ทำให้เกิดการขัดแย้ง แต่จะเสริมหนุนกัน เพราะแผนควรมาจากชาวบ้านร่วมกันคิดตัดสินใจภายใต้ข้อมูลที่แตกต่างกัน แล้วเสนอต่อ อบต. ทำให้ครอบคลุมปัญหาและความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้น เมื่อ พ.ร.บ. ประกาศใช้ในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2551 คณะผู้นำของหนองสาหร่ายได้คุยกันว่า ที่หนองสาหร่ายจะจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลตาม พ.ร.บ. หรือไม่ และเพราะเหตุผลว่าเพื่ออนาคต การทำอะไรที่ถูกกฎหมายจะเป็นเกราะป้องกันได้ การที่หนองสาหร่ายมีสภาผู้นำชุมชนหนองสาหร่ายที่มาจากกลุ่มองค์กรต่าง ๆ อยู่แล้ว การมาดำเนินการจดทะเบียนตาม พ.ร.บ. จะได้กรรมการมาจากกลุ่มในหมู่บ้าน กลุ่มระหว่างตำบลซึ่งสามารถต่อยอดจากเดิมที่เคยดำเนินการไว้แล้ว ส่วนที่เคยมี อบต. เป็นกรรมการนั้นปรับเปลี่ยนไปเป็นที่ปรึกษา ตำบลหนองสาหร่ายจึงจดทะเบียนสภาองค์กรชุมชนตำบล ในเดือนกรกฎาคม 2551 ซึ่งเป็นรุ่นแรกของการจัดตั้งสภาฯ ของทุกจังหวัดทั่วประเทศ มีนายพลวัติ วรรณะ เป็นประธาน และนัดให้มีการประชุมร่วมกันทุกเดือนเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ต่อมาในเดือนตุลาคม 2551 อบต. หนองสาหร่ายยกฐานะเป็นเทศบาล การดำเนินการสภาองค์กรชุมชนตำบลก็ยังมีกระบวนการประชุมร่วมกันเหมือนเดิม เปลี่ยนจากที่ม้ายกและสภา อบต. เป็นที่ปรึกษา มาเป็นที่ม้ายกและสภาเทศบาลตำบลหนองสาหร่ายเป็นที่ปรึกษาแทน

การขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย

สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่ายจัดตั้งขึ้นเป็นตำบลแรก ๆ ของจังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งกระบวนการจัดตั้งนั้น ต่อยอดจากการมีประชุมสภาผู้นำตำบลเป็นประจำอยู่ ทุกเดือนแล้ว ผู้เป็นนักการเมืองท้องถิ่นแต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษา แต่ก็สอบถามความสมัครใจด้วยว่ายินดีจะเป็นที่ปรึกษาในการเป็นสภาองค์กรชุมชนหรือไม่ ซึ่งส่วนมากก็มีความยินดี เพราะไม่ติดอยู่ตำแหน่ง

นายพลวัติ วรรณะ	เป็นประธาน
นายอำนาจ สุขพรหม	เป็นรองประธานคนที่ 1
นายบุญลาด สมคิด	เป็นรองประธานคนที่ 2
นางรัญมล วัลลา	เป็นเลขานุการ

การประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบล

การประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย มีการประชุมทุกเดือน ซึ่งคณะกรรมการสภามีข้อกำหนดร่วมกันมาว่าจะมีการประชุมทุกวันที่ 25 ของเดือน นอกจากเดือนใดมีความจำเป็นเร่งด่วนก็จะเลื่อนการประชุมเป็นครั้ง ๆ ไป การประชุมประจำเดือนนี้เป็นการประชุมร่วมกับคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน สถาบันการเงินชุมชน ซึ่งจะมีกรรมการที่ทำหน้าที่ทั้ง 3 เรื่องอยู่หลายคน

ในรอบ 1 ปีของการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบล ปี 2552 ตำบลหนองสาหร่ายมีการประชุม 11 ครั้ง แต่สามารถประชุมในวันที่ 25 ของเดือนตามกำหนดได้เพียง 1 ครั้ง คือวันที่ 25 มกราคม 2552

เดือน	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
วันที่	25	-	3	3	8	27	26	-	4	1	28	28	28

เหตุผลที่ไม่สามารถประชุมตามวันที่กำหนดเพราะมีกิจกรรมมากมายในตำบลที่คณะกรรมการเข้าไปทำหน้าที่เป็นผู้นำกิจกรรม และเป็นคณะกรรมการของกิจกรรมที่เป็นนโยบายของรัฐที่ลงมาถึงในระดับชุมชน โดยมีวันเวลาที่กำหนดให้ต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จตามคำสั่งการ แต่ก็ไม่เป็นปัญหาเพราะสามารถนัดหมายประชุมกันอย่างพร้อมเพียงได้ทุกครั้ง

บทเรียนกระบวนการประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบล

การเตรียมการก่อนการประชุม

การกำหนดวันที่ประชุมและวาระการประชุม การกำหนดวันที่สำหรับการประชุมนั้น ส่วนมากมาจากการนัดหมายของแกนนำ 3 คณะกรรมการที่ไม่ติดงานสำคัญเร่งด่วน โดยมี นายศิริโรดม เป็นหลักในการนัดหมายวันการประชุม ส่วนวาระการประชุมเลขาธิการสภาจะสอบถามจากประธานสภา และประธานสภาจะปรึกษากับนายศิริโรดมซึ่งเป็นตัวแทนด้านการเมืองท้องถิ่นด้วย เพื่อนำเข้าสู่การพิจารณาร่วมกันของสภาฯ บรรจุไว้ในวาระการประชุม

การจัดเอกสารบันทึกการประชุมเดือนที่ผ่านมา ในการประชุมแต่ละเดือนจะต้องบันทึกการประชุมเพื่อสรุปสาระสำคัญของการพูดคุยกันในสภา การมีข้อคิดเห็น ข้อตกลงร่วมกัน ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่จะศึกษาได้ว่าในแต่ละครั้งที่ประชุมพูดคุยเรื่องอะไร ตกลงเรื่องอะไร มีการดำเนินการตามที่ตกลงร่วมกันในการประชุมอะไรบ้าง ผลเป็นอย่างไร การประชุมครั้งต่อไป จะมียานสืบเนื่องเรื่องอะไรบ้าง เมื่อบันทึกการประชุมเรียบร้อยแล้ว ก็พิมพ์ ถ่ายเอกสาร และ นำแจกให้กับสมาชิกผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนพร้อมกำหนดการ

การเชิญผู้เข้าร่วมประชุม ผู้เข้าร่วมประชุมคือคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบล คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน คณะกรรมการสถาบันการเงินชุมชน เป็นการประชุมร่วมกันทุกเดือน นอกจากคณะกรรมการหลักแล้วยังได้เชิญผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาตำบล เข้าร่วมประชุมด้วยเสมอ คือ ครูโรงเรียนต่าง ๆ ในตำบล ซึ่งจะใช้เวลานำเสนอช่วงวาระอื่น ๆ ของการประชุมแต่ละครั้ง แต่หลายครั้งที่มีการนัดหมายวันที่ประชุมกันแล้วมีเหตุให้ต้องเลื่อนการประชุม จึงต้องมีการแจ้งข่าวและเชิญประชุมตามวันเวลาที่กำหนดใหม่

สถานที่การประชุม ใช้สถานที่ห้องประชุมของเทศบาลตำบลหนองสาหร่ายทุกครั้ง ซึ่งมีการจัดเตรียมห้องประชุมตายตัวอยู่แล้ว ทั้งโต๊ะ เก้าอี้ เครื่องเสียง

การเตรียมอาหารว่าง ทีมเลขาเป็นผู้ดำเนินการจัดเตรียมอาหารว่างและเครื่องดื่มสำหรับผู้เข้าร่วมประชุม น้ำดื่มทำมาจากโรงงานน้ำดื่มในตำบล คือ น้ำดื่มสาหร่ายทอง ขนมาจาก กลุ่มอาชีพในตำบล เมื่อมีผู้ไปฝึกอาชีพทำขนมกลับมาทำขนมขาย การประชุมสภาฯ จะสนับสนุนซื้อมาใช้ในการประชุม เช่น การอบรมต้นกล้าอาชีพ วิสาหกิจชุมชนฝึกทำขนม ผู้เข้าโครงการฝึกอาชีพทำขนมปัง ก็นำมาเป็นอาหารว่างของการประชุมสภา

วันประชุมสภา

ประธานจะเป็นผู้กล่าวเปิดการประชุม เมื่อสมาชิกผู้เข้าร่วมประชุมพร้อมกันแล้ว ประธานการประชุม คือ ประธานสภาองค์การชุมชนตำบล เทศบาลตำบลหนองสาหร่าย คือ นายพลสวัสดิ์ วรรณะ ซึ่งจะดำเนินการประชุมไปตามวาระ

ภาพ 10 บรรยากาศการประชุมสภาองค์การชุมชนตำบลหนองสาหร่าย

ความหมายแต่ละวาระการประชุม

ระเบียบวาระที่ 1 ประธานแจ้งให้ที่ประชุมทราบ ซึ่งทุกครั้งประธานจะแจ้งเรื่องมี คณะกรรมการ 3 คณะมาร่วมประชุมก่อนจะแจ้งเรื่องอื่นให้ทราบ เรื่องแจ้งให้ทราบมักจะเป็นเรื่องที่ แนะนำให้รู้จักผู้มาสังเกตการณ์ประชุม ผู้ขอเข้าร่วมประชุม ผู้ได้รับตำแหน่งใหม่ เช่น วันที่ 26 มิถุนายน 2552 แนะนำผู้ใหญ่บ้านคนใหม่ 4 สิงหาคม 2552, 28 พฤศจิกายน 2552 แนะนำนางสาว อุษา เทียนทอง ขอเข้าสังเกตการณ์ประชุม แจ้งเรื่องยอดเงินที่เก็บได้เพื่อช่วยเหลือผู้เสียชีวิต (3 เมษายน 2552)

ระเบียบวาระที่ 2 เรื่องรับรองรายงานการประชุม การรับรองรายงานการประชุม ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมจะได้อ่านจากบันทึกการประชุมที่ทีมงานเลขานุการได้พิมพ์แจกให้ทุกคนได้อ่านว่า ในเดือนที่ผ่านมามีการพูดคุยกันเรื่องอะไรบ้าง การรับรองรายงานการประชุมเพื่อรับรองว่า

การบันทึกนั้นถูกต้องตามที่ได้พูดคุยกัน ไม่บิดเบือนข้อเท็จจริง เพราะบันทึกการประชุม คือ หลักฐานการทำงานต่อไปที่ทำตามมติของที่ประชุมที่ทุกคนได้ร่วมกันลงมติไปแล้ว และบันทึกการประชุมยังเป็นข้อมูลให้ศึกษาได้ว่าที่ผ่านมาคณะกรรมการคนใดเข้าร่วมประชุม ในแต่ละครั้งได้พูดคุยกันถึงเรื่องอะไร การรับรองรายงานการประชุมนี้สมาชิกผู้เข้าร่วมประชุมจะอ่านตรวจสอบและมีการแก้ไขในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง

ระเบียบวาระที่ 3 เรื่องสืบเนื่องและการแก้ไขปัญหาในชุมชน ในวาระนี้ที่ประชุมจะใช้เวลาในการร่วมกันรับฟังความก้าวหน้าในการดำเนินการเรื่องที่ตัดสินใจร่วมกันว่าใครจะต้องไปดำเนินการเรื่องใด จากการประชุมที่ผ่านมา เมื่อประชุมในเดือนต่อไปต้องนำผลงานมานำเสนอให้คณะกรรมการสภาฯ ซึ่งเป็นตัวแทนจากแต่ละหมู่บ้าน แต่ละกลุ่มในตำบลได้รับทราบหรือซักถามเพิ่มเติม

ระเบียบวาระที่ 4 เรื่องเพื่อพิจารณา ในการประชุมแต่ละครั้ง ผู้แทนจากคณะกรรมการ 3 คณะที่เข้าร่วมประชุมตลอดจนที่ปรึกษา ได้มีเรื่องนำเสนอเข้าสู่สภาระการประชุมเพื่อให้ที่ประชุมร่วมกันพิจารณาเพื่อตัดสินใจในการนำไปปฏิบัติร่วมกัน ช่วงเวลาการพิจารณาเรื่องต่าง ๆ การประชุมแต่ละครั้งจะใช้เวลามากในวาระนี้ การประชุมในแต่ละเดือนจึงมักปิดการประชุมหลัก 17.00 น. เสมอ

ระเบียบวาระที่ 5 เรื่องเพื่อทราบ เป็นเรื่องที่คณะกรรมการจากคณะต่าง ๆ ที่เข้าร่วมประชุมพร้อมกัน นำผลงานหรือความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาเทศบาล มาแจ้งให้ที่ประชุมทราบ แตกต่างจากวาระที่ 1 ที่ประธานจะทำหน้าที่แจ้งเรื่องที่ประธานทราบเกี่ยวกับทั้ง 3 คณะกรรมการที่ประชุมร่วมกัน การประชุมใน 1 ปีที่ผ่านมา มีบางเดือนที่ไม่มีวาระที่ 5

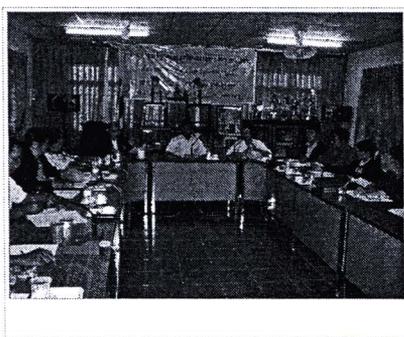
ระเบียบวาระที่ 6 เรื่องอื่นๆ เป็นเรื่องที่คุณเข้าร่วมประชุมมีเรื่องที่จะนำเสนอเข้าสู่การพูดคุยปรึกษาหารือ โดยที่ไม่ได้แจ้งไว้ในวาระการประชุมมาก่อน เพราะเป็นเรื่องที่เพิ่งเกิดขึ้นหลังการทำวาระการประชุมแล้ว หรือเป็นเรื่องที่ไม่เข้าในวาระใด แต่เป็นเรื่องสำคัญที่คณะกรรมการควรได้รับทราบหรือร่วมคิดตัดสินใจ และผู้เข้าร่วมประชุมก็จะใช้เวลาสำหรับเรื่องอื่นๆ จนครบทุกเรื่องที่คุณเข้าร่วมประชุมเสนอขึ้นมา ในวาระอื่น ๆ นี้ ในรอบ 1 ปี มี 2 ครั้งที่ไม่มีพูดคุยในวาระเรื่องเพื่อพิจารณาและเรื่องอื่น ๆ

เมื่อประธานดำเนินการมาจนครบทุกวาระ ไม่มีผู้ใดมีประเด็นการพูดคุย ประธานจะนัดหมายการประชุมครั้งต่อไป แล้วปิดประชุม

บรรยากาศการประชุม

คณะกรรมการทั้ง 3 คณะทยอยกันมายังสถานที่ประชุม ยังไม่ถึงเวลาประชุมจะนั่งคุยกันก่อนได้ต้นไม้รอบ ๆ ห้องประชุม เมื่อมีคนมามากขึ้นก็เดินขึ้นไปชั้น 2 ซึ่งเป็นห้องประชุมสภาของเทศบาลตำบลหนองสาหร่าย เมื่อเข้าห้องประชุมจะเลือกนั่งโต๊ะ มักจะเป็นที่นั่งที่เคยนั่งเมื่อเดือนก่อนหรือใกล้เคียง เลขาจะนำสมุดปกแข็งที่เขียนรายชื่อสมาชิกไว้แล้ว ใครมาก่อนก็เซ็นในสมุดที่วางเตรียมไว้ แต่เมื่อเปิดประชุมแล้ว เลขาจะเดินให้ผู้ที่ยังไม่เซ็นได้เซ็นชื่อ

บรรยากาศการประชุมก่อนเปิดการประชุม ผู้เข้าร่วมประชุมจะสนทนาสนทนาคู่กันอย่างเป็นกันเอง โดยไม่ได้มีการสร้างบรรยากาศเตรียมความพร้อมการประชุม เมื่อสมาชิกมากันเกินกึ่งหนึ่งแล้ว ประธานก็กล่าวเปิดการประชุม แล้วเริ่มดำเนินการไปตามวาระจนปิดประชุมระหว่างการประชุมที่ประธานดำเนินการไปตามวาระนั้น เมื่อเกี่ยวข้องกับคณะกรรมการผู้ใด ผู้นั้นก็จะนำเสนอข้อมูลที่ตนรับผิดชอบ เมื่อมีประเด็นที่ต้องมีข้อสรุปหรือต้องมีวิธีดำเนินการก็จะมี ผู้แสดงความคิดเห็น และมีข้อสรุปตกลงร่วมกัน ซึ่งเป็นบรรยากาศของการรับฟังซึ่งกันและกัน มีผู้แสดงความคิดเห็นร่วมกันอยู่ตลอดเวลาการประชุม ผู้ที่ไม่ได้เป็นผู้นำเสนอก็จะสนใจฟังผู้อื่น หรือปรึกษากับผู้ที่นั่งใกล้เคียงในประเด็นที่กำลังคุยกัน ไม่เคร่งเครียด มีเสียงหัวเราะแทรกการประชุม เมื่อมีผู้แสดงความคิดเห็น ประธานการประชุมจะทำหน้าที่เป็นผู้ตั้งประเด็นคำถามในเนื้อหาตามวาระให้ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็น ไม่เป็นผู้สั่งการ จึงทำให้บรรยากาศการประชุมมีความเป็นกันเอง

ภาพ 11 การสนทนากลุ่มย่อยตำบลหนองสาหร่าย

การตั้งประเด็นการพูดคุย

ประธานการประชุมจะใช้สื่อการประชุม คือ บันทึกการประชุมและกำหนดการเป็นเครื่องมือในการสร้างการมีส่วนร่วมความคิดของผู้เข้าร่วมประชุม การตั้งประเด็น การพูดคุยส่วนหนึ่งจึงมาจากงานต่อเนื่องจากที่ได้เคยตกลงปฏิบัติกันแล้วจากการประชุมที่ผ่านมา ตามด้วยเรื่องที่ต้องพิจารณาร่วมกัน ซึ่งเรื่องนี้ได้มีการเตรียมเรื่องที่จะพิจารณามาแล้วจากตัวแทนของคณะกรรมการ 3 คณะที่จะประชุมร่วมกัน และประเด็นที่มาจากงานของหน่วยงานภายนอกที่จะส่งเสริมการปฏิบัติกิจกรรมในตำบล หรือสิ่งที่ต้องการให้ตำบลดำเนินการ การตั้งประเด็นพูดคุย ส่วนหนึ่งจะเกิดขึ้นตามวาระการประชุมที่ประธานการประชุมซึ่งเป็นประธานสภาองค์กรชุมชนชนตำบลได้กำหนดขึ้นในทุกเดือน และที่เกิดขึ้นในที่ประชุมที่คณะกรรมการตั้งเป็นประเด็นพูดคุยในสภา และในการพูดคุยกันในสภา ประธานจะเป็นผู้คอยสังเกตว่ามีผู้ใดหรือตัวแทนจากกลุ่มองค์กรใด จากหมู่บ้านใดที่ยังไม่ได้ร่วมแสดงความคิดเห็น หรือยังมีท่าทางที่แสดงว่ายังไม่เข้าใจในประเด็นพูดคุย ก็จะชักถามให้มีการพูดคุยกันให้ทั่วถึงทุกหมู่บ้าน และทำความเข้าใจในข้อที่ยังสงสัยให้เข้าใจร่วมกัน ประธานคือผู้ทำหน้าที่เอื้อให้เกิดการพูดคุยกัน การแสดงความคิดเห็นของกรรมการสภาจึงเกิดขึ้นตลอดเวลาของการประชุม ซึ่งเมื่อมีกรรมการผู้ใดแสดงความคิดเห็น กรรมการคนอื่น ๆ ก็จะรับฟัง จะไม่มีการพูดแทรกขณะที่คนอื่นกำลังพูด เมื่อมีผู้ใดพูดจบถ้าต้องการจะนำเสนอความคิดจะยกมือให้ประธานเรียกให้พูด ซึ่งก็จะมีผู้นำทางความคิดในการพูดคุยอยู่บ้าง ซึ่งจะเป็นผู้ให้ข้อมูลความชัดเจนในเรื่องราวต่าง ๆ ให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เมื่อพูดคุยกันจนหมดข้อสงสัยก็จะมีการลงมติการคิดเห็น โดยการยกมือรับมติของที่ประชุม สำหรับความเข้าใจในเรื่องราวต่าง ๆ ที่พูดคุยกันนั้น ถ้าเป็นเรื่องที่ต้องมีข้อมูลความรู้ เช่น เรื่องที่รัฐบาลมีนโยบายให้เงินสมทบกลุ่มสวัสดิการชาวบ้าน ซึ่งมีรายละเอียดที่ต้องทำความเข้าใจ ที่ปรึกษาจะแนะนำให้จัดทำเอกสารแจก แก่ผู้เข้าร่วมประชุม

นอกจากประธานจะตั้งประเด็นพูดคุยตามวาระแล้ว ผู้ที่กรรมการสภาฯ เชิญเข้าร่วมประชุม เช่น ครูโรงเรียนในตำบล เจ้าหน้าที่จากสถานีอนามัยตำบล ยังเป็นผู้นำเสนอประเด็นการพูดคุยปรึกษาหารือกิจกรรมที่หน่วยงานของตนจะดำเนินการในตำบล เช่น ครูให้ข้อมูลโรงเรียนมีกิจกรรมพาเด็กไปศึกษานอกสถานที่ เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยนำเสนอข้อมูลผลงานที่สาธารณสุขจังหวัดจัดประกวดสถานีอนามัยดีเด่น 11 สาขา 10 หน่วยบริการ ปรากฏว่าสถานีอนามัยหนองสาหร่ายชนะเลิศ 7 สาขา หนึ่งในสาขานั้น คือ อสม. คนเก่ง ที่สามารถสื่อสารให้ผู้อื่นฟังกิจกรรมของ อสม. ที่ดำเนินการได้เข้าใจภายในเวลาไม่เกิน 10 นาที และได้เสนองานที่สถานีอนามัยกับสภาฯ จะมีส่วนร่วมในการดำเนินการร่วมกัน คือ การสำรวจข้อมูลผู้พิการ ข้อมูลผู้สูงอายุให้ครอบคลุมทั้งหมด และผู้เข้าร่วมประชุมยังได้เสนอความคิดเห็นในการดำเนินงานของสภาฯ ด้วย

ในการประชุมสภาของหนองสาหร่ายที่ดำเนินการตามวาระการประชุมและบันทึกการประชุมในเดือนที่ผ่านมา จึงมีประเด็นการพูดคุยของผู้เข้าร่วมประชุม ที่นอกจากงานต่อเนื่องแล้ว ยังมีเรื่องใหม่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เช่น ผู้แทนของแต่ละหมู่บ้านหรือประธานกลุ่มต่าง ๆ ได้มีประเด็นปัญหาของแต่ละหมู่บ้านหรือปัญหาของกลุ่ม ที่จะให้สภาหาวิธีการแก้ปัญหาาร่วมกัน เช่น ประธานกลุ่มทำนาเสนอปัญหาเรื่องการประกันราคาข้าวผ่านการประชุมสภาไปยังหน่วยงานที่รับผิดชอบ ปัญหาน้ำในคลองชลประทาน

ในการประชุมสภาฯ ยังเป็นเวทีให้ความรู้แก่คณะกรรมการสภาฯ หรือผู้เข้าร่วมประชุม ได้รู้ทันเหตุการณ์บ้านเมือง รู้ทันงานของหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อการเตรียมชุมชนหรือเพื่อการพัฒนาชุมชน เช่น เรื่องรัฐบาลจะให้เงินกองทุนหมู่บ้านเพิ่มเติม โดยพิจารณาจากหมู่บ้านเล็ก กลาง ใหญ่ คณะกรรมการสภาฯ ต้องรีบดำเนินการประชุมกรรมการกองทุนให้เสร็จภายในต้นเดือนธันวาคม การประชุมครั้งนี้จึงนับเป็นการประชุมกรรมการเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลไปพร้อมการประชุมสภาด้วย และเป็นศูนย์กลางการกระจายข่าวของตำบล กิจกรรมของเทศบาล เช่น เรื่องการแข่งขันกีฬา การจัดทำธนาคารความดี

ในกระบวนการประชุมมีการเอื้อให้เกิดการพูดคุยอย่างเท่าเทียมกัน โดยประธานจะเสนอผู้แทนแต่ละกลุ่ม แต่ละหมู่บ้าน ได้นำเสนอเรื่องราวของหมู่บ้านหรือกลุ่ม ของตนเอง เช่น กลุ่มผู้เข้ารับการอบรมต้นกล้าอาชีพ จะเล่าเรื่องที่ได้เข้ารับการอบรม การทำกิจกรรมหลังจากอบรมไปแล้ว 1 เดือน

การประชุมประจำเดือนจะมีเรื่องสืบเนื่องมาเข้าสู่ประเด็นการพูดคุยทุกเดือน ประธานจะถามข้อมูลความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรค การแก้ไขปัญหามา หากยังไม่ได้แก้ปัญหาก็ประชุมจะร่วมกันแสดงความคิดเห็น เป็นการประเมินผลการดำเนินงานจากข้อตกลงร่วมของสภาอย่างไม่เป็นทางการ

การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมประชุม

การประชุมมีทั้งผู้มาประชุม ซึ่งหมายถึง คณะกรรมการจาก 3 คณะที่ตกลงให้มีการประชุมร่วมกัน รวมทั้งที่ปรึกษาของสภาองค์กรชุมชนตำบลด้วย มีผู้เข้าร่วมประชุม ซึ่งหมายถึง ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ เช่น โรงเรียน สถานีอนามัย กศน. หน่วยงานราชการ รวมทั้งผู้สังเกตการณ์ด้วย ในการประชุมของคณะกรรมการผู้มาประชุมทุกตำแหน่งมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นกันทุกคน และยังให้ความสำคัญกับข้อคิดเห็นของผู้ที่อยู่ในห้องประชุมทุกคน แม้แต่ผู้สังเกตการณ์ เช่น บางเรื่องที่คุณสังเกตการณ์มีความรู้ มีข้อมูลมาก ก็จะช่วยให้ความรู้ ให้ข้อมูลแก่ผู้เข้าร่วมประชุม

ด้วยการทำหน้าที่ของคณะกรรมการที่สำคัญ คือ ประธานสภาฯ นายพลวัติ วรรณะ ที่ควบคุมบรรยากาศการประชุมให้มีการแสดงความคิดเห็น การรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันของคณะกรรมการทุกคน รวมถึงที่ปรึกษาซึ่งมีที่มาจากความเป็นนักการเมืองท้องถิ่นจะได้รับเชิญให้เข้าร่วมประชุมด้วยทุกครั้ง เป็นบรรยากาศของความเป็นประชาธิปไตยของภาคประชาชน และในการประชุมจะเป็นโอกาสให้สภาฯ ได้รู้ข้อมูลของการทำงานของกรมการเมืองท้องถิ่น ตั้งแต่เป็น อบต. จนยกฐานะเป็นเทศบาล โดยมีข้อมูลบันทึกไว้ให้เห็นความต่อเนื่องโดยการบันทึกข้อมูลการประชุมทุกครั้งของ ทีมเลขา ซึ่งเลขาตามการแต่งตั้ง คือ นางธัญมล วัลลา แต่ถ้าไม่อยู่จะมีผู้ทำหน้าที่แทน คือ นางสาวปาริชาติ ชื่นกลิ่นรูป ปราบกฏว่าในรอบปี 2552 ทำหน้าที่แทน 4 ครั้ง

โดยสรุปกระบวนการประชุมประจำเดือนของสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย ถือเป็นโอกาสประชุมคณะกรรมการโครงการต่าง ๆ ในตำบลไปพร้อมกันด้วย มีกระบวนการประชุมในลักษณะการแลกเปลี่ยนผลงาน การเรียนรู้การปฏิบัติงาน การมีข้อมูลความรู้เพิ่มจากการพูดคุย ซึ่งเรื่องราวที่พูดคุยมีความต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน เริ่มตั้งแต่การจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลถึงเดือน ธันวาคม 2552 และในช่วงเวลาการดำเนินการสภาฯ 1 ปีเศษนั้น มีกิจกรรมการจัดเก็บข้อมูล การจัดทำแผนแม่บทชุมชนจาก 9 หมู่บ้าน ซึ่งมีกิจกรรมรวมกันถึง 45 โครงการ ทำเองได้ 2 โครงการ ทำร่วมกับหน่วยงานอื่น 26 โครงการ โครงการที่เกินขีดความสามารถ 15 โครงการ จึงเห็นได้ว่าเวทีการประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่ายเป็นเวทีที่ดำเนินการในเรื่องของส่วนรวมที่ผู้นำเห็นร่วมกัน ให้เวลากับการขับเคลื่อนกิจกรรมเป็นเรื่องของการเมือง ภาคพลเมืองที่ไม่ได้เกิดจากการสั่งการ แต่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์มาตั้งแต่ปี 2545 ที่เริ่มมีการจัดทำแผนแม่บทชุมชน

การสนทนากลุ่มกับผู้แทนกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ของตำบลหนองสาหร่าย

จุดประสงค์การสนทนากลุ่ม

- 1) เพื่อรับทราบข้อมูลจากบุคคลที่มีส่วนร่วม มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การดำเนินการ สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย
- 2) เพื่อเป็นการสร้างความเชื่อถือในการให้ข้อมูลของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ที่อยู่พร้อมกัน และให้ข้อมูลร่วมกัน

ผู้ร่วมสนทนา ประกอบด้วย ที่ปรึกษาสภาฯ คณะกรรมการสภาฯ ที่มาจากทั้ง ผู้ใหญ่บ้าน อสม. คณะตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ จำนวน 21 คน

การสนทนากลุ่มทำให้ทราบข้อมูลว่า ก่อนจะเกิดการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่ายนั้น ตำบลหนองสาหร่ายมีการประชุมตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ตัวแทนหมู่บ้านทั้ง 9 หมู่บ้าน มาเป็นเวลา 7 - 8 ปีแล้ว เรียกว่าสภาผู้นำ 79 เมื่อมี พ.ร.บ. แล้วจึงเปลี่ยนจากสภาผู้นำ

มาเป็นสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย การเกิดสภาผู้นำ 79 นั้น ในระยะแรกใช้เวทีเล็ก ๆ คุยกัน แล้วค่อย ๆ ขยายเป็นกลุ่มใหญ่ขึ้น รูปแบบการประชุมยึดความเสมอภาค เริ่มจากการมีประชาคมตำบลปี 2540 - 2542 ที่มีตัวแทนจากกลุ่มต่าง ๆ มาคุยกัน นายศิวโรดม จิตนิยม เป็นผู้ดำเนินการประชาคม จนได้เลือกเป็นประธานศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย ในปี 2545 นำรูปแบบประชาคมตำบลมาดำเนินการ ในปี 2547 - 2548 เปลี่ยนชื่อเป็นสภาผู้นำ

การเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการตั้งแต่คณะกรรมการสภาผู้นำจนถึงสภาองค์กรชุมชนตำบลนั้นมาด้วยใจ เพราะการประชุมแต่ละเดือนนั้นไม่มีค่าตอบแทนอะไร มาทำเพราะรู้ตั้งแต่แรกแล้วว่าไม่มีค่าตอบแทน แต่เพราะเห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวมจึงเข้ามาร่วม เพราะต้องการเห็นชาวบ้านได้ผลประโยชน์ จึงไม่เบื้อ ไม่ท้อแท้

การที่เห็นว่าชาวบ้านมีปัญหา ตำบลจะมีปัญหามากขึ้นถ้าไม่ช่วยกัน ความคิดเช่นนี้มาจากการนำกระบวนการแผนแม่บทชุมชนมาดำเนินการในช่วงปี 2545 - 2547 ที่มีการเก็บข้อมูลด้านต่าง ๆ การนำข้อมูลมาวิเคราะห์พบว่าที่หนองสาหร่ายมีหนี้สินมาก ผลผลิตเกษตร กำหนดราคาเองไม่ได้ มีการใช้ปุ๋ยเคมีกันมากซึ่งมีราคาสูง จึงทำให้ต้นทุนการเกษตรสูง ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมมากขึ้น จึงร่วมกันคิดโครงการต่าง ๆ ที่จะดำเนินการ เช่น การสร้างโรงผลิตปุ๋ยของตำบล โรงงานผลิตน้ำดื่มที่เกิดจากการรวมหุ้นของคนในตำบล การรวมกลุ่มออมทรัพย์ซึ่งต่อมาขยายเป็นสวัสดิการชุมชน สถาบันการเงินของชุมชน การแก้ปัญหาสังคมด้วยการค้นหาคนดี จัดทำเป็นธนาคารความดี ซึ่งทั้งหมดนี้มีผู้นำในการขับเคลื่อน คนที่เป็นหลัก คือ นายศิวโรดม จิตนิยม ที่นำความคิดการทำกิจกรรมต่าง ๆ เข้ามาดำเนินการอย่างต่อเนื่องจนตำบลมีชื่อเสียง มีผู้มาศึกษาดูงานไม่ขาด มีนักวิชาการเข้ามาศึกษา มาวิจัยในตำบลเสมอ

เมื่อมีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลตาม พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชนแล้ว คณะกรรมการได้เลือกประธานสภา รองประธานสภา เลขานุการสภา โดยพิจารณาจากการทำงานร่วมกันได้อย่างใกล้ชิด เพราะต้องปรึกษากันหรือกันทั้งก่อนและหลังการประชุม มีการนัดหมายการประชุมไว้ทุกวันที่ 25 ของทุกเดือน ในการประชุมจะกำหนดว่าจะมีเรื่องอะไรบ้าง ซึ่งมาจากทุกภาคส่วนที่เข้าร่วมเสนอวาระ รวมทั้ง อบต. ต่อมาเป็นเทศบาล

การประชุมสภา เป้าหมายการประชุมเพื่อให้มีเวทีพูดคุยกันของคณะกรรมการชุดต่าง ๆ ในเรื่องที่เป็นปัญหาของส่วนรวม การคิดโครงการกิจกรรมที่จะทำให้ตำบลหนองสาหร่ายเข้มแข็งและไม่เป็นการประชุมที่ซ้ำซ้อนเพราะมีเป้าหมายเหมือนกัน สภาผู้นำตำบลหนองสาหร่ายได้เคยทำปฏิทินของตำบลว่าเดือนอะไรจะทำกิจกรรมอะไรกันบ้าง ให้ผู้ที่เข้ามาทำกิจกรรมในตำบลเข้ามา

ตามวันที่ที่หน่องสาหร่ายกำหนด แต่ก็ทำได้ไม่ 100% เพราะงานของหน่วยงานต่าง ๆ มีมากขึ้น มีงานเร่งด่วนตามนโยบายมากขึ้น การประชุมสภาจึงจำเป็นต้องยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนเวลา เพราะต้องทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐด้วย

ในการประชุมสภาบางครั้งก็มีความขัดแย้งทางความคิดกันบ้าง แต่ได้รับการคลี่คลายความขัดแย้ง เพราะมีการใช้ข้อมูลมาชี้แจงแทนการคาดเดาหรือความรู้สึกของส่วนบุคคล จึงไม่ได้มีผลถึงการขัดแย้งทางอารมณ์ที่ทำให้เกิดความแตกแยก เมื่อเข้าใจข้อมูลก็มีข้อสรุปร่วมกัน เมื่อมีข้อตกลงในการประชุมแล้วจะมีผู้รับผิดชอบนำเรื่องที่ตกลงร่วมกันไปดำเนินการ แล้วนำผลมาเสนอในเวทีการประชุมทุกเดือน ถ้าโครงการใดต้องการงบประมาณจากเทศบาลสนับสนุน ก็จะเขียนโครงการเสนอเทศบาล เช่น เรื่องการแข่งขันกีฬาของตำบล

การประชุมสภาของตำบลหน่องสาหร่าย มีผลให้เกิดการพัฒนาคณะกรรมการสภาได้วิธีหนึ่ง เพราะในการพบปัญหาต่าง ๆ แล้วนำมาหาทางแก้ปัญหาพร้อมกันนั้น คณะกรรมการใช้ความรู้ที่สะสมมาจากการทำหน้าที่ในสภาผู้นำมาดำเนินการต่อเนื่อง และจากการมีประชุมเป็นประจำทุกเดือน มีการจัดวาระให้มีการนำเสนอผลงานให้ที่ประชุมทราบ จัดให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีผลทำให้คณะกรรมการสภาได้รับความรู้เพิ่มขึ้น ได้ฝึกการคิด การนำเสนออย่างเป็นระบบมีข้อมูลสนับสนุนการนำเสนอ

การที่ตำบลหน่องสาหร่ายมีการประชุมสภาที่เข้มแข็งนั้น ผู้เข้าร่วมวงสนทนากลุ่มให้ความเห็นว่า

- 1) การให้เกียรติทุกกลุ่มองค์กรที่เข้าร่วมประชุม โดยการจัดทำหนังสือเชิญเข้าร่วมประชุมทุกครั้ง เพราะเขาให้เกียรติเรา เชิญเรา เราต้องไปตามที่ได้รับเชิญ
- 2) ทุกคนกล้าแสดงออก กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ เพราะผ่านการประชุมสภาฯ เช่นนี้มาอย่างต่อเนื่อง
- 3) คณะกรรมการเป็นคนเสียสละ ตั้งใจทำงาน เต็มใจทำงาน จัดการเวลาของตนเองได้ ทำให้สามารถเข้าร่วมประชุมได้ ทำงานของส่วนรวมได้ ดูแลครอบครัวได้
- 4) พวกผู้นำเป็นคนที่คิดถึงประโยชน์ของส่วนรวม
- 5) ผู้นำทำเป็นตัวอย่างในการเข้าร่วม คนอื่นจะทำตาม
- 6) ผู้นำมีความมุ่งมั่นที่จะทำให้สำเร็จเพื่อส่วนรวม
- 7) ผู้นำมีวิสัยทัศน์คิดถึงอนาคต
- 8) มีความร่วมมือร่วมใจของท้องถิ่นกับท้องที่ร่วมเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน
- 9) มีกระบวนการปลูกจิตสำนึกให้เป็นคนมีจิตอาสา

10) ผู้นำเอาใจใส่ในหน้าที่ มีความคิดว่าเมื่อได้รับอาสามาทำงานก็ต้องทำตามที่ชาวบ้านเลือกมา

11) ทุกคนมีจิตสำนึกรักบ้านเกิด

12) มีความเสมอภาคทุกคนนั่งกินข้าวโต๊ะเดียวกันได้ ไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะ เป็นผู้นำเพียงแค่มวกที่สวม เมื่อถอดหมวกออกก็คือคนในหมู่บ้านเดียวกัน ต้องรู้กำพืดของตน ไม่คิดว่าตนเองเป็นใหญ่ที่สุด

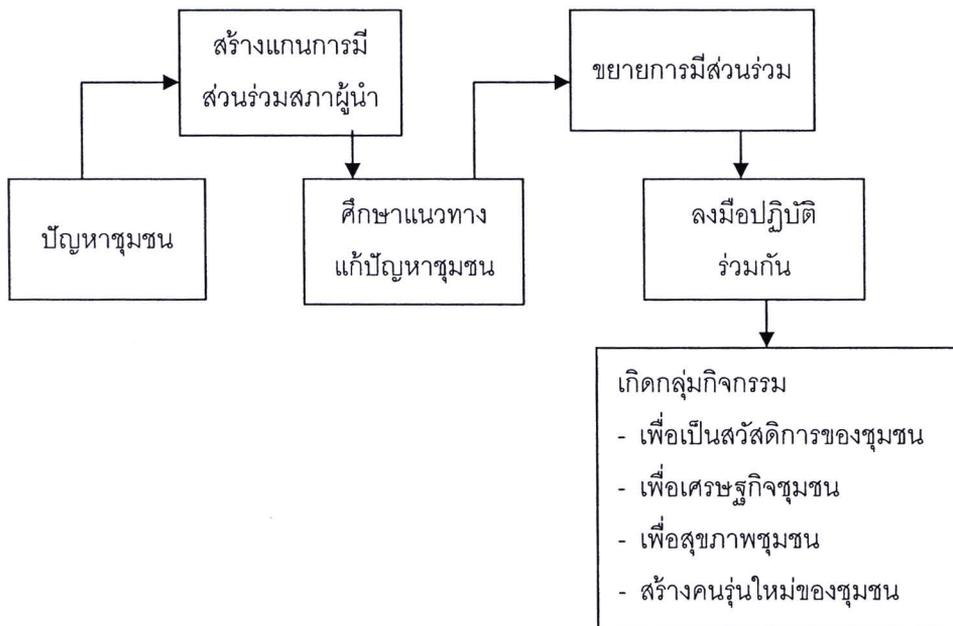
การที่ตำบลหนองสาหร่ายจะพัฒนาอย่างยั่งยืนจะต้องสร้างคนให้มีกระบวนการทัศนพัฒนาผู้นำสำคัญที่สุด ทุกคนเป็นผู้นำได้ ผู้นำไม่ใช่คนมีตำแหน่ง ใช้หลักการทุกคนมีความคิดเท่าเทียมกัน ชาวบ้านเป็นใหญ่

การร่วมสนทนากับผู้แทนกลุ่มต่าง ๆ ได้สรุปความคิดเห็นร่วมกันได้ว่า การที่มีการประชุมร่วมกันของสภาฯ เป็นประจำได้ทุกเดือนนั้น เพราะสภาฯ หนองสาหร่ายมีเป้าหมายที่กำหนดร่วมกัน จึงมีการวางแผนที่จะปฏิบัติให้ถึงเป้าหมายและดำเนินการไปตามแผนที่วางไว้ โดยมีพื้นฐานที่ต้องการให้คนในชุมชนพึ่งพาตนเองได้ ช่วยตัวเองได้ ถ้าช่วยตนเองได้เรื่องอื่น ๆ ก็จะง่าย การปฏิบัติการจะเลือกเรื่องที่เป็นปัญหาใกล้ตัว แล้วช่วยกันทำให้สำเร็จจึงขยายไป เรื่องที่ยากขึ้น เป็นการสร้างกำลังใจจากความสำเร็จที่ร่วมกันช่วยกันช่วยตนเองได้ มาช่วยองค์กร ช่วยตำบล ซึ่งต้องมีข้อมูลเชิงประจักษ์ให้เห็น เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้คนในตำบล เพราะเห็นความมีศักดิ์ศรีของตนเองที่ไม่ต้องรอให้ใครมาช่วยและไม่ง้อใครก็ได้ ทำบ่อย ๆ จะเกิดความเคยชินกับการพึ่งตนเอง ธรรมชาติของคนคือต้องการเป็นที่ยอมรับของสังคม การดึงให้คนเข้ามีส่วนร่วมต้องแสดงให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเห็นว่าความสำเร็จของกลุ่มนั้นมาจากผู้เข้าร่วมประชุมมีส่วนร่วมเช่นเดียวกัน เขาจะรู้สึกเป็นเจ้าของจะรักษาเกียรติอันนี้ไว้ จึงก้าวไปข้างหน้าร่วมกัน

วิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษากระบวนการเรียนรู้และองค์ประกอบการขับเคลื่อนสภาของตำบลหนองสาหร่าย

กระบวนการจัดการเรียนรู้ของตำบลหนองสาหร่าย มีจุดเริ่มต้นมาจากการเห็นปัญหาวิถีชีวิตของคนในตำบลเปลี่ยนไป คนเป็นหนี้สินเพิ่มมากขึ้น ถึงแม้ใน 1 ปี จะมำนาได้ 2 ครั้ง แต่ก็ยังเป็นหนี้เพราะการลงทุนที่สูง ซึ่งคล้ายกับที่ตำบลไม้เรียงเช่นเดียวกัน หลังจากนั้นผู้นำได้ไปเรียนรู้จากตำบลที่มีการจัดการชุมชนให้พึ่งตนเองได้ คือ ศึกษาที่ตำบลไม้เรียง จึงเกิดแรงบันดาลใจที่จะดำเนินการในตำบลของตนเอง มีการนำความรู้จากการไปศึกษาดูงานมาใช้ ดำเนินการในลักษณะการเป็นสภาผู้นำของตำบล ประสานหน่วยงาน ธกส. เข้ามาร่วมกระบวนการแผนแม่บทชุมชนในตำบล ทำให้ผู้นำหลายคนเกิดกระบวนการเรียนรู้จากการได้ลงมือปฏิบัติโดยมีข้อมูลมาประกอบการตัดสินใจอย่างมีความต่อเนื่อง เมื่อมีจุดเริ่มต้นการดำเนินการที่เห็นผล

ก็เกิดกำลังใจ เกิดแรงจูงใจที่จะเข้าร่วมการประชุมประชาคมและทำกิจกรรมอื่น ๆ ของตำบลเสมอ เกิดการเมืองภาคประชาชนที่ดำเนินการในเรื่องธนาการชุมชน ธนาการความดี จนเกิดความคิดการจัดปฏิทินการทำกิจกรรมของตำบลขึ้น เพื่อให้คนในตำบลและหน่วยงานต่าง ๆ รู้กำหนดการว่า ในแต่ละเดือนมีกิจกรรมอะไรบ้าง ซึ่งการพัฒนากิจกรรมไปข้างหน้า มีหน่วยงานภาคีภาควิชาการมาร่วมให้คำปรึกษาในเชิงระบบการจัดการ เช่น การคิดในเชิงความรู้ การจัดทำข้อมูล การจัดทำเอกสาร จนตำบลเกิดกิจกรรมมากมายตามมา เป็นที่สนใจเข้าเรียนรู้ของสถานศึกษา ของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน แม้แต่การผลักดันให้ พ.ร.บ. สภามงคลชุมชน ผ่านมติ ครม. ก็อาศัยเวทีเรียนรู้จากที่หนองสาหร่ายเป็นส่วนหนึ่งเช่นเดียวกัน ผู้วิจัยสรุปกระบวนการเรียนรู้ความเป็นการเมืองของสภามงคลชุมชนตำบลหนองสาหร่าย ดังแสดงในแผนภาพ 12

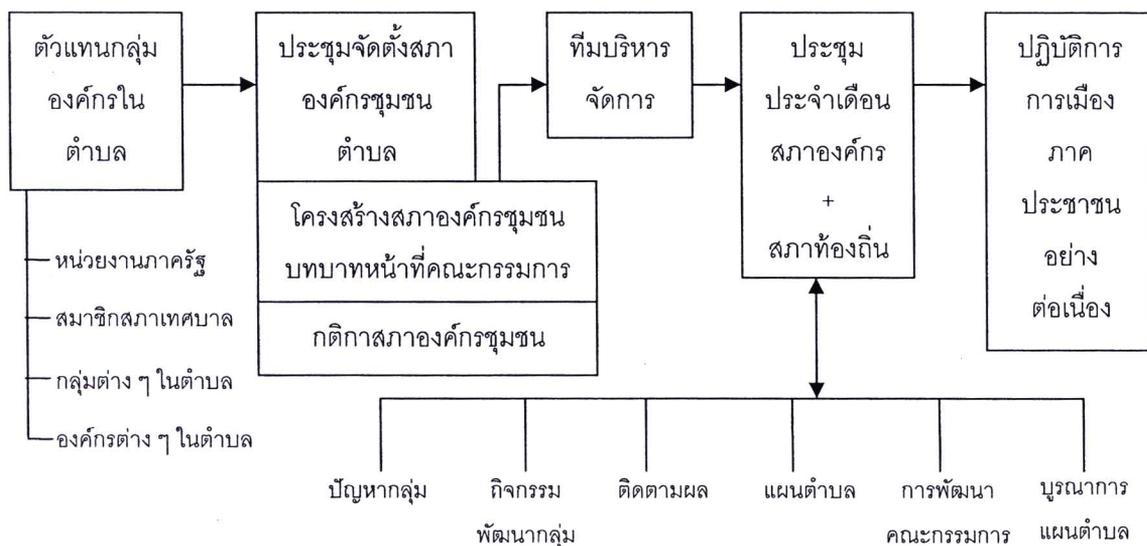
แผนภาพ 12 กระบวนการจัดการเรียนรู้ความเป็นการเมืองของสภาผู้นำก่อนเป็นสภามงคลชุมชนหนองสาหร่าย

เมื่อเกิด พ.ร.บ. สภามงคลตำบลหนองสาหร่ายจึงได้จัดแจงได้อย่างรวดเร็ว เพราะมีฐานความเป็นสภา อยู่ก่อนแล้ว แต่ปรับโครงสร้างสภาผู้นำเป็นโครงสร้างสภามงคลชุมชนตำบล ดำเนินการต่อเนื่องโดยสร้างกระบวนการเรียนรู้บูรณาการการเมืองท้องถิ่นกับการเมืองของประชาชน ให้กลมกลืนไปด้วยกัน เพราะนักการเมืองท้องถิ่นก็คือประชาชนในตำบลนั้นนั่นเอง

โดยมีกระบวนการสร้างการเรียนรู้ความเป็นสภาองค์กรชุมชนที่ผสมผสานกับการเมืองท้องถิ่น (จากสภา อบต. ต่อมาเป็นสภาเทศบาล) โดยการประชุมกำหนดโครงสร้างคณะกรรมการ สภาองค์กรชุมชนตำบลที่มีคณะกรรมการสภาเทศบาลเป็นที่ปรึกษา กำหนดกติกาให้มีการประชุม ร่วมกันทุกเดือน ดังนั้นที่ปรึกษาก็ต้องเข้าประชุมด้วยทุกครั้ง มีวาระการประชุมร่วมกัน กำหนด ทีมทำงานในเชิงบริหารจัดการให้เกิดความต่อเนื่องเชื่อมโยงกันของกิจกรรมและการประชุม ประกอบด้วยเลขาสภาทั้ง 2 ส่วน ทีมการเงินบัญชี ทีมจัดทำข้อมูล ทีมประชาสัมพันธ์ที่ต้องบันทึก ผลการประชุม การจัดทำข้อมูลความต่อเนื่องเชื่อมโยงของการประชุมสภาการเตรียมการเรื่อง ค่าใช้จ่ายที่ต้องเกิดขึ้นในการประชุมและกิจกรรมต่าง ๆ การกำหนดวาระการประชุม การเชิญ ผู้เข้าร่วมประชุม การเผยแพร่ผลงานที่เกิดขึ้นในตำบล

การประชุมทำให้เกิดเวทีนำเสนอผลการปฏิบัติงาน การเสนอกิจกรรมที่จะต้องทำ ร่วมกันต่อไป เวทีการประชุมจึงเป็นการสร้างการเรียนรู้ความเป็นประชาธิปไตย และการมีข้อมูล พูดคุยในเวทีประชุมทำให้เกิดการเมืองภาคประชาชน

จากการศึกษาความเป็นสภาฯ ของตำบลหนองสาหร่าย ผู้วิจัยสรุปกระบวนการจัดการ เรียนรู้สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย เป็นแผนภาพดังแสดงในแผนภาพ 13

แผนภาพ 13 กระบวนการจัดการเรียนรู้สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย

ซึ่งกระบวนการเรียนรู้เหล่านี้ มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ

1) จากผู้นำที่มีกระบวนการทัศนว่าต้องพึ่งตนเอง ไม่ยึดติดกับปัญหาเดิม ๆ ทุกปัญหา มีทางออก เป็นคนมีวิสัยทัศน์มองไกล เรียนรู้อยู่เสมอ

2) ผู้นำที่มีความคิดเชิงยุทธศาสตร์ คือ การค้นหาช่องทางให้สำเร็จด้วยปัญญาแทนการใช้กำลัง ซึ่งแสดงออกตั้งแต่การเริ่มใช้กระบวนการเวทีประชาคม ซึ่งกระทรวงมหาดไทยมีคำสั่งให้ทุกตำบลต้องมีการทำประชาคมตำบล มาเป็นเครื่องมือในการประชุมที่เชิญคนทุกภาคส่วนมาร่วมประชาคมเป็นประจำทุกเดือน ในขณะที่หลายตำบลไม่เกิดการประชาคมอย่างต่อเนื่อง มักจะมีเฉพาะตอนจะเสนอความต้องการหน่วยงานต่าง ๆ เท่านั้น

3) การใช้ข้อมูลให้เกิดประโยชน์ต่อการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยการนำเสนอข้อมูลให้คนในตำบลได้เห็นภาพรวมของทั้งตำบล การได้วิเคราะห์ว่าข้อมูลนั้นบอกอะไรกับคนในตำบลบ้าง ทำให้เห็นปัญหาร่วมกัน เห็นทุนในตำบลร่วมกัน เมื่อข้อมูลของแต่ละคนมารวมกัน จึงพยากรณ์เหตุการณ์ในอนาคตได้

4) การมีเวทีเรียนรู้ร่วมกันตลอด เดือนละ 1 ครั้ง ในรูปแบบของสภาที่มาจากตัวแทนกลุ่มองค์กรในชุมชนที่จัดเป็นโครงสร้างคณะกรรมการ และมีที่ปรึกษา จะมาประชุมพร้อมกัน ในขณะที่หลายตำบลในโครงสร้างคณะกรรมการสภาฯ จะมีที่ปรึกษา แต่ที่ปรึกษามักไม่เข้ามาร่วมประชุม หรือที่ประชุมมักไม่เชิญที่ปรึกษา

5) การมีภาคีด้านวิชาการเป็นเพื่อนร่วมคิด เช่น ธกส. เจ้าหน้าที่สาธารณสุข อาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ที่มีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และยังมีสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ที่ได้จัดฝึกอบรม จัดประชุมสัมมนาให้กับตัวแทนในเรื่องต่าง ๆ ทำให้เกิดการพัฒนามาทุกปี

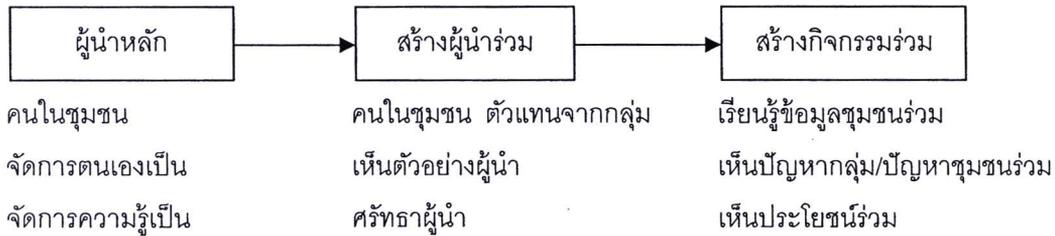
การประมวลผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล 2 ตำบล : การวิจัยเชิงคุณภาพ

จากการวิเคราะห์ทั้ง 2 ตำบล พบว่าไม่มีความแตกต่างกันในกระบวนการเรียนรู้ และองค์ประกอบในเชิงแนวคิด แต่จะแตกต่างกันที่ตำบลไม่เรียงในช่วงระยะหลัง ๆ ไม่มีการประชุมประจำเดือน แต่ใช้ศูนย์เรียนรู้เป็นศูนย์รวมการรับทราบข่าวสารข้อมูล และยังไม่ได้จัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบล การจะตัดสินใจจัดตั้งจึงต้องเชิญประชุมให้ความรู้ และให้เวลาในการตัดสินใจ ส่วนตำบลหนองสาหร่ายมีการประชุมกันเป็นประจำทุกเดือนมาโดยตลอด เมื่อมีพ.ร.บ. สภาฯ ก็จัดตั้งสภาฯ ได้ทันที แต่เวทีการประชุมสภาของทั้ง 2 ที่มีรูปแบบเหมือนกัน คือ

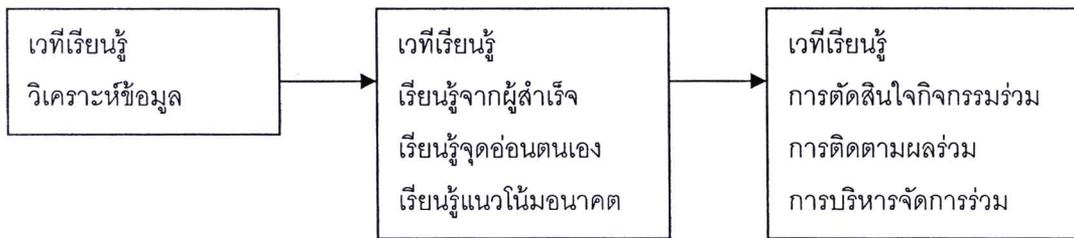
ประธานดำเนินการไปตามวาระการประชุม ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นในช่วงวาระการพิจารณาส่วนบรรยากาศไม่เรียงใช้ศูนย์เรียนรู้เป็นสถานที่ประชุมบรรยากาศดูมีรสนิยม ในขณะที่ห้องสภานายกรัฐมนตรีใช้ห้องประชุมสภาฯ ของเทศบาลเป็นที่ประชุมโครงสร้างของห้องประชุมจึงดูเป็นทางการ

จากการศึกษาตำบลไม้เรียง และตำบลหนองสรวง ที่มีผลการดำเนินการสภาผู้นำของตำบลที่เกิดจากการริเริ่มของผู้นำของตำบลจนเป็นต้นแบบให้กับตำบลต่าง ๆ ที่ได้มาศึกษาเรียนรู้หลายตำบล หลายกลุ่มองค์กร ก็ได้้นำแนวคิด นำกระบวนการไปปฏิบัติจนเกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งลักษณะการดำเนินการของสภาผู้นำทั้ง 2 แห่งนั้น เป็นการขับเคลื่อนในลักษณะการเมืองภาคประชาชน คือ การรวมกลุ่มคน กลุ่มองค์กรในตำบลให้มีการคิด การตัดสินใจร่วมกันอย่างอิสระด้วยความสมัครใจ ไม่เป็นการบังคับ ทำให้ตำบลเกิดการจัดการสร้างเครือข่ายภาครัฐ และองค์กรภาคประชาชนในการดูแลจัดการปัญหาส่วนรวมของกลุ่มองค์กรตำบลตนเองอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งพบว่าลักษณะการเมืองภาคประชาชนที่เกิดขึ้นทั้ง 2 ตำบลนั้น มีกระบวนการเรียนรู้ที่มีจุดเริ่มต้นมาจากมีผู้นำที่มองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในตำบลของตนแล้วคิดว่าตนเองเป็นคนหนึ่งในชุมชนที่จะปล่อยให้ปัญหานี้ได้รับการแก้ไข โดยวิธีการปกติ คือ มีหน่วยงานภาครัฐนำโครงการ นำกิจกรรมตามแผนพัฒนาชุมชนของแต่ละหน่วยงานเข้ามาให้ชาวบ้านทำ ผ่านทางกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผ่านทางการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ในตำบล เหมือนกันทั้งประเทศดังที่ผ่านมามีไม่ได้ เพราะปัญหามีความซับซ้อน มีเรื่องของวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของหมู่บ้านของตำบลที่แตกต่างกัน มีสาเหตุของปัญหาแตกต่างกัน การแก้ปัญหาเหมือน ๆ กันจะไม่สามารถแก้ได้ ทั้ง 2 ตำบล มีผู้นำที่โดดเด่นที่คิดนำวิธีการแก้ไขปัญหาใหม่ ๆ เป็นนวัตกรรมในการแก้ปัญหามาใช้ ตำบลไม้เรียง คือ นายประยงค์ รณรงค์ ตำบลหนองสรวง นายศิริโรฒ จิตนิยม ซึ่งทั้ง 2 ตำบลมีกระบวนการแก้ปัญหาโดยมีหลักการเหมือนกัน คือ การแก้ปัญหาด้วยกระบวนการเรียนรู้ จนเกิดปัญญาที่สามารถถ่ายทอดกระบวนการอย่างเป็นรูปธรรมให้กับผู้มาศึกษาดูงานได้ ซึ่งเป็นข้อสรุปได้ว่าในสังคมมีความจำเป็นต้องมีผู้นำ ซึ่งผู้นำในแต่ละยุคสมัยอาจจะแตกต่างกัน แต่ผู้นำในยุคสังคมประชาธิปไตยนี้จะต้องเป็นผู้นำที่มีความเป็นเพื่อนร่วมเรียนรู้ไปด้วยกัน เป็นผู้นำที่มุ่งสร้างปัญญาไปกับผู้ร่วมเดินทางด้วยกัน นำให้เกิดกระบวนการสร้างให้มีผู้นำหลายคนที่ทำหน้าที่แทนกันได้

กระบวนการสร้างสภาผู้นำภาคประชาชน

กระบวนการเรียนรู้การสร้างการเมืองภาคประชาชน

จากบทเรียนที่ได้ศึกษาตำบลต้นแบบการมีสภาผู้นำและการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชน ตำบล ใน 2 ตำบล ซึ่งเป็นตำบลที่มีนวัตกรรมการเมืองภาคประชาชนมาก่อน ผู้วิจัยจึงนำมาเป็น กรอบการสร้างหลักสูตรการสร้างการเรียนรู้ ตำบลที่จัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลในจังหวัด สมุทรสงคราม 3 ตำบล คือ ตำบลคลองเขิน อำเภอเมือง ตำบลบางนางลี่ อำเภออัมพวา ตำบลโรงหีบ อำเภอบางคนที เป็นตำบลศึกษานวัตกรรมการเรียนรู้ของสภาองค์กรชุมชนตำบล เพื่อสร้างการเมืองภาคประชาชน

ตอนที่ 2 การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม เพื่อศึกษาการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ การเมืองภาคประชาชนให้กับสภาองค์กรชุมชนตำบลเคลื่อนสู่การเป็นสภาการเมือง ภาคประชาชน

จากการศึกษาตำบลไม่เรียงและตำบลหนองสาหร่ายที่มีกระบวนการจัดการเรียนรู้ และ องค์กรประกอบที่สำคัญที่ทำให้ตำบลทั้ง 2 ตำบลขับเคลื่อนสภาผู้นำชุมชนสู่การเมืองภาคประชาชน ประกอบกับการศึกษาเรื่องประชาสังคมที่มีกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มคน จำนวนหนึ่ง มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติเดียวกัน มีความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสาร มีการรวมกลุ่มในการปฏิบัติบางสิ่งบางอย่าง และมีการจัดการในระดับกลุ่ม

จนเกิดพลังมากพอที่จะสร้างสมดุลระหว่างภาครัฐ ภาคธุรกิจ ภาคประชาชนได้ (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2542, หน้า 35) และการเป็นประชาสังคมได้ต้องมียุทธศาสตร์ประกอบสำคัญ คือ การมีเวทีพบปะของผู้คน รวมไปถึงต้องการช่องทางหรือเครือข่ายการสื่อสาร พุดถึงปัญหาร่วม ไม่ว่าจะเป็นการพูดคุยที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ (เดวิท แมทธิวส์, 2540, หน้า 5) ซึ่งตำบล ทั้ง 2 ที่ได้ศึกษาก็ใช้กระบวนการให้มีเวทีพูดคุย มีการสื่อสารหลากหลายรูปแบบ โดยมีประเด็น ปัญหาของชุมชนมาร่วมคิดตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ โดยเรียนรู้เรื่องของข้อมูลที่จะทำให้เกิด การตัดสินใจอย่างมีวิจารณ์ญาณร่วมกัน เกิดเป็นกระบวนการเรียนรู้เรื่องแผนแม่บทชุมชน

ผู้วิจัยจึงนำความรู้และประสบการณ์จากการจัดการเรียนรู้แผนแม่บทชุมชนมาแล้วมา ดำเนินการออกแบบสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ ให้กับคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบล 3 ตำบลนำร่องของจังหวัดสมุทรสงคราม ในการขับเคลื่อนให้การประชุมสภาเป็นเครื่องมือให้เกิด กระบวนการสร้างการเมืองภาคประชาชน ซึ่งหมายถึงว่าการเมืองภาคประชาชนนั้นต้องมี กระบวนการที่มีจุดเริ่มต้นมาจากการมีแรงบันดาลใจแก้ปัญหาของส่วนรวมร่วมกัน มีความรู้ มีประสบการณ์ มีการจัดการร่วมกัน มีการลงมือปฏิบัติกรร่วมกัน มีการตรวจสอบปรับปรุง พัฒนาาร่วมกัน โดยการเปรียบเทียบที่เรียกว่า Benchmarking วิธีการปฏิบัติการประชุมสภาผู้นำ สภาองค์กรชุมชนของ 2 ตำบลต้นแบบเป็น Best Practice ปรับปรุงการปฏิบัติการประชุมของ สภาองค์กรชุมชนตำบลนำร่อง โดยที่บางตำบลอาจจะมีกระบวนการความเป็นการเมือง ภาคประชาชนมาก่อนการเป็นสภาองค์กรชุมชนแล้ว แต่เมื่อมีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบล ตาม พ.ร.บ. แล้ว บทบาทของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลจะต้องขับเคลื่อนให้เกิดการมี ส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาด้วยกันเอง ให้เห็นว่าตำบลคือเมืองของตน ถ้าเมืองมีปัญหา มาก คนในเมืองก็มีผลกระทบ คนในตำบลต้องมีส่วนร่วมที่จะแก้ปัญหาของเมืองร่วมกัน บทบาทของ ประชาชนจะเปลี่ยนไป มิได้ตกอยู่ใต้ระบบอุปถัมภ์หรือได้อำนาจเงินตรา แต่จะช่วยกันดูแล แก้ปัญหาและพัฒนาด้วยการตัดสินใจด้วยตนเอง ผลักดันให้เมืองของตนไปในทิศทาง ที่พึงประสงค์ร่วมกัน ซึ่งเป็นการสร้างการเมืองของประชาชน มีผลให้เกิดประชาธิปไตยทางอ้อมที่ ระดับชาติเห็นถึงความสำคัญ ความจำเป็นที่ให้คนในระดับท้องถิ่นเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบบ้านเมือง ของตน สังคมก็จะลดความแปลกแยกลงได้ บทบาทของรัฐส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคจะลดลง หรือเปลี่ยนบทบาทในการพัฒนาไปจากเดิม (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2552, หน้า 161 – 163)

กระบวนการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม มีดังนี้

1. การได้กลุ่มเป้าหมายนักวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจาก 3 ตำบล เรียนรู้ดำเนินการ โดยจัดประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบลระดับจังหวัดขึ้น ร่วมกันพิจารณาจำนวนกลุ่มเป้าหมายที่จะเข้ากระบวนการเรียนรู้ มีความเห็นร่วมกันว่าควรเป็นจำนวนตำบลละ 10 คน รวม 3 ตำบล 30 คน เพื่อเป็นจำนวนที่เหมาะสมที่จะจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกปฏิบัติ และทีม 10 คนของตำบล จะมีส่วนร่วมปฏิบัติการในตำบลของตนตามช่วงระยะเวลาการฝึกปฏิบัติจริงในพื้นที่ตามหลักสูตร

สำหรับการได้ผู้เป็นกลุ่มเป้าหมายนั้น ให้คณะกรรมการตัวแทนจากตำบลนำร่องที่ได้รับเลือกเป็นตัวแทนของตำบลมาเป็นคณะกรรมการการประชุมระดับจังหวัดนั้นกลับไป จัดประชุมสภา ตำบล เลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติที่จะเป็นวิทยากรกระบวนการได้จำนวน 10 คนร่วมกัน

คุณสมบัติของผู้เป็นวิทยากรกระบวนการของตำบล คือ เป็นคนที่สื่อสารได้ดี มีมนุษยสัมพันธ์ จัดการเวลาของตนได้ มีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งแต่ละตำบลได้ประชุมสภา แล้ว เลือกบุคคลที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย เสนอชื่อมาที่กองเลขาของคณะกรรมการสภา การประชุมระดับจังหวัด

2. การเตรียมการก่อนการจัดกระบวนการเรียนรู้

2.1 จัดประชุมกลุ่มเป้าหมาย ทำความเข้าใจถึงการเป็นตำบลนำร่องในการดำเนินการ บทบาทของสภาองค์กรชุมชนให้เป็นการเมืองภาคประชาชน การที่กลุ่มเป้าหมายต้องเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการศึกษาคั้งนี้เป็นเสมือนนักวิจัยร่วมที่จะร่วมกระบวนการวิจัยในทุกขั้นตอนเรียนรู้ กระบวนการและผลที่เกิดขึ้นไปพร้อม ๆ กัน

2.2 ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาการประชุมสภาฯ หลังจากการจัดแจ้งในปี 2552 แล้ว มีปัญหาอะไรบ้าง ต้องการเรียนรู้ในเรื่องอะไรบ้าง โดยผู้วิจัยได้นำเสนอกระบวนการและองค์ประกอบที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนสภาฯ ของตำบลต้นแบบ 2 ตำบลที่ได้ศึกษา และตำบลต่าง ๆ ที่ได้ศึกษา แล้วประมวลเป็นความรู้ให้กลุ่มเป้าหมายได้เห็นเป็นบทเรียนในการขับเคลื่อนสภาฯ

2.3 ผู้วิจัยได้นำเสนอรูปแบบการเป็นประชาคม การมีผู้นำที่เป็นวิทยากรกระบวนการอบรมที่ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความสามารถเป็นวิทยากรกระบวนการได้ที่ต้องมีการอบรมอย่างต่อเนื่อง และต้องใช้เวลากับการปฏิบัติจริง จึงจะสามารถพัฒนาศักยภาพในการทำหน้าที่เป็นวิทยากรกระบวนการได้ หลังจากนั้นมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกระบวนการอบรม การใช้เวลาในการอบรม การเลือกสถานที่ในการอบรม

2.4 ร่วมกันกำหนดเนื้อหาที่จะเรียนรู้ร่วมกัน จุดประสงค์ที่ต้องการศึกษาวิธีการจัดกิจกรรม ระยะเวลาที่จะดำเนินการ ตลอดจนร่วมกันกำหนดสถานที่ การเตรียมสื่อเอกสารที่ทำให้เกิดความเข้าใจ หลังจากนั้นผู้วิจัยและทีมเลขาธิการ การประชุมระดับจังหวัด นำข้อมูลจากความคิดเห็นร่วมกันนั้นไปขัดเกลาภาษา จัดความคิดเข้าระบบขั้นตอนของการเป็นหลักสูตร จึงเป็นหลักสูตรการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้การเมืองภาคประชาชนผ่านกระบวนการจัดทำแผนสภาองค์กรชุมชนตำบลอย่างมีส่วนร่วม

2.5 ผู้วิจัยชี้แจงกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ที่จะมีการติดตามผล ช่วยเสนอแนะ เพิ่มเติมในเวทีการปฏิบัติในพื้นที่ เป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้

2.6 ผู้วิจัยเสนอแนะว่าแผนการเรียนรู้ที่กำหนดร่วมกันนี้อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ เช่น การเชิญวิทยากร ซึ่งวิทยากรอาจจะไม่สามารถมาได้ในวันที่กำหนดอาจต้องเปลี่ยนวิทยากรหรือเปลี่ยนวันที่ ซึ่งจะมาจากการร่วมตัดสินใจของผู้เข้าร่วมกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในครั้งนี้ และในกระบวนการเรียนรู้แต่ละเวทีจะมีการประเมินผลแบบมีส่วนร่วม ผลจากการประเมินอาจจะทำให้ต้องมีการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาหรือกระบวนการเรียนรู้ เพื่อเป็นการพัฒนาให้การอบรมมีผลตามคาดหวัง

การจัดทำหลักสูตรการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้การเมืองภาคประชาชนผ่านกระบวนการจัดทำแผนสภาองค์กรชุมชนตำบล

จุดประสงค์หลักสูตร

- 1) เพื่อให้แกนนำสภาองค์กรชุมชนตำบลได้เรียนรู้นวัตกรรมที่ทำให้มองโลกความเป็นจริงใหม่ และปฏิบัติการประชุมแบบมีส่วนร่วมของสภาองค์กรชุมชนตำบล
- 2) นำกระบวนการที่เรียนรู้ไปดำเนินการในการประชุมสภาฯ ในตำบล
- 3) ทำให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ เข้าใจบทบาทของการเป็นผู้นำการเมืองภาคประชาชน เกิดการขับเคลื่อนกิจกรรมอันเป็นเรื่องของส่วนรวมตามภารกิจของสภาองค์กรชุมชนใน พ.ร.บ. มาตรา 21

กลุ่มเป้าหมาย

- 1) ตำบลนำร่อง 3 ตำบล ตำบลละ 10 คน รวม 30 คน
- 2) วิทยากรกระบวนการ 5 คน

แผนการจัดการเรียนรู้

จัดการเรียนรู้เป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 การเรียนรู้ร่วมกันของผู้นำสภาฯ ทั้ง 3 ตำบลพร้อมกัน โดยแบ่งการเรียนรู้ออกเป็น 3 ครั้ง ตามเนื้อหาที่ต่อเนื่องกัน ครั้งละ 8 ชั่วโมง โดยมีเนื้อหาแต่ละครั้ง คือ ครั้งที่ 1

- กระบวนทัศน์การเมืองภาคประชาชน และเป้าหมายสภาองค์กรชุมชนตำบล
- การเขียนแผนการจัดการประชุมสภาฯ
- การประเมินผลการประชุมสภาฯ

ครั้งที่ 2

- การถอดบทเรียน
- การเรียนรู้ข้อมูลชุมชนอย่างเป็นองค์รวม
- การเขียนแผนการจัดการประชุมสภาฯ

ครั้งที่ 3

- การถอดบทเรียน
- การสร้างวิสัยทัศน์ การคิดโครงการอย่างมีวิจาร์ณญาณ บทบาทหน้าที่ คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบล การเขียนแผนสภาองค์กรชุมชนตำบล
- การเขียนแผนการประชุมสภาฯ

ครั้งที่ 4

- การถอดบทเรียนการเรียนรู้การเมืองภาคประชาชน

รายละเอียดแผนการจัดการเรียนรู้ ดังแสดงในภาคผนวก ข

ส่วนที่ 2 การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงในตำบลของแต่ละตำบล 3 ตำบล โดยมีกลุ่มเป้าหมายของแต่ละตำบลที่เข้าร่วมเวทีการเรียนรู้คือคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลของแต่ละตำบล ในแต่ละตำบลจะจัดประชุมสภาฯหลังจากร่วมเรียนรู้ร่วมกันทั้ง 3 ตำบลแล้วแต่ละครั้ง โดยมีหัวข้อหรือประเด็นในการเรียนรู้การจัดการประชุมสภาฯ ดังนี้

ครั้งที่ 1 กระบวนทัศน์การเมืองภาคประชาชน และการรวบรวมข้อมูลชุมชน

ครั้งที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลหมู่บ้านและตำบล

ครั้งที่ 3 การสร้างวิสัยทัศน์ การคิดแผนและโครงการอย่างมีวิจาร์ณญาณ บทบาทหน้าที่คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบล

รายละเอียดแผนการจัดการเรียนรู้ ดังแสดงในภาคผนวก ข

การประเมินคุณภาพของหลักสูตร พิจารณาจากประเด็น

1. แกนนำผู้เข้ารับการอบรมมีความสามารถในการเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ในตำบลของตนเอง ศึกษาจากการจัดประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบลที่ผู้เข้าร่วมเรียนรู้ของแต่ละตำบลนำไปจัดหลังการอบรมแต่ละครั้ง

2. คณะกรรมการสภาฯ ของแต่ละตำบลที่เข้าร่วมประชุม มีการร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ ข้อมูลของตำบลร่วมกัน ศึกษาจากผลการประชุมสภาฯ ของทั้ง 3 ตำบล

3. มีโครงการที่จะเริ่มต้นขับเคลื่อนให้เป็นรูปธรรมทั้ง 3 ตำบล ศึกษาจากการจัดประชุมสภาฯ ที่มีข้อสรุปร่วมกันของกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลที่เข้าร่วมเรียนรู้ 3 เวทีต่อเนื่อง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการเรียนรู้ของหลักสูตร

1. คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลผนึกกำลังกันทำหน้าที่ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ให้เกิดการขับเคลื่อนการเมืองภาคประชาชน สร้างชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้

2. ปัญหาส่วนรวมที่เคยถูกละเลยจะได้รับการดูแล นำเข้าสู่สภาการเมืองภาคประชาชน ร่วมกันวางแผนจัดกิจกรรมดำเนินการ

3. ประชาชนจะมีข่าวสารข้อมูล แหล่งเรียนรู้ที่ทันกับการเปลี่ยนแปลง

4. เกิดการทำงานเชื่อมประสานกันระหว่างกลุ่มองค์กรต่าง ๆ กับ อบต.

การประเมินผล

1. ใช้วิธีการประเมินผล ก่อน – หลัง การพัฒนาแกนนำ

2. ใช้การประเมินจากการสังเกต สอบถาม และถอดบทเรียนระหว่างการเรียนรู้

3. ใช้การประเมินจากการถอดบทเรียนจากเวทีปฏิบัติการในพื้นที่ และถอดบทเรียนภาพรวมหลังจบหลักสูตรการเรียนรู้

การจัดกระบวนการเรียนรู้เวทীরวม 3 ตำบลนำร่อง

ในการดูกระบวนการเรียนรู้ในเวทีที่ 1 ผู้วิจัยและทีมวิจัยจะร่วมกันจัดทำแผนการเรียนรู้ และมีการเตรียมการร่วมกันก่อนจัดเวที ซึ่งมีแผนการเรียนรู้แต่ละเวที ดังนี้

1. การจัดเวทีการเรียนรู้ ครั้งที่ 1 การปรับกระบวนการทัศนคติการเมืองภาคประชาชน
วันที่ 22 ตุลาคม 2552 สถานที่การเรียนรู้ อบต.บางนางลี่ อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม

1.1 จุดประสงค์การเรียนรู้

- 1) เพื่อปรับกระบวนการทัศนคติสร้างจิตสำนึกการเป็นผู้นำภาคประชาชน
- 2) สร้างความเข้าใจบทบาทการเมืองภาคประชาชน
- 3) ร่วมกันกำหนดเป้าหมายความสำเร็จของสภาองค์กรชุมชนตำบล

1.2 แผนการจัดการเรียนรู้ เวทีที่ 1

เนื้อหา

- การประเมินผลก่อนการเรียนรู้ Pre – test
- การเป็นเพื่อนการเรียนรู้ 3 ตำบลนำร่อง
- ความจำเป็นต้องมีสภาองค์กรชุมชน บทบาทหน้าที่สภาฯ ผู้ความเป็น

การเมืองภาคประชาชน

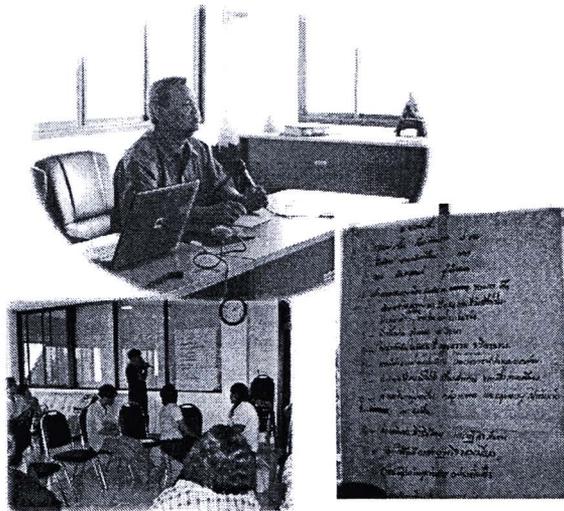
- การวางเป้าหมายสภาองค์กรชุมชนตำบล ปัจจัยที่ทำให้เดินไปสู่เป้าหมาย
- การจัดประชุมสภาฯ อย่างสร้างสรรค์
- การวางแผนการจัดประชุมสภาฯ ในตำบล
- การประเมินผลเวทีการเรียนรู้

รายละเอียดแผนการจัดการเรียนรู้ เวทีที่ 1 แสดงในภาคผนวก ค

1.3 สรุปความรู้และกระบวนการที่จัดการเรียนรู้

เวทีที่ 1 มีผู้เข้ารับการอบรมเรียนรู้จาก 3 ตำบล จำนวน 50 คน เกินจากเป้าหมายที่กำหนด เพราะมีคณะกรรมการจากตำบลคลองเขินและบางนางลี่ซึ่งเป็นพื้นที่จัดอบรมเข้าเรียนรู้เพิ่ม

กิจกรรมที่ ฟังการบรรยายจากครูสนธิ์สูง ในหัวข้อ ความจำเป็นต้องมีสภาองค์กรชุมชน : บทบาทหน้าที่สภาองค์กรชุมชน รายละเอียดดังนี้

ภาพ 12 ครูสอน รูปสูง สร้างแรงบันดาลใจการเมืองภาคประชาชน และกระบวนการเรียนรู้

การปกครองของประเทศมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยจากเดิม การปกครองแบบจตุสดมภ์ เวียง วัง คลัง นา มาเป็นการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ปรับปรุงให้มีการปกครองโดยแบ่งเป็นหมู่บ้าน ตำบล มณฑล ปฏิรูปการปกครองเป็นมีกระทรวงเกิดขึ้น ต่อมาเปลี่ยนจากการเป็นมณฑลมาเป็นการปกครองระดับท้องถิ่น แบ่งออกเป็นจังหวัด มีผู้ว่าราชการจังหวัด แบ่งการดูแลของกระทรวงในส่วนกลางออกเป็นส่วนภูมิภาค

ต่อมามีการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เริ่มมีแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504 แต่เป็นแผนที่มีลักษณะเกิดจากส่วนกลางคิด ส่วนราชการนำไปพัฒนา การครอบของราชการได้รับการเปลี่ยนแปลงเมื่อสิ้นสุดแผนเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2539) เพราะได้มีการวิเคราะห์ผลจากการพัฒนาของประเทศที่ผ่านมา สังคมอ่อนแอ สรุปได้ว่า สังคมมีปัญหาการพัฒนาไม่ยั่งยืน ความยากจนดำรงอยู่ ทรัพยากรถูกทำลาย สภาพแวดล้อมเสื่อมทรุด ปัญหาสังคมเกิดขึ้นใหม่ ๆ ซับซ้อน ยากแก่การแก้ไข เช่น ปัญหายาบ้า เป็นการพัฒนาที่ทำให้เกิดรอยกระจุก จนกระจาย กลุ่มคนบางคนประมาณ ร้อยละ 20 เติบโตขึ้น ร่ำรวยขึ้น มีช่องว่างกับประชากรอีกร้อยละ 80 ที่อยู่ระดับล่าง ที่ถอยห่างกันมากขึ้น

จากการวิเคราะห์ปัญหาการพัฒนาที่ผ่านมา ประชาชนไม่มีส่วนร่วม จึงแก้ไขให้ประชาชนมีส่วนร่วมเสนอแนวทางแก้ไขจากล่างขึ้นบน รัฐธรรมนูญปี 2540 ปฏิรูปการเมืองให้ประชาชนมีส่วนร่วมโดยรัฐต้องส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมทำแผน ถึงแม้กระจายอำนาจให้ อบต. แต่ส่วนมากแล้ว อบต. เป็นของผู้ว่าฯ นายอำเภอ เพราะนายอำเภอ

ต้องเห็นอนุมัติแผนพัฒนาของ อบต. การดำเนินการในลักษณะสภาการเมืองกระจายคอร์ปชั่นมากกว่ากระจายอำนาจ มีการบ่นกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียว่า “คอร์ปชั่น ไม่โปร่งใส”

ครูสน รูปสูง มีปรัชญาว่า ถึงสายลมเปลี่ยนทิศแต่ดวงจิตไม่เคยเปลี่ยนแปลง ในอดีตเคยเข้าป่าปี 2519 ออกจากป่าปี 2524 แล้วตั้งกลุ่มชาวบ้านท่านางแนว ซึ่งมีปัญหาความยากจนเป็นปัญหาทางโครงสร้าง เป็นนโยบายแก้ปัญหาความยากจน ถึงแม้รัฐธรรมนูญจะให้ประชาชนมีส่วนร่วม แต่การปฏิบัติยังไม่มีปัญหา ปี 2549 จึงเข้าพบนายกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ต้องการขอรับรองสภาทุกจังหวัดโดยใช้งบประมาณผ่านกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และขอให้มีการทำ พรบ. เพราะจะทำให้ผู้ว่าฯ พังภาคประชาชน

เจตนารมย์ พรบ. คืออะไร ?

พรบ. สภาฯ เป็นเครื่องมือที่จะมาทำให้ประชาชนฐานรากเข้าไปมีส่วนร่วม โดยการมีแผนพัฒนาชุมชนเอง เพื่อเอาอนาคต เอาชีวิตของเรากลับคืนมา

สภาฯ มีสถานะเป็นอะไร?

มีสถานะเป็นสภาการเมืองภาคประชาชน เป็นสภาคู่ขนานองค์การบริหารส่วนตำบล สภาร่วมมือกับ อบต. ในการเปลี่ยนแปลงสังคมร่วมกัน เป็นสภาของภาคประชาชนที่ทำการเมืองภาคประชาชน

สภาการเมืองคืออะไร?

คือ การรวมตัวของตัวแทนภาคประชาชน กำหนดนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อ ถึงคนทั้งหมด เสนอแนะนโยบาย เสนอปัญหาของเขา อันเกิดจากการส่งเสริมการแก้ปัญหาของชุมชน

พรบ. สภาฯ ปฏิบัติได้จริงหรือ อบต. ผู้ว่าฯ จะฟังเรามั้ย?

ครูสน ได้ทำที่ตำบลท่านางแนวว่าสภาฯ ทำให้เกิดความแตกแยกจริงหรือไม่ หรือเป็นสภาฯ ที่ทำให้เกิดการถ่วงดุลอำนาจให้ชาวบ้านลุกขึ้นมาแก้ปัญหาของตนเอง ที่ตำบลท่านางแนวเริ่มต้นตั้งสภาฯ ตำบล เลือกผู้นำสภาฯ คือ ครู กำนัน พระ ซึ่งเป็นคนที่คนศรัทธา ทำเวทีชาวบ้านทุกหมู่บ้าน ถามปัญหาและความต้องการทุกหมู่บ้าน ได้โครงการที่ชาวบ้านต้องการ ทำ MOU กับ อบต. นายอำเภอเป็นพยาน เวทีที่จังหวัดก็เช่นเดียวกัน

เมื่อจังหวัดรับปากจะให้อะไร ชาวบ้านภาคภูมิใจเพราะเป็นเรื่องที่เขาเสนอเขาต้องการ ที่ตำบลท่านางแนว อบต. ให้สภาองค์กรชุมชนตำบลทำข้อบัญญัติร่วมกับ อบต. เลย ชาวบ้านรู้ว่าปีนี้ อบต. มีงบประมาณเท่าไร ใครต้องการอะไร ใครจะสนับสนุนอะไรบ้าง เช่น จังหวัดรับปากให้นำวางระบบท่อ ผู้ว่าฯ มีหนังสือถึงนายก อบต. ทุกตำบลที่มีการจัดตั้งสภาฯ ให้ทำแผนงานโครงการของชุมชนขึ้นมาแล้วทำข้อกำหนดให้ด้วย ที่ตำบลท่านางแนวเป็นตำบลที่ 1 ที่ตั้งคณะกรรมการประจำหมู่บ้าน มีการรวบรวมปัญหา มีสมาชิก อบต. เป็นที่ปรึกษา

ตั้งนายก อบต. เป็นประธานที่ปรึกษาและเชิญให้เข้าร่วมประชุมสภาฯ อบต. ให้เงินสภา 50,000 บาท เพื่อขับเคลื่อนสภาฯ

ฝาก 3 ตำบลนำร่องของจังหวัดสมุทรสงคราม ให้ประสานคนในหมู่บ้านหันหน้าคุยกัน วางแผนพัฒนาร่วมกัน ให้เกิดกิจกรรมเฝ้าระวังหมู่บ้านเป็นสำคัญ

คำถามจากผู้เข้าร่วมอบรม

1) คณะกรรมการหมู่บ้านมีแล้ว เราจะทำซ้ำซ้อนกันหรือไม่?

ตอบ กรรมการหมู่บ้านมหาดไทยทำ เราทำโดยประชาชน อย่าคิด เรื่องซ้ำซ้อน องค์กรชุมชนที่มาขณะนี้ ชวนมาคุยกันทั้งหมดจะมีคุณค่า อย่าคิดเรื่องแข่ง ทำของเราให้ดีที่สุด ให้มีคุณค่าต่อประชาชน

2) จะมีการแก้รัฐธรรมนูญ จะกระทบสภาองค์กรชุมชน หรือไม่?

ตอบ ส่วนมากจะไม่เกี่ยว นักการเมืองจะแก้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเมือง ตัวแทนมากกว่า เป็นผลประโยชน์ของนักการเมืองเรื่องสิทธิประโยชน์ของประชาชน จะไม่แตะ (ให้อ่านรัฐธรรมนูญมาตรา 66-67 ให้ดี) ในเรื่องสิทธิมนุษยชน การมีส่วนร่วมของประชาชน

กิจกรรมที่ 2 แบ่งกลุ่มย่อย ถอดบทเรียนจากการฟังครูสน รูปสูง ในประเด็นสิ่งที่ได้จากการฟังครูสน รูปสูง แต่ละกลุ่มนำเสนอ วิทยากรจับประเด็นเป็นหมวดหมู่ รวมความคิดได้ดังนี้

หัวใจของการเป็นสภาองค์กรชุมชน

- เป็นมีเวทีพูดคุย ปรึกษาหารือ ในเรื่องปัญหา สิ่งดั่งาม อนาคตของชุมชน
- ความสามัคคี ความเข้มแข็ง
- การมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแสดงออก
- ร่วมแก้ปัญหา ความต้อง ชุมชน

หน้าที่หลักของสภาองค์กรชุมชน

- ประสานเชื่อมโยง ถึงความคิด ยุทธศาสตร์ นโยบาย ร่วมกัน
- ส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง
- มีแกนนำในการพัฒนา

เราจะกลับไปดำเนินการในตำบลของเราเหมือนท่านางแนว

- การประชุมคณะกรรมการเป็นประจำ
- ใช้สภาเป็นแกนหลักในการพัฒนาคน/ยุทธศาสตร์
- โดยใช้หลักธรรมาภิบาลในการทำงาน
- เชิญผู้นำมาร่วมเวทีประชาคมเพื่อรับฟังปัญหา ค้นหาปัญหา นำปัญหามา

วิเคราะห์ ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

กิจกรรมที่ 3 แบ่งกลุ่มระดมความคิดเห็น

ประเด็นที่ 1 เป้าหมายสภาองค์กรชุมชนตำบลของเรา คืออะไร สรุปรวมความคิดเห็นจากการนำเสนอของกลุ่มตำบล 3 ตำบล ได้ดังนี้

- เกิดการมีส่วนร่วม เกิดเครือข่ายสภาองค์กรชุมชน
- กลุ่มองค์กรในตำบลเข้มแข็ง
- ชุมชนเข้มแข็ง
- ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชน
- เกิดประชาธิปไตยชุมชน
- 'เรียนรู้การใช้ชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ประเด็นที่ 2 ปัจจัยอะไรที่ทำให้เป้าหมายสภาองค์กรชุมชนตำบลของเราสำเร็จ
คำตอบโดยรวม 3 กลุ่ม คือ

- คน (man) ที่มีใจสาธารณะ
- เงิน/งบประมาณ (money)
- การจัดการ (management) เช่น แผนการทำงาน, การมีส่วนร่วม
- เทคโนโลยี (material) วัสดุ อุปกรณ์
- การสื่อสาร
- ข้อมูล

ประเด็นที่ 3 จะกลับไปวางแผนการจัดเวทีสภาองค์กรชุมชนของท่านอย่างไร เพื่อให้คณะทำงานสภาองค์กรชุมชนตำบลของท่านเข้าใจบทบาทการเป็นสภาองค์กรชุมชนตำบล

ภาพ 13 กระบวนการเรียนรู้เวทีที่ 1

สรุปการนำเสนอทั้ง 3 ตำบล

เตรียมการ อย่างไรบ้าง	โรงทึบ	บางนางลี่	คลองเขิน
	- เชิญสมาชิกสภาองค์กร ชุมชน 69 คน - เตรียมกระบวนการในเวที เช่น การลงทะเบียน การเปิดเวที	- เชิญหมู่บ้านละ 10 รวม 50 - วิทยากร กำนันสมฤทธิ/ อ.อุษา - เปิดประชุมโดยกำนัน - เนื้อหา สร้างความเข้าใจ บทบาทหน้าที่สภาองค์กร ชุมชน	- ผู้เข้าร่วม 40 คน - เปิดประชุมโดย รองประธาน ป้าหวาน
จุดประสงค์	- สร้างความเข้าใจบทบาท สภาองค์กรชุมชน	- สร้างความเข้าใจ บทบาทสภาองค์กรชุมชน	- สร้างความเข้าใจบทบาท สภาองค์กรชุมชน
สถานที่ วันเวลา	วัดบางกล้วย 10 พ.ย. 52 (9.00-16.00)	อบต.บางนางลี่ 10 พ.ย. 52 (13.00-16.00)	ใช้ห้องประชุม อบต. คลองเขิน เพราะอุปกรณ์พร้อม 6 พ.ย. 52 (13.00-15.00) จัดสถานที่ ให้มีแต่เก้าอี้ ไม่มีโต๊ะ
ใคร ทำหน้าที่ อะไรบ้าง	- ออกหนังสือเชิญ อ.ชาญวิทย์	ประธานสภาฯ	รองประธาน
- ประสานสถานที่ และอุปกรณ์ (เช่น เครื่องเสียง)	ผญ.วน เป็นผู้เตรียมการ	- เตรียมสถานที่ให้มีแต่ เก้าอี้ ไม่มีโต๊ะ	มะลิ ประสงค์สุข เลขานุการ สมบัติ ชลิ่งสุ ผู้ช่วยเลขานุการ
- อาหารและ เครื่องดื่ม	กำนันสัญญา เป็นผู้จัดการ	-	มะลิ ประสงค์สุข
- ส่งหนังสือเชิญ ผู้เข้าร่วมเวที	ผญ.วน เป็นผู้ดำเนินการ	ผู้ใหญ่บ้าน ส.อบต. ของ แต่ละหมู่บ้าน	- ตัวคณะกรรมการสภาฯ แต่ละหมู่เชิญ (ผู้เข้าอบรม วันนี้ช่วยชี้แจงรายละเอียด)
- ประสานเชิญ วิทยากร	อ.ชาญวิทย์	-	-

- เตรียมอุปกรณ์ เช่น กระดาษปรู๊ฟ เมจิก ฯลฯ	จัดซื้อเพิ่ม	ใช้ของ อบต.	ใช้ของเดิมที่มีอยู่
ต้องการ สนับสนุน อะไรบ้าง	งบประมาณจัดเวที	งบประมาณจัดเวที วิทยากร	งบประมาณจัดเวที

นัดหมายการเข้ารับการเรียนรู้เวทีที่ 2 วันอังคาร ที่ 24 พฤศจิกายน 2552
เวลา 9.00-16.00 น. สถานที่ ศาลาการเปรียญวัดดาวโต่ง ต.คลองเขิน อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม

ปิดการจัดเวทีการเรียนรู้โดย กิจกรรม ยืนล้อมวง ร้องเพลงพ่อของแผ่นดิน
เพลงคำสัญญา

การเติมเต็มของวิทยากรกระบวนการ จะมีเกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ แต่จะเติมเต็มในช่วงที่ผู้เข้ารับการเรียนรู้ได้ใช้ความรู้ในตัวออกมาคุยแลกเปลี่ยนกันก่อน แล้ววิทยากรจึงเติมให้สมบูรณ์ หรือเสนอข้อมูลที่ต้องให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง โดยใช้หลักการจัดการความรู้ในเวที เช่น การเติมเต็มความรู้เรื่องความหมายของเป้าหมาย เรื่องการขับเคลื่อนสภา ให้เป็นสภา ที่มีชีวิตเป็นต้น

ผลการประเมินผล

1. คะแนน Pre-test นำไปบอกในเวทีครั้งที่ 2
2. ผลการสังเกตกระบวนการเรียนรู้
  - 2.1 บรรยากาศสนุกสนาน มีสาระ มีความเป็นกันเอง เข้าร่วมกิจกรรมทุกกิจกรรมอย่างเต็มที่
  - 2.2 ผู้เข้ารับการเรียนรู้มีความสนใจ รับฟังครูสน รูปสูง ตลอดเวลาของการบรรยาย มีการซักถามเมื่อวิทยากรเปิดโอกาส
  - 2.3 ทุกคนมีส่วนร่วมกับการบวนการเรียนรู้ตั้งแต่เริ่มเปิดการเรียนรู้จนจบกระบวนการ
  - 2.4 การแบ่งกลุ่มระดมความคิด มีการช่วยกันคิด ช่วยกันเขียน เตรียมการนำเสนอ มีเพียง 1 คน หรือ 2 คน ที่ไม่ค่อยได้แสดงความคิดเห็น แต่มีข้อสังเกตว่า ผู้เข้ารับการอบรมยังตอบคำถามไม่ตรงประเด็น ถ้ามถึงเป้าหมายมักจะตอบวิธีการปฏิบัติ ซึ่งเป็นข้อมูลที่วิทยากรกระบวนการจะต้องพยายามเติมเต็มความรู้เพิ่มเติม

2.5 การทำแบบทดสอบก่อนการเรียนรู้ ทุกคนมีความตั้งใจอ่านคำถามตอบคำถาม ใช้เวลาในการอ่านคิดอย่างจริงจัง แต่มีข้อสังเกต คือ ความสามารถในการอ่านหนังสือของผู้เข้ารับการอบรมแตกต่างกัน บางคนมีการศึกษาประถม 4 บางคนจบปริญญาตรีแล้ว บางคนอายุมากกว่า 60 ปี ความรวดเร็วในการอ่าน คิด เขียนแตกต่างกัน จึงใช้เวลาในการทำ Pre-test นานกว่าที่กำหนด

2.6 วิทยากรกระบวนการสามารถกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมเวทีที่มีความคิดเห็นต่อการทำงานกลุ่ม และการสรุปความคิดเห็นจากทุกกลุ่มสะท้อนให้รับฟังใหม่อีกครั้ง แล้วเติมเต็มความรู้ ทำให้ผู้เข้ารับการเรียนรู้ได้เรียนรู้เพิ่มขึ้น และมีความสนใจฟัง

2. การจัดเวทีการเรียนรู้ ครั้งที่ 2 การจัดทำฐานข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
วันที่ 20 พฤศจิกายน 2552 ณ ศาลาการเปรียญวัดดาวโด่ง อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม

2.1 จุดประสงค์การสร้างการเรียนรู้ ครั้งที่ 2

- 1) สร้างการเรียนรู้บทบาทเรียนการทำงานแบบประชาธิปไตยจากการถอดบทเรียน
- 2) สร้างการเรียนรู้การจัดหมวดหมู่ข้อมูล
- 3) สร้างการเรียนรู้การวิเคราะห์ข้อมูล

2.2 แผนการจัดการเรียนรู้ เวทีที่ 2

เนื้อหา

- การถอดบทเรียนการจัดกระบวนการเรียนรู้การประชุมสภาองค์กรชุมชน

ตำบล

- กระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชน
- การจัดทำฐานข้อมูลชุมชน
- การวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน
- การวางแผนการจัดเวทีประชุมสภาฯ ในตำบล
- การประเมินผลเวทีการเรียนรู้

รายละเอียดแผนการจัดการเรียนรู้ เวทีที่ 2 แสดงในภาคผนวก ค

2.3 สรุปความรู้และกระบวนการที่จัดการเรียนรู้

กิจกรรมที่ 1 ถอดบทเรียนการปฏิบัติงานในพื้นที่ของผู้นำสภาฯ ที่เข้ารับการอบรม โดยวิธีการแบ่งกลุ่มรายตำบล เพื่อถอดบทเรียนและให้แต่ละกลุ่มนำเสนอในประเด็นดังต่อไปนี้

- มีการเตรียมการก่อนวันนัดประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบลหรือไม่ ถ้ามีทำไปเพื่ออะไร ทำอย่างไร ได้อะไร

- ในวันเปิดประชุมสภาฯ มีกระบวนการอย่างไรบ้าง ท่านมีส่วนร่วมในกระบวนการนั้นอย่างไร ผลเป็นอย่างไร

- ถ้าจะมีการดำเนินการใหม่ ท่านจะดำเนินการอย่างไร จะปรับปรุงแก้ไขในเรื่องอะไร

การนำเสนอโดยภาพรวมของ 3 ตำบล

มีการเตรียมการก่อนการประชุม โดยคณะกรรมการจะพบปะกัน เพื่อการวางแผนการทำงานร่วมกัน ในวันประชุม ตำบลคลองเขินให้ความรู้เรื่องสภาองค์กรชุมชน ตำบลใช้กระบวนการแบ่งกลุ่มคิดเรื่องเป้าหมาย จุดอ่อนจุดแข็งของตำบล ตำบลบางนางลี่พูดเรื่องคณะกรรมการจตุรภาคีกรต่าง ๆ หน้าทีของสภาฯ ส่วนตำบลโรงหีบพูดเรื่องแผนพัฒนาตำบลและสวัสดิการตำบล

เมื่อพูดถึงการปรับปรุง ตำบลคลองเขินต้องการปรับปรุงในเรื่องการประสานคณะกรรมการที่ไม่เคยเข้าร่วมประชุมให้เข้าร่วมประชุม การแบ่งบทบาทหน้าที่กันให้ชัดเจน ตำบลบางนางลี่จะปรับปรุงในเรื่องการตรงต่อเวลา การวางแผนร่วมกันก่อนวันประชุม ตำบลโรงหีบจะปรับปรุงในเรื่องการสร้างบรรยากาศการประชุม การให้แกนนำเข้ารับการอบรมให้เต็มตามจำนวน 10 คน จะให้ผู้เข้าร่วมประชุมซักถามพูดคุยให้มากขึ้นกว่าการพูดของประธาน

กิจกรรมที่ 2 วิทยากรตั้งประเด็นการพูดคุย ประเด็นที่ 2 “เห็นอะไรจากการนำเสนอของทั้ง 3 ตำบล” ความคิดเห็นของผู้เข้าอบรม มีดังนี้

- เห็นการวางแผนการทำงานของแต่ละตำบลที่แตกต่างกัน
- จะนำวิธีการทำงาน การวางแผนการทำงานกลับไปปรับปรุงการทำงานของตัวเอง

- เห็นความแตกต่าง แต่เติมเต็มซึ่งกันและกัน

กิจกรรมที่ 3 การนำเข้าสู่บทเรียนเรื่องความสำคัญของข้อมูล

ให้ตัวแทนตำบลละ 7 คน ตั้งแถวตอนรายตำบล แจกทรัพยากร คือ กระดาษแถวละ 1 แผ่น ทำตามคำสั่ง

สมมติคนยืนหน้าสุดของแถวเป็นหัวหน้าหมู่บ้าน ให้หัวหน้าหมู่บ้านจินตนาการ ฉีกกระดาษเป็นรูปสัตว์ชนิดใดชนิดหนึ่ง ส่งต่อให้ฉีกคนละ 1 ครั้ง โดยไม่ต้องบอกว่าจะทำตัวอะไร ส่งต่อให้คนในแถวฉีกจนคนสุดท้าย คนสุดท้ายนำผลงานมาส่งแล้วบอกว่าเป็นตัวอะไร หัวหน้าหมู่บ้านเฉลยว่าที่คิดไว้คือตัวอะไร

จากเกมสรุปได้ว่า การทำอะไร ไม่ว่าเรื่องเล็กเรื่องใหญ่ ถ้าต่างคนต่างทำ ไม่มี การพูดคุยสื่อสารกัน ผลลัพธ์ที่ได้จะไม่ตรงตามเป้าประสงค์ (สอนเรื่องการมีส่วนร่วมใน การทำงาน)

กิจกรรมที่ 4 การเรียนรู้ข้อมูลภาพรวมของตำบล

- แบ่งกลุ่มเป็นตำบล ประเด็นการทำกิจกรรมกลุ่มตำบล ให้แต่ละตำบล นำเอกสารแผนของหมู่บ้าน แผนของตำบลตนเองที่นำมาด้วยตามข้อตกลง ดูว่ามีข้อมูลอะไรบ้าง ในแผนชุมชนของหมู่บ้านนั้น (หัวข้อใหญ่ ๆ) แล้วให้แต่ละตำบลนำเสนอ และนำหัวข้อใหญ่จัดเป็น หมวดหมู่ แล้วนำรายละเอียดในข้อมูลมาจัดเขียนลงในหัวข้อหมวดหมู่นั้น เมื่อดำเนินการแล้ว นำเสนอแลกเปลี่ยนกัน

ข้อมูลตำบลบางนางลี่

สภาพทั่วไป ของตำบล	ด้านเศรษฐกิจ	ด้านสังคม	ด้านการเมือง การปกครอง	ด้าน สิ่งแวดล้อม	ด้านทรัพยากร ธรรมชาติ
- ประวัติ ความเป็นมา - ที่ตั้ง - อาณาเขต - ลักษณะ ภูมิอากาศ - จำนวน ประชากร - จำนวน ครัวเรือน - โครงสร้าง พื้นฐาน	- อาชีพหลัก - อาชีพรอง - รายได้ - รายจ่าย - อาชีพ	- ศาสนา - ประเพณี - วัฒนธรรม เช่นการละเล่นพื้นบ้าน - ประชาชนชาวบ้าน - ทูทางสังคม กลุ่มองค์กร - การศึกษา - แหล่งเรียนรู้ ศูนย์เรียนรู้ - สุขภาพอนามัย	- ผู้นำองค์กร - การแบ่งเขต การปกครอง - การเลือกตั้ง - ผู้นำธรรมชาติ	- อากาศ - ถนน - มลพิษ - ชยะ	- แม่น้ำ - ลำคลอง - ลำประโดง - ต้นไม้ - สัตว์น้ำ - สัตว์บก - ลักษณะดิน - ลักษณะน้ำ (จืด กร่อย เค็ม)

ข้อมูลตำบลคลองเขิน

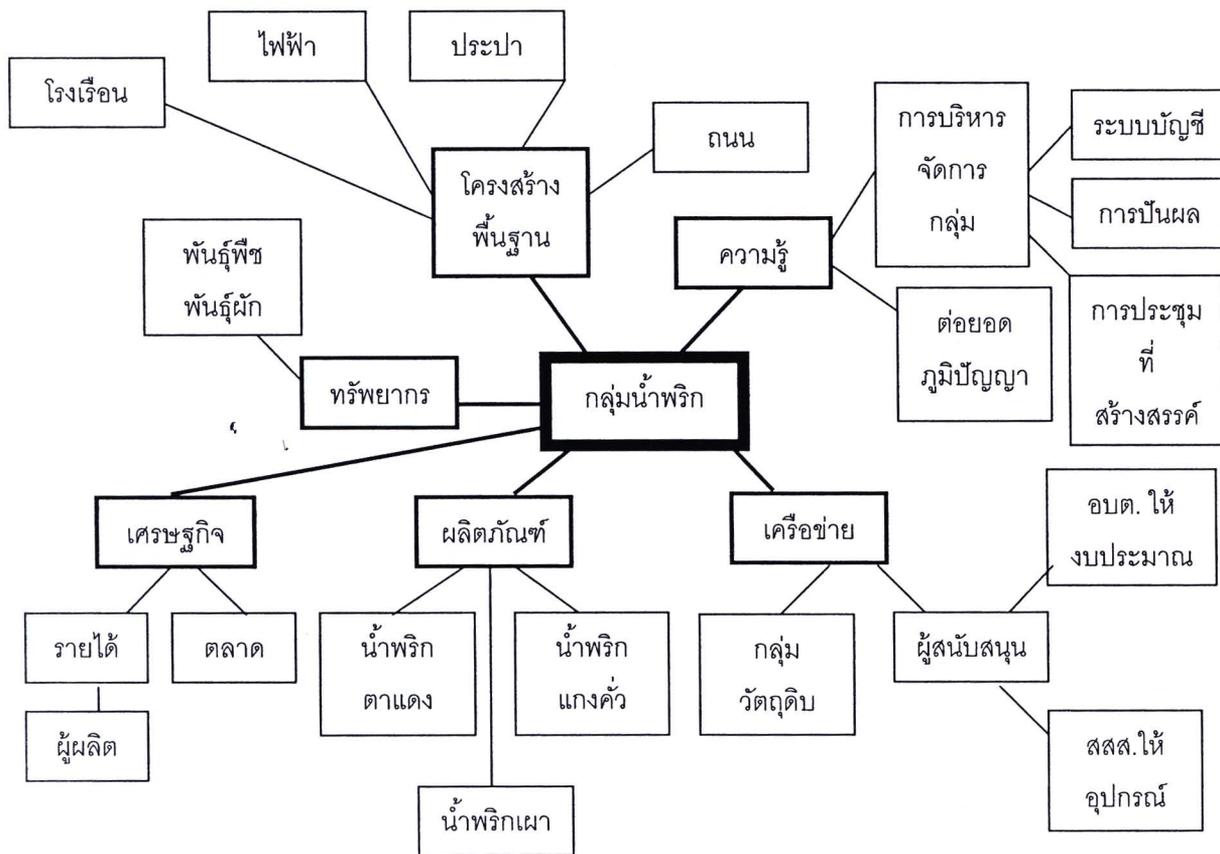
สภาพทั่วไป ของตำบล	ด้านเศรษฐกิจ	ด้านสังคม	ด้านการเมือง การปกครอง	ด้าน สิ่งแวดล้อม	ด้าน ทรัพยากร ธรรมชาติ
<ul style="list-style-type: none"> - จำนวนพื้นที่ ... ไร่ - ประชากร (จำนวน, แบ่งตามช่วงอายุ) - ลักษณะพื้นที่ราบลุ่ม - โครงสร้างพื้นฐาน (ถนน ประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์) 	<ul style="list-style-type: none"> - อาชีพหลัก - อาชีพรอง - กลุ่มอาชีพ - รายได้ - รายได้เฉลี่ย - หนี้สิน 	<ul style="list-style-type: none"> - กองทุนสวัสดิการ - ประชุมสัญจรทุกเรื่องทุกเดือน - ประเพณี - ภูมิปัญญา - ประชาชนชาวบ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - ท้องถิ่น - ท้องที่ - การเลือกตั้ง 	<ul style="list-style-type: none"> - แม่น้ำ - ลำคลอง - การจัดการขยะ 	<ul style="list-style-type: none"> - ต้นไม้ - สัตว์น้ำ

- เมื่อได้ฝึกปฏิบัติการจัดหมวดหมู่ข้อมูลแล้ว วิทยากรกระบวนการตั้งประเด็นคำถาม ผู้เข้ารับการเรียนรู้อิงถึงความสำคัญของข้อมูล ซึ่งที่ประชุมมีคำตอบสรุปรวมทั้งที่เหมือนและต่างกัน คือ ได้รู้จักตนเอง ได้รู้จักชุมชน ได้แนวทางหรือทิศทางในการวางแผนพัฒนาเป็นพลังต่อรอง

กิจกรรมที่ 5 วิทยากรกระบวนการเติมเต็มเรื่องการวิเคราะห์ข้อมูล

- จากข้อมูลหมู่บ้าน ต้องนำมารวมข้อมูลเพื่อให้เป็นข้อมูลของตำบล เพื่อใช้ข้อมูลในการทำแผนของสภาองค์กรชุมชนตำบลและประสานต่อไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น อบต. ทั้งนี้ต้องมีการปรับฐานข้อมูลให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ

- การวิเคราะห์ข้อมูล คือ การแยกแยะข้อมูลเพื่อให้รู้ว่าอะไรเป็นส่วนประกอบบ้าง และมีความสัมพันธ์กันอย่างไร ผู้วิจัยได้เชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ของข้อมูลด้านต่าง ๆ ดังแสดงในแผนภาพ 14

แผนภาพ 14 ตัวอย่างการวิเคราะห์ข้อมูลให้เห็นความเชื่อมโยงของข้อมูล

กิจกรรมที่ 6 งานต่อเนื่อง

ให้ทุกตำบลกลับไปประชุมสภาฯ ตำบลเพื่อจัดทำฐานข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งนี้ให้มีการวางแผนล่วงหน้า และจัดทำแผนตามตัวอย่าง (แผนแผนการอบรมสภาองค์กรชุมชนตำบล ตำบลนาร่องจังหวัดสมุทรสงคราม ครั้งที่ 2 “การศึกษาข้อมูลตำบล การจัดทำฐานข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล”) ในชุดเอกสารที่แจกให้

นัดหมายประชุมสภาตำบลนาร่อง

ตำบลบางนางลี่ 9 ธันวาคม 52 เวลา 13.00 น. อบต. บางนางลี่

ตำบลโรงหีบ 18 ธันวาคม 52 เวลา 13.00 น.

ตำบลคลองเขิน 19 ธันวาคม 52 เวลา 09.00 น. หมู่ 4

นัดการอบรมครั้งที่ 3 เวทีกำหนดวิสัยทัศน์ตำบล วันที่ 22 ธันวาคม 52
สถานที่วัดเกตุการาม ต.โรงหีบ ให้แต่ละตำบลนำข้อมูลแผนชุมชนภาพรวมตำบลมาด้วย

กิจกรรมที่ 7 ประเมินผลการเรียนรู้ครั้งที่ 2

วิทยากรแจกกระดาษการ์ดให้คนละใบ เขียนความรู้สึกต่อการเข้ารับการอบรม
ดังนี้

1. ความรู้ที่ได้รับในวันนี้มีที่เรื่อง อะไรบ้าง
2. สามารถนำเรื่องอะไรไปดำเนินการในเวทีสภาตำบลได้บ้าง
3. ได้ประโยชน์มากน้อยเพียงใด
4. ต้องการการสนับสนุนอะไรบ้าง

กิจกรรมที่ 8 การสร้างความผูกพันต่อกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของ คณะกรรมการสภาฯ ซึ่งจะดำเนินการในช่วงก่อนปิดประชุม

ในเวทีเรียนรู้ครั้งนี้ นำเพลงพ่อแห่งแผ่นดิน และเพลงกำลังใจ มาร้องร่วมกัน
ปิดเวทีเวลา 16.30 น.

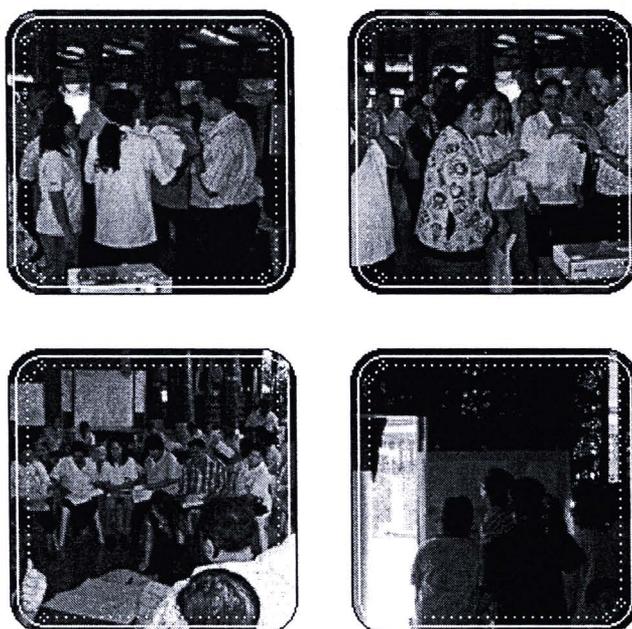
2.4 การประเมินผลของผู้วิจัย และประเมินการเรียนรู้ของผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ

จากการเขียนคำตอบของผู้เข้าร่วมเรียนรู้ สรุปได้ว่า 100% ที่ตอบได้ประโยชน์
จากการเข้าเรียนรู้ ได้ความรู้ใหม่เพิ่มมากขึ้น นำไปใช้ได้ มีประมาณ 5% ตอบเรื่องความต้องการ
สนับสนุนในเรื่องงบประมาณจัดเวทีสภาที่ตำบล ต้องการให้ผู้วิจัยไปเป็นวิทยากรที่ตำบลต่อ
และจากที่มหาวิทยาลัยจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ประเมินจากการสังเกตความสนใจ
และการมีส่วนร่วมในกลุ่มทุกคนมีความสนใจมาก

การประเมินผลเวทีการเรียนรู้ในพื้นที่ตำบลของผู้เข้าร่วมเรียนรู้ พบว่า
การนำเสนอของ 3 ตำบลนำร่อง จะนำเสนอการปฏิบัติงานของตนในเชิงบวก คือ มีการพบปะกัน
หลังการอบรม เพื่อวางแผนจัดเวทีสภาฯร่วมกัน แต่จากการลงพื้นที่สังเกตการณ์เรียนรู้ พบว่าตำบล
ที่มีการเตรียมการวางแผนก่อนการประชุมคือตำบลคลองเขิน ส่วนตำบลบางนางลี่ และ
ตำบลโรงหีบ ไม่มีการนัดหมายแกนนำก่อนที่จะประชุมสภาฯ แต่การที่นำเสนอไปในเชิงบวก
นั้นเพื่อป้องกันตนเองไม่ให้เสียหน้า แต่ก็ได้ประโยชน์ต่อการเรียนรู้ ในกรณีที่เมื่อตำบลได้นำเสนอ
ว่าได้มีการวางแผนไว้ก่อนการประชุม เป็นการแสดงว่าเห็นว่าการประชุมที่มาก่อนเป็นเรื่องที่ควรทำ
ซึ่งผู้วิจัยก็ได้เติมเต็มให้เห็นความสำคัญของการเตรียมการก่อนวันประชุม เพื่อให้การประชุม

เป็นไปอย่างสร้างสรรค์ การมีการประชุมวางแผนทีมงานเตรียมการก่อนเป็นนวัตกรรมหนึ่งที่น่ามาใช้ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้

การเติมเต็มความรู้ความเข้าใจให้กับผู้เข้ารับการเรียนรู้ ผู้วิจัยเติมเต็มให้เป็นระยะ ๆ เช่น การเติมเต็มในเรื่องการทำงานเป็นทีมของสภา ทำให้เกิดพลัง การนำเสนอด้วยกระดาษปรีฟหน้าเวทีเพื่อนำเสนอความรู้จากภายในตนเองออกมา เขียนให้ทุกคนได้เห็นแล้ว หลอมรวมความคิดเห็นที่ต่างออกมาเป็นความรู้ใหม่ของกลุ่มของสภา และชี้ให้เห็นจุดอ่อนของผู้เข้ารับการเรียนรู้ในเรื่องการตอบคำถามโจทย์ไม่ตรงประเด็น ฝึกให้อ่านประเด็นคำถามให้ชัดเจนว่าถามอย่างไรให้เข้าใจแล้วตอบให้ตรงประเด็น

ภาพ 14 กระบวนการเรียนรู้การจัดเวทีการเรียนรู้ เวทีที่ 2

3. การจัดเวทีเรียนรู้ ครั้งที่ 3 การกำหนดวิสัยทัศน์ สร้างโครงการอย่างมีวิจรรย์ญาณ วันที่ 22 ธันวาคม 2552 ณ ศาลาการเปรียญวัดเกตการาม อ.บางคนที จ.สมุทรสงคราม

3.1 จุดประสงค์

- 1) เพื่อให้แกนนำสภาเข้าใจเห็นความสำคัญของการสร้างวิสัยทัศน์ การมีเป้าหมาย
- 2) เพื่อปลูกฝังกระบวนการคิด การตัดสินใจ อย่างมีวิจรรย์ญาณ
- 3) เพื่อร่วมกันกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสภา

3.2 แผนการจัดการเรียนรู้ เวทีที่ 3

เนื้อหา

- การถอดบทเรียนการประชุมสภา ครั้งที่ 2
- การสร้างวิสัยทัศน์สภาองค์กรชุมชนตำบล
- การวิเคราะห์ SWOT สภาองค์กรชุมชนตำบล
- การกำหนดยุทธศาสตร์
- การตัดสินใจกำหนดโครงการที่จะดำเนินการอย่างมีวิจรรย์ญาณ
- การขับเคลื่อนสภา ผู้การเมืองภาคประชาชน

รายละเอียดแผนการจัดเวทีการเรียนรู้ เวทีที่ 3 แสดงในภาคผนวก ค

3.3 สรุปความรู้และกระบวนการที่จัด

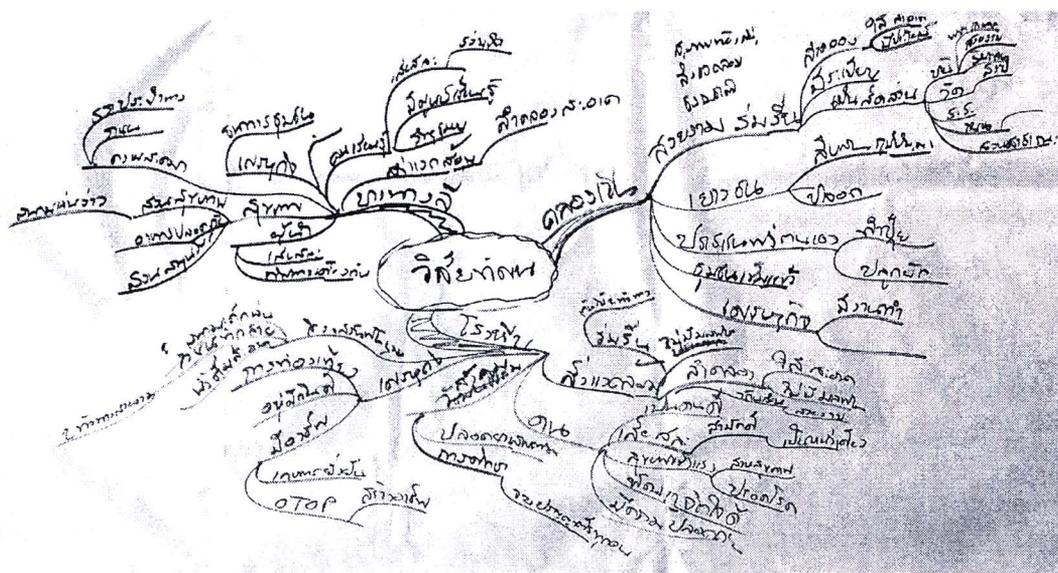
กิจกรรมที่ 1 ถอดบทเรียนการประชุมสภา เพื่อทราบจุดแข็ง จุดบกพร่องในการนำความรู้ไปจัดประชุมสภาตำบลและแลกเปลี่ยนประสบการณ์การจัดเวทีกับตำบลอื่น ๆ โดยแบ่งกลุ่ม 3 ตำบลเพื่อระดมความคิดเห็นในประเด็นตามแบบฟอร์ม เพื่อสรุปผล 3 ตำบลนำเสนอให้เห็นความรู้ภายนอก (หลักการ KM)

การเตรียมการก่อน การประชุมสภา	บางนางลี่	โรงหีบ	คลองเขิน
มีจุดประสงค์เพื่ออะไร			
มีกระบวนการอย่างไร			
มีผลเป็นอย่างไร			
อะไรบ้างที่ต้องปรับปรุงแก้ไข			
อะไรที่จะพัฒนาให้เข้มแข็ง มากยิ่งขึ้น			

กิจกรรมที่ 2 การสร้างวิสัยทัศน์ตำบล

การสร้างวิสัยทัศน์สภาองค์กรชุมชนตำบลเพื่อให้คณะกรรมการสภามีความฝันที่ต้องการเห็นและร่วมกันเดินไปสู่ความฝันร่วมกัน โดยการแบ่งกลุ่มรายตำบล แล้วแจกกระดาษให้ผู้เข้าอบรมทุกท่านเขียนข้อความหรือวาดภาพฝันที่ต้องการเห็นตำบลของตนในอนาคต เพื่อนำวิสัยทัศน์ของแต่ละคนมารวมเป็นวิสัยทัศน์ของตำบล

ผลจากการคิดฝันและสรุปรวมของแต่ละตำบล โดยวิทยากรนำเทคนิค Mind Map มาจับความคิดของแต่ละกลุ่ม เสนอเป็นภาพรวม 3 ตำบล

ภาพ 15 ภาพรวมความฝันที่ต้องการเห็นในอนาคตของตำบล

วิทยากรตั้งประเด็นให้ร่วมกันคิดว่าทำไมกรรมการสภาต้องคิดวิสัยทัศน์?

ผู้เข้ารับการเรียนรู้ร่วมกันสรุป

- (1) เพราะจะได้มีแผนในการทำงานในอนาคต
- (2) เพื่อจะได้พัฒนาต่อไปในอนาคต
- (3) เพื่อจะได้มองไปข้างหน้าและคิดกิจกรรมให้สอดคล้อง

วิทยากรกระบวนกรเติมเต็มความรู้ จากตัวอย่างสื่อเรื่องวิสัยทัศน์ที่แจกให้กับ

ผู้เข้ารับการเรียนรู้แล้วในแฟ้มเอกสาร

วิสัยทัศน์ (Vision) คือ ภาพแห่งอนาคตในอุดมคติที่จินตนาการไว้เป็นเป้าหมาย ให้บรรลุวิสัยทัศน์เป็นภาพที่มีองค์ประกอบที่ชัดเจน ไม่ใช่ลอย ๆ หรือความเพ้อฝัน แต่เป็นจริงได้

วิสัยทัศน์ที่ดีเป็นจินตนาการที่บรรจงวาดไว้อย่างประณีตสวยงาม มีพลังสร้างแรงบันดาลใจที่ผู้คนอยากให้เป็นจริง

วิสัยทัศน์ทำให้มีทิศทางยุทธศาสตร์ แผนงานโครงการที่จะทำให้ฝันนั้นเป็นจริงให้พิจารณาวิสัยทัศน์ของตำบลที่นำมา ส่วนมากเขียนเป็นคำขวัญ และมักไม่เกิดจากการมีส่วนร่วมคิดของคนในตำบล ซึ่งควรมีกระบวนการดังที่เข้าร่วมเรียนรู้ตั้งแต่การเรียนรู้วันแรกถึงวันนี้

กิจกรรมที่ 3 การวิเคราะห์ SWOT เพื่อให้คณะกรรมการสภาเห็นว่าในการจะเดินทางไปถึงฝันนั้นต้องรู้จักตนเอง ชุมชนมีอะไรเป็นจุดแข็ง มีจุดอ่อนอะไร รู้จักปัจจัยภายนอกที่จะมาส่งเสริมหรือต้องระวัง เพื่อสามารถกำหนดยุทธศาสตร์ได้ถูกต้อง โดยแบ่งกลุ่มรายตำบลให้วิเคราะห์ว่าตำบลของตนเองมีจุดแข็งจุดอ่อน โอกาส อุปสรรคอะไรบ้าง โดยศึกษาจากเอกสารที่แจกให้เป็นอย่าง

ผลจากการนำเสนอของ 3 ตำบล ที่ช่วยกันสร้างความเข้าใจ ความแตกต่างของปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก

SWOT	คลองเขิน	โรงหีบ	บางนางลี่
จุดแข็ง	<ul style="list-style-type: none"> • มีวิสาหกิจชุมชนน้ำตาลมะพร้าวปลอดสาร • มีศูนย์เรียนรู้การทำน้ำตาลมะพร้าว • มีมะพร้าวเป็นพืชเศรษฐกิจ • มีกองทุนสวัสดิการชุมชน • ดำรงชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง • มีสถาบันการเงินต้นแบบที่ หมู่ 4 • ทรัพยากร สภาพดินฟ้าอากาศสมบูรณ์ • ประชาชนรัก สามัคคี • ผู้นำให้ความร่วมมือ • ประชาชนได้เรียนรู้เทคโนโลยี • ใกล้เคียงรับซื้อผลผลิต 	<ul style="list-style-type: none"> • ผลิตผลการเกษตรดี • หลากหลายปลอดสารพิษ • มีกลุ่มเกษตรกรที่เป็นผู้นำอย่างเข้มแข็ง • มีผลิตภัณฑ์โอท็อป • มีโฮมสเตย์รับนักท่องเที่ยว 	<ul style="list-style-type: none"> • มีศูนย์เรียนรู้ เศรษฐกิจพอเพียง • มีปราชญ์ชาวบ้าน • มีวิทยุชุมชน • มีการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง • มีผู้นำเข้มแข็ง • ทำงานเป็นทีม • มีกลุ่มแปรรูป กลุ่มกล้วย ที่เข้มแข็ง • มีสวัสดิการชุมชน • มีเวทีสัญจรในตำบล • สภาพภูมิประเทศเหมาะสม
จุดอ่อน	<ul style="list-style-type: none"> • ขาดผู้สืบทอดภูมิปัญญา • ไม่มีความรู้เรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม • สถานที่ไม่เป็นสัดส่วน 	<ul style="list-style-type: none"> • เกษตรกรรวมตัวกันไม่ได้ ทำให้ถูกกดราคา • เกษตรกรขาดความรู้ความเข้าใจด้านการเกษตร • เยาวชนจบการศึกษาไป 	<ul style="list-style-type: none"> • ไฟฟ้าไม่พอ • ประปาไม่ดี • ถนนแคบ • ขาดร่วมมือการจัดการขยะในคลอง

SWOT	คลองเขิน	โรงหีบ	บางนางลี่
	<ul style="list-style-type: none"> ● กลุ่มผลิตได้จำนวนไม่แน่นอน ● ผลผลิตเก็บรักษาได้ไม่นาน 	<p>ทำงานต่างถิ่น</p> <ul style="list-style-type: none"> ● กลุ่มขาดการบริหารจัดการที่ดี ● ขาดผู้สืบทอดภูมิปัญญาและอาชีพของท้องถิ่น ● ต้นทุนการผลิตสูง 	<ul style="list-style-type: none"> ● ลำคลองตื้นเขิน ● ประชาชนมีหนี้สิน ● ประชาชนมีรายได้น้อย ● ขาดการยอมรับผลผลิตทางการเกษตรขาดการรวมกลุ่ม ● ขายสินค้าได้ราคาถูก ● การมีส่วนร่วมน้อย ● ขาดความรู้ความเข้าใจในการประกอบอาชีพ
โอกาส	<ul style="list-style-type: none"> ● มีหน่วยงานราชการสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ● มีสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สนับสนุน ● มี พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> ● มีแหล่งจำหน่ายที่แน่นอน ● มีการประชาสัมพันธ์ทางทีวี เช่น งานลีนจีที่ผ่านมา ● หน่วยงานสนับสนุนให้ขายสินค้าเมืองทอง 	<ul style="list-style-type: none"> ● ยุทธศาสตร์จังหวัดเอื้อแก่การพัฒนา ● อำเภอมีการเชิญชวนร่วมแสดงความคิดเห็นระดับอำเภอจังหวัด ● การคมนาคมจากกรุงเทพฯ มาตำบลสะดวก ● ส่งเสริมการใช้ปุ๋ยชีวภาพ ● จังหวัดมีเวทีประชุมสัญจรไปตำบลต่าง ๆ
อุปสรรค	<ul style="list-style-type: none"> ● วัตถุดิบไม่เพียงพอ ● ราคาตกต่ำ ● ศัตรูรบกวน เช่น แมลงตำหนาม ● รายได้น้อยลงรายจ่ายสูงขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> ● เจ้าหน้าที่ไม่ติดตามดูแล 	<ul style="list-style-type: none"> ● น้ำมันในการเกษตรราคาแพง ● วัตถุดิบการทำปุ๋ยชีวภาพซื้อจากภายนอกราคาแพง ● นโยบายการศึกษาเน้นทำงานภายนอก

หลังจากนำเสนอได้มีการแลกเปลี่ยนเติมเต็มความรู้การคิดวิเคราะห์ SWOT ให้เข้าใจร่วมกัน และมีการตั้งประเด็นคำถามให้คิดร่วมกัน เช่น ถ้ามีจุดแข็งมากแต่มีจุดอ่อนด้วย นั้นเราแก้ไขจุดอ่อนหรือเพิ่มจุดแข็ง ซึ่งคำตอบที่ได้ก็เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นไม่มีถูกผิด

กิจกรรมที่ 4 การตัดสินใจอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อตัดสินใจเลือกโครงการที่ดำเนินการบนพื้นฐานสมเหตุสมผล มีความสมดุล มีภูมิคุ้มกัน

วิทยากรนำเสนอแบบการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่คนห่วงใยบนกระดานใหญ่รวมหน้าเวทีชี้แจงและยกตัวอย่างเรื่องเหตุการณ์ ผู้มีผลกระทบ การแก้ไข จากนั้นแจกแบบฟอร์มแต่ละกลุ่ม ให้คิดถึงข้อมูลที่ได้วิเคราะห์ คิดถึงวิสัยทัศน์ที่ต้องการ แล้วให้เลือกเรื่องน่าห่วงใยที่ต้องการแก้ไขมาวิเคราะห์ร่วมกันในแบบฟอร์ม

ผลจากการระดมความคิดในแต่ละกลุ่มตำบล

ตำบล	เรื่องที่ห่วงใย	เหตุการณ์ที่ปรากฏ	ผู้มีส่วนได้รับผลกระทบ	แนวทางแก้ไข	
				เดิม	ใหม่
บางนางลี่	ผู้สูงอายุขาดการดูแล		ปัญหาทางสังคม	พมจ. และผู้นำดูแล	ส่งเสริมกิจกรรมการดูแลสุขภาพและอาชีพที่เหมาะสมกับวัย เบี้ยสูงอายุเพิ่มเป็น 1,000 บาท
	วัยรุ่น	แต่งกายไม่เรียบร้อย		กิจกรรมอุ้มลูกจูงหลานเข้าวัดอบรมคุณธรรมจริยธรรม	ส่งเสริมให้ประกอบอาชีพอบรมศูนย์พัฒนาครอบครัวอย่างต่อเนื่อง
	ประชาชนมีส่วนร่วมน้อย	เวลาประชามมาร่วมน้อย		จัดเวทีสัญจรแต่ละหมู่บ้าน	ใช้สภาองค์กรชุมชนขับเคลื่อน
	สวัสดิการชุมชน	เป็นสมาชิกน้อย			
คลองเขิน	อาชีพทำน้ำตาลมะพร้าว	มีคนทำน้ำตาลมะพร้าวน้อยลง	ผู้บริโภคไม่มีน้ำตาลจะกิน	เปลี่ยนพันธุ์มะพร้าว ฝึกลูกหลานให้ทำต่อ	ชักจูงให้เด็กรุ่นใหม่เล็งเห็นความสำคัญของอาชีพนี้
	สิ่งแวดล้อม	มีขยะมากขึ้น	ประชาชน	ขุดลอกคลอง	รณรงค์ไม่ให้มีการทิ้ง

ตำบล	เรื่องที่ห่วงใย	เหตุการณ์ที่ปรากฏ	ผู้มีส่วนได้รับผลกระทบ	แนวทางแก้ไข	
				เดิม	ใหม่
		คลองตันเงิน	เดือดร้อนเรื่องกลิ่น การสัญจรทางน้ำ ไม่สะดวกด้านการเกษตร		ขยะ คัดแยกขยะ
	หนี้สิน	มีการกู้เงินนอกระบบ มีการทวงหนี้โหดร้ายขึ้นทำให้ประชาชนต้องอยู่อย่างหลบ ๆ ซ่อน ๆ	ลูกหนี้เครียด เจ้าหน้าที่ไม่ได้รับเงินคืน	ส่งดอกรายวัน ผ่อนชำระรายเดือน	รับบาลช่วยเหลือ ธนาคารให้กู้ ดอกเบี้ยต่ำ
	สุขภาพฟัน	ฟันผุมีปัญหา ในช่องปาก การบริการไม่เพียงพอ	ประชาชนได้รับบริการไม่ทั่วถึง	ใช้บริการพื้นที่ข้างเคียง	ตั้งคลินิกฟันในตำบล
โรงหีบ	ชาวบ้านเป็นหนี้ นอกระบบ	มีรถมาเก็บเงิน ทุกวัน	ครอบครัวผู้กู้ ได้รับผลกระทบ	ย้ายบ้านหนีหรือกู ใหม่ปะเกา	ให้ภาครัฐช่วยเหลือ
	ผู้สูงอายุ	ไม่มีคนดูแล ลูกหลาน	คนรอบข้างตัว ผู้สูงอายุ	บ้านข้างเคียงดูแล	พยายามให้ลูกหลาน กลับมาทำงานใน ท้องถิ่น
	ที่ดินทำกิน	ชายที่ดินให้ บุคคลภายนอก	คนในท้องถิ่น	ให้เห็นคุณค่า และ ไม่ขายที่ดิน	ปลูกฝังจิตสำนึกรัก ถิ่นเกิด
	รายรับรายจ่าย	รายจ่าย ค่าครองชีพสูง ราคาสินค้าสูง	ประชาชนทุกคน	ไม่พอกินพอใช้ต้อง กู้ยืม	ใช้หลักเศรษฐกิจ พอเพียง

วิทยากรกระบวนการตั้งคำถามให้ร่วมคิดว่า การให้คิดเรื่องที่ห้วงโยยอย่างมีความสัมพันธ์กันนี้เพื่ออะไร เป็นการสร้างให้แกนนำสภาฯ ตำบลเป็นคนช่างสงสัยตั้งคำถามบ่อย ๆ และเติมเต็มความคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งสำคัญกับการทำงานร่วมกันตามหลักประชาธิปไตย และสรุปร่วมกันได้ว่า

- (1) รู้แนวทางความต้องการ
- (2) รู้ปัญหาและแนวทางแก้ไข
- (3) เพื่อสะท้อนหลักปรัชญาพอเพียง
- (4) เพื่อนำไปจัดทำแผนงานโครงการแก้ไขปัญหา
- (5) เพื่อฝึกการคิดให้เป็นระบบ
- (6) เพื่อฝึกการมองรอบด้านรอบตัวแล้วนำมาคิด

วิทยากรเติมความรู้เรื่องการเขียนโครงการที่มีความสมเหตุสมผลจากการฝึกเขียนตามแบบฟอร์มจะเห็นความสัมพันธ์กันทุกเรื่อง นำมาเขียนโครงการได้อย่างมีเหตุผลในหัวข้อต่าง ๆ ในโครงการที่ต้องเขียน กรรมการสภาองค์กรชุมชนต้องเป็นผู้จัดทำแผนงานโครงการเสนอ อบต. เพื่อการพัฒนา หรือเสนอหน่วยงานต่าง ๆ จะได้โครงการที่เกิดจากปัญหาความต้องการที่มาจากมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง

กิจกรรมที่ 5 การขับเคลื่อนสภาผู้การเมืองภาคประชาชน เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมนำกระบวนการจากการฝึกอบรมและจากตัวอย่างตำบลไม้เรียง ตำบลหนองสาหร่ายไปดำเนินการสภาองค์กรชุมชนเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนโครงการที่เป็นเรื่องสำคัญของตำบล

แจกกระดาษให้ทุกคนเขียนบทบาทหน้าที่ของประธาน รองประธาน เลขานุการ ฯลฯ ว่ามีบทบาทอย่างไรบ้าง แล้วเดินออกมาติดที่บอร์ดใหญ่หน้าห้อง

วิทยากรอ่านบทบาทหน้าที่ที่เขียนมาแล้วช่วยกันไตร่ตรองถึงความที่ควรจะเป็นแล้วสรุปออกมาเป็นบทบาทที่คิดเห็นร่วมกัน ซึ่งในบางข้อที่เขียนมา เมื่อมาร่วมกันพิจารณาทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกันว่าบางครั้งที่เราเข้าใจมาเช่นนั้นยังไม่ใช่บทบาทที่จะทำให้เกิดความเป็นประชาธิปไตยในเวทีสภาการเมืองภาคประชาชน หลังจากนั้นร่วมกันสรุปบทบาทหน้าที่ของประธาน รองประธาน เลขานุการ และคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบล

กิจกรรมที่ 6 กิจกรรมสัญญาใจ เพื่อสร้างพลังร่วมของคณะกรรมการที่จะขับเคลื่อนเรื่องของประโยชน์ส่วนรวม เรื่องที่เป็นบทบาทของประชาชนที่จะไม่ปล่อยให้เป็นหน้าที่ของผู้อื่น จึงให้เขียนสัญญาว่าจะกลับไปทำอะไรหลังจากเข้ารับการเรียนรู้แล้ว

วิธีการ แจกกระดาษรูปหัวใจให้ทุกคนเขียนจากใจของตนเองแล้วไปติดรวมกันหน้าห้อง

วิทยากรอ่านหัวใจแต่ละดวง สะท้อนให้ผู้เข้ารับการเรียนรู้ได้เห็นความคิดจากใจของคนอื่น สรุปสัญญาใจโดยภาพรวมได้ว่า

จะนำความรู้จากการเรียนรู้ไปปฏิบัติ พัฒนาตำบลให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ ทำบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการให้เข้มแข็ง เป็นตัวอย่างในเรื่องที่ทำเพื่อส่วนรวม ในเรื่องการทำดี ปฏิบัติให้เกิดผลอย่างจริงจัง เสียสละเวลาเพื่อขับเคลื่อนกลุ่มให้เข้มแข็ง เพื่อให้เกิดความเจริญของตำบลตามแผนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจใน การมีส่วนร่วม เรื่องการเป็นประชาธิปไตย

กิจกรรมที่ 7 ประเมินผลการเรียนรู้

ประเมินผลหลังการเรียนรู้โดยการแจกแบบทดสอบหลังการเรียนรู้ Post-test ให้ทุกคน ซึ่งการประชุมที่โรงหีบมีคณะกรรมการที่ไม่ได้ไปร่วมประชุมครั้งที่ 1 และ 2 มาเข้าร่วมจำนวนมากได้ทำแบบทดสอบด้วย ทุกคนมีความตั้งใจในการอ่าน และตอบคำถาม ใช้เวลาเต็มที่ไม่หวังกลับบ้าน เมื่อทำเสร็จหลายคนชอบที่ได้ทดสอบความรู้ตัวเอง “ไม่เคยทำเช่นนี้มาก่อน รู้สึกว่าดีที่ได้ทบทวนความรู้ตนเอง”

ประเมินความพึงพอใจในการเข้ารับการเรียนรู้ โดยการแจกแบบสอบถามความคิดเห็นให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นในตัวเลือกในแบบฟอร์ม โดยอธิบายวิธีการแสดงความคิดเห็นในช่อง มาก ปานกลาง น้อย

กิจกรรมที่ 8 พิธีการปิดการเรียนรู้

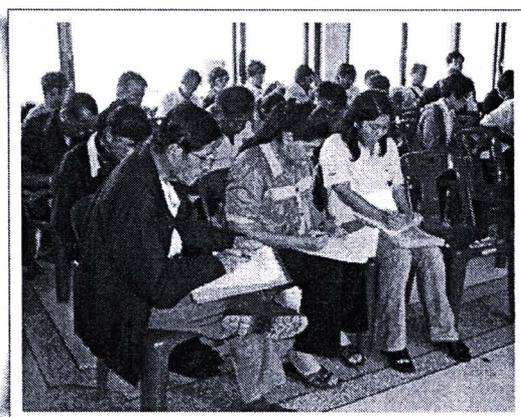
เมื่อผู้เข้าเรียนรู้ได้ทำแบบการประเมินและแสดงความคิดเห็นในแบบสอบถามแล้วก็เข้าสู่กระบวนการปิดประชุมอย่างสร้างพลังให้กลับไปทำหน้าที่ของตน โดยทั้ง 3 ตำบล ยืนล้อมวง ร้องเพลงต่อสู้จึงจะชนะพร้อมกัน แล้ววิทยากรให้คิดถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาให้ประชาชนเดินตาม ร้องเพลงพ่อของแผ่นดิน ร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี แล้วปิดประชุม

3.4 ประเด็นการเรียนรู้ของผู้วิจัย

ในการจัดการเรียนรู้ครั้งที่ 3 นี้ คณะกรรมการสภาจากทั้ง 3 ตำบล มาร่วมการเรียนรู้กันจำนวนมาก เป็นผลมาจากการที่คณะแกนนำที่เข้ารับการเรียนรู้ไปจัดประชุมในตำบลของตน โดยเชิญคณะกรรมการสภาทั้งหมดมาร่วมประชุม โดยผู้วิจัยได้ไปสังเกตการณ์การประชุมและช่วยเติมกระบวนการ และมีการถอดบทเรียนให้ทุกครั้ง ทำให้ตำบลโรงหีบ และตำบลบางนางลี่ ประธานสภาเห็นจุดอ่อนของการจัดประชุม จึงขอให้คณะกรรมการสภาไปเข้าร่วมเรียนรู้พร้อม ๆ กันให้มากขึ้น สำหรับตำบลคลองเงิน มีกระบวนการประชุมที่คณะกรรมการชอบ สนุก และได้ความรู้ จึงติดเวทีการประชุม จากการเป็นเจ้าภาพการประชุมครั้งที่ 2 จึงขอเข้ารับการเรียนรู้ในเวทีที่ 3 ด้วย ซึ่งก็ได้ประโยชน์เพราะคณะกรรมการสภาได้เห็นกระบวนการประชุมไปพร้อม ๆ กัน ได้เรียนรู้จากประเด็นการพูดคุย ทำให้เข้าใจบทบาทหน้าที่ และร่วมสนุกกับการเรียนรู้

การคิดและการนำเสนอของแต่ละตำบลมีพัฒนาการมากขึ้นจาก 2 ครั้งที่ผ่านมา มีการร่วมคิดที่มีความคิดใหม่ ๆ เข้ามาสู่การพูดคุยมากขึ้น และบรรยากาศการประชุมเป็นบรรยากาศในการสร้างการเรียนรู้ เพราะมีความยืดหยุ่น ในกระบวนการ แต่ตรงประเด็นที่จะคิดร่วมกัน

การที่แต่ละตำบลนำเสนอ ครั้งแรกผู้วิจัยจะให้อิสระในการนำเสนอให้ครบถ้วนจากการคิดร่วมกันในกลุ่ม เมื่อนำเสนอครบแล้ว ผู้วิจัยจึงค่อยตั้งคำถามชวนคิดถึงสิ่งที่ยังขาดหายไป สิ่งที่ยังเข้าใจคลาดเคลื่อนจากสิ่งที่ควรจะเป็นช่วยให้ผู้นำเสนอและคนในกลุ่มได้เรียนรู้ตามไปด้วย เป็นการเติมเต็มความคิดเห็นจากผู้เรียนรู้เป็นหลักแทนที่ผู้วิจัยจะนำความรู้มาบอกให้รับรู้ก่อน ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ที่เรียนรู้จากประสบการณ์

ภาพ 16 กระบวนการเรียนรู้เวทีที่ 3

ตำบลคลองเขิน

บริบทตำบลคลองเขิน

ตำบลคลองเขิน เป็นตำบลหนึ่งของอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองสมุทรสงครามประมาณ 7 กิโลเมตร มีเนื้อที่ทั้งหมด 4,139 ไร่ แบ่งพื้นที่การปกครองตามที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด 9 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากร 6,024 คน ชาย 2,924 คน หญิง 3,100 คน มี 1,163 ครัวเรือน อาชีพหลักอันดับหนึ่งของตำบล คือ อาชีพ ทำสวนมะพร้าว คนคลองเขินส่วนมากยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณีสำคัญในอดีตไว้ คือ การทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา ลูกหลานที่ไปอยู่จังหวัดต่าง ๆ จะกลับมาบ้าน มาไหว้ญาติพี่น้อง ไปวัดทำบุญ และมีการฟื้นฟูประเพณีเก่าให้คงอยู่

ตำบลคลองเขิน เดิมใช้ชื่อว่าดาวโด่ง ต่อมารวมเขตวัดดาวโด่ง วัดปากลัด วัดนางตะเคียน และวัดลาดเป้ง ใช้ชื่อว่าตำบลนางตะเคียน ต่อมาทางราชการได้แบ่งเขตตำบลใหม่ โดยตัดเขตจากวัดนางตะเคียนถึงวัดดาวโด่ง ใช้ชื่อว่าตำบลคลองเขิน เดิมมี 7 หมู่บ้าน เมื่อมีประชากรเพิ่มขึ้นจึงได้แยกหมู่บ้านเป็น 9 หมู่บ้านจนถึงปัจจุบัน ตำบลคลองเขินได้รับการกระจายอำนาจในการปกครองตนเองในลักษณะองค์การบริหารส่วนตำบล ครั้งแรกเมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2539 โดยมีที่ทำการอยู่ที่บ้านก้านตำบลคลองเขิน คือ นายสนม กำเนิดอุย ซึ่งต้องทำหน้าที่เป็นประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลอีกตำแหน่งหนึ่งควบคู่ไปกับการเป็นกำนันในช่วงแรกของการกระจายอำนาจ ต่อมาเมื่อครบวาระ 4 ปี มีการเลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลใหม่ นายองค์การบริหารส่วนตำบล คือ นายชาญ เครือเทศ ใช้สถานที่ทำการที่เดิมอยู่ 2 ปี จึงย้ายมายังสถานที่ตั้งอาคารใหม่ในเนื้อที่ของหมู่ 4 ในปี 2547 เมื่อครบวาระ 4 ปี มีการเลือกตั้งใหม่มี พ.ร.บ. เกี่ยวกับการเลือกตั้ง อบต. ใหม่ ในปี 2547 นายสนม กำเนิดอุย ได้รับเลือกเป็นนายองค์การบริหารส่วนตำบลคนแรก และเมื่อครบวาระ 4 ปี ในปี 2551 เลือกตั้งใหม่ นายสนม กำเนิดอุย ได้รับเลือกเป็นนายองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นสมัยที่ 2

ทรัพยากรธรรมชาติ ของตำบลคลองเขิน ในวันนี้ยังคงมีอยู่ แต่ไม่อุดมสมบูรณ์เท่าในอดีตที่ไม่ต้องซื้อกิน แต่ไปหากินได้ คือ ในน้ำมีปลา มีกุ้ง มีผักบุ้ง ผักกระเฉด ดอกโสน แต่ปัจจุบันเมื่อการคมนาคมเปลี่ยนจากเรือเป็นรถใช้ถนนแทนลำคลอง ทำให้บางลำคลองไม่ได้ใช้สัญจรไปมา จะตื่นเขิน ลำปะโด่งซึ่งเคยเป็นคลองซอยเล็ก ๆ เป็นทางลัดในการเดินทาง เป็นทางให้น้ำเข้าสวนบางแห่ง จะถูกถมให้กลายเป็นแผ่นดินติดกัน แต่อย่างไรก็ตามลำคลองของตำบลคลองเขินก็ยังมีมีความสำคัญในการคมนาคมอยู่บ้าง เป็นแหล่งอาหาร ปลา กุ้ง เป็นทุนทางทรัพยากรในการทำเกษตรที่สำคัญ ซึ่งขณะนี้ยังคงมีลำคลองที่เชื่อมต่อกันที่สำคัญหลายลำคลอง เช่น คลองนางตะเคียน คลองเขิน คลองซุดเจ๊ก คลองลัดจวน คลองยายก็ คลองเก่า คลองผู้ใหญ่อ่วม คลองมะนาวหวาน เป็นต้น

ทุนทางสังคมของตำบลคลองเขินยังคงมีอยู่สูงมาก คือ ความเป็นระบบเครือญาติที่สืบทอดวงศ์ตระกูลกันต่อ ๆ มาจากบรรพบุรุษ ที่อพยพเข้ามาอยู่ในตำบล ซึ่งเป็นผลให้สามารถรวมกลุ่มพูดคุยกันได้รวดเร็ว ไม่ค่อยมีความขัดแย้งที่รุนแรง มีการสื่อสารเข้ากันได้รวดเร็ว ทุนทางสังคมที่สำคัญอีกประการ คือ การมีผู้มีภูมิปัญญาหลากหลายไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกษตร เรื่องศิลปหัตถกรรม เรื่องการทำอาหาร การแปรรูปอาหาร การเล่นพื้นบ้าน

ตำบลคลองเขินมีโรงเรียน 2 แห่ง คือ โรงเรียนขยายโอกาสที่เป็นที่ศึกษาของคนในตำบลได้เรียนถึงมัธยมต้น คือ โรงเรียนวัดดาวโต่ง โรงเรียนระดับประถมศึกษา 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดปากลาด มีสถานื่อนามัยในตำบล 2 แห่ง มีเจ้าหน้าที่อนามัย หัวหน้าสถานื่อนามัยเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของตำบลเสมอ มีวัด 4 แห่ง วัดทั้ง 4 วัดมีประวัติความเป็นมาที่เป็นทุนให้คนเข้ามาศึกษาและสามารถพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ เช่น วัดดาวโต่งมีพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน มีหลวงพ่อธรรมจักรที่ผู้คนนับถือ วัดนางตะเคียนมีประวัติศาสตร์ความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นวัดเก่าแก่ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีพระประธานในโบสถ์ปางมารวิชัย เป็นต้น นอกจากนี้แล้วตำบลคลองเขินยังมีทุน ที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐราชการ ในเชิงของการให้ความรู้พัฒนาด้านอาชีพ สุขภาพ การศึกษานอกโรงเรียน การสนับสนุนทุนเป็นเงินในการดำเนินโครงการต่าง ๆ เช่นเดียวกับตำบลต่าง ๆ ทั่วไป

การพัฒนาของตำบลนั้น ก่อนปี 2544 สภาพการพัฒนาเป็นไปตามแผนงานโครงการของหน่วยราชการที่เข้ามาดำเนินการจัดทำโครงการ ในเรื่องกลุ่มสตรี กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเกษตร ซึ่งประชาชนก็เข้ามาใช้บริการจากทางหน่วยงานต่าง ๆ ที่ต่างกลุ่มต่างดำเนินการ ปัญหาภาพรวมของตำบลยังขาดผู้นำที่จะผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่ม พี่พวกันร่วมแก้ปัญหาของชุมชนร่วมกัน จนช่วงปี 2542 ที่รัฐบาลมีนโยบายให้เกิดประชาคมจังหวัด จังหวัดสมุทรสงคราม จึงเกิดการขับเคลื่อนประชาคมจังหวัด เกิดแกนนำภาคส่วนต่าง ๆ มารวมตัวกันเป็นประชาคมคนรักแม่กลอง ทำเรื่องปัญหาสาธารณะซึ่งประสบความสำเร็จ ผู้ที่เป็นแกนเชื่อมประสานให้เกิดประชาคมคนรักแม่กลอง คือ นางสาวอุษา เทียนทอง ซึ่งมีบ้านเกิดอยู่ที่ตำบลคลองเขิน ซึ่งก่อนหน้านี้ยังไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมใด ๆ ในตำบลเพียงแต่รู้ความเคลื่อนไหวในตำบลบ้างจากการที่บิดาเป็นครูที่โรงเรียนหลังจากเกษียณก็ยังมีกิจกรรมกับทางวัดและตำบลในเรื่องผู้สูงอายุ แต่เมื่อได้เข้าไปเรียนรู้การทำกิจกรรมกับองค์กรต่าง ๆ ในเรื่องเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การเป็นผู้นำรับผิดชอบเชื่อมประสานจังหวัดในเขตภาคกลางให้เกิดประชาคมจังหวัด การได้เข้ารับการฝึกอบรมพัฒนาในเรื่องการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง เป็นการสร้างภูมิปัญญา และซึมซับความคิด ทักษะคติ อุทิศการณ์ในเรื่องชุมชนต้องเข้มแข็ง ชุมชนต้องมีศักดิ์ศรี ต้องพึ่งตนเองได้

และเริ่มคิดถึงตำบลคลองเขิน ซึ่งเป็นตำบลบ้านเกิดและเป็นที่ตั้งบ้านที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน จึงคิดว่าทำไมเราจึงไปเป็นวิทยากรสร้างการเรียนรู้เรื่องชุมชนเข้มแข็งให้กับตำบลต่าง ๆ ทั่วทุกภูมิภาค แล้วทำไมไม่มาดำเนินการที่ ตำบลบ้านเกิดบ้าง จึงเริ่มต้นเข้ามาสร้างการมีส่วนร่วมในตำบล โดยการประสานงานกับหัวหน้ากลุ่มอาชีพ กลุ่มองค์กรต่าง ๆ หรือบุคคลที่มีบุคลิกที่ใฝ่เรียนรู้ ใฝ่ใจทำงานเพื่อส่วนรวม เข้าร่วมประชุมร่วมกันเป็นครั้งแรก โดยใช้เวทีสาธารณะเข้ามาดำเนินการได้ผลเป็นอย่างดี หลายคนเกิดความรู้สึกว่าใช่เลยที่ตำบลของเราจะต้องมีการขับเคลื่อน เรื่องการมีส่วนร่วมของผู้คนให้มากขึ้น หลังจากวันนั้น การจัดเวทีประชาคมสัญจรจึงเกิดขึ้น และเมื่อรัฐบาลมีโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน ตำบลละหนึ่งล้าน ต้องมาจากงานการวิเคราะห์ข้อมูล สภาพปัญหาและความต้องการของตำบลจากการทำเวทีสัญจร ตำบลคลองเขินจึงได้เกิดโครงการกระจายไปตามกลุ่มโซนของตำบล 4 โครงการ ในกระบวนการชักชวนให้มีการทำเวทีประชาคมที่เน้นให้เกิดการเรียนรู้ ข้อมูลหมู่บ้านตำบลร่วมกันนี้ทำให้เกิดผู้นำแต่ละหมู่บ้าน มาร่วมเวทีกันอย่างต่อเนื่องจนนางสาวอุษา เทียนทอง ได้รับเลือกให้เป็นผู้ประสานงานองค์กรชุมชนตำบล (ศอชต.) ที่หน่วยงานพัฒนาชุมชนสนับสนุนให้เกิดนั้น จากโอกาสครั้งนั้น ประกอบกับที่นางสาวอุษา เทียนทอง มีส่วนร่วมการเป็นโครงการขับเคลื่อนให้เกิดการสร้างการเรียนรู้การจัดทำแผนแม่บทชุมชน ตามนโยบายรัฐบาล ในช่วงปี 2546-2547 ตำบลคลองเขินจึงมีการดำเนินการสร้างการเรียนรู้การจัดทำแผนแม่บทชุมชนขึ้น โดยมีการทำเวที เก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลจากแต่ละหมู่บ้านมารวมกันเป็นข้อมูลตำบล เกิดแผนแม่บทชุมชนตำบลครั้งแรก ปี 2548 หลังจากนั้นจึงเกิดกิจกรรมนำโครงการจากแผนแม่บทมาดำเนินการต่อหลายโครงการ เช่น การฟื้นฟูวัฒนธรรมพื้นบ้าน การเกิดกลุ่มอาชีพทำขนม กลุ่มทำน้ำพริก กลุ่มทำน้ำตาลปลอดสารเคมี การเกิดกลุ่มสวัสดิการชุมชน โดยเฉพาะการฟื้นฟูอาชีพ การทำน้ำตาลมะพร้าวที่เริ่มต้นจากการวิเคราะห์ปัญหาคนทำน้ำตาลน้อยลงเพราะอะไร การร่วมคิดดำเนินการปรับปรุงพันธุ์มะพร้าว และวิธีการปลูกมะพร้าวใหม่ให้ต้นไม่สูงเร็ว การรวมกลุ่มทำน้ำตาลมะพร้าวแท้ การรวมกลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุ การสร้างการเรียนรู้การบริหารจัดการกลุ่มให้เข้มแข็ง ซึ่งลักษณะการดำเนินงานเช่นนั้น คือ การมีผู้นำจากหมู่บ้าน จากกลุ่มต่าง ๆ มาร่วมประชุมกัน ทุกวันที่ 19 ของเดือนตั้งแต่ปี 2547 จนถึงปัจจุบันเป็นเวลา 6 ปี โดยหมุนเวียนไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ เวทีประชุมประจำเดือนเช่นนี้เป็นทุนสำหรับตำบลที่สามารถดำเนินการโครงการกิจกรรมต่าง ๆ ที่เข้ามาในตำบลได้ เพราะมีเวทีพูดคุยกันของคนในตำบลเป็นประจำ และกิจกรรมต่าง ๆ ก็มีผู้นำในการปฏิบัติเป็นรูปธรรมจนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการให้เป็นตำบลตัวอย่างของตำบลที่เดินตามรอยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่หมู่ 7 ตำบลคลองเขิน แต่ลักษณะเช่นนี้เป็นลักษณะ

การมีสภาในชุมชนโดยธรรมชาติ ดังนั้น เมื่อมี พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชนตำบลขึ้น ตำบลคลองเขิน จึงเป็นตำบลหนึ่งใน 12 ตำบลแรกของจังหวัดสมุทรสงครามที่จัดตั้งเป็น สภาองค์กรชุมชนตำบล

การจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลคลองเขิน

เมื่อสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน มีแผนการสนับสนุนให้จังหวัดสมุทรสงครามได้ดำเนินการขับเคลื่อนให้เกิดการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลให้ได้อย่างน้อย 10 ตำบล ให้ทันในเดือนสิงหาคม 2551 เพราะมีเงื่อนไขเรื่องสภาพพัฒนาการเมืองที่จะต้องมีส่วนร่วมหนึ่งมาจากสภาองค์กรชุมชนตำบล ตำบลคลองเขินจึงมีการนำเรื่องนี้เข้าสู่เวทีประชุมประจำเดือนในเดือนเมษายน 2551 เพื่อทำความเข้าใจกระบวนการจัดตั้งกลุ่มองค์กรในหมู่บ้าน และกลุ่มเครือข่ายตำบลแล้วแบ่งหน้าที่กันดำเนินการให้เกิดการจัดตั้งของแต่ละหมู่บ้านในเดือนพฤษภาคม นำข้อมูลความก้าวหน้ามาพูดคุยกันว่าแต่ละหมู่บ้านได้มีการจัดตั้งกลุ่มอะไรกันมาบ้าง และทบทวนข้อมูลทำความเข้าใจผู้แทนให้แต่ละหมู่บ้านเลือกผู้แทนของกลุ่มต่าง ๆ ให้เหลือ 4 คนที่จะเข้ามาร่วมเป็นกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบล วันที่ 19 มิถุนายน ประชุมใหญ่อีก 1 ครั้งในเรื่องการชี้แจงโครงสร้างสภาองค์กรชุมชนตำบล เพื่อกำหนดรายชื่อบุคคลที่เข้ามาเป็นกรรมการสภาฯ ของแต่ละหมู่บ้าน และของกลุ่มที่เป็นเครือข่ายตำบล การเสนอชื่อผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน และที่ปรึกษา วันที่ 19 กรกฎาคม มีการประชุมเรื่องโครงสร้างสภาฯ อีกครั้งเพื่อกำหนดบุคคลที่จะทำหน้าที่เป็นประธานสภาฯ รองประธานสภาฯ เลขาธิการสภาฯ และตำแหน่งอื่น ๆ ของจำนวนคณะกรรมการของตำบล ซึ่งมีจำนวนรวม 39 คน (ผู้แทนชุมชนมี 34 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน) และเสนอชื่อผู้ที่จะเป็นผู้แทนไปร่วมประชุมคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลจังหวัด 2 คน ผลปรากฏว่า

นางสาวอุษา เทียนทอง	ประธานสภา และเป็นตัวแทนไปประชุมกับ 12 ตำบลของจังหวัด และได้รับเลือกเป็นตัวแทนไปเป็นกรรมการร่วมประชุมระดับชาติ
นางหวาน ประสงค์สุข	รองประธานสภาคนที่ 1
นางละม้าย เทพศิริ	รองประธานสภาคนที่ 2
นางมะลิ ประสงค์สุข	เลขาธิการสภา และเป็นตัวแทนไปประชุมกับ 12 ตำบลของจังหวัด
นายสมบัติ ชลิ่งสุ	ผู้ช่วยเลขาธิการสภา

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบล

1. มีการประชุมร่วมกันทุกวันที่ 19 ของเดือน
2. ให้ผู้แทนจากกลุ่มต่าง ๆ ของหมู่บ้านและเครือข่าย ศึกษาข้อมูลหมู่บ้าน ข้อมูลของกลุ่มปัญหา ความต้องการเพื่อนำเข้าสู่การประชุมของตำบล
3. ให้ผู้แทนที่มาจากแต่ละหมู่บ้าน นำข้อมูลที่ได้จากการประชุมสภาไปขยายความรู้ให้กับสมาชิกกลุ่มหรือบุคคลในหมู่บ้าน
4. ให้นำเสนอข้อมูลจากการประชุมให้คณะกรรมการหมู่บ้านได้รับทราบ หากผู้ใดเป็นคณะกรรมการหมู่บ้านควรนำเสนอกระบวนการประชาคมสภา ปัญหาของกลุ่มความต้องการของกลุ่ม ให้ที่ประชุมกรรมการหมู่บ้านได้นำไปสู่การพูดคุย มีข้อสรุปข้อตกลงร่วมกัน
5. นำข้อมูลจากการประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้านมาสรุปรวมเป็นข้อมูลรวมของตำบล เพื่อให้เกิดกระบวนการเชื่อมโยงข้อมูลและกิจกรรมของตำบลเป็นองค์รวม
6. จัดทำแผนปฏิบัติการของสภาฯ และแผนแม่บทชุมชน ประสานกับแผน อบต.
7. ปฏิบัติการตามภารกิจหน้าที่ใน พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชน

กิจกรรมที่สำคัญที่สภาองค์กรชุมชนตำบลดำเนินการหลังจากจัดแจ้ง

1. การฟื้นฟูการเล่นพื้นบ้านของตำบล ที่จัดในช่วงวันสงกรานต์ของวัดในตำบล 3 วัด
2. การขับเคลื่อนกลุ่มสวัสดิการชุมชนตำบลคลองเขิน ซึ่งดำเนินการ โดยรูปแบบประชาคมตำบลมาก่อนหน้าการจัดตั้งสภา จนสามารถจัดตั้งได้ในเดือนมกราคม 2551 แต่หลังจากจัดแจ้งแล้ว กลุ่มสวัสดิการชุมชนตำบลเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบลประจำเดือน

3. จัดทำกิจกรรมต่าง ๆ ต่อเนื่องจากที่ดำเนินการมาแล้ว โดยมีแผนการพัฒนาให้เกิดการเมืองภาคประชาชนในตำบล โดยเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมดังนี้

(1) มีแผนการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ตำบล ให้เกิดการเป็นศูนย์กลางการเป็นเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ของกลุ่มต่าง ๆ เป็นศูนย์รวมข้อมูลของสภาพแวดล้อมทรัพยากรตำบล ซึ่งสถานที่ได้ประสานงานกับเจ้าอาวาสวัดดาวโด่งไว้แล้ว

(2) มีการพัฒนาฐานข้อมูลท้องถิ่น ซึ่งได้ดำเนินการจัดทำไว้แล้ว แต่ต้องมีการลำดับข้อมูลบางอย่างเพิ่มเติมให้เป็นปัจจุบัน และจะนำไปเสนอศูนย์เรียนรู้ของตำบล

(3) การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ของสภาฯ เพื่อเชื่อมประสานกับหน่วยงานต่าง ๆ และ อบต. ซึ่งจะเริ่มต้นจากการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย วิธีการดำเนินการให้เป็นรูปธรรม มีการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จร่วมกัน

(4) การประชาสัมพันธ์การทำงานของสภา ให้คนในตำบลได้รับทราบ ให้ อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่ไม่ได้เข้าร่วมประชาสังคมได้ทราบเพื่อเข้าใจและให้การสนับสนุนในการเข้าร่วมสภา

(5) ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ในการทำงานที่จะทำให้สภาเป็นศูนย์รวมข้อมูลเป็นศูนย์ประสานงานภาคประชาชน ร่วมกับ อบต. จะได้เริ่มลดการทำงานที่ซ้ำซ้อนต่างคนต่างทำ

(6) พัฒนาคณะกรรมการสภาให้เป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลง เข้าใจ และปฏิบัติเป็นประชาธิปไตย และการเมืองภาคประชาชน

ความคาดหวังของการเข้าร่วมปฏิบัติการสร้างนวัตกรรมการเมืองภาคประชาชน

จากการดำเนินการในลักษณะการเป็นสภาทั้งก่อนการจัดตั้ง และเมื่อจัดตั้งแล้ว ได้เรียนรู้วิธีทำให้คนที่เข้าร่วมเวทีมีความตั้งใจที่เข้าร่วมเวทีอย่างต่อเนื่อง โดยผู้ทำหน้าที่จัดกระบวนการประชาคมจะหมุนเวียนกันไปเดือนละ 1 หมู่บ้านที่แกนนำของหมู่บ้านจะเป็นเจ้าภาพในการจัดเวที ทีมคณะกรรมการจากกลุ่มต่าง ๆ หัวหน้าสถานีอนามัย ประธานสภา จะร่วมกันจัดวาระการพูดคุย แต่ปัญหาคือคณะกรรมการสภา จะมีบุคลิกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มหนึ่งมีความเป็นผู้นำของกลุ่มองค์กรตนเอง เพราะผ่านระบบการเรียนรู้ร่วมกันมานานตั้งแต่ปี 2547 เป็นต้นมา มีอยู่ประมาณ 10 คนที่มักจะได้ไปฝึกอบรมจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เป็นผู้จัด เพราะกรรมการมักจะสวมหมวกหลายใบ ซึ่งการไปอบรมก็ได้เรียนรู้กระบวนการเกี่ยวกับการขับเคลื่อนให้ชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งเมื่อมีการประชุมสภาก็ทำให้สามารถแสดงความคิดเห็นได้ดี แต่ยังไม่เคยแสดงบทบาทการเป็นผู้ดำเนินการในลักษณะการเป็นวิทยากรกระบวนการที่นำกระบวนการประชุมที่ทำให้ผู้เข้าร่วมมีกระบวนการพึ่งตนเอง การคิดวิเคราะห์ข้อมูลตำบลอย่างมีวิจักษณ์ญาณที่จะนำไปสู่การคิดโครงการ/กิจกรรมที่เป็นเรื่องแก้ปัญหาสาธารณะร่วมกัน เพราะที่ไปอบรมมามากจะอบรมทีละเรื่องแยกกันเป็นเรื่อง ๆ ไม่ได้ต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน และอีกกลุ่มที่เข้ามาเป็นคณะกรรมการสภาจากการเป็นตัวแทนกลุ่มองค์กรต่าง ๆ แล้วเข้ามาร่วมประชุมประจำเดือนใหม่ จึงยังไม่เข้าใจบทบาทของการเป็นผู้นำ ที่จะต้องทำงานอย่างมีส่วนร่วม คือ ร่วมคิดร่วมปฏิบัติ หลังจากมาร่วมประชุมในเวทีสภาแล้วต้องไปพัฒนากลุ่มองค์กรของตนเองให้ทำงานในลักษณะการเป็นประชาธิปไตย การร่วมคิดถึงประโยชน์ส่วนรวม ดังนั้นความคาดหวังของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบล คือ ต้องการฝึกผู้นำของสภาให้มีความสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ได้ มีความสามารถทำงานร่วมกันเป็นทีม มีแผนของสภาที่มีกิจกรรมที่มีผลต่อประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสามารถเสนอเข้าสู่การประชุมสภาของ อบต. ได้ในนามภาคประชาชน ซึ่งการจะสามารถดำเนินการได้นั้น ต้องมีปัจจัยที่สำคัญ คือ

(1) คณะกรรมการสภาฯ ต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ จากเดิมที่ยังพึ่งหน่วยงานรัฐ มาเป็นคิดและปฏิบัติพึ่งพาตนเอง สร้างทุนให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้

(2) คณะกรรมการสภาฯ ต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งเรื่องการคิดเป็นระบบ การปฏิบัติหน้าที่เพื่อส่วนรวม การจัดทำเวทีประชาคม ความสามารถในการสื่อสาร การพัฒนาการพูดในที่สาธารณะ

(3) การมีผู้นำหน้าที่ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของกรรมการสภาฯ อย่างต่อเนื่อง และสร้างคนรุ่นใหม่มาร่วมเรียนรู้ และหากระบวนการเรียนรู้ใหม่ ๆ มาเพิ่มให้มากขึ้น

(4) หน่วยงานท้องถิ่นต้องเข้าใจบทบาทสภาฯ แล้วร่วมมือกันให้สภาฯ เข้มแข็ง และให้การสนับสนุนให้มีความสามารถดำเนินการได้อย่างยั่งยืน

(5) ต้องมีงบประมาณสนับสนุนให้มีการพัฒนาสภาฯ แล้วนำความรู้ไปปฏิบัติการจนสามารถเป็นผู้นำในการขับเคลื่อนสภาฯ ให้มีบทบาทการเมืองภาคประชาชน และการพัฒนากลุ่มองค์กรต่าง ๆ ของตำบล

(6) ต้องมีเทคโนโลยีและผู้ใช้เทคโนโลยีที่ชำนาญการ เพื่อช่วยให้เกิดการบริหารจัดการสภาฯ ได้อย่างเป็นระบบ รวดเร็ว ถูกต้อง และช่วยให้เกิดการเรียนรู้ในการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ

คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลคลองเขิน จึงเข้าร่วมการปฏิบัติการนำร่องการสร้างนวัตกรรมการเมืองภาคประชาชน เพื่อหวังว่าสภาองค์กรชุมชนตำบลคลองเขินจะเกิดสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นคือ

(1) คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลจะมีความเข้าใจการทำงานร่วมกันในลักษณะประชาธิปไตย

(2) คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนเห็นประโยชน์และมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของการเป็นคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน การเมืองภาคประชาชน

(3) คณะกรรมการสภาฯ มีแนวคิดแนวปฏิบัติในการพึ่งพาตนเอง

(4) คณะกรรมการมีความสามารถในการกำหนดการประชุมสภาฯ การมีบทบาทหน้าที่ในการสื่อสารให้เกิดการมีส่วนร่วมคิดร่วมปฏิบัติในการประชุมสภาฯ และงานที่คณะกรรมการสภาฯ ต้องดำเนินการร่วมกัน

(5) คณะกรรมการสภาฯ จะมีความรู้ความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูล การกำหนดอนาคต การคิดโครงการกิจกรรมที่เป็นการแก้ปัญหาและความต้องการของคนในตำบล เกิดการปฏิบัติการในกิจกรรมที่เป็นเรื่องของส่วนรวมร่วมกัน

การปฏิบัติการเรียนรู้ของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลคลองเขิน หลังการเรียนรู้เวทีรวม 3 ตำบล

การประชุมสภาครั้งที่ 1 วันที่ 6 พฤศจิกายน 2552

การเตรียมการ

หลังจากคณะแกนนำสภาองค์กรชุมชนได้ไปพัฒนาภาวะผู้นำ เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม 2552 มาแล้ว ก่อนการประชุมสภา ได้มีการนัดหมายวางแผนการจัดประชุมสภาร่วมกัน ณ บ้าน พ.ท.องอาจ อินทรสุนทร (ร้าน ส.ส้มตำ หมู่ 2 ต.คลองเขิน อ.เมืองสมุทรสงคราม จ.สมุทรสงคราม) ในวันที่ 5 พฤศจิกายน 2552 เวลา 16.00 น.

กระบวนการคิดวางแผนร่วมกันของผู้เข้ารับการอบรม พบว่าในระยะแรกยังไม่เข้าใจเรื่อง การกำหนดการประชุมที่มีฐานคิดแต่ละวาระทำอะไร มีความเป็นมาอย่างไร มีความเชื่อมโยงกันอย่างไรในการประชุมแต่ละครั้ง ซึ่งแท้จริงแล้วทุกคนมีประสบการณ์การประชุมตามวาระ แต่ไม่เคยมีส่วนร่วมการคิดวาระการประชุมด้วยตนเอง ผู้วิจัยได้สร้างการเรียนรู้เพิ่มเติมในการเตรียมการ โดยใช้วิธีการตั้งคำถามให้ทีมวิทยากรแกนนำได้ร่วมคิดร่วมเสนอคำตอบ ดังนี้

1. จะเริ่มต้นเปิดประชุมอย่างไร
2. แล้วใครจะทำหน้าที่ในการเปิดการประชุม
3. จะชี้แจงผู้เข้าร่วมประชุมในครั้งนี่ว่าอะไรบ้าง
4. มีเรื่องต่อเนื่องจากเรื่องที่เคยประชุมครั้งที่แล้วในเรื่องอะไรบ้าง
5. แล้วจะมีเรื่องอะไรร่วมกันพิจารณาบ้างหรือไม่
6. จะมีหน่วยงานอื่น ๆ มาแจ้งเรื่องอะไรให้พวกเราทราบบ้างหรือไม่ ถ้ามีจะใช้ช่วงเวลาใด
7. แต่ละกิจกรรมจะให้ผู้เข้าร่วมประชุมมีส่วนร่วมคิดอย่างไร มีกิจกรรมสร้างการมีส่วนร่วมหรือไม่ ใครจะรับดำเนินการ

หรือไม่ ใครจะรับดำเนินการ

ผู้วิจัยฝึกให้เลขาสภาฯ และผู้ช่วยเลขาศาฯ สรุปความคิดเห็นของคณะแกนนำบนกระดาน เวทีการพูดคุย หลังจากมีข้อยุติการคิดแต่ละหัวข้อแล้วจึงสรุปออกมาเป็นกำหนดการประชุมได้

12.30 – 13.00 น.	ลงทะเบียนผู้เข้าร่วมประชุม มะลิ ประสงค์สุข เตรียมแบบฟอร์มลงทะเบียนด้วย
13.00 – 13.10 น.	การเปิดประชุม พิธีกรนายสมบัติ ชลิ่งสุ เจริญนางหวาน ประสงค์สุข รองประธานสภาฯ กล่าวเปิดประชุม (นายสมบัติ ชลิ่งสุ เตรียมเขียนคำกล่าวเปิดให้)

- 13.10 – 13.20 น. ร้องเพลงชาติ เพลงสดุดีมหาราชา ร่วมกัน ร.ท.สัญญา แยมดวง
ร้องนำ
- 13.20 – 13.50 น. ความสำคัญของสภาองค์กรชุมชนตำบลต่อการพัฒนา
ตำบลคลองเขิน ทบพวนบทบาทคณะกรรมการสภา พิธีกรคือ
นายสมบัติ ชลิ่งสุ เชิญ นางสาวอุษา เทียนทอง ให้ความรู้และ
จัดกระบวนการ
- 13.50 – 14.50 น. การกำหนดเป้าหมายของสภาองค์กรชุมชนตำบลคลองเขิน
โดยการแบ่งกลุ่มให้ร่วมคิด นายพรชัย แสงแก้ว เป็นผู้ดำเนินการ
- 14.50 – 15.50 น. การกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จสภาองค์กรชุมชนตำบล
- 15.50 – 16.00 น. ประเมินผลการประชุม สรุปนัดหมายการประชุมครั้งต่อไป
การเตรียมสถานที่ ขอใช้ห้องประชุมของ อบต.
เป็นสถานที่ประชุม
วิทยากรเตรียมคอมพิวเตอร์ เตรียมสื่อมานำเสนอ
นางมะลิ ประสงค์สุข ประธานเจ้าหน้าที่ อบต.
จัดเตรียมเครื่องเสียง การจัดห้องประชุมเตรียมน้ำดื่ม อาหารว่าง
พท.องอาจ อินทรสุนทร เตรียมกระดาษบุรีฟ ปากกาเคมี
กระดาษกาวย่น
ส่วนการเชิญคณะกรรมการ นายสมบัติ ชลิ่งสุ ได้ทำหนังสือเชิญ
ไปให้กับคณะกรรมการทุกคนแล้ว

วันประชุม วันที่ 6 พฤศจิกายน 2552 ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบล

ในวันประชุม เมื่อถึงเวลานัดหมายมีผู้เดินทางเข้าร่วมประชุม ลงทะเบียน
หน้าห้องประชุม ซึ่งได้ดัดแปลงจากห้องประชุมสภา อบต. โดยการนำโต๊ะออก นำเก้าอี้มาล้อม
เป็นรูปตัว U เมื่อเห็นว่ามีผู้เข้าร่วมประชุมที่ได้เชิญไปแล้วมาเกินเกือบครบ พิธีกรก็ได้ทำหน้าที่ชี้แจง
การประชุมในวันนี้เพื่ออะไร แล้วเชิญนางหวาน ประสงค์สุข เป็นผู้กล่าวเปิดการประชุม โดยให้มี
การประชุมแบบกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน พิธีกรเชิญนางสาวอุษา เทียนทอง เป็นวิทยากรให้
ความรู้เรื่องสภาองค์กรชุมชนตำบล โดยนางสาวอุษา เทียนทอง ใช้สื่อ Power Point ช่วยเป็นสื่อใน
การให้ความรู้ ประกอบการพูดคุย หลังจากนั้นแบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุม คิดในเรื่องเป้าหมายที่
ต้องการให้เกิดขึ้นในตำบล

1. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบล
  2. คนในตำบลใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต
  3. คนในตำบลพึ่งพาตนเองได้
- ตัวชี้วัดความสำเร็จของสภาองค์กรชุมชนตำบลคลองเขิน

1. มีการประชุมร่วมกันทุกเดือน
2. คณะกรรมการมีความสามารถในการทำหน้าที่
3. มีแผนแม่บทชุมชน
4. มีกิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกัน
5. มีข้อมูลของตำบล

ภาพ 18 การประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบลคลองเขิน

การประเมินผลการประชุม

การสอบถามผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 42 คน ด้วยการแจกกระดาษการ์ดให้เขียนสรุปความคิดเห็นรวม

1. สนุกดี ได้คุยกันทุกเดือน
2. ได้รับความรู้จากการมาประชุม
3. อยากเห็นตำบลเข้มแข็ง ไม่มีปัญหาหนี้สิน
4. จะทำหน้าที่ในกลุ่มของตน
5. เข้าใจบทบาทหน้าที่ของสภาองค์กรชุมชนตำบล
6. อยากให้มีคนในตำบลมาร่วมประชุมแบบนี้ให้มาก ๆ

การถอดบทเรียนกระบวนการประชุม

การแสดงความรู้สึกของผู้ดำเนินการจัดประชุมสภาฯ

1. โถงอกที่จัดประชุมได้สำเร็จ (สมบัติ ชลิ่งสุ) ทำหน้าที่ได้ ถ้าฝึกบ่อย ๆ จะเก่ง
2. ยังไม่ค่อยกล้าพูด ต้องมีคนเขียนโพยให้อ่าน (นางหวาน ประสงค์สุข)
3. เข้าใจการจัดประชุมที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม
4. ชอบการประชุมแบบนี้ ทำให้คนได้มีส่วนร่วม
5. ถ้าได้อบรมเพิ่มมากขึ้นจะคล่องยิ่งกว่านี้
6. การทำงานวันนี้ พวกเรามีระบบการทำงานที่ดีขึ้น

การแสดงความคิดเห็นต่อกระบวนการประชุมสภาฯ ผู้เข้าร่วมประชุมมีความสนใจในการได้รับฟังเรื่องสภา มีความเต็มใจและสนุกสนานในการร่วมคิดในกลุ่ม กล้าพูดกล้าแสดงความคิดเห็น การนำเสนอแต่ละกลุ่มสนุกและได้รับความสนใจจากกลุ่มอื่น ๆ บรรยากาศการประชุมสนุกสนาน ไม่เครียด ทุกคนได้แสดงออก เมื่อได้แบ่งกลุ่มคุยกัน ทุกคนมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น ไม่มีความขัดแย้งกัน เป็นบรรยากาศประชาธิปไตย คือ คิดด้วยกัน ฟังกัน ยอมรับความคิดเห็น รวมความคิดเห็นกันได้ เพราะเป็นเรื่องของส่วนรวม ไม่ใช่เรื่องส่วนตัวที่เราต้องการให้เกิดขึ้นเพื่อส่วนรวม

ปัจจัยความสำเร็จเพราะมีการวางแผนในการจัดประชุมมาก่อน จึงมีการเตรียมความพร้อม เตรียมผู้ทำหน้าที่ และเพราะได้ไปฝึกกระบวนการประชุมมาจากตำบลบางนางลี่

งานที่ยังต้องแก้ไข การทำหน้าที่จัดบันทึกความคิดเห็นของแต่ละกลุ่มในการนำเสนอ ยังรวมความคิดไม่เป็น การทำหน้าที่ยังไม่คล่อง ไม่ได้นัดหมายเรื่องให้ไปศึกษาข้อมูลของตำบล

การประชุมสภาครั้งที่ 2 วันที่ 19 ธันวาคม 2552 การวิเคราะห์ข้อมูลหมู่บ้าน
ซึ่งจัดเป็นวันเดียวกับการประชุมประจำเดือนของตำบล

การเตรียมการก่อนวันประชุม

แกนนำที่เข้ารับการอบรมนัดพบกันเพื่อวางแผนการจัดเวทีในวันที่ 16 ธันวาคม 2552 ที่ร้าน ส.สัมตำ ได้คุยกันในเรื่องที่เป็นกิจกรรมของตำบลที่ทำร่วมกันมา และวางแผนการจัดกระบวนการเรียนรู้วันที่ 19 ธันวาคม 2552 ซึ่งใช้หลักการให้ช่วยกันตั้งคำถาม ช่วยกันหาคำตอบว่าวันที่ 19 ธันวาคม 2552 มีกำหนดการอะไรบ้าง ใครจะทำหน้าที่อะไรบ้าง แต่ผู้จัดกระบวนการขอให้ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการ

การแบ่งบทบาทหน้าที่

นายสมบัติ ชลิ่งสุ เชิญคนเข้าร่วมประชุม ทำหนังสือเชิญประชุม และทำหนังสือขอใช้สถานที่ประชุม

นางสุรีย์ ใช้พันธุ์ จัดเตรียมอาหารว่าง อาหารกลางวัน จัดสถานที่ประชุม และลงทะเบียนผู้เข้าร่วมประชุม

นางสาวอุษา เทียนทอง เตรียมสื่อให้ความรู้เรื่องข้อมูล เตรียมคอมพิวเตอร์

พ.ท.องอาจ อินทรสุนทร เตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการประชุม

คณะกรรมการแต่ละหมู่บ้าน เตรียมข้อมูลแผนแม่บทของแต่ละหมู่บ้าน

นายสมบัติ ชลิ่งสุ พิธีกร

นายพรชัย แสงแก้ว จัดกระบวนการกลุ่ม

กำหนดการประชุม

09.00 – 09.10 น. เปิดประชุม โดยนางหวาน ประสงค์สุข รองประธานสภา
ร้องเพลงชาติร่วมกัน

09.10 – 10.00 น. ทบทวนเรื่องที่ทำเนิกรเวทีเดือนที่ผ่านมา การทำความเข้าใจ
คำว่ากระบวนการทัศน์ วิสัยทัศน์

10.00 – 11.00 น. ความสำคัญของข้อมูลหมู่บ้านตำบล แบ่งกลุ่มตามหมู่บ้าน

11.00 – 12.00 น. การวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งตำบล

12.00 – 12.15 น. ประเมินผล นัดหมายการไปร่วมเรียนรู้ที่วัดเกตการาม ต.โรงหีบ
ปิดการเรียนรู้

วันประชุม วันที่ 19 ธันวาคม 2552

มีการเปิดประชุม โดยการยื่นร้องเพลงชาติ

นายพรชัย แสงแก้ว ได้เล่าเรื่องลี้ลับกระบอกดักปลา บางคนบอกว่าเป็นกบ บางคนบอกว่าเป็นเขียด บางคนบอกว่าเป็นคางคก ตั้งคำถามว่า เพราะอะไร เกิดการตอบ และพูดคุยกัน เป็นบรรยากาศแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นายพรชัย แสงแก้ว สรุปว่าเพราะกระบวนการทัศน์ของคนในการคิดแตกต่างกันตามความเคยชินหรือตามความรู้ของตนเอง จากการตั้งคำถาม และมีคำพูดที่ผู้เข้าร่วมประชุมกล่าวออกมาหลายคำที่เกี่ยวกับการเป็นพื้นฐานประชาธิปไตย ที่จะก้าวไปสู่การทำการเมืองภาคประชาชน คือ คำว่า กระบวนทัศน์ วิสัยทัศน์ ทักษะ ความคิดเห็น ผู้วิจัยได้นำแต่ละคำมาตั้งคำถามให้ร่วมกันหาความหมาย มีการจดความคิดเห็นนั้นไว้ที่บอร์ด เมื่อไม่มีใคร

แสดงความคิดเห็นเรื่องนี้แล้ว ผู้วิจัยจึงสรุปความคิดเห็น ซึ่งมีทั้งความเข้าใจที่ตรงและไม่ตรงกับ ความหมาย แต่เมื่อผู้วิจัยได้นำเสนอความหมายแต่ละคำด้วยสื่อ Power Point ที่เตรียม มาแล้ว เปรียบเทียบกับที่เราได้คิดร่วมกัน มีสิ่งที่เหมือนกัน และเพิ่มเติมจากที่ได้คิดร่วมกัน จึงเป็นการทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้ทั้งความรู้ และได้กระบวนการเรียนรู้ว่า ความคิดของทุกคน มีคุณค่า คนมีความคิดแตกต่างได้ แต่ไม่แตกแยก เข้าใจกัน

การแบ่งกลุ่มเพื่อคิดเรื่องข้อมูลตำบลเป็น 4 กลุ่ม เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลของตำบล โดยนำกิจกรรมการจับคู่มาใช้ในการแบ่งกลุ่ม สร้างความสนุก การคิดแก้ปัญหา การทำงานร่วมกัน ในทีม

ประเด็นการคุยร่วมกันในกลุ่ม

1. แผนที่ตำบลคลองเขิน
2. ประวัติตำบลคลองเขิน จำนวนครัวเรือน จำนวนประชากร
3. อาชีพ ทรัพยากร การศึกษา สุขภาพ
4. สภาพแวดล้อมตำบลคลองเขิน การเมืองการปกครอง สภาพสังคม

วิธีการ ให้นำเอกสารเล่มแผนแม่บทชุมชนหมู่บ้านที่นำมาจากแต่ละหมู่บ้านมาศึกษา แล้วหลอมรวมเป็นข้อมูลของตำบล โดยสามารถเพิ่มเติมข้อมูลจากความรู้ ข้อมูลของสมาชิกใน กลุ่มได้ ให้อเวลาในการคิดและการนำเสนอ

กติกางานกลุ่มเลือกประธาน เลือกคนเขียนเป็นหลัก 1 คน เลือกคนนำเสนอความคิด ทุกคนมีคุณค่า ช่วยกันต่อเติมให้เป็นความคิดรวมที่มากขึ้นกว่าความคิดของคนเพียงคนเดียว

บรรยากาศของการคิดด้วยกันในกลุ่มเป็นไปอย่างตั้งใจ ทำให้ผลงานออกมาสำเร็จมี การอ่านข้อมูลจากเอกสารแผนแม่บทหมู่บ้าน การแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมจากประสบการณ์ที่ ตนเองมีอยู่เพราะอยู่กับข้อมูลจริง มีการโต้เถียงกันบ้างแบบสนุก ๆ เป็นบรรยากาศของการทำงาน ร่วมกัน

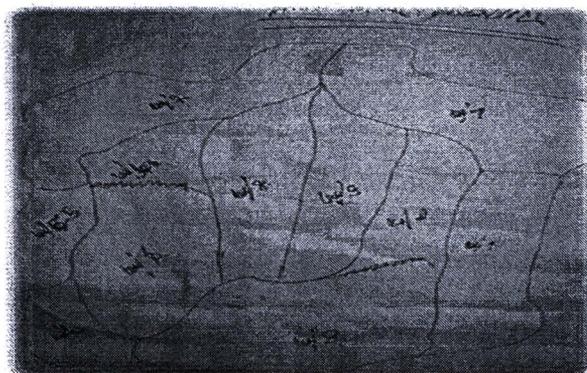

ภาพ 19 การร่วมคิดของคณะกรรมการสภาฯ ในการประชุมวิเคราะห์ข้อมูลของตำบลคลองเขิน

การนำเสนอ เมื่อได้เวลาของการนำเสนอแต่ละกลุ่มนำเสนอข้อมูลที่ตนเองได้คิดร่วมกัน ทุกกลุ่มจะหยุดทำงานกลุ่ม รับฟังข้อมูลที่เพื่อนแต่ละกลุ่มนำเสนอ แล้วช่วยกันต่อเติมให้สมบูรณ์

การนำเสนอข้อมูลส่วนมากเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้วิเคราะห์กันแล้วในกลุ่มที่สะท้อนให้เห็นถึงความภาคภูมิใจในตำบลของตนที่มีสิ่งดี ๆ เป็นทุนของตำบล พร้อมกับความห่วงใยในบางเรื่องที่เป็นปัญหา จึงนำเสนอถึงความต้องการให้เกิดการแก้ไขปัญหานั้นด้วยดังข้อมูลที่แต่ละกลุ่มได้นำเสนอ

กลุ่มที่ 1 การเขียนแผนที่ เมื่อนำเสนอ ผู้เข้าร่วมประชุมยอมรับว่าการเขียนพื้นที่ติดต่อของแต่ละหมู่บ้านถูกต้อง เมื่อเติมรายละเอียดที่ตั้งต่าง ๆ ลงไปจะเป็นแผนที่จากพวกเราชาวสภาฯ ได้

ภาพ 20 แผนที่ตำบลจากฝีมือของคณะกรรมการสภาฯ ตำบลคลองเขิน

กลุ่มที่ 2 สภาพภูมิประเทศ

ตำบลคลองเงินมีคลองลำปะโดงจำนวนมาก เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำมีพื้นที่สูง พื้นที่ต่ำไม่เท่ากัน บางแหล่งดินและลึกลับ ไม่เหมาะสมกับการเดินทางทางเรือ ต่อมาได้มีการขุดคลองที่ตื้นเขินให้สัญจรได้ สภาพดินเหมาะกับการทำการเกษตร ทำสวนมะพร้าว ขุดเป็นร่องสวนปลูกผักริมร่องสวนได้ แต่ไม่ค่อยปลูกเพราะมีรากมะพร้าวเต็มร่องสวน

กลุ่มที่ 3

3.1 สภาพแวดล้อม

- ดูแลแม่น้ำลำคลองให้สะอาด มีการขุดลอกคูคลอง
- ตัดแต่งต้นไม้สองฝั่งคลอง
- ตัดแต่งต้นไม้ ต้นหญ้าริมถนน เพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์
- สร้างสวนสุขภาพ เพื่อให้ร่างกายแข็งแรง

3.2 การเมืองการปกครอง

- รณรงค์ให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้ง
- เลือกผู้นำของชุมชนที่มีความรัก ความสามัคคี ชุมชนให้ความร่วมมือ

มีความสำนึกในส่วนรวม

3.3 สังคม

- ดูแลเรื่องเยาวชน คนชรา ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ดูแลเรื่องยาเสพติด
- ประชาชนไม่ฟุ่มเฟือย มีความสัมพันธ์ในลักษณะเครือญาติ
- ประชาชนประกอบอาชีพเกษตรกรรม
- มีการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทุกเดือน

กลุ่มที่ 3 นี้แสดงถึงเจตนารมณ์ที่เป็นการเมืองภาคประชาชน หลังจากทิวเคราะห์สภาพแวดล้อมในตำบลที่เห็นเป็นอยู่ประจำ

กลุ่มที่ 4

1.1 ทรัพยากร มีลำคลองลำปะโดง มีดินมะพร้าว กล้วย ส้มโอ มีสัตว์น้ำ เช่น ปลา กุ้ง ปู มีอากาศที่ร่มรื่น

1.2 การศึกษา มีโรงเรียน 2 แห่ง (เดิม 3 แห่ง ถูกยุบไป 1 แห่ง คือ โรงเรียนวัดศรีศรัทธาธรรม เพราะนักเรียนน้อยลง) คือ โรงเรียนวัดดาวโต่ง โรงเรียนวัดปากลาด มีศูนย์เรียนรู้ชุมชน มี กศน.ตำบล มีการอบรมคุณธรรมจริยธรรมที่วัด

1.3 สุขภาพ มีสถานีนอนามัย 2 แห่ง คือ วัดดาวโคง วัดปากลัด มี อสม. คอยดูแลให้คำปรึกษา มีการอบรมด้านสุขภาพของผู้สูงอายุและเด็กทุกเดือน

จากการนำเสนอข้อมูลตามประเด็น ถึงแม้จะไม่ได้ข้อมูลที่ละเอียดครบถ้วน แต่ได้กระบวนการทำงานร่วมกัน ได้ความรู้ถึงการดำเนินงานเพื่อส่วนรวมร่วมกัน

หลังจากแต่ละกลุ่มนำเสนอแล้วได้มีการพูดคุยกันถึงงานที่สภาองค์กรชุมชนต้องร่วมกัน ต่อเนื่องจากนี้ไป คือ การมีส่วนร่วมคิดว่าอนาคตบ้านเราจะเป็นอย่างไร นั่นคือการมีวิสัยทัศน์ซึ่งจะไปเข้ารับการเรียนรู้ร่วมกับอีก 2 ตำบลนำร่อง

การประชุมของคณะกรรมการสวัสดิการชุมชนตำบล นำเสนอผลการดำเนินงานประจำเดือน นำเสนอข้อมูลรายรับรายจ่ายของสวัสดิการ และแผนการนำเสนอข้อมูลสวัสดิการตำบลคลองเงินเพื่อให้รัฐบาลสมทบคนละ 1 บาท ตามที่รัฐบาลให้การสนับสนุน

การปิดประชุม ใช้กิจกรรมร้องเพลงคำสัญญา โดยขึ้นเนื้อเพลงให้ดูแล้วร้องร่วมกัน ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมร้องเพลงอย่างมีพลังตามเนื้อเพลง เป็นบรรยากาศที่ทุกคนให้ความสำคัญกับกิจกรรมที่คิดและปฏิบัติร่วมกัน

การประเมินผลการประชุม

แจกกระดาษคนละ 1 แผ่น ให้เขียนความคิดเห็นต่อการประชุมในวันนี้ เป็นการประเมินผลการเรียนรู้เวทีที่ 2

จากผลการประเมิน ผู้เข้าร่วมประชุมรู้สึกพึงพอใจมากกับกระบวนการประชุม ได้ความรู้ ได้การมีส่วนร่วม ได้สนุก ได้สาระดีมาก ผู้เข้าร่วมประชุมพร้อมเพียง สามัคคี มีความเข้าใจในปัญหา ความรู้ที่ได้ในเรื่องแผนแม่บท เรื่องกระบวนการทัศน์ เรื่องวิสัยทัศน์

ถอดบทเรียนการประชุมสภาฯ ครั้งที่ 2

ทีมจัดกระบวนการมีความชำนาญมากขึ้น มีความชัดเจนที่จะเป็นผู้ดูแลกลุ่มต่าง ๆ มากขึ้น กระบวนการที่ดี มีความต่อเนื่อง ผู้เข้าร่วมประชุมมีความคิดดี ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนกัน

ปัจจัยความสำเร็จ มีการเตรียมการที่ดี มีความชำนาญการมากขึ้น เพราะได้ปฏิบัติบ่อย ๆ มีการอบรมเพิ่มเติมทำให้ชัดเจนขึ้น

สิ่งที่ภูมิใจ สามารถให้คำปรึกษาการคิดของกลุ่มย่อย การเป็นผู้ดำเนินการการประชุม

สิ่งที่ต้องแก้ไขปรับปรุง เพิ่มเติมความรู้ในการเป็นผู้ดูแลกลุ่มย่อย

การประชุมสภาครั้งที่ 3 วันที่ 8 มกราคม 2553 การปฏิบัติการหลังการอบรม เรื่องการสร้างวิสัยทัศน์และกระบวนการตัดสินใจเลือกโครงการอย่างมีวิจากรณญาณ

การเตรียมการ

นัดหมายแกนนำผู้เข้ารับการอบรมเตรียมการจัดเวทีการจัดทำแผน และโครงการอย่างมี
วิจากรณญาณ นัดหมายหมู่บ้านละ 1 คน ณ ศาลาวัดดาวโด่ง วันที่ 5 มกราคม 2553

ใช้วิธีการกำหนดการ โดยการตั้งคำถามว่า วันที่ประชุม คือ วันที่ 8 มกราคม 2553
มีวัตถุประสงค์ทำอะไร มีจุดมุ่งหมายว่าจะได้อย่างไร

คำตอบ คือ เพื่อร่วมกันคิดต่อเนื่องจากการอบรมถึงวิสัยทัศน์ เป้าหมาย โครงการของ
ตำบลที่จะดำเนินการร่วมกัน โดยมีเป้าหมายว่าจะได้โครงการที่สภาฯ จะขับเคลื่อนให้เป็นรูปธรรม
1 โครงการ และได้โครงการที่จะเสนอเข้าแผนของ อบต.

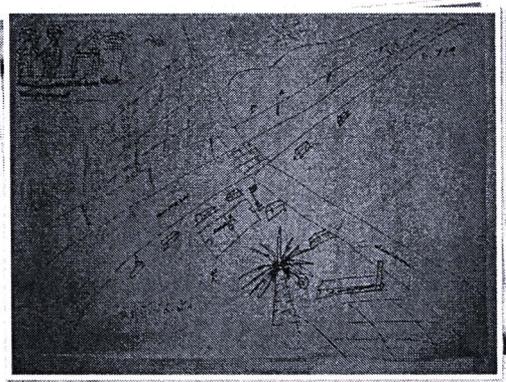
กำหนดการประชุม

- 09.00 – 09.15 น. เปิดการประชุม ด้วยการนิมนต์หลวงพ่อดาวโด่งให้พร
- 09.15 – 09.30 น. ประธานสภา กล่าวเปิดประชุม และชี้แจงจุดประสงค์และเป้าหมาย
การประชุม
- 09.30 – 10.30 น. แบ่งกลุ่ม
  - กลุ่มที่ 1 เขียนวิสัยทัศน์จากที่คิดร่วมกันที่โรงหีบให้สมบูรณ์
  - กลุ่มที่ 2 เขียนจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค ให้ครบถ้วนทุกด้าน
  - กลุ่มที่ 3 เขียนยุทธศาสตร์ให้ชัดเจน
  - กลุ่มที่ 4 เขียนเรื่องที่ห่วงใยให้ชัดเจน
- 10.30 – 11.00 น. นำเสนอ ช่วยกันเติมเต็ม
- 11.00 – 12.00 น. เขียนแผนการทำกิจกรรมของสภาองค์กรชุมชนตำบล/ ปิดประชุม

การเตรียมการ ได้มีการติดต่อสถานที่ที่วัดดาวโด่งไว้แล้ว ในวันประชุมมีทีมจากสภา
มาช่วยกันจัดสถานที่ จัดเก้าอี้ ยกกระดานมาไว้หน้าเวทีการประชุมประธาน การติดตั้งเครื่องเสียง
การเตรียมไฟฟ้าเพื่อใช้คอมพิวเตอร์ โปรเจคเตอร์ ในการนำเสนอข้อมูล มอบแกนนำหมู่บ้าน 5
ประธานเรื่องอาหารว่าง/อาหารกลางวันสำหรับผู้เข้าร่วมประชุม พ.ท.องอาจ เตรียมความพร้อม
เรื่องวัสดุอุปกรณ์ วิทยากรเตรียมการประเมินผลการเข้าร่วมประชุม

วันประชุม วันที่ 8 มกราคม 2553 ณ ศาลาวัดดาวโด่ง

กระบวนการเป็นไปตามแผนที่เตรียมไว้ โดยการให้ความสำคัญกับการคิดและเขียนของแต่ละกลุ่ม โดยในการแบ่งกลุ่ม จะให้มีผู้ที่สามารถเขียนหนังสือได้คล่องรู้จักการใช้คำที่เชื่อมต่อกันได้ให้อยู่ประจำทุกกลุ่ม เพื่อช่วยให้เกิดการเรียนรู้แบบเพื่อนสอนเพื่อนเป็นแนวระนาบ

ภาพ 21 การร่วมคิดวิสัยทัศน์จากความคิดของคณะกรรมการสภาฯ ตำบลคลองเงิน

ผลจากการคิดร่วมกัน ได้วิสัยทัศน์ของตำบลว่า **สิ่งแวดล้อมยั่งยืน เศรษฐกิจมั่นคง ชุมชนพึ่งตนเอง**

ผลจากการวิเคราะห์ SWOT

จุดแข็ง	โอกาส
<ul style="list-style-type: none"> - มีภูมิปัญญาด้านการเกษตร อาหาร ดนตรี - มีกลุ่มผู้สูงอายุที่มีกิจกรรมทุกเดือน - มีหมู่บ้านนำร่องเศรษฐกิจพอเพียง - มีผู้นำที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ นำกระบวนการมีส่วนร่วม - มีสภาองค์กรชุมชนตำบลที่กรรมการมีส่วนร่วม มีความรักสามัคคีในแต่ละหมู่บ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - รัฐบาลจะช่วยเหลือผู้กู้ยืมระบบ - หน่วยงานราชการในจังหวัดสนใจให้การสนับสนุนกิจกรรมในตำบล - นโยบายในแผน 10, 11 เรื่องชุมชนพึ่งตนเอง ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง - นโยบายสมทบกองทุนสวัสดิการชุมชน - นโยบายเพิ่มงบประมาณให้กองทุนหมู่บ้าน การสนับสนุนงบประมาณจาก อบจ. ให้ อพพร.

จุดอ่อน	อุปสรรค
<ul style="list-style-type: none"> - มีคนกู้เงินนอกระบบ เพราะไม่ขยัน ไม่อดทน - ผู้นำบางคนไม่ทำหน้าที่ให้เข้มแข็ง - ยังไม่มีกลุ่มเยาวชนที่จะเป็นคนรุ่นใหม่ - มีร้านเกมส์เพิ่มในหมู่บ้าน เด็กกลับบ้านดึก จะห่างไกลกันกับคนในครอบครัว - ยังมีคนเป็นหนี้กองทุนหมู่บ้านแล้วไม่ใช้หนี้ 	<ul style="list-style-type: none"> - การเมืองระดับชาติวุ่นวาน ไม่เป็นเอกภาพ - ปัญหายาเสพติดมีมาก รัฐปราบปรามไม่สำเร็จ - ฤดูกาลไม่แน่นอน น้ำท่วมบ่อย

การคิดยุทธศาสตร์ของตำบล

1. การสร้างการเรียนรู้แก่กลุ่มต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง
2. สร้างการมีส่วนร่วมกลุ่มองค์กรต่าง ๆ
3. สร้างงาน สร้างอาชีพ ลดรายจ่าย
4. พัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน
5. สร้างรั้วป้องกันภัย

แผนงานโครงการของตำบล

แผนงาน	โครงการ
การรักษาสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน	<ol style="list-style-type: none"> 1. ร่วมกันรักษาภูมิทัศน์ 2 ผังคลอง 2. รณรงค์การลดขยะ 3. ร่วมสร้างภูมิทัศน์ริมถนน 4. ใฝ่ระวังการใช้ทรัพยากรร่วมกันให้ยั่งยืน
เศรษฐกิจมั่นคง	<ol style="list-style-type: none"> 1. ทดลองสร้างอาชีพใหม่จากทุนในชุมชน 2. ฟื้นฟูภูมิปัญญา เพื่อสร้างอาชีพในชุมชน 3. ส่งเสริมศักยภาพกลุ่มอาชีพและกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 4. พัฒนาการคิดวิเคราะห์อนาคต
สังคมเข้มแข็ง	<ol style="list-style-type: none"> 1. สร้างเยาวชนคนรุ่นใหม่ 2. พัฒนาศูนย์เรียนรู้ และแหล่งเรียนรู้ 3. พัฒนา อสม.ดูแลสุขภาพ

แผนงาน	โครงการ
	4. ป้องกันปัญหายาเสพติด 5. โครงการครอบครัวสร้างสรรค์ สร้างรั้วป้องกันภัยสังคม 6. ส่งเสริมการศึกษาจากระบบและอัยาศัย ให้ผู้นำการเปลี่ยนแปลงชุมชน
ประชาชนพึ่งตนเอง	1. โครงการเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุ 2. ขยายผลโครงการนำร่องเศรษฐกิจพอเพียง 3. เวทีเรียนรู้ผลการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

โครงการที่จะเริ่มดำเนินการ

1. สร้างอาชีพ ต่อยอดภูมิปัญญา
2. ขยายผลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงไปยังหมู่บ้านที่สนใจ
3. สร้างสรรค์กลุ่มเด็ก เพื่ออนาคตการเป็นเยาวชนที่มีภูมิคุ้มกัน

แผนของสภาองค์กรชุมชนตำบล

1. จัดประชาคมหมู่บ้าน วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการ การดำเนินการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินการให้เกิดการทำกิจกรรม

2. พัฒนาศูนย์เรียนรู้ ให้เป็นศูนย์ข้อมูลสารสนเทศในตำบล เชื่อมประสานแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ในตำบล เป็นศูนย์ที่มีกิจกรรมทำร่วมกัน

3. จัดทำแผนพัฒนาตำบลเป็นรูปเล่มเสนอบูรณาการกับแผนของ อบต.

4. ดำเนินโครงการที่ 1 และ 2 ให้สำเร็จในปี 2553

5. พัฒนาสมาชิกกลุ่มสวัสดิการชุมชน

6. สร้างเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลให้เข้มแข็ง

การปิดประชุม ร้องเพลงต้องสู้ และเพลงคำมั่นสัญญา ด้วยพลังร่วมกัน

การประเมินผลการจัดเวที

แจกกระดาษคนละ 1 ใบ เขียนความคิดเห็นต่อกระบวนการประชุมในวันนี้ และ คำสัญญาที่มีต่อสภาฯ

โดยสรุป ดีมาก ทำให้เห็นทิศทางว่าสภาฯ จะทำบทบาทหน้าที่ทำอะไรให้ชัดเจน ได้ความรู้เรื่องการทำแผนแบบมีส่วนร่วม สนุกด้วยได้สาระด้วย จะมีส่วนร่วมกิจกรรมให้สำเร็จ ทุกโครงการ ขอให้มีการประชุมเช่นนี้ทุกเดือน

ถอดบทเรียนการจัดประชุม

แผนที่ตั้งไว้ในวันนี้ คือ การได้วิสัยทัศน์ ได้การมีส่วนร่วมคิดโครงการต่าง ๆ ที่จะขับเคลื่อนในปี 2553 เป็นต้นไป

ผลที่ได้เป็นไปตามแผน เหตุที่เป็นไปตามแผน เพราะได้เข้ารับการอบรมร่วมกันในวันที่ 22 ธันวาคม 2552 พร้อม ๆ กัน เกือบทุกคนที่เป็นกรรมการมีฐานการคิด มาก่อนแล้ว มาต่อเนื่องในวันนี้จึงชัดเจนมากขึ้น นอกจากนี้แล้ว พวกเราได้มีการทบทวนการคิดเรื่องของส่วนรวมนี้อาจเป็น ประจําแต่ยังขาดการทำวิสัยทัศน์ แผนงานโครงการที่ชัดเจน เมื่อได้มาคิด โดยเฉพาะในเรื่องนี้ ทุกคนจึงร่วมคิดเพราะต้องการเห็นเป็นรูปธรรม

จุดอ่อนการคิดร่วมกันวันนี้ คือ ผู้นำของหมู่บ้านบางหมู่บ้านไม่ได้เข้าร่วมกระบวนการด้วย ทำให้บางกิจกรรมที่ต้องการให้ผู้นำหมู่บ้านเป็นผู้ขับเคลื่อนในหมู่บ้านของตนอ่อนลง การที่คนอื่นจะไปดำเนินการแทนก็จะเสียมารยาท ในตำบลคลองเงินความเข้มแข็ง แต่ละหมู่บ้านจึงแตกต่างกัน การขยายผลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบางหมู่บ้านจะทำได้ยาก

การจัดประชุมครั้งต่อไป จะต้องปรับปรุงอะไรบ้างหรือไม่ ไม่ต้องปรับปรุงกระบวนการ เพราะสนุกดี เริ่มติดกระบวนการประชุมแบบนี้ แต่ต้องการให้ผู้ใหญ่บ้าน เข้าร่วมทุกหมู่บ้าน จะทำได้อย่างไร อาจต้องประสานทางอำเภอ แจ้งกระบวนการดำเนินการของพวกเราให้ทราบ เพื่อช่วยกำชับบทบาทของผู้ใหญ่บ้านในการประชุมประจำเดือนให้เข้าร่วมกิจกรรมของสภาฯ ด้วย ช่วยพวกเราทางอ้อม และต้องการให้การประชุมครั้งต่อไปเป็นการนำผลงานของแต่ละหมู่บ้านมา นำเสนอด้วย จะได้เรียนรู้ร่วมกัน และขอให้อบรมพวกเราต่อเนื่อง จะได้เป็นคนพูดในที่ประชุมได้ เก่งขึ้นกันทุกคน

ภาพ 22 กระบวนการประชุมที่คณะกรรมการพึงพอใจและเกิดการเรียนรู้ ของตำบลคลองเขิน

ความภูมิใจของคณะกรรมการที่เข้าร่วมกระบวนการ

นายสิงห์ ศรีแดง กรรมการสภาฯ

การประชุมแบบนี้ให้ความรู้แก่ผู้เข้าร่วมประชุมแบบสนุกไม่เครียด ผมติดการประชุมแล้ว ต้องไปประชุมทุกครั้ง เพราะได้ประโยชน์ และนำมาประยุกต์ใช้ในหมู่บ้านของผม

นางมะลิ ประสงค์สุข เลขานุการสภาฯ

ภูมิใจที่วันนี้กล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็นแล้วเป็นที่ยอมรับของเพื่อน ๆ ในที่ประชุม วันนี้สามารถจับบันทึกการประชุมได้แล้ว ภูมิใจที่ได้ทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

นางหวาน ประสงค์สุข รองประธานสภาฯ

ดีใจที่สามารถทำหน้าที่เปิดประชุมแทนประธานสภาได้ มาประชุมแบบนี้มีความรู้มากขึ้น ยอมเสียสละเวลาทำขนมของกลุ่มชนมหวานมาร่วมประชุมเพื่อประโยชน์ของสภาตำบล และดีใจที่ทำคะแนนความรู้เพิ่มขึ้นจากการทดสอบครั้งแรก

นายสมบัติ ชลิ่งสุ ผู้ช่วยเลขานุการ

ได้ความรู้เยอะขึ้นจากการมาร่วมกระบวนการสภาฯ ทำให้ผมมีความสามารถในการประสานงาน รู้จักคนในหมู่บ้านต่าง ๆ ของตำบลมากขึ้น รู้ว่าการทำงานเพื่อส่วนรวมมีความจำเป็นไม่แพ้การดูแลครอบครัวตัวเอง ถ้าผมฝึกมากขึ้นผมจะเก่งขึ้น

ผลจากการจัดกระบวนการประชุมสภา ใหม่

หลังจากได้ข้อมูลการประชุมสภาฯ ในพื้นที่ตำบลคลองเขินแล้ว ได้นำความรู้และกระบวนการไปแลกเปลี่ยนในการถอดบทเรียนของทั้ง 3 ตำบลร่วมกัน ในวันที่ 19 มกราคม 2553 ได้ให้เด็กเยาวชนมาร่วมวาดวิสัยทัศน์ ผสมผสานกับวิสัยทัศน์ของผู้ใหญ่ และเพิ่มเติมกิจกรรมสำหรับเด็กเยาวชน

ภาพ 23 การวาดวิสัยทัศน์ตำบลในความฝันของเด็กและเยาวชนตำบลคลองเขิน

ตำบลโรงหีบ

บริบทตำบลโรงหีบ

ตำบลโรงหีบตั้งอยู่ในเขตอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ห่างจากที่ว่าการอำเภอบางคนทีประมาณ 7.2 กิโลเมตร (อยู่คนละฝั่งแม่น้ำ) มีเนื้อที่โดยประมาณ 3,181 ไร่ พื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำแม่กลองไหลผ่าน ในสมัยก่อนจะมีบ้านเรือน วัดตั้งอยู่ริมแม่น้ำ และริมคลอง ซึ่งมีจำนวนคลองที่มีในตำบลมากถึง 12 ลำคลอง ซึ่งจะมีลำปะโดงแยกชอยไปตามส่วนต่าง ๆ ทั่วทั้งตำบล แต่ปัจจุบันลำปะโดง ลำคลองมีตื้นเขินหลายคลอง เพราะไม่ได้ใช้ประโยชน์จากการคมนาคมดังเช่นสมัยก่อน สถานที่สำคัญในตำบลมีวัดอันเป็นศูนย์รวมของคนในตำบลอยู่

ริมแม่น้ำ 2 วัด คือ วัดบางกล้วย และวัดเกตุการาม มีสถานีนอนมัย 2 แห่ง มีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำอำเภอบางคนที คือ โรงเรียนสกลวิสุทธิ มีโรงเรียนระดับประถมศึกษา 3 แห่ง ซึ่งเป็นการศึกษาพื้นฐาน มีศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอบางคนที ซึ่งจัดการศึกษานอกระบบ และอัยาศัย ตั้งอยู่ในเขตบริเวณวัดเกตุการาม ซึ่งเป็นที่ทำการ อบต. โรงหีบเดิม

ตำบลโรงหีบมี 9 หมู่บ้าน กำนัน คือ นายสัญญา เล็กสาคร มีประชากรประมาณ 2,268 คน แยกเป็นชาย 1,085 คน หญิง 1,183 คน จำนวน 571 ครัวเรือน อาชีพหลักของตำบล คือ การทำสวนมะพร้าว (เก็บผล) สวนลิ้นจี่ สวนส้มโอ มีอาชีพรับจ้างทำสวนและรับจ้างโรงงาน นอกหมู่บ้าน การค้าขายเป็นการค้าขายลักษณะร้านโชห่วยเล็ก ๆ จำนวน 6 แห่ง ตั้งอยู่ริมถนน มีร้านให้บริการขายอาหารริมถนน 9 แห่ง ซ่อมจักรยาน 3 แห่ง มีปั้มน้ำมันหลอด 4 แห่ง ร้านขนาดใหญ่ คือ ร้านขายอุปกรณ์ก่อสร้างมีอยู่ 1 แห่ง

กลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในตำบลโรงหีบมีอยู่หลายกลุ่ม คือ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มทำปุ๋ยอินทรีย์ กลุ่มอาชีพทำขนมหวาน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่ม อสม.ที่มีแกนผู้แทนจาก อสม. ที่มีอยู่ทุกหมู่บ้าน บ้านละ 5 - 6 คน ทำงานเป็นเครือข่ายกันกับสาธารณสุข ในตำบลมีคนเก่งที่เป็นภูมิปัญญา ส่วนมากด้านการเกษตร มีภูมิปัญญาด้านศิลปะ เช่น การทำผลิตภัณฑ์จากดินหอมได้ OTOP 4 ดาว และมีข้าราชการที่เกษียณแล้วมาทำงานให้ชุมชนอยู่หลายคน

ตำบลโรงหีบมีการปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลในปี พ.ศ. 2544 ต่อมาในปี พ.ศ. 2548 ได้รวมตำบลบางกุ้งอยู่ในเขตการปกครองส่วนท้องถิ่นเดียวกัน แต่ในการปกครองส่วนท้องถิ่นที่ตำบลบางกุ้งยังปกครองดูแลตามเดิม คือ มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้านดูแลเช่นเดียวกับตำบลโรงหีบ

ก่อนที่ตำบลจะมีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลโรงหีบขึ้นนั้น ในส่วนของ อบต. ที่มีผู้เป็นตัวแทนหมู่บ้านละ 2 คน เป็นคนจัดเวทีหมู่บ้านเพื่อสอบถามความต้องการโครงการในแต่ละปี กลุ่มต่าง ๆ มีการประชุมในกลุ่มของตนเอง เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ แต่การรวมแกนนำกลุ่มต่าง ๆ มาเป็นเครือข่ายกันนั้นยังไม่เกิดขึ้นในตำบล ดังนั้นกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในตำบลจึงเกิดขึ้นไม่ค่อยได้ แต่เมื่อคณะทำงานศูนย์ต่อผู้ความยากจน ภาคประชาชนของจังหวัด ได้ดำเนินการขับเคลื่อนให้ตำบลได้ประสานกำนันสัญญา เล็กสาคร เชิญผู้นำกลุ่มต่าง ๆ และผู้ที่มีบทบาทพัฒนาตำบลมาร่วมประชุมทำความเข้าใจเรื่องการจัดตั้งสภาฯ ตำบลโรงหีบจึงได้มีการจัดแจ้งกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ของหมู่บ้าน และกลุ่มระหว่างหมู่บ้าน แล้วเชิญมาร่วมประชุมคัดเลือกตัวแทนจากกลุ่มองค์กรต่าง ๆ เป็นกรรมการของสภา เกิดการประชุมของผู้แทนกลุ่มองค์กรต่าง ๆ

เพื่อคัดเลือกประธานสภาองค์กรชุมชนตำบล คัดเลือกรองประธานสภา เลขานุการสภา จึงได้บุคคล ดังนี้

นายชาญวิทย์ กลิ่นเลขา	ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบล
นายสัญญา เล็กสาคร	รองประธานสภาองค์กรชุมชนตำบล
นายกิตติชัย รัตนไพบูลย์	เลขานุการสภา
นายปกรณ์ เสงี่ยมสุนทร	ผู้ช่วยเลขานุการสภา

เมื่อได้รับการจัดแจงเป็นสภาองค์กรชุมชนตำบลโรงหีบแล้ว นายชาญวิทย์ กลิ่นเลขา และ นายสัญญา เล็กสาคร ประธานและรองประธานสภาฯ ได้เชิญคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลประชุมร่วมกัน แต่ยังขาดประสบการณ์การสร้างกระบวนการเวทีประชาธิปไตยแบบมี วิจารณ์ญาณ คณะกรรมการยังไม่แสดงความคิดเห็นใด ๆ นอกจากฟังประธานที่คิดด้วยความหวังดีว่าตำบลควรจะทำอะไร ประธานยังขาดการมีส่วนร่วมจัดทำแผนแม่บทชุมชนที่จะเป็น เครื่องมือให้เกิดการเรียนรู้ที่จะทำหน้าที่ของประชาชนที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเอง โดยมี กลุ่มองค์กรต่าง ๆ เป็นฐานในการพัฒนา ดังนั้นเมื่อมีการคัดเลือกตำบลนำร่อง ตำบลโรงหีบ ซึ่งอยู่ในเงื่อนไขการคัดเลือก คือ มีการประชุมสภาฯ หลังการจัดแจงมาบ้างแล้ว จึงได้รับการคัดเลือกเป็นตำบลนำร่อง ซึ่งประธาน และรองประธาน ซึ่งเป็นคณะกรรมการสภาฯ การประชุมระดับจังหวัดด้วย จึงมีความพร้อมที่จะเข้ารับการเรียนรู้เป็นตำบลนำร่องในการสร้าง การเมืองภาคพลเมือง เพื่อนำการเรียนรู้ไปสร้างการเรียนรู้ให้กับสภาองค์กรชุมชนตำบลโรงหีบ ต่อไป และได้คัดเลือกแกนนำจำนวน 10 คน เข้ารับการพัฒนาพร้อมกับแกนนำของตำบลนำร่อง อีก 2 ตำบล โดยมีความคาดหวังว่าแกนนำ 10 คน ที่เข้ารับการอบรมจะนำความรู้ ประสบการณ์ที่ได้ฝึกมาปฏิบัติการให้กับการประชุมสภาฯ ของตำบล ให้เกิดกิจกรรมที่เป็นเรื่องเพื่อประโยชน์ของ คนในตำบลโดยรวม

การปฏิบัติการหลังการเข้ารับการพัฒนาแต่ละครั้ง

การประชุมสภา ครั้งที่ 1 วันที่ 10 พฤศจิกายน 2552 ณ ศาลาวัดบางกล้วย เวลา 09.00 – 12.00 น.

การเตรียมการก่อนการประชุม

ก่อนการประชุม ประธานสภาได้ประสานคณะกรรมการที่เข้าร่วมรับการเรียนรู้ มอบหมายให้ผู้ใหญ่วนทำหน้าที่แจกหนังสือเชิญประชุม เตรียมอาหารว่าง อาหารกลางวัน ส่วนกำหนดการนั้นวางแผนร่วมกับทีมคณะกรรมการสภาฯ ที่ไม่เข้ารับการอบรม 2 คน (เพราะมี แกนนำเข้ารับการอบรมไม่ครบ 10 คน)

วันประชุม วันที่ 10 พฤศจิกายน 2552

เริ่มต้นการทำ Pre-test ผู้เข้าร่วมประชุม หลังจากนั้นประธานสภาบรรยายความเป็นมาของสภา ประโยชน์ของการมีสภา พูดถึงการทำแผนของสภาที่เสนอไปยัง อบต. เพื่อรับการสนับสนุน ซึ่งในการประชุมมีนายก อบต.โรงหีบเข้าร่วมประชุมด้วย นายก อบต. พร้อมให้การสนับสนุนแต่ต้องเข้าสู่การประชุมสภา หลังจากนั้นอาจารย์สุพรรณิ กลิ่นเลขา ทำหน้าที่จัดกระบวนการระดมความคิด โดยแบ่งกลุ่มให้ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นถึงปัญหา และความต้องการของตำบล แต่ละกลุ่มเสนอปัญหาและความต้องการที่เป็นไปในเรื่องอาชีพ ปัญหาสังคมมากกว่าจะต้องการในเรื่องสาธารณูปโภค มีการอภิปรายกันถึงบทบาทของสภา ปัญหาของคณะกรรมการสภาที่ไม่เข้าร่วมประชุม ซึ่งจะต้องมีการปรับปรุงแก้ไข

การถอดบทเรียนการจัดเวทีการเรียนรู้

1. การจัดที่นั่งประชุม เป็นการนั่งรับฟังความรู้เหมือนเด็กนักเรียนฟังครูสอน ไม่ได้มีส่วนร่วมคิด
2. เมื่อมีการแบ่งกลุ่มระดมความคิด จะได้มีการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น บรรยากาศการประชุมเปลี่ยนไปเป็นกระตือรือร้นขึ้น ได้พูดได้คุยกัน
3. การคิดถึงปัญหา ยังขาดข้อมูลสนับสนุนในการสรุปว่าเป็นปัญหา ต้องมีการเก็บข้อมูลด้านต่าง ๆ เพิ่มขึ้น
4. การประชุมครั้งนี้มีจุดบกพร่อง คือ การเตรียมการน้อย ขาดการซักซ้อมของทีมงาน เมื่อมาประชุมซึ่งจะต้องใช้รูปแบบการประชุมใหม่ ๆ จึงยังติดขัด ไม่ราบรื่น
5. ความสำเร็จของการประชุมครั้งนี้ คือ คณะกรรมการเข้าใจบทบาทสภามากขึ้น ได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นมากขึ้น เกิดจากการที่ได้เข้ารับการอบรม และนำกระบวนการมาจัด
6. แต่จุดอ่อนเกิดจากประสบการณ์ในการจัดรูปแบบการประชุมใหม่นี้ยังมีน้อย เคยชินกับการใช้รูปแบบเดิม ๆ คือ การบอกข้อมูล การให้ความรู้ทางเดียว ต้องแก้ไขความเคยชินนั้น
7. ถ้าดำเนินการใหม่จะปรับปรุงตั้งแต่กระบวนการเปิดประชุมการจัดสถานที่ การจัดกระบวนการมีส่วนร่วม โดยจะต้องมีการเตรียมการให้ดีให้พร้อม

การประเมินผลเวทีจากการสอบถามผู้เข้าร่วมประชุม

1. ได้ทดสอบความรู้ของตน
2. ได้รับความรู้เพิ่มขึ้น
3. ได้ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา
4. ประชุมหลายครั้งไม่ได้อะไร
5. อยากให้เกิดการทำกิจกรรมด้วย ไม่ใช่ประชุมอย่างเดียว
6. ได้พูดคุยกัน
7. เข้าใจบทบาทของตนเองมากขึ้น

ภาพ 24 บรรยากาศการประชุม สภา ครั้งที่ 1 ตำบลโรงหีบ

การประชุมสภา ครั้งที่ 2 วันที่ 18 ธันวาคม 2552

การเตรียมการ

ได้มีการเตรียมจัดทำกำหนดการประชุม โดยประธานและผู้ช่วยเลขาและผู้นำอีก 2 คน ได้มีการเตรียมเอกสารประกอบการประชุม เตรียมอุปกรณ์ในการให้แต่ละกลุ่มคิดด้วยกัน เตรียมหนังสือเชิญประชุม เป็นการเตรียมการที่พร้อมมากขึ้นจากครั้งที่ 1

วันประชุม

ได้มีการปรับการจัดห้องประชุมแบบนั่งเรียงหน้ากระดานเป็นนั่งล้อมวงเห็นหน้ากัน ทั้งหมด เปิดประชุมโดยประธานชี้แจงจุดประสงค์การมีสภา ประโยชน์สภาการเข้าใจเรื่อง ประชาธิปไตย สภาอยู่บนพื้นฐานการเป็นประชาธิปไตย หลังจากนั้นประธานมอบให้ทีมวิทยากร

กระบวนการของตำบลที่ได้มอบหมายก่อนการประชุมคุยเรื่องเศรษฐกิจ เรื่องสภาพของตำบล แต่วิทยากรใช้เวลาในการเล่าข้อมูลนาน จึงมีเวลาในช่วงท้ายของการประชุมที่คุยเรื่องปัญหาของตำบลการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการในการมาร่วมประชุม การคิดกิจกรรมที่สร้างอาชีพให้ตนเองและให้คนในชุมชน โดยกำหนดเป็นคนเปิดประเด็นการคิด การวางแผนร่วมกัน ทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้โต้ตอบ ได้แสดงความคิดเห็น ได้ใกล้ชิดสนิทสนมกัน ได้พูดถึงเรื่องที่เคยตกลงว่าจะดำเนินการ คือ สวัสดิการชุมชน แต่ยังไม่สำเร็จ เป็นประเด็นที่คนสนใจร่วมกัน เวทีเริ่มมีชีวิตชีวาอย่างมากว่าตอนที่นั่งฟังกรรมการสภาพุดเรื่องต่าง ๆ บรรยายภาคการแสดงความคิดเห็นในเรื่องปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาเกิดขึ้น เพราะมีประเด็นที่ทุกคนสนใจร่วมกัน เป็นสิ่งที่ทำให้ประชาชนสามารถเชื่อมโยงเข้าสู่บทบาทของสภาองค์กรชุมชนได้ จึงได้มีการนัดหมายให้คณะกรรมการเข้าร่วมประชุมพร้อมกับแกนนำของอีก 2 ตำบล ที่จะมาร่วมเรียนรู้ในครั้งต่อไปที่มีการนัดหมายวันที่ 22 ธันวาคม 2552 ณ ศาลาวัดเกตการาม ซึ่งเป็นพื้นที่ของตำบลโรงหีบ ให้คณะกรรมการทุกคนเข้าร่วมรับการเรียนรู้ไปพร้อมกัน

ภาพ 25 การประชุมสภา ครั้งที่ 2 ตำบลโรงหีบ ผู้กระบวนการมีส่วนร่วมคิด

ถอดบทเรียนคณะกรรมการสภาฯ

ได้วางแผนว่าจะเริ่มต้นการให้ความรู้ตามที่ไปอบรมมาก่อน แล้วจึงจะแบ่งกลุ่มให้คุยเรื่องข้อมูลตำบล

ผลที่ได้ไม่เป็นไปตามแผนทั้งหมด เพราะใช้เวลาในการพูดคุยเรื่องปัญหาการประชุมสภาที่ผ่านมากับให้ความรู้มานานเกินไป บรรยายภาคผู้รับฟังไม่ค่อยสนใจ

สิ่งที่ได้ผลคือ การที่กำนันตั้งประเด็นให้มีการถกเถียงกัน เป็นการกระตุ้นให้เวทีต้นตอที่จะพูดคุย แสดงความคิดเห็นเรื่องที่ต้องการให้เกิดการแก้ไข จนทำให้คณะกรรมการสามารถเชื่อมโยงเข้าเรื่องข้อมูลของตำบล เรื่องการแก้ไขการเข้าร่วมประชุมของคณะกรรมการสภาได้

สิ่งที่เห็นจุดอ่อน คือ ในการวางแผนจัดประชุมยังขาดการมาร่วมวางแผนอย่างจริงจังว่าในแต่ละขั้นตอนจะมีวิธีการอย่างไร จะใช้เวลาเท่าใด ขาดการซักซ้อมกัน เมื่อถึงเวลาจัดประชุมจริงจึงมีปัญหาเรื่องกระบวนการที่จะทำให้เวทีมีบรรยากาศการมีส่วนร่วม และการที่มีคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนจังหวัดมาขอใช้สถานที่ประชุมต่อ ทำให้ต้องรีบดำเนินการในช่วงท้าย เพราะใช้เวลาในช่วงแรกนานเกินไป

การปรับปรุงแก้ไขในครั้งต่อไป เนื่องจากในวันที่ 22 ธันวาคม 2552 ซึ่งมีการอบรมครั้งที่ 3 ที่วัดเกตการาม เป็นพื้นที่ของตำบลโรงหีบ จะเชิญกรรมการทุกคนเข้าร่วมรับการอบรมทั้งหมด จะทำให้ได้รู้จักคณะกรรมการสภาจากตำบลอื่น ๆ จะทำให้เป็นการกระตุ้นความคิดที่จะทำงานเพื่อส่วนรวมมากขึ้น และจะต้องประชุมในเรื่องการเตรียมการ การจัดบรรยายภาคให้เกิดการร่วมคิดให้มากขึ้นกว่าการบรรยายความรู้ที่แห้งแล้ง จะมีการเตรียมสื่ออิเล็กทรอนิกส์ช่วยในการบรรยายความรู้ ในโอกาสที่ต้องให้ความรู้ หรือเชิญผู้ชำนาญการในการให้ความรู้มาเสริม

การประชุมสภา ครั้งที่ 3 วันที่ 15 มกราคม 2553 ณ ศาลาวัดเกตการาม

การเตรียมการ

ได้มีการนัดหมายคณะทำงาน 3-4 คน มาร่วมวางแผนร่างกำหนดการประชุมที่ชัดเจนขึ้น มีการกำหนดเวลาที่ชัดเจนว่าจะมีขึ้นตอนใด เวลาเท่าใด ใครจะเป็นหลักในแต่ละช่วงเวลา

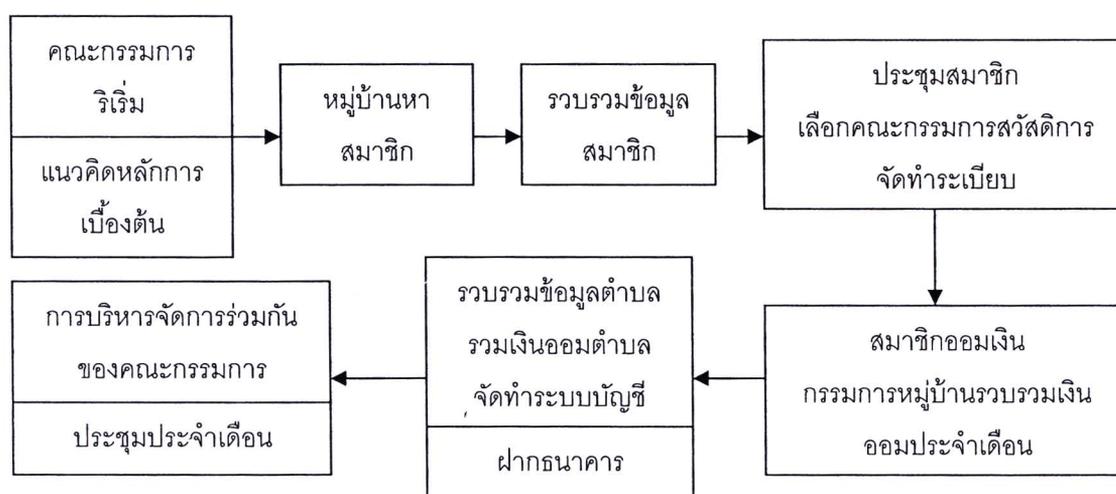
วันประชุม วันที่ 15 มกราคม 2553

บรรยายภาคศึกษาค้นคว้า 2 ครั้งที่ผ่านมา ในการประชุมครั้งนี้มีเป้าหมาย คือ ได้วิสัยทัศน์ ได้โครงการและวิธีการดำเนินการที่เกิดจากความคิดเห็นร่วมกันของคณะกรรมการ ต่อเนื่องจากที่ได้ไปร่วมคิดกันแล้วจากวันที่ 22 ธันวาคม 2552

ประธานเปิดประชุม แล้วมอบให้ผู้ช่วยเลขา ดำเนินการจัดกระบวนการให้ร่วมกันคิด เรียบเรียงวิสัยทัศน์ให้ชัดเจนขึ้น เพื่อนำไปเสนอ อบต. ดำเนินการให้เป็นวิสัยทัศน์ของตำบลร่วมกันต่อไป วิสัยทัศน์ที่ได้ คือ **คนดีมีคุณธรรม นำเศรษฐกิจพอเพียง สร้างสรรค์สังคมเข้มแข็ง สิ่งแวดล้อมยั่งยืน**

ได้สรุปการคิด SWOT การคิดโครงการที่ห่วงใยชัดเจนขึ้น และได้สรุปร่วมกันถึงโครงการแรกที่จะดำเนินการให้เป็นรูปธรรม คือ การจัดตั้งสวัสดิการชุมชนตำบลโรงหีบ

กระบวนการคิดกิจกรรม คณะวิทยากรกระบวนการของตำบลได้เชิญผู้วิจัยที่นั่งสังเกตการณ์ประชุมชี้แจงตัวอย่างการจัดตั้งสภาฯ ตัวอย่างการคิดกติกา การให้สวัสดิการแก่สมาชิก คณะกรรมการสภาฯ โรงหีบจึงมีข้อตกลงร่วมกันว่า ต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้เข้าใจว่าจะได้ประโยชน์อะไรจากการเป็นสมาชิก มีข้อตกลงการให้ผลประโยชน์แก่สมาชิก ตามเกณฑ์ค่าชดเชยที่ตกลงร่วมกัน คือ จ่ายเป็นค่ารับขวัญเด็กแรกเกิด 300 บาท จ่ายกรณีเข้าโรงพยาบาลวันละ 100 บาท ไม่เกิน 3 วัน เสียชีวิตจ่าย 2,000 บาท เกณฑ์นี้เปลี่ยนแปลงได้เมื่อสมาชิกเพิ่มขึ้น ผู้เข้าร่วมประชุมวันนี้สมัครเป็นสมาชิก ได้สมาชิกเริ่มต้น 30 คน ได้มีการแบ่งผู้รับผิดชอบ ประชาสัมพันธ์ทุกหมู่บ้าน และผู้ริเริ่มก่อตั้งสวัสดิการได้ร่วมกันจัดโครงสร้าง และกระบวนการทำงานในเบื้องต้น ซึ่งอาจมีการแก้ไขในการประชุมครั้งต่อไปเมื่อมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้นแล้วมีการทบทวนโครงสร้างที่คิดร่วมกันในวันนี้

แผนภาพ 15 กระบวนการทำงานสวัสดิการชุมชนตำบลโรงหีบ

และจากการประชุมร่วมกันต่อเนื่องมา 3 ครั้ง ทำให้คณะกรรมการเห็นรูปแบบการดำเนินการประชุมสภาฯ จึงลงมติให้มีการดำเนินการ นัดหมายการพบกันในวันสิ้นเดือนนำข้อมูลจากสมาชิกมาสรุปร่วมกันเพื่อนัดประชุมสมาชิกวงมเลือกตั้งคณะกรรมการให้เป็นทางการและเริ่มมีการออม

ถอดบทเรียนการจัดเวที

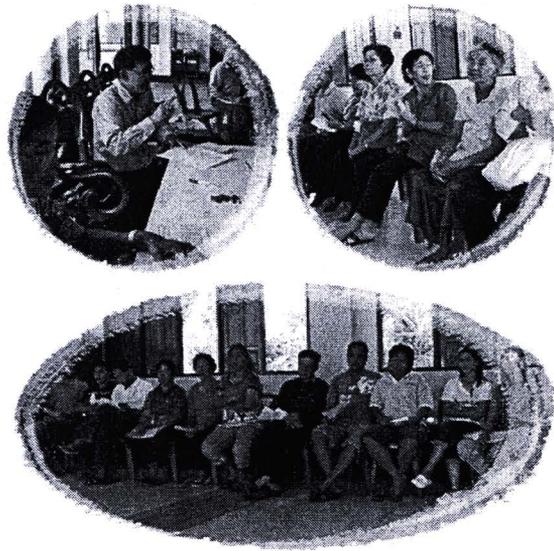
การวางแผนการดำเนินการ คือ ได้วิสัยทัศน์ ได้โครงการที่จะขับเคลื่อนให้เป็นรูปธรรมผลที่ได้เป็นไปตามแผนการที่เป็นไปตามแผนได้ เพราะมีการวางแผนการจัดประชุมร่วมกันชัดเจนขึ้น มีขั้นตอนที่ชัดเจนที่ได้มาจากการเข้าร่วมประชุม และคณะกรรมการได้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ในวันที่ 22 ธันวาคม 2552 ด้วย ได้เกิดความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของประธาน รองประธาน เลขานุการ และคณะกรรมการ นอกจากนี้กระบวนการได้เปลี่ยนไป จากประธานที่เคยบรรยายให้ความรู้ มาเป็นเริ่มจากกระบวนการให้คณะกรรมการได้มีส่วนร่วมคิดตลอดการประชุม ทำให้ได้แนวทางการจัดตั้งสวัสดิการชุมชนตำบล

จุดอ่อนที่พบ คือ ยังขาดทีมเลขานุการที่จะช่วยกันจัดทำเอกสาร สรุปผลการประชุมให้ทันการประชุมแต่ละครั้ง เพื่อการต่อเนื่องของการประชุมแต่ละครั้ง ทีมงานจัดกระบวนการยังขาดประสบการณ์ในการจัดกระบวนการให้เกิดการมีส่วนร่วมการคิดการตัดสินใจร่วมกัน

การปรับปรุงในครั้งต่อไป จากจุดอ่อนที่ขาดประสบการณ์ หากได้ดำเนินการบ่อย ๆ จะมีความสามารถมากขึ้น และจะไปร่วมสังเกตการณ์หรือเข้าร่วมรับการอบรมเมื่อมีการอบรมเช่นนี้ให้กับตำบลอื่น ๆ อีก จะให้ความสำคัญกับการเตรียมการก่อนการประชุมทุกครั้ง

ความภาคภูมิใจของคณะผู้จัดกระบวนการ

มีความสุขที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมจัดสวัสดิการชุมชนในวันนี้ ภูมิใจในตนเองที่ทำงานเพื่อส่วนรวม โดยไม่ได้คิดเรื่องผลประโยชน์ที่ตนเองจะได้ ถึงแม้อายุจะมากแล้ว ควรพักผ่อนแต่เพราะรักบ้านเกิดจึงต้องการเห็นความเข้มแข็งตามวิสัยทัศน์

ภาพ 26 การมีส่วนร่วมตั้งกลุ่มสวัสดิการชุมชนของตำบลโรงหีบจากเวทีการประชุมสภา

ตำบลบางนางลี่

บริบทตำบลบางนางลี่

ตำบลบางนางลี่ เป็นตำบลหนึ่งในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีการแบ่งการปกครองออกเป็น 5 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านคลองโพธิ์ หมู่ที่ 2 บ้านคลองเป้ง หมู่ที่ 3 บ้านคลอง บางแค หมู่ที่ 4 บ้านคลองบางแค และหมู่ที่ 5 บ้านคลองโพงพาง มีอาณาเขตติดต่อกับทิศเหนือติดต่อกับตำบลบางแคและตำบลสวนหลวง ทิศใต้ติดต่อกับตำบลปลายโพงพาง ทิศตะวันออกติดต่อกับตำบลสวนหลวง และทิศตะวันตกติดต่อกับตำบลบางแค ปัจจุบันมีเนื้อที่ประมาณ 555 ตร.กม. หรือประมาณ 3,488 ไร่

ชุมชนบางนางลี่ อาศัยอยู่ริมคลองดั้งเดิม อยู่เยื้องกับคลองอัมพวาตรงข้ามกับวัดอัมพวัน ซึ่งเดิมเป็นบ้านของท่านนาคก่อนเป็นมเหสี รัชกาลที่ 1 ดังนั้น บางนางลี่ จึงเป็นส่วนหนึ่งของสวนนอกบางช้าง เป็นพื้นที่ซึ่งผู้คนอพยพเข้ามาบุกเบิกที่ดินและสร้างตัวใหม่ในระยะแรก จึงยังไม่มีบทบาทและความสำคัญทั้งด้านเศรษฐกิจและผู้คน เพราะใน พ.ศ. 2386 มีบันทึกของสังฆราชपालเลกัวบันที่กล่าว ชุมชนต่าง ๆ ในแถบลุ่มน้ำแม่กลอง ซึ่งพลเมืองส่วนใหญ่เป็นชาวจีนอพยพได้ประกอบอาชีพเพาะปลูก ทำไร่ถั่วพักยาว มันเทศ ผักกาดหอม มะเขือยาว ยาสูบ และหมากทั้งเพื่อบริโภค และขายในตลาด แต่พื้นที่ตำบลบางนางลี่ทั้งหมดจากอดีตจนถึงปัจจุบันไม่มีร่องรอยของพื้นที่ และความชำนาญของชาวบ้านถ่ายทอดให้เห็นในเรื่องดังกล่าว อย่างเป็นลำดับ ที่โดดเด่นก็ คือ การทำนาข้าวและปรับเปลี่ยนมาเป็นสวนตาล ทำน้ำตาลมะพร้าวอย่างเป็นลำดับมากกว่าเก็บลูกมะพร้าว การทำสวน

ตาลจึงเป็นลักษณะจำเพาะโดดเด่นของชาวบางนางลี่ การทำสวนตาลมะพร้าวเป็นงานที่ให้ผลทางเศรษฐกิจดี แต่ต้องใช้แรงกายอย่างมาก ดังนั้นชาวบางนางลี่ส่วนใหญ่จึงเป็นสามัญชน คนใช้แรงงานการเกษตรสวนตาล เพื่อการตลาดอย่างแท้จริง ส่วนคนที่มีฐานะทางสังคมหรือเป็นครอบครัวที่มีฐานะร่ำรวย รวมทั้ง คนจีนที่ทำการค้าขายจะอยู่ตามต้นคลองใหญ่ ๆ จะเป็นผู้ให้เช่าที่หรือจ้างคนทำตาลแทนตนเอง

บางนางลี่เป็นพื้นที่ซึ่งมีคนหลายชาติพันธุ์อพยพมาด้วยเหตุผลต่าง ๆ กัน คนเหล่านี้มาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ เพื่อยังชีพและแลกเปลี่ยนค้าขายกันทั้งใกล้เคียง และชุมชนต่างถิ่น และยังเมื่อมีการขุดคลองประชามชื่น (คลองขุด) ซึ่งแยกคลองบางนางลี่เดิมออกไปอีกหนึ่งคลอง (เมื่อพ.ศ. 2410) รวมทั้งเมื่อรัชกาลที่ 5 ทรงยกเลิกระบบแรงงานเกณฑ์และระบบทาสทำให้คนมีเสรีภาพเพิ่มขึ้น ทั้งสองเหตุการณ์ทำให้เกิดการย้ายถิ่นมาตั้งหลักแหล่งทำมาหากินกันมากขึ้น โดยในขั้นต้นยังทำนาควบคู่กับการทำสวนไปพร้อมกันคนต่างเชื้อชาติเหล่านี้ ต่างก็ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมเดิมของตนเองเข้ามาหากันมากขึ้น พร้อมกับแลกเปลี่ยนความรู้ความชำนาญ (ภูมิปัญญา) และพัฒนาการหาอยู่หากินได้อย่างเป็นกอบเป็นกำ โดยเฉพาะการทำสวนยกร่องซึ่งเป็นจุดเด่นทำให้ผลผลิตพืชดี ติดตามมาด้วยพัฒนาการด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกันเกิดขึ้นในชุมชน และย่านใกล้เคียงเช่นการตีมีด สำหรับปาดวงตาล การก่อเตาเคียวน้ำตาล โดยใช้ฟืนเคียวตาล นอกจากนี้ยังแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และขยายวงสัมพันธ์เป็นเครือข่ายผ่านการแลกเปลี่ยนสินค้ากันอีกด้วย เช่น พ่อค้าฟืนจากกาญจนบุรี บ้านโป่ง พ่อค้าพะองจากกะเหรี่ยง พ่อค้าอาหารทะเลจากเพชรบุรี พ่อค้าของป่าจากปากท่อ โดยมีตลาดซื้อขายแลกเปลี่ยนอยู่หลายแห่ง เช่น ตลาดนัดวัดนางพิมพ์ ปากท่อ คลองโค่น บางจาก บางน้อย ดำเนินสะตอก บางปิ่น ฯลฯ โดยมีตลาดอัมพวาเป็นตลาดกลางสำคัญของทุกตำบล เพราะตลาดอัมพวาเป็นที่ตั้งศูนย์ราชการ การศึกษาและการค้าขายสำคัญ

ชาวบางนางลี่ เป็นชาวสวนอาศัยคลองและน้ำเป็นส่วนสำคัญในการปรับตัว ดังนั้นความสัมพันธ์ของชาวสวนจึงต่างกับชุมชนชาวนาที่อยู่กันเป็นกลุ่ม ๆ ขณะเดียวกันก็มีการสร้างเครื่องมือและแบบแผนของชีวิตให้สอดคล้องกับชาวสวนริมคลอง เช่น การใช้เรือประเภทต่าง ๆ ให้เหมาะกับท้องร่องสวนหรือเดินทาง ชาวบางนางลี่ต้องปรับตัวเข้ากับบุคคลที่หลากหลาย จึงไม่มีความขัดแย้งทางวัฒนธรรม ขณะที่วัฒนธรรม ประเพณีทางศาสนาและชีวิตประจำวันมีต้นเค้ามาจากวัฒนธรรมมอญค่อนข้างมาก ขณะเดียวกันก็มีแบบแผนของจีนปะปนอยู่ด้วย

ปี พ.ศ. 2499 ถนนรถยนต์ สายแม่กลองปากท่อเชื่อมกับถนนเพชรเกษมเป็นถนนสายแรก ของสมุทรสงครามเพื่อการเดินทางติดต่อเพชรบุรี และราชบุรี ทำให้ชาวบางนางลี่มีทางเลือกใน การเดินทางไกลเพิ่มขึ้น ส่วนการเปลี่ยนแปลงที่ใหญ่หลวงและมีผลต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน และ อนาคตคือ ในปี พ.ศ. 2512 เชื่อนวชิราลงกรณ์ซึ่งเป็นเขื่อนแรกของลุ่มน้ำแม่กลองได้เปิดใช้งานตามด้วย เขื่อนศรีนครินทร์ (2521) และเขื่อนเขาแหลม (2528) แม้ว่าจะช่วยเพิ่มพื้นที่ชลประทานสองฝั่งตอนบน แต่ก็เกิดผลเสียตามมาด้วยอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดสมุทรสงคราม ดินขาดตะกอนจาก น้ำหลาก ลดความอุดมสมบูรณ์ ต้องพึ่งปุ๋ยวิทยาศาสตร์ แมลงศัตรูพืช ซึ่งเคยถูกน้ำท่วม จัดการกลับ เพิ่มมากขึ้นด้วย ต้องสูญเสียค่ายาปราบแมลง ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพ และสิ่งแวดล้อมด้วย

นโยบายขยายอุตสาหกรรมทำให้เกิดแรงงานหลายประเภททางตอนบนแม่น้ำ ยังผล ให้เกิดมลภาวะน้ำเสียเกิดขึ้นบ่อย ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เดือนเมษายน 2513 โรงงานน้ำตาล เขตอำเภอบ้านโป่งปล่อยน้ำเสียลงแม่น้ำ ทำให้ลำน้ำแม่กลองจากราชบุรี จนถึงปากอ่าวเสียตลอด ลำน้ำ พืชผลไม้สูญเสียไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งสัตว์น้ำบางชนิดสูญพันธุ์ไปตั้งแต่นั้นมา

ขณะที่เขื่อนต้นน้ำนำความมั่งคั่งสู่ย่านอื่น แต่คนปลายน้ำของตำบลบางนางลี่ต้องประสบ กับความแห้งแล้งจัดในช่วงปี พ.ศ. 2519-2522 น้ำเค็มทะเลรุกเข้ามาลึกกว่าเดิม ต้นมะพร้าวยืนต้น ตายมาก ที่เหลือให้ผลผลิตต่ำทั้งผล และน้ำตาล ทางราชการส่งเสริมให้ปลูกพืชโกโก้ในร่องสวน ชาวสวนคล้อยตามกันเป็นจำนวนมาก แต่ก็ไม่สามารถอยู่รอดได้ และชาวสวนก็หาทางช่วยเหลือ ตนเองจนถึงวันนี้

จากปี พ.ศ. 2525 เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมมากขึ้น ในย่านชานเมืองกรุงเทพฯ และ สมุทรสาคร ลูกหลานชาวบางนางลี่เริ่มหันเข้าสู่ขบวนการใช้แรงงานรับจ้างภาคอุตสาหกรรมแทน การขึ้นตาล ติดต่อเรื่อยมาจนปัจจุบัน การทำสวนตาลมะพร้าวในตำบลบางนางลี่ ปัจจุบันจึงเหลือ ไม่เกินสิบครอบครัว ปี พ.ศ. 2535 ชาวบางนางลี่เริ่มขยายการปลูกส้มโอพันธุ์ขาวใหญ่ และพัฒนา กันเองจนเริ่มเป็นที่รู้จักจากภายนอกมีพื้นที่บางส่วน ที่ดินเหมาะแก่การปลูกลิ้นจี่ และได้มี การขยายพื้นที่ปลูกกัน ในขณะที่มะพร้าวผลยังคงมีอยู่และเปลี่ยนมาเป็นการปลูกเปลือก เอาเนื้อ ส่งตลาดทำกะทิสำเร็จรูป ซึ่งมะพร้าวผลมีไม่มากพอ จึงมีการซื้อมะพร้าวจากภาคใต้มาเพิ่ม เพื่อดำเนินการกันหลายแห่ง ชาวบ้านเรียกกันว่า “ล้างทำมะพร้าว”

นับจากปี พ.ศ. 2518 ถนนเงินผืนเริ่มเชื่อมสู่หมู่บ้านบางนางลี่ และมีการสร้างถนนเพิ่มขึ้น จนครบเชื่อมทั้งตำบลในปี พ.ศ. 2539 ทำให้ทุกหมู่บ้านมีถนนเชื่อมสู่ถนนใหญ่หลายเส้นทาง คลองจึงลดความสำคัญ ศูนย์กลางการติดต่อค้าขายเปลี่ยนแปลงไป จนปี พ.ศ. 2541 เปิดสะพานข้าม

แม่น้ำแม่กลองข้างวัดนางวัง ชาวบ้านบางนางลี่ จึงมักทำถนนเข้าสู่บ้านเรือนหรือไม่กี่ย้ายบ้านมา อยู่ริมถนน มีการออกไปทำงานใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมแทนการทำสวนผลไม้ ทำให้ชาวบ้าน บางนางลี่เปลี่ยนวิถีชีวิตค่อนข้างมาก ทั้งด้านเศรษฐกิจวัฒนธรรมบ้านริมคลองเจียบเหงา คลองรก ถนนคึกคัก การทำบุญประเพณีคึกคัก ในวันหยุดงาน

การเดินทางคมนาคมในปัจจุบันของตำบลบางนางลี่ ออกจากตัวจังหวัดสมุทรสงคราม วิ่งตามถนนเส้นสมุทรสงคราม - บางแพ เลี้ยวซ้ายข้ามสะพานศรีสุริเยนทร์ วิ่งตรงตามถนนเส้น สาธุ - บางยี่รงค์ จนถึงสี่แยกวัดปรก (รวยไม้เล็ก) เลี้ยวซ้ายวิ่งตามถนนเส้นอมรวดี - เขมืองใหม่ ประมาณ 1.5 กิโลเมตร ถึงโรงเรียนบ้านบางนางลี่ อบต. บางนางลี่จะอยู่ติดกับโรงเรียนฯ

สภาพพื้นที่ทั่วไปของตำบลเป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำลำคลองกระจายทั่วพื้นที่ ทำให้เหมาะสมแก่การเกษตร เนื่องจากมีความชุ่มชื้นอยู่เสมอ รายได้หลักของตำบล จึงมาจากการเกษตร เฉลี่ยต่อครัวเรือน 34,427 บาทต่อปี ผลิตภัณฑ์เกษตรของตำบล คือ ส้มโอ ลิ้นจี่ มะพร้าว

สภาพด้านสังคม ยังคงสภาพวิถีชาวสวนเป็นส่วนมาก เวลาส่วนมากจะหมดไปกับการทำสวนลิ้นจี่ สวนส้มโอ ซึ่งเป็นคนวัยกลางคนขึ้นไป มีทั้งเจ้าของสวนและรับจ้าง เด็กรุ่นใหม่ เรียนหนังสือมากขึ้นแล้วไม่สนใจอาชีพการทำสวน มีคนกลุ่มวัยแรงงานไปทำอาชีพรับจ้างนอกชุมชน แต่ในวันสำคัญทางศาสนาหรือเทศกาลต่าง ๆ ผู้คนในตำบลจะมาร่วมกันกับเครือข่ายทำบุญที่ วัดบางแคกลางที่ยังคงรักษา วัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ ทำบุญกลางแจ้ง วันที่ 2 ของเดือน มกราคม ประเพณีสงกรานต์ วันที่ 14 เมษายน

คนตำบลบางนางลี่ นับถือศาสนาพุทธ วันพระจะไปวัดเฉพาะผู้สูงอายุคนทั่วไปนิยมไป ทำบุญที่วัดที่อยู่รอบ ๆ ตำบล ตามวันสำคัญทางพุทธศาสนา และจะไปช่วยงานกันเป็นประจำ ที่วัด เช่น งานบรรพชาอุปสมบท งานศพ กฐิน ผ้าป่า วัดที่คนในตำบลไปร่วมกันส่วนใหญ่ไม่ได้ อยู่ในเขตตำบล เช่น วัดบางแคกลาง วัดปรกสุทธมาราม วัดสาธุชนาราม วัดวรภูมิ ในตำบลมี วัดแห่งเดียวคือ วัดราชฎาวัดนาราม

ปัจจุบันในตำบลมีรีสอร์ทโฮมสเตย์ที่ปรับจากบ้านเรือนเป็นที่พักของนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ในการทำงานร่วมกันของกลุ่มแกนนำของตำบลทั้ง อบต. และกำนันผู้ใหญ่บ้านจะทำงาน ร่วมกัน ได้กำหนดปฏิทินวันประชุมของกลุ่มต่าง ๆ และการประชุมประชาคมหมู่บ้านทั้ง 5 หมู่บ้าน ไร่ทุกเดือน

ด้านการศึกษาโรงเรียนประถม 1 แห่ง จำนวนครู 11 คน นักเรียน 120 คน จำนวนผู้ศึกษาต่อในระดับมัธยมปลายเฉลี่ยร้อยละ 85 ของผู้ที่จบมัธยมต้น ศูนย์เด็กเล็ก 1 แห่ง ได้มาตรฐาน 1 แห่ง เด็กจำนวน 20 คน ผู้ดูแลเด็ก 1 คน

ทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน สภาพของดินเป็นดินที่อยู่ห่างจากชายฝั่งทะเล น้ำท่วมไม่ถึง เป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างสูงมาก ถ้ามีน้ำเพียงพอ ก็สามารถปลูกข้าว ครั้งที่สองในฤดูแล้งได้ มีลำคลองหลัก 4 ลำคลอง ลำประโดง 28 คลอง

บางนางลี่มีการปกครองในลักษณะองค์การบริหารส่วนตำบล ในปี 2549 มีการเลือกตั้งกันมาแล้ว 3 ครั้ง ครั้งที่ 4 นายองค์การบริหารส่วนตำบล คือ นายจีระ น้อยกาญจนะ รองนายก คือ นายนภดล วงษ์สวัสดิ์ ลักษณะการทำงานของส่วนท้องถิ่นกับส่วนท้องถิ่นที่ทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี เอื้ออำนวยให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนร่วมกัน ไม่มีความขัดแย้งในทางการเมือง เป็นพื้นฐานการทำงานการพัฒนาให้เข้มแข็ง

สภาองค์กรชุมชนตำบลบางนางลี่

สภาองค์กรชุมชนตำบลเกิดการดำเนินการจัดตั้งเป็นรุ่นแรกของ จังหวัดสมุทรสงคราม โดยมีผู้นำที่สำคัญ คือ นายสมฤทธิ์ วงษ์สวัสดิ์ กำนันของตำบลที่เป็นแกนนำการขับเคลื่อนกิจกรรมภาคประชาชนของจังหวัด การจัดตั้งสภาจึงไม่ใช่เรื่องลำบาก เพราะมีกลุ่มองค์กรที่ชัดเจนอยู่แล้ว เมื่อมี พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชน จึงจัดเวทีประชาคมคัดเลือกตัวแทนของแต่ละกลุ่มมาเป็นคณะกรรมการสภา

สภาองค์กรชุมชนตำบลได้จัดแจ้งจัดตั้งวันที่ 4 สิงหาคม 2552 มีการเลือกประธาน รองประธาน เลขานุการ คือ

นายสมฤทธิ์ วงษ์สวัสดิ์ ประธานคณะกรรมการ และได้เป็นตัวแทนตำบลไปเป็นคณะกรรมการร่วมประชุมระดับจังหวัด และเป็นตัวแทนของจังหวัดไปเป็นคณะกรรมการร่วมประชุมระดับชาติ

นายจวน นันตสุคนธ์ รองประธานคณะกรรมการคนที่ 1

นายอุดม กลิ่นเทศ รองประธานคณะกรรมการคนที่ 2

นายบุญส่ง เตียวรรัตนวรา เลขานุการ และได้เป็นตัวแทนตำบลไปเป็นคณะกรรมการร่วมประชุมระดับจังหวัด

เมื่อได้จัดตั้งแล้วก็ได้มีการประชุมสภา แต่ไม่ได้มีกำหนดว่าจะประชุมทุกวันที่เท่าใดของเดือน เพราะในตำบลมีปฏิทินการประชุมกลุ่มต่าง ๆ ไว้ และในการประชุม ประธานจะเป็นผู้ดำเนินการ ยังขาดกระบวนการประชุมให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมมากขึ้น จึงขอเข้าร่วมเป็นตำบล

นำร่องสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้สภาองค์กรชุมชนตำบลสู่การเมืองภาคพลเมือง เพราะมีความคาดหวังว่า จะทำให้สภาฯ มีผู้นำการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น มีความสามารถในการนำกระบวนการได้แทนกำนันมากขึ้น และสามารถขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมของสภาให้เป็นศูนย์รวมการจัดกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของตำบล เป็นฐานข้อมูลการพัฒนา จึงได้คัดเลือกแกนนำ 10 คน เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ เริ่มตั้งแต่ครั้งที่ 1 จนถึงครั้งที่ 3 เมื่อเข้ารับการเรียนรู้แต่ละครั้ง ได้กลับมาดำเนินการตามข้อตกลงของการอบรมทุกครั้ง

การจัดเวทีหลังการอบรมกระบวนการสภาการเมืองภาคประชาชน

การประชุมสภา ครั้งที่ 1 วันที่ 10 พฤศจิกายน 2552 ณ อบต. บางนางลี่

การเตรียมการ

สภาองค์กรชุมชนตำบลบางนางลี่ที่เข้ารับการอบรม ไม่ได้มีการจัดประชุมวางแผนการจัดเวที เป็นการนัดหมายคณะกรรมการสภามาประชุม โดยมอบหมายให้ประธานสภา คือนายสัมฤทธิ์ วงศ์สวัสดิ์ เป็นผู้ดำเนินการเพียงคนเดียวเช่นเดิม

วันประชุม

ประธานสภาได้ทบทวนชื่อคณะกรรมการสภา และองค์กรของคณะกรรมการสภา ทบทวนการประชุมที่ผ่านมา คณะกรรมการเข้าร่วมประชุมกันอย่างไรบ้าง มีปัญหาที่ต้องแก้ไขอย่างไรบ้าง ความคิดเห็นของประธานคือต้องการให้คณะกรรมการได้มีประสบการณ์จากการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง จนสามารถเป็นวิทยากรด้วยตนเองได้ จะเชิญให้คณะวิทยากรจากตำบลเหมืองใหม่ซึ่งเป็นชาวบ้านมาอบรมให้ที่ประชุมรับทราบ และปิดประชุม

ถอดบทเรียนการประชุมสภาหลังการอบรมครั้งที่ 1

การวางแผนการประชุมครั้งนี้วางแผนไว้อย่างไร มีผลตามแผนหรือไม่

คำตอบ คือ การประชุมวันนี้ คณะกรรมการไม่ได้วางแผนไว้ เพราะคิดว่าเป็นหน้าที่ของประธานสภาที่ต้องกำหนด การได้ผลตามแผนหรือไม่จึงไม่มีคำตอบ แต่ไม่เป็นไปตามแผนที่การอบรมกำหนดให้กลับมาปฏิบัติการจัดประชุมร่วมกันเป็นทีมของผู้เข้ารับการอบรมแล้วให้จัดกระบวนการอย่างที่ได้รับการอบรม สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะผู้เข้ารับการอบรมในวันที่ 24 ตุลาคม 2552 นั้น ไม่ใช่แกนนำตัวจริงที่เตรียมการไว้ทั้งหมด เพราะในวันอบรมครั้งที่ 1 อบต. บางนางลี่ นั้นเป็นวันที่ผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณมาที่ตำบลบางนางลี่พอดี ผู้นำ คือ กำนันผู้ใหญ่บ้านต้องต้อนรับและรายงานข้อมูลหมู่บ้านตำบลให้ผู้มาเยือนได้ทราบ และเมื่ออบรมแล้วก็ไม่ได้มีการถ่ายทอดถึงกัน ประธานสภาฯ และผู้เข้ารับการอบรมก็ไม่ได้จัดให้มีการถ่ายทอดให้ผู้ไม่ได้เข้ารับการอบรมได้ทราบ จึงไม่มีการวางแผนจัดสภาฯ ร่วมกัน

จุดอ่อนที่พบ คือ

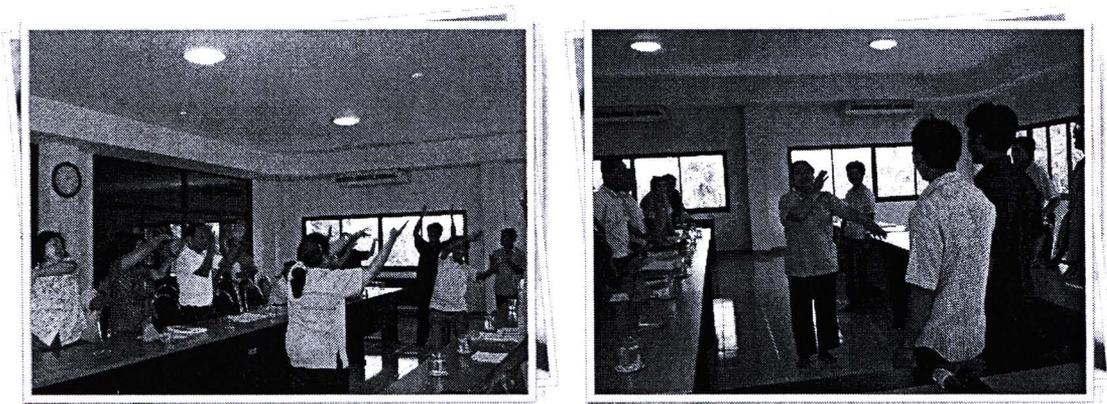
1. การประชุมร่วมกันของแกนนำที่จะถ่ายทอดความรู้ที่ได้จาก การอบรมงานต่อเนื่อง ที่ต้องปฏิบัติ ไม่ได้ปฏิบัติ ประธานสภาจึงไม่ทราบและดำเนินการประชุมตามปกติที่เคยดำเนินการ โดยขาดกระบวนการคิดร่วมกัน ตัดสินใจร่วมกัน

2. แกนนำไม่ค่อยจะได้แย้งประธานสภา ถึงแม้จะไม่เห็นด้วยกับการประชุมที่ไม่ได้ ดำเนินการตามที่ตกลงไว้ในการประชุม ทำให้ประธานไม่เข้าใจ

จุดแข็งที่พบ คือ ประธานการประชุมมีความรู้ความสามารถในการจัดประชุม พูดคุย จึงสามารถพาการประชุมไปได้ ถึงแม้จะขาดการวางแผน คณะกรรมการพร้อมให้ความร่วมมือกับ ประธานสภา

ข้อบกพร่องเหล่านี้ จะถูกนำไปจัดการแก้ไข คือ เรื่องการเตรียมการก่อนการประชุม การมีสื่ออุปกรณ์นำเสนอในการประชุมให้เข้าใจเรื่องบทบาทหน้าที่กรรมการสภา

บทเรียนที่ได้เรียนรู้ในวันนี้ คือ เรื่องการวางแผนการประชุมร่วมกันเป็นเรื่องสำคัญ เพราะจะทำให้ทราบว่าต้องเตรียมการอะไรบ้าง จะมีจุดประสงค์ประชุมเพื่ออะไร มีเป้าหมายอย่างไร

ภาพ 27 การสร้างบรรยากาศก่อนการประชุมสภา ครั้งที่ 1 ตำบลบางนางลี่

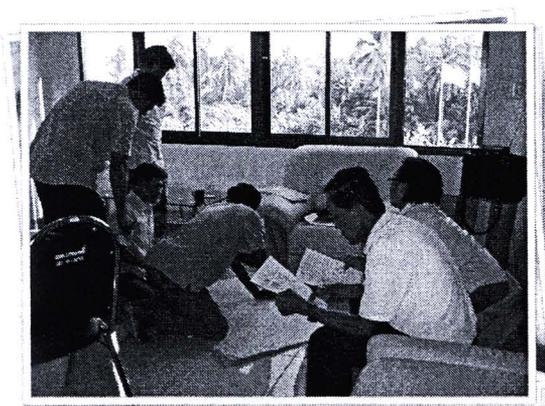
การประชุมสภาครั้งที่ 2 วันที่ 11 ธันวาคม 2552 ณ อบต.บางนางลี่

การเตรียมการ

ยังไม่ได้มีการเตรียมการประชุมเหมือนเวทีที่ 1

วันประชุม

ประธานสภาเป็นผู้ดำเนินการ ประชุมตลอดการประชุมเช่นครั้งที่ 1 โดยมีการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับสัมมนาแผนแม่บทชุมชนที่ไปร่วมประชุมมา และนำเสนอบทบาทของสภา ดูตัวอย่างตำบลที่ดำเนินการสภาในสื่อ VDO และพูดคุยกันถึงบทบาทคณะกรรมการสภา บรรยายภาคการประชุมจึงสับสน เพราะผู้เข้ารับการอบรมได้รับมอบหมายมาให้มีการประชุมเตรียมการก่อน และให้ดำเนินการจัดกระบวนการประชุม โดยให้ประธานสภาเป็นส่วนหนึ่งของผู้เข้าร่วมประชุม เพราะประธานสภาไม่ได้เข้ารับการอบรมด้วยในวันที่ 20 พฤศจิกายน 2552 เพราะต้องการฝึกการประชุมสภาแบบใหม่ตามที่อบรมมา ประธานสภาจึงเข้าใจ และได้มีการนัดหมายให้ประชุมกันใหม่วันที่ 19 ธันวาคม 2552 ในเรื่องข้อมูลของตำบลการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำผลการประชุมไปเข้าสู่กระบวนการอบรมครั้งต่อไป

ภาพ 28 การประชุมสภา ครั้งที่ 2 ระดมความคิดข้อมูลตำบลบางนางลี่

ถอดบทเรียนการจัดเวที ครั้งที่ 2

จุดประสงค์การจัดประชุมในครั้งนี้ของผู้เข้ารับการอบรม คือ การจัดทำฐานข้อมูลด้านต่าง ๆ ของตำบล การวิเคราะห์ข้อมูลของตำบล โดยผู้เข้ารับการอบรมจะทำหน้าที่จัดกระบวนการประชุม

แต่จุดบกพร่องมีสาเหตุมาจาก ประการแรก การเลื่อนการประชุมจากวันที่ตกลงในเวทีประชุมว่าจะจัดประชุมสภาในวันที่ 9 ธันวาคม 2552 แล้วมาเลื่อนเป็นวันที่ 11 ธันวาคม 2552 โดยไม่มีการแจ้งเป็นทางการ และไม่ได้มีการนัดหมายให้มีการประชุมร่วมกันของผู้เข้ารับการอบรม เพราะมุ่งหวังให้ประธานทำหน้าที่ดังที่เคยผ่านมา ผู้เข้ารับการอบรม จึงสับสนว่าเพราะเหตุใดจึงไม่เป็นไปตามข้อตกลงในวันที่อบรม ซึ่งผู้ที่แนะนำว่าให้รอประธานดำเนินการก็ทราบจุดบกพร่องของตนแล้ว

ประธานสภาไม่ได้สอบถามผู้เข้ารับการอบรมว่ามีกิจกรรมอะไรต่อเนื่องจากการเข้ารับการอบรมที่ต้องมาปฏิบัติต่อบ้าง จึงคิดกำหนดการและกระบวนการเอง เนื่องจากในวันอบรมก็ไม่ได้เข้าร่วมอบรม

จุดแข็งของการประชุม คือ ประธานสภาเป็นคนมีความสามารถนำ การประชุมสภาได้มีความทันสมัยในการใช้สื่อเทคโนโลยีมาใช้ในการประชุม สร้างความรู้ ความเข้าใจ ถ้าการประชุมทุกครั้งประธานสภาดำเนินการก็สามารถควบคุมการประชุมได้

แต่จุดอ่อน คือ คณะกรรมการผู้อื่นจะไม่มีใครกล้าที่จะเป็นผู้นำแทนประธานสภาได้ จะต้องรอการตัดสินใจจากประธาน การสร้างการเป็นพลเมือง การเป็นประชาธิปไตย จะเป็นเพียงภาพแสดงภายนอก แต่ภายในยังไม่ใช่ประชาธิปไตยที่แท้จริง

การปรับปรุงแก้ไข ได้มีการนัดหมายกันวางแผนร่วมกันแล้วดำเนินการทบทวนบทเรียนที่ได้เรียนรู้มา แล้วจัดประชุมกันใหม่อีกครั้ง และในการประชุมครั้งต่อไป ต้องมีการกำหนดแผนการดำเนินงานร่วมกันก่อน

ข้อตกลงในที่ประชุม การอบรมครั้งต่อไปขอให้ไปกันให้มากขึ้นกว่า 10 คนที่เคยไป เพื่อจะได้เรียนรู้ร่วมกันมากขึ้น

บทเรียนที่ได้จากการประชุมวันนี้

1. คณะกรรมการต้องมีความกล้าหาญที่จะเป็นผู้นำทางความคิด เป็นผู้นำทางการดำเนินการบ้างในยุคสังคมแห่งการเรียนรู้
2. การขาดข้อมูล ขาดการสื่อสารที่เข้าใจกัน ทำให้การดำเนินงานมีจุดอ่อน
3. การประชุมสภาที่มีรูปแบบได้หลายรูปแบบ

การประชุมสภา ครั้งที่ 3 วันที่ 11 มกราคม 2553

การเตรียมการ

เลขานุการสภาองค์กรชุมชนเป็นผู้นัดหมายคณะกรรมการสภาฯ เข้าร่วมประชุมในวันที่ 11 มกราคม 2553 ณ ห้องประชุมที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่ เตรียมการขอใช้สถานที่ ประธานผู้จัดสถานที่ และบริการน้ำดื่ม ส่วนกำหนดการรับวนการไม่ได้นัดหมายกันเช่นที่ผ่านมาเป็นครั้งที่ 3

วันประชุม

ผู้วิจัยเข้าไปศึกษากระบวนการจัดประชุมในวันที่ 11 มกราคม 2553 ได้สอบถามเหตุผลทราบความคิดของผู้ที่รอกการประชุมว่า รอให้ประธานสภา คือ กำนันตำบลมาจัดกระบวนการ เช่นเดิม เพราะเห็นว่าประธานสภาฯ เป็นที่มวิทยากรกระบวนการกับผู้วิจัยด้วย ก็มาจัดกระบวนการได้อยู่แล้ว ส่วนประธานสภาก็เดินทางมาประชุมซ้ำ เพื่อจะทดสอบว่า ถ้าประธานไม่มาร่วมประชุม คณะกรรมการจะดำเนินการกันอย่างไร บรรยากาศในช่วงนั้นจึงเป็นการปล่อยให้เวลาผ่านไป ผู้วิจัยจึงกระตุ้นให้มีคนออกมาจัดกิจกรรมสร้างบรรยากาศให้เวทีมีความสนุกสนาน คลื่นคลายการรอประธาน จึงเกิดการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมประชุม เมื่อประธานมาเปิดการประชุม ได้เชิญผู้วิจัยไปจัดกระบวนการคิดวิสัยทัศน์ให้ โดยศึกษาจากที่เคยคิดร่วมกันไว้แล้ว ที่วัดเกตการาม ผู้วิจัยตั้งประเด็นให้ร่วมกันคิด จุดความคิดที่ได้นำเสนอบนกระดาน พร้อมให้ความรู้ในหลักการเขียนวิสัยทัศน์ด้วย มีผู้นำเสนอว่า มีวิสัยทัศน์ของ อบต. อยู่แล้ว จะแยกกันหรือไม่ จึงได้นำวิสัยทัศน์ อบต. มาวิเคราะห์และปรับปรุงขึ้นใหม่ ได้วิสัยทัศน์ตำบลว่า

“คุณภาพชีวิตดี มีคุณธรรม พัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง ศิลปวัฒนธรรมล้ำค่า รักษาสิ่งแวดล้อม ถึงพร้อมประชาธิปไตย”

ได้นำคำของวิสัยทัศน์มาคิดว่า จะมีโครงการอะไรที่จะดำเนินการได้ก่อนเป็นอันดับแรก เพื่อทำให้สิ่งที่เป็นกังวลอยู่นั้นคลี่คลาย เพื่อก้าวไปสู่วิสัยทัศน์ที่เป็นจริง

คุณภาพชีวิตดีมีคุณธรรม	สร้างลานวัดลานเรียนรู้
พัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง	ส่งเสริมการแก้ปัญหาแมลงกินยอดมะพร้าวด้วยแมลง
ศิลปวัฒนธรรมล้ำค่า	ฟื้นฟูการเล่นแตง
รักษาสิ่งแวดล้อม	สร้างการมีส่วนร่วมลดปริมาณขยะ
ถึงพร้อมประชาธิปไตย	สร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วม

ที่ประชุมมีมติให้ประธานนำวิสัยทัศน์ที่คิดร่วมกันในวันนี้เสนอ อบต. ให้ปรับวิสัยทัศน์ของ อบต. เป็นตามที่ประชุมวันนี้ และจะนำผลการประชุมวันนี้ไปต่อเนื่องกับการที่กำลังเก็บข้อมูลรายรับ-รายจ่ายตำบล พิจารณาจัดทำแผนของสภาตามวิสัยทัศน์ที่คิดร่วมกัน

ถอดบทเรียนการเรียนรู้

การประชุมวันนี้ไม่มีการเตรียมการ ไม่มีกำหนดการ แต่สามารถดำเนินการต่อได้ เพราะมีผู้วิจัยมาเป็นวิทยากรกระบวนการมาดำเนินการให้ ทำให้เห็นว่าทีมวิทยากรของตำบลยังไม่เรียนรู้ในการปรับปรุงจุดอ่อนของตน

เหตุผลที่ไม่ได้เตรียมการ เพราะขาดการสื่อสารกัน ขาดการกำหนด คนรับผิดชอบในการประสานงาน การแก้ปัญหา คือ มีการกำหนดชื่อบุคคลที่รับผิดชอบในการเชิญประชุม เลขา ทำเรื่องหัวข้อการประชุม วาระการประชุม เตรียมอุปกรณ์การประชุม มอบผู้รับผิดชอบทำบอร์ดหน้าห้องประชุมเพื่อไว้ติดกระดานสรุปในการประชุมทุกครั้ง เพื่อให้ทุกคนได้เห็นข้อมูลความรู้ ความคิดที่ร่วมกันคิด ในการประชุมต้องมีผู้รับลงทะเบียน มอบผู้รับผิดชอบ

การประชุมครั้งต่อไปจะปรับปรุงในเรื่องการวางแผนการจัดประชุม การมีกำหนดการ กระบวนการว่าจะประชุมอย่างไร ต้องเตรียมวัสดุอุปกรณ์ให้พร้อม มีการเตรียมเครื่องดื่มอาหารว่างจะไม่ต้องรอให้ประธานดำเนินการคนเดียว จะดูว่ามีเรื่องอะไรต่อเนื่องจะกำหนดไว้เพื่อมาคุยกันต่อ

บทเรียนที่ได้ การประชุมสภาแบบที่แบ่งกลุ่มกันคิด มีกิจกรรมให้ร่วมแสดงออกพร้อมกัน ก็จัดเป็นการประชุมสภาได้

บทเรียนของประธานสภา เห็นการเปลี่ยนแปลงของคณะกรรมการ แต่กระบวนการนี้ต้องมีการทำต่อเนื่อง

ภาพ 29 การประชุมกำหนดวิสัยทัศน์ตำบลบางนางลี่

การจัดเวทีถอดบทเรียนประเมินผลการเรียนรู้หลักสูตรการสร้างนวัตกรรม การเรียนรู้การเมืองภาคประชาชนผ่านกระบวนการจัดทำแผนสภาองค์กร ชุมชนตำบล

หลังการอบรมสร้างกระบวนการเรียนรู้ และที่มหาวิทยาลัยกระบวนการที่เข้ารับการอบรม ได้ดำเนินการฝึกปฏิบัติการจัดประชุมสภาฯ จริง 3 ครั้ง ในวันที่ 22 มกราคม 2553 ได้มีการประชุมถอดบทเรียนคณะตัวแทนกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลระดับจังหวัด 12 คน ที่มหาวิทยาลัยกระบวนการผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ 5 คน และที่มหาวิทยาลัยกระบวนการตำบลนำร่องที่เข้ารับการอบรม 30 คน โดยมีผลการถอดบทเรียนดังนี้

1. ในการวางแผนการอบรมในครั้งนี้ ได้เรียนรู้ร่วมกันตั้งแต่การเลือกกลุ่มเป้าหมาย การออกแบบหลักสูตรการเรียนรู้ การกำหนดเนื้อหาที่ต้องการเรียนรู้ ในการอบรมแต่ละครั้ง คณะที่มผู้วิจัยที่จัดกระบวนการเรียนรู้ก็ได้มีการวางแผนร่วมกันทุกครั้ง มีการเตรียมการเรื่องการจัดสถานที่ การเตรียมสื่อช่วยให้เกิดการเรียนรู้ การประสานเชิญวิทยากรให้ความรู้ การเตรียมประเด็นการพูดคุย การเตรียมเทคนิคที่จะนำมาใช้ให้เกิดการมีส่วนร่วม การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนรู้ เมื่ออบรมรวมทั้ง 3 ตำบลแต่ละเวทีแล้ว คณะวิทยากรกระบวนการจากแต่ละตำบลก็กลับไปปฏิบัติการ โดยเน้นให้มีการวางแผนก่อนการประชุมจริงทุกตำบล

ตำบลคลองเขิน มีการเตรียมการก่อนการประชุมทุกครั้ง ที่มหาวิทยาลัยกระบวนการได้แบ่งบทบาทหน้าที่กัน มีการเตรียมการที่ดี การประชุมสภาฯ แต่ละครั้งจึงได้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

ตำบลบางนางลี่ ไม่เคยมีการวางแผนก่อนการประชุมเลยทั้ง 3 ครั้ง เพราะยังมีความคิดติดพันอยู่กับการประชุมที่ประธานเป็นผู้ดำเนินการแต่เพียงผู้เดียว ยังไม่กล้าจะดำเนินการเอง

ตำบลโรงหีบ ประธานยังเข้าใจว่าการเตรียมวางแผนก่อนการประชุมใช้วิธีโทรศัพท์สั่งการให้ทีมทำหน้าที่ต่าง ๆ เช่น รับผิดชอบเรื่องจัดอาหาร รับผิดชอบเรื่องเนื้อหาบางเนื้อหา โดยไม่ได้มาคิดร่วมกันนั้น ไม่สามารถปรับแก้กระบวนการประชุมที่ขาดการมีส่วนร่วมคิดของผู้เข้าร่วมประชุมได้ ในเวทีที่ 2-3 จึงเริ่มมีการวางแผนการจัดประชุมร่วมกัน ซึ่งก็มีผลให้การประชุมมีบรรยากาศในการมีส่วนร่วม ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอวิธีการดำเนินงานที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการร่วมกัน เป็นพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงในระยะยาวต่อไป

2. การปฏิบัติการตามแผน ในการอบรมรวม 3 ตำบลในแต่ละเวที ได้ดำเนินการตามแผนที่วางไว้ได้ไม่เต็ม 100% เพราะมีเหตุปัจจัยที่เปลี่ยนไปจากเดิมที่กำหนดไว้ เช่น จำนวนผู้เข้ารับการอบรมที่แต่ละตำบลกำหนดตัวบุคคลไว้ แต่เมื่อถึงวันจัดอบรมไม่สามารถมารับการอบรมเรียนรู้ได้

เช่น ที่ตำบลบางนางลี่เวทีแรกที่ตรงกับผู้ว่าสัจจร ทำให้ทีมที่เตรียมไว้เข้าร่วมประชุมไม่ได้ถึง 6 คน มีคนอื่นมาแทน เมื่ออบรมเสร็จแล้วไม่มีกระบวนการถ่ายทอดให้ตัวบุคคลที่เป็นกลุ่มเป้าหมายตัวจริงได้รับทราบเพื่อเตรียมการต่อเนื่อง เช่นเดียวกับตำบลโรงหีบที่มีผู้เข้ารับการอบรมไม่ครบจำนวน การแบ่งกลุ่มฝึก การวิเคราะห์ข้อมูลตำบลของตนก็ขาดไป ต้องไปรวมกับตำบลอื่น ทำให้ทีมวิทยากรของผู้วิจัยต้องปรับวิธีการให้กระบวนการเรียนรู้จากแผนเดิมที่วางไว้ จึงเป็นผลให้ผู้เข้ารับการอบรมจากตำบลโรงหีบขาดการฝึกวิเคราะห์ข้อมูลตำบลของตนเอง ผู้วิจัยจึงต้องใช้วิธีการลงพื้นที่ไปให้ความรู้เพิ่มเติมในการปฏิบัติการจัดประชุมของสภาตำบลในพื้นที่หลังการอบรม

ในการอบรมการเรียนรู้รวม 3 ตำบล ทั้ง 3 เวที ต้องมีการยืดหยุ่นเวลาของการอบรมที่กำหนด ในการเริ่มเรียนรู้ที่กำหนดเวลา 09.00 น. ส่วนมากจะเริ่มได้เวลา 09.30 น. ทำให้เวลาในเนื้อหาต้องเปลี่ยนตาม แต่เป็นที่น่าดีใจว่าการอบรมเรียนรู้ในทั้ง 3 ครั้ง ผู้เข้ารับการเรียนรู้อยู่ร่วมจนปิดเวที เวลา 16.30 น. เพราะเป็นเรื่องที่ตรงกับความต้องการที่จะเรียนรู้

ในการปฏิบัติตามแผนของ 3 ตำบล ในการประชุมหลังการเรียนรู้ทั้ง 3 ครั้ง เนื่องจากตำบลคลองเขิน เป็นตำบลเดียวที่มีการวางแผนก่อนการอบรมทั้ง 3 ครั้ง เมื่อมีการประชุมจริงจึงดำเนินการได้ตามแผน ถึงแม้ว่าจะมีเปลี่ยนแปลงบ้างก็เล็กน้อย เช่น เวลาการเริ่มการประชุมที่ช้ากว่ากำหนดในแผนประมาณ 20 นาที แต่โดยภาพรวมจะเดินตามแผนที่กำหนดไว้ร่วมกัน

3. ประโยชน์ที่ได้จากการเข้ารับการอบรมเรียนรู้

ผู้เข้ารับการอบรมเข้าใจบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสภาฯ ว่าแต่ละหน้าที่มีบทบาทอะไรบ้าง เช่น หน้าที่ของประธานสภาฯ เลขานุการสภาฯ คณะกรรมการสภาฯ มีความเข้าใจว่าจะต้องมีการดำเนินการจัดทำโครงสร้างของสภาฯ เพื่อปฏิบัติงานการเมืองภาคประชาชนให้เกิดขึ้นตาม พ.ร.บ. มาตรา 21 เมื่อพูดถึงความเต็มใจที่เข้ามาร่วมเป็นกรรมการสภาฯ ทุกคนเมื่อมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของสภาฯ เห็นประโยชน์ของสภาฯ ที่มีต่อการพัฒนาท้องถิ่น การสร้างเครือข่ายภาคประชาชน ถ้าทุกตำบลขับเคลื่อนความเป็นการเมืองภาคประชาชนร่วมกัน นโยบายปรองดองของรัฐบาลจะไม่มี ความหมาย เพราะทุกตำบลจะไม่พูดว่าต้องมาปรองดอง เพราะมันได้เป็นวัฒนธรรมของชุมชนไปแล้ว ดังนั้น ต่อไปนี้คณะกรรมการสภาฯ ก็จะจัดสรรเวลาที่จะเข้าร่วมกิจกรรมของสภาฯ ด้วยความเต็มใจ

ปัจจัยอะไรที่ทำให้คณะกรรมการมีความเข้าใจ และเต็มใจที่จะทำหน้าที่คณะกรรมการสภาฯ

ปัจจัยที่สำคัญคือการได้มาเรียนรู้ร่วมกันของ 3 ตำบลที่วิทยากรกระบวนการ (ทีมผู้วิจัย) ได้ดำเนินการให้เกิดแรงบันดาลใจ ให้คิดถึงถึงเรื่องที่ใกล้ตัวแต่มองข้าม การได้เห็น

ตัวอย่างจากตำบลที่มีส่วนร่วมของผู้นำที่เสียสละก็กลับมาคิดว่าเราก็สามารถทำได้เหมือนกัน ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ กระบวนการอบรมในครั้งนี้นี้สร้างบรรยากาศให้เกิดความสุขในการทำงานกลุ่มร่วมกัน บรรยากาศการรับฟังซึ่งกันและกัน เกิดการเรียนรู้ไปพร้อมกับเรื่องที่ต้องปฏิบัติ นอกจากนี้แล้วการฝึกอบรมในครั้งนี้มีกระบวนการใหม่คืออบรมแล้วมอบหมายให้ไปปฏิบัติด้วยเลย ซึ่งหลายคนไม่เคยดำเนินการเช่นนี้มาก่อน แต่พอเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการก็ติดเวทีการประชุม เมื่อมีการประชุมจะต้องมาประชุมทุกครั้ง เพราะได้ทั้งความรู้เพิ่ม ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้สนุกสนานด้วย

4. ปัญหาอะไรที่ไม่ได้ผลตามที่คาดหวัง

ตำบลบางนางลี่ และตำบลโรงหีบ คือ ความไม่เข้าใจว่าจะต้องกลับไปวางแผนการประชุมก่อนนั้นมีผลต่อการประชุมเพียงใด เพราะเคยชินกับการที่มีผู้ทำหน้าที่นำการประชุมเพียงคนเดียว ยังไม่เคยคิดเป็นทีม สำหรับตำบลโรงหีบเมื่อครั้งที่ 1 ผิดพลาดได้แก้ไขในครั้งที่ 2 ครั้งที่ 3 เพิ่มขึ้น ถึงแม้จะยังไม่ดีนักแต่ก็เกิดการเปลี่ยนแปลง สำหรับตำบลบางนางลี่จะต้องมีการฝึกปฏิบัติการ ประชุมสภาร่วมกัน โดยไม่มีประธานสภา เป็นผู้ดำเนินการสักครั้ง จะช่วยให้มั่นใจในทีมงานมากขึ้น สำหรับตำบลคลองเขินนั้นเป็นเพราะมีผู้วิจัยอยู่ที่ตำบลจึงได้รับเชิญจากคณะกรรมการให้คำปรึกษาในการวางแผน จึงมีแผนและปฏิบัติตามแผน แต่ปัญหาก็ คือ คณะกรรมการต้องฝึกการจัดทำแผนปฏิบัติการประชุมสภา โดยไม่มีประธานสภา ให้คำปรึกษาดูบ้าง เพื่อความมั่นใจมากยิ่งขึ้น

5. ผลงานที่ผ่านมาอันนั้นหากจะมีการแก้ไข เรื่องใดที่ควรได้รับการแก้ไขบ้าง

เรื่องที่เหมาะสมได้รับการแก้ไข คือ การให้เวลาในการฝึกอบรมมากยิ่งขึ้น การอบรมใน 3 วันนี้เนื้อหาเยอะมาก บางเรื่องยังไม่มีทักษะในการดำเนินการ เช่น เรื่องการเขียนโครงการ หลังจากได้ชื่อโครงการแล้วว่าจะทำโครงการอะไรบ้าง การอบรมไม่ควรหยุดเพียงแค่ 3 เวทีนี้ ต้องอบรมไปอย่างต่อเนื่อง

เรื่องการนัดหมายการประชุมหรือการอบรม หลายครั้งที่ผู้เข้ารับการอบรมติดงานอื่น ทั้ง ๆ ที่มีกำหนดการร่วมกันมาแล้ว ผู้เข้ารับการอบรมการเรียนรู้จึงต้องมีการปรับปรุงในเรื่องการจัดการเวลาของตนเองว่าจะทำอะไรก่อน-หลัง การมีแผนในการปฏิบัติงาน เช่นเดียวกับทีมวิทยากร ถ้านัดหมายชาวบ้านแล้วก็ไม่ควรเลื่อนเพราะชาวบ้านก็จัดการวันเวลาของตนเองแล้ว

โดยสรุป ผู้เข้ารับการอบรมมีความพึงพอใจที่ได้เข้ารับการเรียนรู้ในกระบวนการเช่นนี้ ผู้เข้ารับการอบรมเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงความคิดของตนมากขึ้น เกิดการเปลี่ยนแปลงการประชุมที่มีรูปแบบเดียวมาเป็นหลายรูปแบบ มีความเชื่อมั่นในความเป็นภาคประชาชนที่จะทำ

กิจกรรมเพื่อส่วนรวมได้ ถ้าเปรียบเทียบความรู้และพฤติกรรมการมีส่วนร่วมก่อนการอบรมกับหลังการอบรม จะพบว่าเมื่ออบรมแล้วมีความรู้ความเข้าใจชัดเจน มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในเรื่องการประชุมสภาฯ และนี่คือผลจากการจัดนวัตกรรมการเรียนรู้ให้กับคณะกรรมการสภาฯ ที่จะไปสร้างการเรียนรู้กับคณะกรรมการสภาฯ และคนในชุมชน ในการขับเคลื่อนการเมืองภาคประชาชน โดยสภาองค์กรชุมชนตำบลต่อไป